

25161

VIRGIL HILT

PROFESOR
LA LICEUL GH. LAZĂR DIN BUCUREȘTI

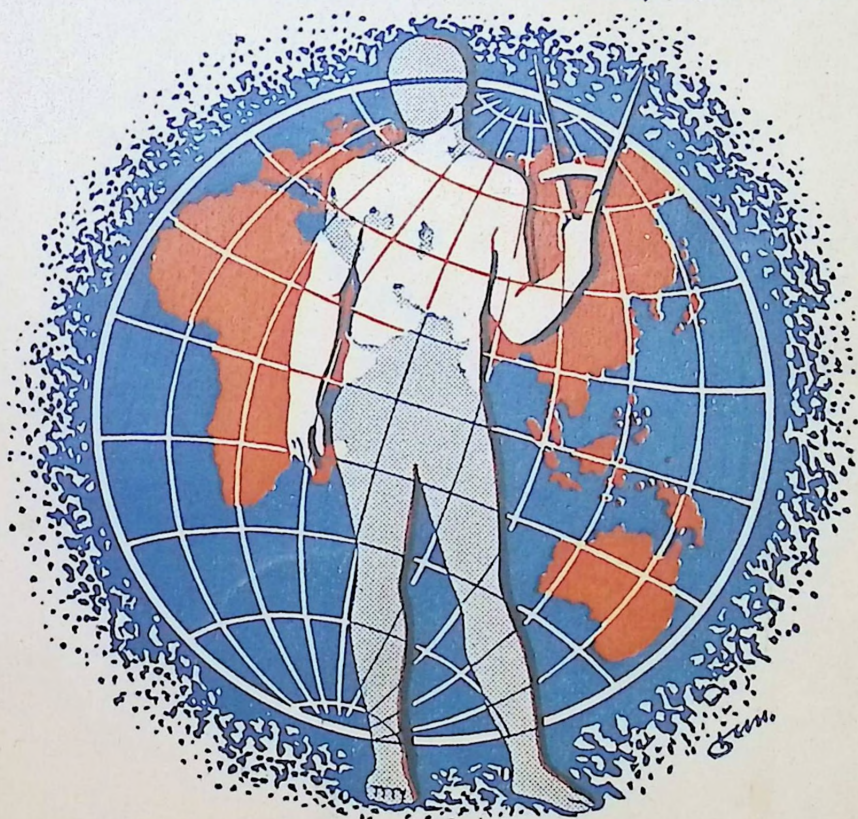
ELENA BUNGETZEANU

PROFESORĂ
LA LICEUL „CARMEN-SYLVA” DIN BUCUREȘTI

EXEMPLAR ORIGINAR
Căminul Școlii nr. 10
București

GEOGRAFIA UMANĂ ȘI POLITICĂ

PENTRU
CLASA VI SECUNDARA BĂIEȚI ȘI FETE

BUNGETAREA - BUCUREȘTI

Biblioteca Centrala

L131061160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

VIRGIL HILT

PROFESOR
LA LICEUL GH. LAZĂR DIN BUCUREȘTI

ELENA BUNGETZEANU

PROFESORĂ
LA LICEUL „GARMEN-SYLVA” DIN BUCUREȘTI

EXEMPLAR GRATUIT
Ofert pentru consultanță

GEOGRAFIA UMANĂ ȘI POLITICĂ

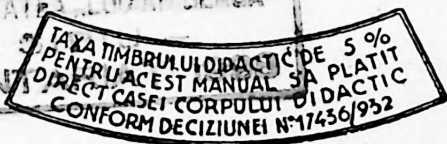
PENTRU

CLASA VI SECUNDARĂ

BĂIEȚI ȘI FETE

*Intocmită după ultima programă analitică și aprobată
de Ministerul Instrucțiunii în anul 1935*

EDIȚIA I-a

5 FEB 1936

EDITURA „CUGETAREA”

București IV, Str. Mătășari 23

154—3—935

B.M. Institut. de inv. superior Sibiu
INV. Nr. 53 311 19 78

GEOGRAFIA UMANĂ

Geografia umană e o ramură nouă a geografiei, constituită ca știință aparte, abia în a doua jumătate a veacului al XIX-lea; creatorul ei e marele geograf Fr. Ratzel (1844—1904), care continuă în geografie și completează pe marii geografi, Alex. von Humboldt, creatorul monumentalei opere „Cosmos“ și pe Karl Ritter, autorul renumitei scrieri „Die Erdkunde“.

În antropogeografia sa, Fr. Ratzel¹⁾, spre deosebire de predecesorii săi, concepe omenirea ca o unitate biologică, așa după cum pe fața pământului se întâlnesc o sumedenie de alte unități biologice alcătuite din felurite spețe vegetale sau animale.

Geografia umană aduce o concepție nouă în raporturile dintre pământ și om, sugerează dintr'o cunoaștere mai sintetică a legilor fizice cari conduc sfera noastră și a relațiilor dintre ființele vii cari o populează (Vidal dela Blache).

Ideia unității terestre, care caracterizează toate progresele realizate de geografie și care n'a putut lua consistență decât în zilele noastre, când s'a ajuns la o cunoaștere mai amănunțită a circulației atmosferice de

1. O altă operă a lui Fr. Ratzel, de o importanță de asemenea capitală în geografie e „Politische Geografie“ (1897) în care Statul apare deasemenea ca o unitate biologică și deci ca orice organism, se naște, se dezvoltă, decade și pier.

care depind legile climatului, constituie baza geografiei umane: ea este în raport direct cu mediul creat, în orice parte a pământului în condițiunile fizice respective.

Geografia umană se ocupă deci cu raporturile dintre om și mediul în mijlocul căruia trăește.

VECHIMEA, ORIGINEA ȘI APARIȚIA OMULUI PE FAȚA PĂMÂNTULUI.

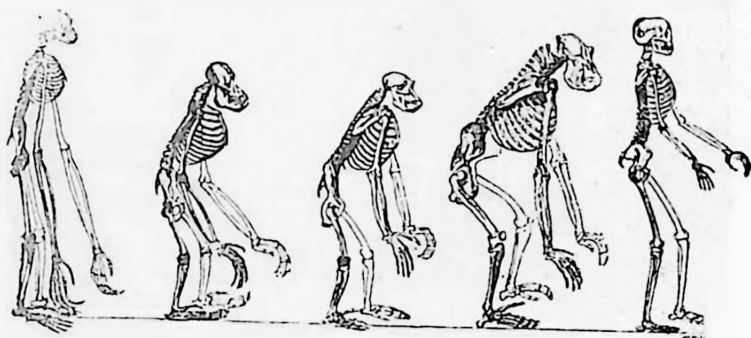
Descoperirile din ultimele decenii, permit astăzi să se urmărească, departe în trecut, existența omului pe fața pământului după unii învățați (G. de Mortillet), omenirea ar avea o vechime de câteva sute de mii de ani (240.000), după alții cel puțin 100.000 etc. Dacă e adevărat că este imposibil să se vorbească cu precizie de numărul de ani cari s'au scurs dela apariția, pe pământ, a celor dintâi oameni, nu e mai puțin adevărat, că în urma mărturiilor în fața cărora se găsesc astăzi învățații, se poate vorbi de o vechime (mai mult: zeci de mii de ani) dintre cele mai mari a omului pe pământ și nu greșim când afirmăm că omul a existat încă dela începutul erei cuaternare, asistând și rezistând la toate schimbările climaterice suferite de pământ și la dispariția, precum și la emigrările celor mai multe mamifere din vremea aceea. Pentru a ne da seama de acest lucru, nu e nevoie, ca la celelalte viețuitoare, de existența osemintelor fosile; pentru om situația e cu totul alta; un instrument, o armă, un obiect oarecare, lucrat (desemnat), e cea mai bună dovadă de existența lui într'o anumită epocă. Descoperiri numeroase dovedesc astăzi că omul a fost contemporan cu hipopotamul care a trăit în cuaternarul inferior, când climatul pământului era cald, cu mamutul, din cuaternarul mijlociu, când climatul pământului era rece și umed, și cu renul, din cuaternarul superior, când climatul pământului continuă să fie rece, devenind însă uscat.

În ceea ce privește originea lui, de multă vreme s'a observat marile asemănări cari există între om și anumite specii de maimuțe superioare, maimuțele antropomorfe sau antropoide: gorila și cimpanzeul din Africa, gibbonul din India și urang-utanul din Sumatra și Borneo.

Din punct de vedere zoologic, după Linné, omul face parte din ordinul Primatelor și anume din grupa Hominienilor, în timp ce pentru Cuvier omul, singur, face parte din ordinul Bimanilor. Linné

pune omul in aceeași grupă cu maimuțele superioare, in timp ce Cuvier face din maimuțe un ordin cu totul altul sub numele de Quadrumane.

Oricât de mari ar fi asemănările dintre om și aceste maimuțe superioare, deosebiri însă sunt atât de profunde, încât cu greu se poate admite că omul ar descinde direct din aceste primat. astfel maimuța e un agățător (arboricol), in timp ce omul e un mergător, un biped, cu atitudinea perfect verticală; membrele su-

Scheletele cimpanzeului, gorilei și omului.

perioare nu sunt lungi, iar cutia craniană și creierul, mult mai dezvoltate ca la maimuțele antropoide.

Hüeckel a admis existența unui intermediar pe care l-a numit *Pithecantropus* (omul-maimuță); acest intermediar a fost descoperit la sfârșitul veacului al 19-lea (1891—1892) de către doctorul Eug. Dubois, in cenușa vulcanică din insula Iava. Dubois a găsit fosilele unei calote craniene, a unui femur și a trei dinți cari s'au presupus că ar fi fosilele acelei ființe intermediare între maimuțele antropoide și omul propriu zis. Femurul oferă toate caracterele omului care merge in două picioare, a unui biped cu poziția perfect verticală. Din această cauză a și fost numită această ființă *Pithecantropus erectus*. Rudenia dintre om și antropoide devine astfel din ce în ce mai accentuată.

Astfel, dacă se admite teoria evoluției și a adaptării la mediu a lui Lamarck și Darwin și anume că speciile organice, eșite dintr'o formă primordială, sunt supuse unor continui transformări succesive, dela forme mai simple spre forme din ce în ce mai bine organizate, in acest caz omul de astăzi trebuie să fi avut și el, ca strămoș, o formă animală mai puțin perfectă decât a lui, care,

prin transformări și printr'o evoluție continue a devenit specia umană de astăzi.

Pentru a avea dovezi mai satisfăcătoare, relativ la existența omului, trebuie să trecem la mijlocul timpurilor cuaternare.

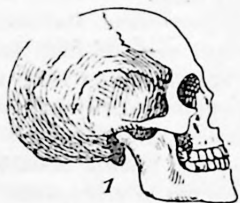

Pe la 1856 s'au descoperit, într'o mică peșteră din ținutul Neanderthal, dintre Düsseldorf și Elberfeld, rămășițele unui schelet (o calotă craniană și câteva oase lungi), care aparține cuaternarului de mijloc. Asemenea fosile s'au găsit apoi și în regiunea Gibraltarului, în Belgia, în Franța (Chapelle-aux-Saintes, Mestier etc.), precum și în Rodesia din Africa Australă. Datorită tuturor acestor descoperiri, s'au putut stabili cu multă precizie astăzi caracterele acestei rase de oameni, cunoscută în toată lumea, sub numele de *rasa Neanderthal*, care a trăit în era cuaternară, pe vremea Renului.

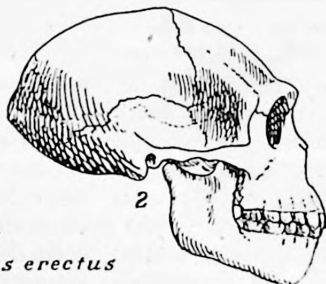
Pithecantropus.

Bisonului, și a Hienei de cavernă. Aceasta e vârsta cunoscută sub numele de vârsta *mamutului*.

În această vreme a trăit rasa Neanderthal care avea o înfăți-

1. *Cranium omenesc*

2. *Cr Pithecantropus erectus*

șare cu totul bestială: craniul foarte turtit, fruntea teșită, cu arcadele sprâncenelor foarte mari, cu ochii în fundul capului, cu fața enormă, prognată, cu orbitele foarte mari și cu un nas foarte larg

și turtit. Toate aceste caractere denotând o rasă cu totul inferioară, așa cum se mai găesc astăzi unele rase primitive pe fața pământului. La craniu și la față se întâlnesc particularitățile cari se observă la Antropoide, așa că omul din Neanderthal foarte ușor poate fi pus între antropoid și omul civilizat.

Toate părțile scheletului arată la acest om fosilă că trebuie să fi fost foarte puternic, și de o înălțime însă care nu trecea de 1,55 m. Câteva particularități ale scheletului arată deasemeni a că omul din Neanderthal trebuie să fi mers ușor îndoit pe picioare, în loc să se țină într'o atitudine perfect verticală.

Astfel dacă există legături atât de strânse între omul din Neanderthal și Pithecantropus și între acesta și maimuțele Antropomorfe nu rezultă decât că omul aparține aceleiași linii.

Acesta e *primigenius* în opoziție cu *homo sapiens*, care a fost imaginat de unii învățați și numai ca să se rupă legătura între omenirea actuală și oamenii din prima jumătate a erei cuaternare, cari prezentau o mulțime de caractere simiene. Singurele semne ale inteligenței oamenilor fosile, cari au parvenit până la noi, nu constau decât în produse industriale, a căror evoluție a fost continuă, fără a se putea stabili însă demarcația precisă între o perioadă și alta.

Rasa negroidă Grimaldi. După rasa Neanderthal, urmează în Europa rasa *Grimaldi*, ale cărei rămășițe au fost descoperite în grota Baoussé-Roussé, în Italia (în apropiere de localitatea Manton din Franța): două schelete întregi, unul al unei femei mai în vârstă și altul al unui copil, îngropați unul lângă altul într'o groapă. Sunt mai înalți, corpul a evoluat în sensul că, proporțional cu craniul, fața s'a micșorat foarte mult. Fruntea nu mai e teșită, ci bombată; fața, dacă și-a micșorat volumul și dacă și-a pierdut aspectul bestial, și-a păstrat în schimb caracterele negritice foarte pronunțate, cari amintesc pe Boșimani din Africa de Sud; poate că această rasă de oameni se va fi născut în Africa, într'un timp când nu se produsese ruptura dintre Europa și Africa și astfel să fi putut trece în continentul nostru.

Rasa Cro-Magnon. După rasa Grimaldi, despărțită de ea printr'un timp care nu poate fi evaluat, se întâlnește mai târziu, rasa mult mai evoluată „Cro-Magnon“. Această rasă e înaltă (1,85 m.), foarte robustă, craniul voluminos, alungit (dolichocefal), fruntea foarte dezvoltată. Ceeace e impresionant, e contrastul dintre craniul alungit și fața foarte scurtă, foarte largă în dreptul pomeților și îngustă în regiunea maxilarului. Prognatismul a dispărut.

Rasa chancelode. In ultimele timpuri ale epocii cuaternare pare să se fi suprapus alte elemente etnice rasei Cro-Magnon. Astfel scheletul care s'a găsit la Chancelode, lângă Périgueux, are multe caractere cari o apropie de rasele moderne.

Rasele dela începutul epocii actuale. La începutul epocii actuale, alte rase apar în ținuturile noastre. Una, ale cărei reprezentanți trăesc la finele cuaternarului, e de statură mică și cu craniul brachicephal; o alta, din contră, mai înaltă, are craniul alungit (dolichocephal), relativ strâmt și dezvoltat în sensul vertical. Aceste două rase, probabil, că s'au amestecat între ele și cu descendenții vechilor rase fosile.

Din cele de mai sus, rezultă cu precizie marea vechime a omului pe fața pământului, precum și evoluția continuă la care a fost supus, trecând dela forme inferioare, cu caractere simiene, spre forme treptat, treptat, tot mai perfecte și superioare, până ce s'a apropiat de formele omului de astăzi. Transformările acestea nu s'au putut face decât într'un timp foarte îndelungat.

* * *

Oricare ar fi originea omului, fie că descinde dintr'altă viețuitoare, fie că s'a născut dela început cu caracterele lui esențiale de om, cari il deosebesc de toate celelalte animale, o chestiune mai rămâne de lămurit: a apărut omul pe fața pământului într'un singur loc, sau în mai multe locuri deodată? În privința aceasta sunt mai multe păreri: unele susțin apariția omului într'un singur loc (poate că Insulinda va fi fost acel loc) pe fața pământului (monogenetismul), părerea cea mai răspândită, iar cu vremea, în decursul miilor și miilor de ani, pe măsură ce numărul lui a crescut, s'a răspândit ajungând să locuiască pământul în întregime; astfel grupe mai mari sau mai mici de oameni, așezați într'o anumită regiune, au fost influențate de mediul geografic în care s'au stabilit și i-au imprimat anumite caractere, determinând astfel rasele, cari apar deci ca o consecință a mediului geografic. Alte păreri susțin tocmai contrariul, și anume, că omul a apărut deodată în mai multe locuri pe fața pământului (poligenetism), așa că rasele s'ar fi născut dela început așa cum se prezintă astăzi, mediul geografic n'a avut deci nici un amestec în creierea lor. În ultimul timp o a treia părere caută să împace și monogenetismul și poligenetismul. Aceasta e părerea ologenetică care susține că omul a apărut în mai multe locuri deodată pe fața pământului

(poligenetism) și că grupe mai mari sau mai mici, așezându-se în anumite regiune geografice și influențate de mediul corespunzător, au dat naștere raselor de astăzi (monogenetism).

EVOLUȚIA INTELECTUALĂ A OMULUI ÎN TIMPURILE PREISTORICE : INDUSTRIA, ARTELE ȘI FELUL DE VIAȚĂ.

În tot timpul erei cuaternare, omul s'a mulțumit să-și lucreze uneltele din piatră, prin simpla lor ciocnire ; aceasta este perioada *pietrei cioplite sau paleolitică*.

Spre sfârșitul cuaternarului, pe la începutul perioadei actuale, uneltele omului încep să fie lucrate mai îngrijit, unele chiar lucrate cu multă îndemânare, altele chiar lustruite. Aceasta e perioada *pietrei șlefuite sau neolitică*.

Epoca paleolitică a durat foarte multă vreme, așa că omul a avut tot timpul necesar să se perfecționeze în lucrarea instrumentelor de piatră, luând naștere pe încetul chiar și alte industrii : așa de exemplu într'un moment dat, și-au făcut apariția cele dintâi încercări artistice. Din această cauză s'a și simțit nevoia ca această perioadă să fie subdivizată, adeseori fără să concorde cu subdiviziunile bazate pe fauna și condițiunile climaterice.

Epoca Neolitică. Toate schimbările cari s'au produs pe fața pământului, la începutul epocii actuale, nu s'au făcut deodată, ci foarte încet. Sub acțiunea temperaturii care începe să devină mai caldă, ghețarii s'au topit, iar râurile au început să-și croiască albiile lor definitive. Climatul începe să fie umed, provocând o schimbare profundă și asupra faunei. Renul se retrage în ținuturile mai reci dela Nord ; omul nu putea rămâne și el neinfluențat. Parte din rasa Cro-Magnon își accentuiază emigrațiile spre peninsula Iberică, trecând Pirineii, parte, urmărind renul în regiunile nordice, se așează în peninsula Scandinavică.

Invazii. Dacă omul, în vremea aceasta, a emigrat în ținuturi cu totul opuse unele altora, o cauză însemnată, în afară de schimbarea climatului și urmărirea vânatului, a mai fost și noile invazii cari se produc în vremea aceasta. Noi năvălitori încep să dispute solul vechilor ocupanți.

E sigur că în epoca neolitică, două tipuri noi de oameni, unul cu craniul alungit, înalt și cu fața lungă, altul cu craniul scurt

și cu fața largă, apar în număr foarte mare, în Europa, înlocuind, nu fără o rezistență destul de mare, pe vechii vânători de Reni.

Industria. Noii năvălitori au adus cu ei o civilizație cu totul deosebită de cea veche, anterioară. Instrumentele lor de piatră erau mai perfecționate; posedau animale domestice și aveau și cunoștințe agricole; cultivau cereale, arbori fructiferi și plante textile, din cari-și lucrau fileurile pentru pescuit și probabil și diferite țesături; cunoșteau și arta olăritului.

Piatra lucrată, era probabil silexul. Majoritatea uneltelor și a obiectelor lucrate erau șlefuite cu o îndemânare de neînchipuit; vârfurile lăncilor, vârfurile săgeților, topoarele, pumnalele erau lucrate deasemenea cu multă artă. Topoarele sunt toate prevăzute cu găuri la centru în care se puneau cozile.

Felul de viață. Înarmat în felul acesta, omul din neolitic, continuă să se ocupe cu vânătoarea, dar într-o măsură mult mai redusă, căci turmele de animale domestice, cât și produsele solului îi procură aproape tot ceea ce îi e necesar. Nu e de mirare dacă omul, din vremea aceasta, a devenit sedentar. Unii continuau, e adevărat, să trăiască în peșteri, fie naturale, fie săpate de ei; dar cea mai mare parte începuseră să-și construiască colibe sau locuințe pe piloți, în mijlocul lacurilor, grupate în sate.

Mormintele. Îngrijind din ce în ce mai mult de morți, oamenii încep să construiască camere mari sepulcrale, cunoscute sub numele de *dolmene*. Din vremea aceasta, au rămas și mormintele cunoscute sub numele de *menhiri* a căror destinație nu e încă bine stabilită.

Epoca protolitorică (epoca metalelor). Cu vârsta bronzului și a fierului, se iese din preistorie propriu zis și se intră în perioada protoistorică, perioada care, după cum arată și numele, anunță timpurile istorice.

Din cele spuse mai sus, reiese clar că omul n'a apărut dela început pe fața pământului sub forma pe care o are astăzi; că numai după o scurgere de mai multe zeci de mii de ani și chiar sute de mii de ani, în urma unei evoluții continue și adaptări la noi medii geografice, (Lamarck și Darwin) omul a evoluat, dela o formă primitivă, care prezenta o mulțime de caractere simiene apropiindu-l de antropoid, spre formele de astăzi, cari-l deosebesc cu totul de strămoșul său (Antropoid-Pithecantropus erectus, omul din Nean-

derthal — omul Grimaldi — omul Cro-Magnon); că omul a existat, după cum reese atât de clar din urmele pe cari le-a lăsat (unelte), încă dela începutul erei cuarternare și deci n'ar fi imposibil să-și fi făcut apariția chiar pe la sfârșitul terțiarului, că este singura viețuitoare de pe fața pământului care a reușit să-și lucreze unelte și arme și deci a intrat pe drumul civilizației; că prin născocirea și utilizarea uneltelor, omul a devenit om, s'a „umanizat“, ceea ce l-a deosebit încă din cele dintâi timpuri de celelalte vietăți, că este singura făptură care, plecând probabil dintr'un singur loc de pe fața pământului (poate că Insulinda va fi fost patria primitivă a omului), a reușit să se întindă pe întreaga lui suprafață, atât în ținuturile calde și umede, neprielnice vieții lui, cât și în ținuturile temperate sau reci, pretutindeni provocând schimbări, „umanizând“ proporțional cu gradul de civilizație, peisajul naturii, pe care-l stăpânește; că însfârșit omul e singura viețuitoare mare care a ajuns la un număr atât de considerabil (peste 2 miliarde), constituind o unitate biologică.

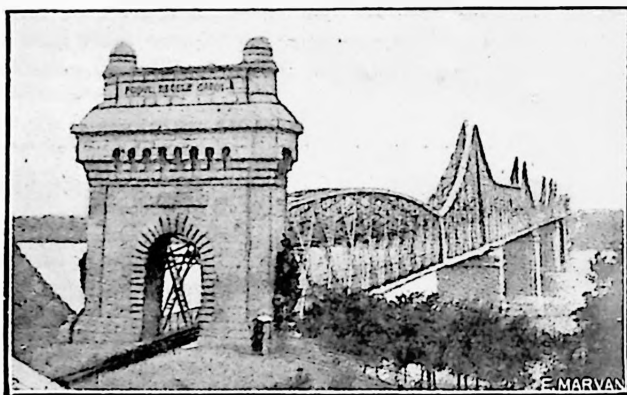
RAPORTUL ÎNTRE OM ȘI MEDIUL GEOGRAFIC

Ca și viața plantelor și animalelor, și viața omului depinde de mediul geografic, în mijlocul căruia trăește; dintre elementele însă cari alcătuiesc mediul în care omul se desvoltă, țara, cu toate condițiile ei naturale, determinate de situația ei geografică, de relief (câmpia, dealul, podișul, muntele) și climă (temperatura, vântul, ploaia), prezintă cea mai mare importanță și are cea mai mare influență asupra sa, căci ea este aceea care îi hotărăște locuința și hrana, felul muncii și întreaga sa gospodărie și tot ea este aceea care-l formează cu însușirile și caracterele pe cari le are (selecțiune telurică — Kirchhoff).

Când condițiile naturale îi sunt favorabile, atunci omul e activ și capabil de cele mai mari progrese. Astfel cele mai importante civilizații, pe cari le cunoaște istoria, au fost produsul omului din ținuturile temperate în cari omul a întâlnit mediul care l-a determinat la cea mai *activă adaptare*.

Unul dintre ținuturile cari se prezintă în condițiunile cele mai favorabile vieții umane și care a atras privirile omului din cele mai îndepărtate timpuri (încă din epocile preistorice), prin varietatea formelor de pământ și bogățiile lor, prin climatul sănătos, prin apele (râurile, lacurile) cari le brăzdează, e Țara noastră.

Prin așezarea ei geografică pe fața pământului, România ar trebui să aibă un climat temperat, foarte blând (ca și Franța de Sud sau Italia de Nord), fiind așezată pe paralela de 45° care trece prin apropierea Ploeștilor ;

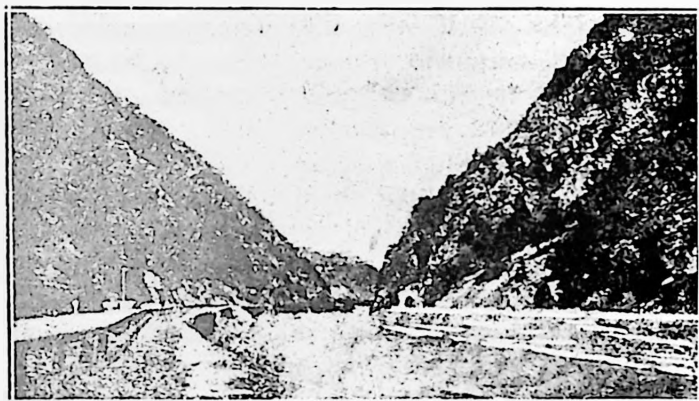

Podul Regele Carol I de peste Dunăre

prin influența însă a condițiilor climaterice specifice acestei părți din Europa, în care se găsește așezată (România e situată pe meridianul 25° care trece prin apropierea Făgărașului), prin relieful, distribuția apelor și depărtarea de ocean, prin repartitia vegetației precum și prin apropierea de stepa rusească, Țara noastră dispune de un mediu geografic cu totul aparte, care influențează într'un anumit fel întreaga viață umană care e concentrată și care se dezvoltă pe pământul ei.

Verile foarte calde, cu temperatură adeseori de peste

+ 43° la umbră și iernile foarte friguroase, cu temperatură de — 36° (diferențe de 80° în decursul unui an), cu treceri, mai cu seamă, brusce dela vară la iarnă și dela iarnă la vară, au determinat, în cea mai largă măsură, marea putere de rezistență a poporului nostru la oboseală, la orice fel de muncă, la frig ca și la căldură, la orice fel de intemperii ale naturii, precum și întreaga lui viață: modul de a locui (arta de a-și construi casele și gospodăria), de a se îmbrăca, felul ali-

Valea Oltului

mentației și mijloacele de a-și prepara alimentele, felul de a circula și de a-și transporta produsele, etc.

Trecerea b uscă dela iarnă la vară, precum și scurta durată a vegetației plantelor agricole, explică în bună parte eforturile de cari poate da dovadă poporul nostru, care în timpul străngerii recoltelor, poate munci până la 18 ore pe zi.

La munte, urcă povârnișurile cele mai abrupte, cu o ușurință de căprioară, în regiunile de baltă, stă ceasuri întregi în apă, doarme pe pământul umed, umblă zile întregi fără a obosi și totuș sănătatea nu-i e sdruncinată și nici vioiciunea spiritului nu și-o pierde.

Dintre toți factorii naturali însă, cari exercită o influență mai mare asupra omului, e *climatul* (temperatura, vântul, ploaia).

Fiindcă temperatura nu e uniformă pe întreaga suprafață a țării, (formele de pământ, mai cu seamă, au o influență foarte pronunțată în această privință), din cauza aceasta și gruparea populației e foarte diferită dela o regiune la alta; astfel, acolo unde diferențele de temperatură între iarnă și vară (80° aproape) sunt mai mari (Bărgan, terasele joase din Buzău, Romanăți, Teleorman), populația e mai rară, fiind concentrată numai dealungul malurilor râurilor Buzău, Ialomița, Mostiștea, Olt, etc., în timp ce pe sub colinele carpatice unde diferențele de temperatură, în decursul unui an, nu sunt atât de mari (55°), populația e cu mult mai deasă.

Dar mersul temperaturii, în decursul unui an, determină întregul ritm al vieții din țara noastră: frigul iernii provoacă încetarea oricărei activități a plugarilor dela țară; viile trebuiesc îngropate, pescuitul, în apele cari îngheață, încetează aproape cu totul; numai în regiunile muntoase, unde se practică exploatarea pădurilor, munca în timpul iernii nu încetează: butucii alunecă mai bine și mai repede la vale, pe zăpadă; în schimb, căldurile mari și rezezi de vară provoacă o muncă grăbită la câmp (vegetația se dezvoltă foarte repede) și dă posibilitatea agriculturului nostru să cultive și plante cari aparțin ținuturilor mai calde, mediteraneene (vița de vie) și chiar tropicale (porumbul, tutunul).

În ținuturile mai adăpostite și mai calde, din Oltenia și Banat, viticultorul urcă cultura viței de vie până dincolo de 600 m. și în multe locuri, chiar în timpul iernii, via nici nu mai este îngropată (munca devine mai ușoară). Și ceea ce se întâmplă prin părțile Olteniei și ale Banatului, se petrece și prin părțile Balcicului, în Dobrogea.

Vânturile dominante, în afară de influența pe care o

au asupra precipitațiilor atmosferice și în afară de influența pe care o exercită asupra sănătății locuitorilor, au o mare importanță asupra grupării centrelor de populație, asupra felului de construire al caselor (casele se construiesc la munte, deal și câmpie cu spatele spre vânturile reci — Crivățul —), asupra circulației (iarna drumurile se înzăpezesc adeseori din cauza viscolului provocat de acest vânt), care câteodată se întrerupe cu totul. În special sunt groaznice vânturile de pe Bă-răgan ; ca să apere linia ferată de împotmolirea troenilor de zăpadă, îngrămadite de Crivăț, omul a fost nevoit să ridice, din loc în loc, garduri, valuri de pământ și chiar perdele de păduri, iar vara, din cauza vânturilor năprasnice, cari bat pe întinsul câmpiei, agricultorul e nevoit să acopere snopii de grâu cu bulgări de pământ pentru că altfel spicele ar fi risipite.

În unele locuri însă vânturile acestea sunt utilizate ca izvoare de energie, la punerea în funcțiune a morilor (mori de vânt).

Austrul provoacă în Oltenia înghețul și seceta ; Vântul Mare, în Ardeal, provoacă topirea zăpezilor mai devreme și grăbește astfel venirea primăverii și a muncilor agricole, iar păstorii se vor urca mai devreme la munte ; în Muntenia, Băltărețul provoacă, prin ploile pe cari le aduce, recolte abundente, dacă acestea sunt aduse la timp, sau recolte slabe, dacă întârzie să bată sau dacă nu e însoțit de ploi suficiente ; Vântul Negru, care bate în Dobrogea de Sud, usucă și distruge semănăturile, întreaga viață omenească fiind sdruncinată atunci în partea aceasta a țării.

Regimul ploilor, și mai cu seamă cantitatea de apă căzută în diferite regiuni ale țării și repartitia în decursul anului, hotărăște felul culturilor în diferitele părți ale țării și deci și întreaga activitate a poporului.

De cantitatea de apă, care cade, depinde vegetația care se desvoltă (la câmpie fiindcă plouă mai puțin, crește

o vegetație ierboasă de stepă, la munte fiindcă plouă mai mult, cresc pădurile frumoase de fagi sau conifere etc.), precum și toate apele și izvoarele de umiditate.

Și fiindcă cea mai importantă epocă de ploi e primăvara, adică tocmai atunci când cresc cerealele, după care urmează imediat căldurile mari de vară, cari înlesnesc coacerea lor, din cauza aceasta toată suprafața țării, afară de regiunile înalte ale Carpaților, e cultivabilă, determinând astfel caracterul agricol al țării; poporul român e înainte de toate un popor agricol.

DEPENDENȚA OMULUI DE APE : RÂURI, LACURI, PUȚURI, MARE.

În afară de factorii climaterici cari prezintă o importanță atât de mare în dezvoltarea vieții omenești, apa constituie elementul fără de care viața sub nicio formă nu poate exista.

Isvorul, râul, fluviul, lacul dau omului, înainte de toate, *apa potabilă*. Ele au constituit întotdeauna puncte importante de atracție pentru om: bazinele râurilor și ale fluviilor, acoperite cu aluviuni fertile, au format regiuni însemnate de așezări, omul putând practica agricultura, în condițiuni mai prielnice decât aiurea; apa râurilor, a fluviilor ca și a lacurilor, oferă deasemenea omului un aliment de cea mai mare importanță: „peștele“.

Sunt renumite, în toată lumea, din acest punct de vedere apele Dunării și ale lacurilor din țara noastră; bălțile Dunării și limanurile mării, determină ocupația unei populații întregi care se dedă la un pescuit dintre cele mai abundente.

Dar apele curgătoare, când sunt mari, cum e Dunărea, Nistrul etc. mai constituiesc o cale de comunicație ușoară și foarte puțin costisitoare. În toate timpurile, râurile

și fluviile au unit, mai mult decât au despărțit popoarele între ele.

Malurile Dunării, cu toate orașele cari se înșiră deo parte și alta a lor, ca și navigația care se practică atât în susul cât și în josul ei, prezintă o umanizare dintre cele mai caracteristice.

Prin Dunăre, țara noastră e pusă în legătură cu întreaga lume europeană, cu toate centrele ei de consumație și de schimb de produse.

Nenumărate văi străbat pământul țării, în toate sensurile, constituind adăposturi și legături importante între diferitele regiuni cari o constituiesc.

Prin umiditatea care o procură apele acestor văi, vegetației, — agricultură, vii, pometuri, pășuni etc. — prin isvoarele de energie pe cari le procură morilor, herăstraelor, piuălor, precum și tuturor felurilor de instalații industriale, prin locurile adăpostite contra vânturilor și căldurilor excesive, aceste văi au atras întotdeauna, mai mult ca oricare altă parte din țară, populația spre ele, pentru a forma sate și orașe. Astfel densitatea populației, în unele văi din Muntenia, depășește chiar 150 locuitori pe km. p., pe când, la o mică distanță de ele, în Bărăgan sau Terasa Buzăului, n'ajunge nici la 20 locuitori pe km. p.

Râurile, străbătând Carpații și dând naștere la o mulțime de trecători, văile lor reprezintă cele mai bune căi de comunicație, cari au întreținut și întrețin legătura între diferitele părți ale teritoriului nostru, menținând astfel unitatea poporului.

Când apa însă lipsește dela suprafața pământului pe o suprafață mai mare, atunci omul se adună în jurul puțurilor și al isvoarelor. Astfel se întâmplă în Bărăganul nostru și în stepa dobrogeană, unde populația se strânge în apropierea puțurilor sau se întinde de-alungul râurilor (Ialomița, Mostiștea etc.).

Astăzi încă, mai mult ca oricând, într'un ținut în care

apa nu este suficientă pentru nevoile populației respective, hidrologia modernă are la dispoziția ei o mulțime de mijloace de a aproviziona pe om cu apă, fie dela suprafața solului, fie din subsol; orașele mari pot fi alimentate cu apă suficientă, de cea mai bună calitate și în condițiile igienice cele mai sigure; apa poate fi condusă în case sau în fabrica fiecăruia; poate satisface toate nevoile de canalizare și curățenia orașelor; dezvoltarea uriașă, pe care a luat-o viața orașelor și centrelor industriale, n'ar putea fi posibilă fără binefacerile hidrologiei.

Cât despre *mare* și *ocean*, din cele mai vechi timpuri au atras pe om. Țărmurile, de cele mai multe ori, sunt foarte populate și nu rareori, când e vorba mai ales de insule, în timp ce populația se aglomerează pe țărm, interiorul rămâne mult mai puțin locuit. Din ce cauză? Marea oferă mai întotdeauna omului un isvor nesecat de alimentație: „peștele“ și o minunată cale de comunicație; țărmurile au fost întotdeauna favorabile schimburilor; ele au fost acelea cari au făcut posibilă creierea centrelor de populație, cu caracter comercial mai întâi, mai apoi centre industriale, cari, cu vremea au devenit porturile mari de astăzi. Pentru aceasta se cere însă ca țărmul mării să prezinte golfuri, peninsule, insule, capuri, cu alte cuvinte să fie crestat, iar apa mării să fie adâncă, pentru ca vasele să se poată apropia de ele, mai ales în zilele noastre, când navigația a luat o dezvoltare atât de mare iar vapoarele au ajuns să atingă zeci de mii de tone.

În această privință Marea Neagră prezintă o importanță capitală: apele ei sunt un rezervor important de alimentație pentru noi și în al doilea rând o cale minunată de comunicație care ne pune în legătură cu toată lumea. Apele ei au fost străbătute, în lung și în lat, de corăbierii tuturor vremurilor: de Greci, Romani, Genovezi, Venețieni, iar țărmurile ei au fost împânzite de o mulțime de așezări omenești.

Astăzi colibele pescarilor, prezența flotelor de pescari, a vaselor de comerț, de călători, cari acostează în porturi, precum și instalațiile necesare navigației, drumurile cari inaintează până 'n fundul golfurilor, porturile cari numără sute de mii și chiar milioane de oameni, totul dovedește prezența omului și transformările pe cari el e capabil să le facă.

SOLUL ȘI SUBSOLUL; LUCRAREA PĂMÂNTULUI, CARIERELE, MINELE.

Pământul unei țări, cu diferitele forme de relief, cu diferitele feluri de forme, cât și bogățiile subsolului, prezintă în viața umană o importanță dintre cele mai mari; ele sunt acelea cari determină felul muncii și al uneltelor, felul de îmbrăcăminte și locuință, felul de alimentație, densitatea și gruparea elementului uman, etc.

Uneori, formele accidentate de pământ constituiesc piedici însemnate în circulația pe care omul trebuie s'o practice, între diferitele regiuni, din cari este alcătuită țara pe care o locuiește, și atunci se impune omului să realizeze lucrări tehnice, dintre cele mai grele: poduri peste râuri sau fluvii (podul regele Carol I, Fetești-Cernavodă peste Dunăre), tuneluri (tunelurile de pe valea Prahovei, valea Timișului, tunelul Teliu din munții Buzăului), să taie păduri, să asaneze bălți, mlăștini etc.

Dacă observăm pământul țării noastre, vedem că întreg teritoriul nostru este întretăiat dela Nord la Sud cu o mare convexitate spre Est, de către linia Carpaților care represintă o piedică importantă naturală a comunicației între jumătățile de apus și răsărit; linia aceasta însă este intreruptă atât de cursul Dunării cât și de cursul numeroșilor săi afluenți. Centrul acestui teritoriu il constituie podișul Transilvaniei, care, ca o adevărată cetate, este înconjurată de jur împrejur de

lanțurile munților Carpați, cari dispun totuș de trecători importante cari au permis și permit legătura între cele două povârnișuri. Această cetate, cu toate văile dela poalele munților, a fost adăpostul poporului nostru, de unde apoi s'a scoborit la vale pentru a popula din nou câmpia. Munții aceștia așa dar, cu toată înălțimea lor, n'au constituit o piedică în dezvoltarea unității poporului nostru, ci din contră, ei au servit drept *adăpost* care i-a păstrat unitatea.

Ciobanul n'a văzut niciodată în munții aceștia o barieră; întotdeauna, și 'n trecut ca și astăzi, el i-a colindat dela un capăt la altul, scoborind regulat de pe plaiurile cele mai înalte, în câmpiile joase dela poalele lor, înaintând până 'n bălțile Dunării, iarna, pentruca vara să-i urce și să-i colinde din nou.

În regiunile acestea de munte, atât de familiare poporului nostru, au luat naștere cele dintâi și cele mai importante creațiuni politice, cari au constituit leagănul Statului nostru : Transilvania, Muntenia și Moldova.

De natura solului depind culturile pe cari omul le poate face, căci nu toate solurile au aceleași însușiri și calități; unele sunt mai abundente în substanțe hrănitore, altele mai puțin, unele sunt mai mult de natură calcaroasă, altele silicioase, etc. Omul trebuie să le cunoască și să știe a le folosi, la nevoie să le completeze lipsurile pe cari le au, prin îngrășăminte, metode de culturi, mașini etc.

În ceea ce privește țara noastră, numai vârfurile stâncoase ale munților goi, râpele, unele porțiuni din albia pâraelor, precum și ținuturile cu nisipuri sburătoare, nu pot fi folosite de om pentru culturile pe cari el le practică. Tot restul solului țării e acoperit cu diferite feluri de vegetație folositoare omului. Depinde însă de om și de gradul lui de civilizație și cultură, mai cu seamă, dacă se mulțumește pentru satisfacerea nevoilor lui, cu

aceste produse brute așa cum i le pune la dispoziție natura sau dacă prin mijloacele de cari dispune, le transformă așa cum o cer nevoile lui.

Dacă ținem seama de diferitele producții ale solului țării noastre, cari sunt determinate de relieful pământului, natura solului, condițiile climaterice, hidrografice, și felul de vegetație, suprafața țării noastre poate fi împărțită în următoarele regiuni naturale de producție:

1. **Regiunea stâncilor goale**, unde singura activitate omenească posibilă e *culesul* bureților, florilor și câtorva plante medicinale, sau al fructelor (fragi, afine, smeură), dela câteva specii de plante cari cu greutate reușesc să-și găsească un loc de creștere, sau *vânatul* caprelor negre, urșilor, râșilor și vulturilor.

Dar dacă posibilitățile de traiu sunt cu totul reduse în aceste regiuni, *exploatarea frumuseților naturale* (turismul) ar putea deveni un mijloc rentabil de câștig al populațiilor acestora dela munte.

2. **Regiunea pășunilor de munte**, situate pe cele mai înalte platouri ale Carpaților, cari formează una dintre cele mai frumoase și mai abundente forme de vegetație din țară; aceste locuri sunt acelea cari au servit, din cele mai îndepărtate timpuri, ca pășuni pentru numeroasele turme de oi ale ciobanilor noștri și ca fânețe pe acolo pe unde transportul e mai lesnicios.

Prin crearea drumurilor mai comode, atât în ceea ce privește accesul lor, cât și pentru transportul fânului, prin creiarea de lăptării și stâne sistematice, etc., s'ar putea face ca aceste pășuni, atât de bogate, să ajungă a da aceleași produse ca și cele din Elveția sau Tirol..., în acest caz munții noștri ar oferi alte posibilități de viață, cu mult mai numeroase decât astăzi, în așa fel încât numărul locuitorilor să fie altul, cu mult mai mare decât cel de azi.

3. **Regiunea pădurilor de conifere** (Brad), cari formează unele dintre cele mai frumoase masive de păduri seculare, sunt acelea cari oferă astăzi unei lumi întregi lemnul de construcție, de cea mai bună calitate, de care are nevoie viața și industria modernă; din această cauză s'au și produs adeseori exploatări nesăbuite, echivalente cu adevărate devastări, ceea ce constituie una dintre cele mai mari nenorociri pentru ținuturile respective, ca și pentru întreaga țară: munții se surpă, șoselele, căile ferate, satele chiar sunt amenințate de torenți și de materialul pe cari aceștia îl cară la vale, râurile își schimbă regimul, iar la topirea zăpezilor, inundă câmpiile și recoltele; se produce un adevărat dezechilibru al naturii, fiindcă și clima și regimul apelor în general, se resimt pe urma acestor devastări. (Valea Topologului poate fi luată ca exemplu din acest punct de vedere).

4. **Regiunea pădurilor de foioase din munți** (fagul, carpenul, mestecănul) cari, de pe la 500—600 metri, se scoboară până'n regiunea dealurilor sau chiar până 'n pădurile de câmpie, dă mai mult lemn de foc și mai puțin lemn de construcție. Populațiile din regiunile acestea au avut întotdeauna o îndemănare mare pentru prelucrarea lemnului; de aceea, mai ales, crearea unui număr cât mai mare de centre mici industriale, având la bază lemnul, ca materie primă, și folosindu-se puterea apelor dela munte, ca isvor de energie, trebuie să fie una dintre preocupările principale ale țării.

În cuprinsul și la marginile acestor păduri se găsesc numeroase *poiene* în cari crește o iarbă abundentă și de bună calitate; după depărtarea lor de sate, ele servesc ca pășuni pentru vitele locuitorilor, din care cauză creșterea vitelor, cu toate produsele ei, e mai dezvoltată prin aceste locuri ca 'n restul țării, sau ca fânețe.

5. **Regiunea dealurilor cu podgorii, pometuri și fânețe** se întinde pe dealurile dela poalele Carpaților, sub zona pădurilor de fag, care prin climă și prin natura solului prezintă cele mai bune condițiuni din acest punct de vedere. Regiunile acestea joacă un rol dintre cele mai importante în repartiția populației, întrucât ele dispun de unele dintre cele mai mari densități.

6. **Regiunea câmpiei, podișurilor și stepii cu terenuri agricole** alcătuiește baza agriculturii și izvorul principal de bogăție al țării. Solurile din aceste ținuturi se prezintă în condițiunile cele mai favorabile posibile pentru cultura cerealelor. În unele locuri, grosimea păturii pământului de cultură trece de 1 m. și este: sau vechi pământ de stepă — continuarea solului din stepele din sudul Rusiei — pământul negru (cernoziom) sau pământ format de pădure, ca în Vlașca, Teleorman, etc. Cu umiditatea necesară, acest pământ, fără nicio îngrășămintă, e capabil să dea cele mai abundențe recolte. Aceasta însă nu însemnează, bine înțeles, că putem merge, în felul acesta la înfișit și că nu trebuie să ne interesăm și să nu întrebuițăm îngrășămintă.

Intrucât privește *clima*, deși în unele ținuturi (Bărăgan, Bugeac, Sud-Estul Moldovei, Dobrogea) e prea seacă, totuși, perioada ploilor de primăvară, tocmai în epoca vegetației cerealelor, apoi căldurile de vară în timpul coacerii lor, și, în fine, perioada ploilor de toamnă, în timpul arăturilor și a semănăturilor de toamnă, este cât se poate de favorabilă.

Ceea ce e rău, e că uneori sunt ani extrem de secetoși (1893, 1918) când, din această cauză, se ajunge la adevărate nenorociri, cari sdruncină întreaga viață economică a țării.

7. **Regiunea pădurilor de câmpie**, cari se scoboară

la vale, până la limita stepei, formând adevărate insule — dumbrave — cari inaintează chiar până la Dunăre, prezintă o importanță deasemenea dintre cele mai mari, atât prin esențele de cari dispun (stejar, gorun, gârniță, cer, fag, carpen, tei, ulm, frasin, arțar), cât și prin umiditatea lor și condensarea norilor pe care o provoacă, dând ploi locale.

În afară de lemnul de construcție (stejar, frasin), pădurile acestea mai prezintă însemnătate și pentru lemnele de foc pe cari le furnizează întregii țări. Tăiatul și căratul lor procură țăranului, în timpul iernii, când munca agricolă incetează, o ocupație foarte rentabilă.

8. Regiunile inundabile (luncile râurilor, balta, și delta Dunării) dispun de *soluri de aluviuni*, spre deosebire de celelalte soluri, pe cari le-am întâlnit (pământul de stepă, pământul de pădure), cari sunt unele dintre cele mai importante soluri cari se găsesc pe fața pământului (Mesopotamia, Egiptul, câmpia Gangelui, etc.).

Felul producției acestor terenuri este determinat, pe de o parte, de nivelul creșterii apelor cari se revarsă, iar pe de altă parte, de înălțimea pe care o au diferitele părți ale acestor terenuri deasupra nivelului etiajului respectiv.

Întotdeauna însă după retragerea apelor, crește, în lunci și în baltă mai ales, o iarbă minunată, așa că vitele, din regiuni îndepărtate, se aduc, în aceste lunci și bălți, la pășunat, sau se face fân, dând recolte de o abundență rară. Din această cauză, atât șesurile râurilor cât și Balta Dunării au fost întotdeauna locuri în cari s'au făcut cele mai mari crescătorii de vite.

O cultură răspândită, cu totul caracteristică luncilor, e cultura *legumelor* pe terenuri irigate, cu apă din râu, care se ridică cu o roată cu găleți, „roata bulgărească“.

cum se numește, conducându-se pe terenul de cultură prin canale mici.

Felul variază al producției acestor regiuni asigură omului tot ceea ce are nevoie : materiale pentru construcția casei (lemn, stuf, etc.), lemne și stuf pentru încălzit, pește, legume, etc. pentru mâncare, pășuni abundente pentru vite și deci toate produsele lăptăriei, terenuri de cultură, etc.

Din această cauză, dealungul cursului inferior, la mai toate râurile, și mai cu seamă la Dunăre, s'a așezat o populație numeroasă. Pe când însă pe malurile Oltului, Ialomiței, Mostiștei, etc. populația e deasă (150 loc. pe km. pătrat) dar satele sunt mici, la malul Bălții Dunării, satele sunt rare (40—80 loc. pe km. p.) dar sunt foarte mari, trecând de 1000 locuitori.

Subsolul. Omul nu s'a mulțumit însă numai cu lucrarea pământului (a solului), cultivând anumite plante, cari au reușit, printr'o îngrijire mai atentă, să-i dea produse abundente și de o calitate superioară.

Pentru uneltele cari și le fabrică și de cari are nevoie, în toată munca lui de toate zilele, sau pentru locuința care și-o construiește, omul a scormonit pământu până la cele mai mari adâncimi posibile, scoțând din el tot ce i-a fost de folos : piatra (cariere), metalele (aurul, argintul, fierul, arama, etc.), combustibilul (cărbunele, petrolul, gazul natural), în așa fel încât prin ingeniozitatea și spiritul lui inventiv, el a ajuns să se pună la adăpostul tuturor intemperiilor naturii, pe care adeseori a și subjugat-o, creindu-și, în acelaș timp, o sumedenie de mijloace care îi ușurează existența și îi cruță energia, făcându-și astfel viața mai plăcută și mai confortabilă. Folosirea tuturor acestor bogății însă este în raport direct cu gradul lui de dezvoltare și de civilizație.

Din punctul acesta de vedere, țara noastră se prezintă ca unul din ținuturile cele mai bine înzestrate din lume,

căci de isvoare de energie (petrol, gaz metan, cărbuni), de metale (aur, argint, aluminium, aramă, fier), de material de construcție (piatră, var, etc.) dispune din abundență.

Sunt regiuni în cari activitatea unei populații întregi se rezumă numai în exploatarea mineralelor din mine sau cariere sau numai la transformarea lor în diferite produse necesare omului (Banatul).

DEPENDENȚA OMULUI DE ÎNVELIȘUL VIETȚII. PLANTE ȘI ANIMALE CRESCUTE PE LÂNGĂ OM.

Cultivând anumite plante și reușind să domesticească o mulțime de animale, omul a schimbat, pe suprafețe imense, aspectul naturii; a înlocuit, în bună parte, stepele prin culturi de cereale, plante industriale etc., sau a tăiat pădurile și a secat mlaștinile.

Ce era Bărăganul nostru până acum 50—70 ani? O stepă străbătută, doar din când în când, de ciobanii și turmele lor de oi cari scoborau toamna dela munte, îndreptându-se spre bălțile Dunării, sau în timpul primăverii, când se îndreptau spre pășunile dela munte, unde aveau să-și petreacă toată vara. Astăzi această stepă e unul dintre cele mai umanizate ținuturi dela noi din țară; ierburile au fost înlocuite cu plante importante de cultură (cereale mai ales), numeroase linii ferate și șosele îl străbat în lung și 'n lat, o sumedenie de sate și orașe s'au ridicat acolo, unde altădată, nu exista picior omenesc.

Dintre plantele mai importante, pe cari omul a reușit să le cultive în țara noastră, primul loc îl ocupă cerealele, apoi urmează plantele industriale (sfecla de zahăr, tutunul, inul, cânepa, etc.), vița de vie și pomii fructiferi, etc. Câmpiile, podișurile și povârnișurile dealurilor constituiesc domenii importante de cultură a acestor plante.

În privința animalelor deasemenea, omul, prin domesticirea lor, a reușit să-și ușureze traiul, căci unele dintre animalele crescute pe lângă el sunt folosite ca animale de muncă, pentru energia lor, altele, pentru produsele pe cari le dă (lână, piei, carne, lapte); ținuturi întregi sunt rezervate numai creșterii animalelor; continente, cari altădată erau cu totul lipsite de animale domestice, astăzi dispun de un număr din cele mai mari: America de Nord, Australia.

Deasemenea țara noastră a fost un ținut dintre cele mai importante, din acest punct de vedere, mai cu seamă în trecut.

ÎNTOVĂRĂȘIREA OMULUI CU ALȚI OAMENI ÎN SATE ȘI ORAȘE.

În munca pe care omul a depus-o, zi de zi, atât în cultura plantelor, cât și în creșterea animalelor și exploatarea mineralelor sau lucrarea lor, el s'a asociat cu alți oameni la un loc pentru ca munca lor să fie mai de folos; așezările lor nu s'au făcut însă la întâmplare; satele sau orașele cari s'au creat prin întovărășirea lor, s'au născut în apropierea apelor, în regiunile agricole sau miniere, în văile adăpostite, acolo unde posibilitățile de viață sunt mai multe, etc.

OPERA OMULUI DE UMANIZARE A ȚINUTULUI ÎN CARE TRĂIEȘTE.

Dar dacă omul depinde de natura în mijlocul căreia trăește, și el la rândul său provoacă transformări însemnate în mediul geografic, umanizându-l; și această umanizare e cu atât mai pronunțată, cu cât gradul de civilizație al omului e mai mare; mijloacele tehnice, în acest caz, sunt mai perfecționate și modificările pe cari omul le face mediului sunt mai mari.

Astfel dacă omul nu poate modifica climatul unui ținut, el poate totuș aduce unele îndreptări: printr'o împădurire el poate pune o stavilă împotriva vânturilor, prin locuința, care și-o construiește, se poate pune la adăpostul căldurilor, ploilor sau frigului, prin ingrașăminte poate aduce îmbunătățiri solurilor sărace: adaugă calciu în pământul silicios, fosfați și nitrați de sodiu acolo unde lipsesc. În felul acesta, el poate obține unele rezultate dela un sol care altfel n'ar fi capabil să le dea.

Fântână în Cadrilater

Construind canale de derivație, el drenează solurile prea umede și construind canale de irigație, el duce apa din fluvii în ținuturile prea uscate, fertilizându-le astfel; săpând puțuri, omul aduce la suprafața pământului dela adâncimi apa, pe care o răspândește după aceea, ținuturilor cari sunt prea lipsite.

Modificând natura solului și regimul apelor dintr'un ținut, omul a reușit să modifice și producția plantelor; dar nu numai atâta, omul a transformat dintr'o anumită

regiune, anumite plante, și printr'o îngrijire atentă a reușit să le cultive în alte ținuturi (porumbul adus din Lumea Nouă se cultivă și 'n țara noastră).

Deasemenea omul a reușit să aclimatizeze în unele regiuni specii de animale cari erau necunoscute în acele locuri.

Prin locuințele cari și le-a ridicat pe întreaga suprafață a pământului, prin culturile tuturor felurilor de plante și prin creșterea animalelor, precum și prin folosirea industrială a produselor vegetale și animale, prin drumurile pe cari le-a construit, prin minele din cari extrage tot felul de minerale cât și prin fabricile pe cari le-a ridicat și prin toate mijloacele de comunicație cari împânzesc fața pământului în toate direcțiile, omul a reușit să provoace schimbări foarte mari în peisajul naturii.

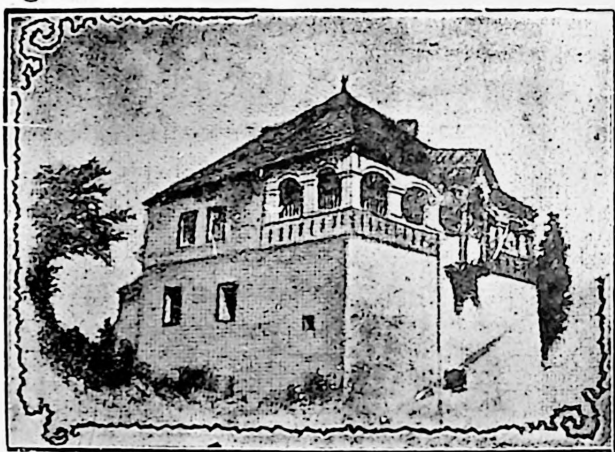
CASA CU ADĂPOST ÎN CONTRA EXCESELOR DE CLIMĂ.

Locuința constituie unul dintre exemplele cele mai caracteristice de prezența omului și de umanizare a unui ținut; căci cea dintâi măsură de siguranță pe care și-o ia omul atunci când se așează într'un loc, e *casa*, care-l va apăra și-l va pune la adăpost în contra tuturor intemperiilor naturii (vânt, ploaie, zăpadă) ca și în contra tuturor exceselor de climă (căldură, frig, etc.). Din această cauză, una dintre cele mai importante preocupări ale omului atunci când e vorba să-și construiască locuința, în afară de procurarea materialului de care are nevoie și pe care i-l va pune la dispoziție, de cele mai multe ori, regiunea respectivă (lemnul, piatra, stuful, lutul, etc.), este adaptarea necesară pe care trebuie să o soluționeze atât în poziția (locul) în care-și va construi

casa cât și'n felul construirii, cari il vor pune la adăpost de excesele climatului (căldură, frig, vânt, ploaie).

Astfel in țara noastră construirea caselor e in strânsă legătură cu regiunea geografică in care se construiește (câmpie, deal, munte); fiecare regiune dispune de un anumit material pe care omul il va folosi (la munte piatra și lemnul mai cu seamă, la deal lemnul și piatra sau pământul, la câmpie lutul, stuful, paie, etc.).

Casa e construită, pe cât e mai mult posibil, cu fațada spre răsărit sau miază-zi, fiindcă in felul acesta soarele

O culă

o va putea încălzi mai bine in timpul zilelor reci de toamnă și 'n zilele scurte și geroase de iarnă; spatele e indreptat in schimb spre Nord, unde e mai multă umbră și deci mai frig și mai multă umezeală; in partea aceasta lovește cu toată furia, in timpul iernei, Crivățul, atât de rece și care provoacă viscole atât de mari și dăunătoare.

Și pentruca să fie mai mult casa pusă la adăpost de excesele climatului in regiunile de munte, aco-

perișul, făcut din șindrilă, este foarte inclinat pentru ca ploaia și zăpada, cari cad în abundență în aceste ținuturi, să se scurgă și să alunece repede la vale; casele dela câmpie au acoperișul făcut din stuf, paie, coceni, n:ai puțin inclinat fiindcă și ploile și zăpezile în aceste ținuturi sunt mai rare și mai puține.

Dar ceea ce le caracterizează și pe unele și pe altele, sunt măsurile pe cari omul, luptând în contra aceluiași intemperii, a fost nevoit să le ia: astfel mai pe tot cuprinsul țării noastre *acoperișul*, în partea lui de jos, se

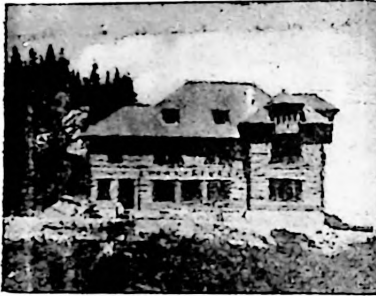
O casă țărănească

prelungeste prin „streașină“ foarte mult, în așa fel încât îmbracă foarte bine pereții casei, apărându-i astfel de bătaia ploii și zăpezii; la spatele casei, acoperișul se continuă printr'un „aplecător“ unde gospodarul își aranjează uneltele sau ține chiar vitele, aplecătorul de cele mai multe ori fiind complet închis, devenind astfel o altă încăpere care va proteja în felul acesta casa și mai mult de vânturile reci; și pentru a o pune la adăpost.

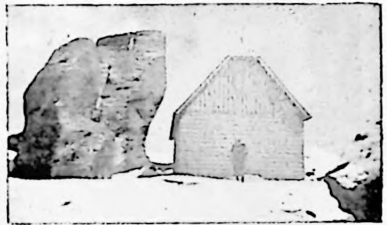
și mai mult de gerurile mari din timpul iernii, tumul sobei nu este evacuat prin coș ci prin podul casei (cucă) ; fumul, în felul acesta, răspândit în podul casei de unde va ieși încet afară, ține căldură în timpul iernii.

În ținuturile de baltă, locuințele se construiesc pe grinduri pentru a le feri de viiturile mari ale apelor.

Pe vârfurile munților mai înalți, se construiesc, în ve-

Casa de adăpost Regele Carol II
de pe muntele Postăvarul

Casa Omul (Bucegi)

derea excursioniștilor, „*case de adăpost*“. În Carpații noștri, asemenea case se întâlnesc în multe locuri.

* * *

Pe măsură ce omul s'a ridicat pe o treaptă din ce în ce mai înaltă de civilizație și mijloacele tehnice și științifice au progresat, pe aceeași măsură, el a făcut progrese în a descoperi în natură noi mijloace de cari s'a folosit ; astfel el a reușit să introducă în multe ținuturi cu ierni aspre, plante anuale cari nu rezistă la gerurile prea mari, semănându-le numai primăvara ; în felul acesta omul a ajuns să cultive grâul chiar în ținuturile din preajma cercului polar. A reușit să aclimatizeze plante cari aparțin ținuturilor calde, transplantându-le încet și treptat, în țări din ce în ce mai reci ; a

reuşit să substituie cultura în locul simplei recolte de produse vegetale brute, creşterea vitelor şi piscicultura, vânatului şi pescuitului, şi transformarea prin industrie, în produse lucrute, folositoare, a produselor brute cari aparţin solului şi subsolului.

Exploatarea produselor brute, pe cari natura le oferă omului, e una dintre cele mai uşoare munci care aduce însă mari servicii omenirii. Sălbaticii nu cunosc altă muncă decât aceea a culesului.

În regiunile calde, omul nu dispune de alt izvor de alimentaţie decât acela pe care-l dă culesul; banana şi nuca de cocos sunt cele două fructe căutate de indigeni. În oazele deşerturilor, curmalele joacă un rol şi mai important în alimentarea populaţiilor respective, în ţinuturile temperate: castanul, nuca, smeura, afinele, etc. joacă şi ele aproape cam acelaş rol.

Omul sălbatic taie copacii din pădure, fie pentru lemnul lor, fie pentru fibrele, pe cari le scoate din frunze sau tulpini. În regiunile tropicale unde pădurea se reface, aproape văzând cu ochii, tăierea aceasta a copacilor nu prezintă nici un pericol pentru despădurire; nu se întâmplă însă acelaş lucru în zonele temperate, unde omul exploatează pădurile cu o mare intensitate şi unde nici pădurea nu se reface atât de repede; omul, în acele ţinuturi, adesea a distrus complet pădurea, fie pentru a întinde în locul ei agricultura, fie că are nevoie prea mare de lemnul ei pentru fabricarea diferitelor produse (hârtie, etc.).

Vânătoarea. Omul sălbatec vânează pentru a distruge animalele sălbatice, pentru a se hrăni cu carnea lor, pentru a se îmbrăca cu blana sau pielea lor. Omul civilizat nu vânează decât animalele, pe cari nu le-a putut domestici, urmărind şi el cam acelaş scop (distrugere, carne, blană sau piele) numai că el întrebuiţează, pentru a-şi ajunge scopul, arme mult mai perfecţionate.

Din această cauză a și reușit în unele locuri să stârpească cu totul unele specii, iar pe altele, din cauza unei vânători prea nesăbuite, să le împuțineze atât de mult încât sunt amenințate să dispară : bourul din țara noastră, animalele cu blănuri scumpe din pădurile boreale ale Europei și Asiei, elefantul din Africa, balenele din apele oceanului arctic, etc.

Cultura și plantarea diferitelor plante sunt făcute de om, în scopul de a-și procura resurse vegetale mai bune și mai abundente și pentru a-și putea face rezerve în viitor.

Pentru aceasta agricultorul trebuie să cultive, în fiecare pământ, planta care convine unui anumit sol. Astfel solul nisipos nu e favorabil grâului, în schimb prieste de minune, dând recolte foarte bune, cartofului.

Uneori când cultura unei plante dă rezultate bune și mai ales când se poate vinde repede și mult, atunci se întâmplă ca populația din ținutul respectiv să se dedea numai la acea cultură, să facă prin urmare o cultură unică ; aceasta e monocultura. Statul San Paolo, din Brazilia, practică monocultura cafelei.

Cu cât omul e mai civilizată, cu atât obține rezultate mai bune în agricultura pe care o practică :

a) printr'o utilizare mai bună a resurselor naturale, irigația ținuturilor prea uscate și drenarea celor prea umede, construirea teraselor în scopul de a ține pe loc pământul vegetal pe povârnișurile prea repezi.

b) prin întrebuințarea uneltelor perfecționate : pluguri, semănătoare, batoze mecanice, cari realizează aceeași muncă ca și agricultorul, cu deosebirea că lucrul e mai repede și mai bine efectuat.

c) prin aplicarea metodelor științifice : prin îngrășămintele el redă pământului substanțele pe cari plantele le-au absorbit ; prin culturi alternative (cultură rotativă), după cultura grâului pe acelaș teren, va urma în anul următor, de exemplu, cultura trifoiului ; prin alegerea

semințelor de bună calitate pentru a obține o recoltă superioară.

d) prin transformarea vegetalelor ; bumbacul sălbatec dă o fibră scurtă și puțin mătăsoasă, bumbacul cultivat dă în schimb o fibră cu totul superioară (foarte lungă și mătăsoasă).

Toate procedeele acestea la un loc dau ceea ce se numește *cultura intensivă*, al cărei rezultat e obținerea unor produse superioare și în mare cantitate. În țările, în cari se practică cultura intensivă, se obține o producție la hectar până la 30 hl., pe când în țările în cari se practică cultura extensivă un hectar abia produce 5—6 hl.

Cultura arborilor, pe un spațiu restrâns, are de rezultat de a procura omului, în cantități foarte mari, produse, pe cari pădurea sau savanele nu le mai pot procura decât în cantități din ce în ce mai mici.

Producția cauciucului, exploatat din Congo sau pădurile Braziliei, a scăzut din ce în ce tot mai mult, în timp ce producția cauciucului, cultivat în Malaezia, India, de către Englezi și Olandezi, a crescut în mod considerabil.

Creșterea vitelor și piscicultura constă în a desvolta anumite specii de animale, folositoare omului, punându-le în condițiuni mai prielnice pentru a obține produse mai bune și în cantitate mai mare.

Creșterea vitelor constă în două acte :

a) Alegerea speciilor de animale folositoare omului și răspândirea lor. Oile au fost introduse în Australia și în Argentina ; boul și călul în toată America etc.

Omul civilizată selecționează în fiecare specie, anumite categorii superioare și aceloră le dă atenția cuvenită și caută să le răspândească, obținând astfel produse mai bune (carne, lapte, lână, piei).

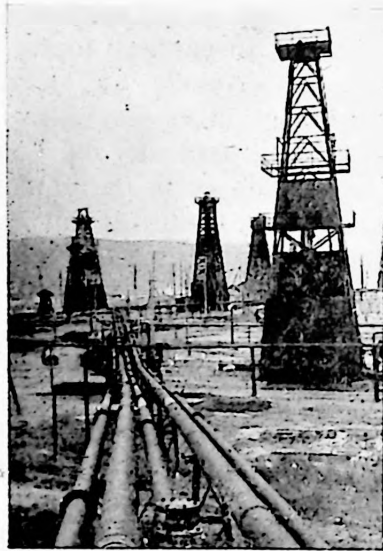
b) În afară de selecțiune, omul civilizată dispune de

o mulțime de mijloace de a îmbunătăți rasele de animale : astfel turmele de animale selecționate au la dispoziția lor o iarbă anume cultivată și îngrijită ; în timpul iernelor reci, animalele au adăposturi bune, sănătoase, o hrană abundentă și aleasă (trifoi, lucernă).

În afară de aceasta, vitele nu sunt supuse la munci grele, ci sunt foarte mult menajate.

Se face prin urmare o creștere intensivă, după cum se face o cultură intensivă.

Minele. Omul extrage din pământ mineralele pre-

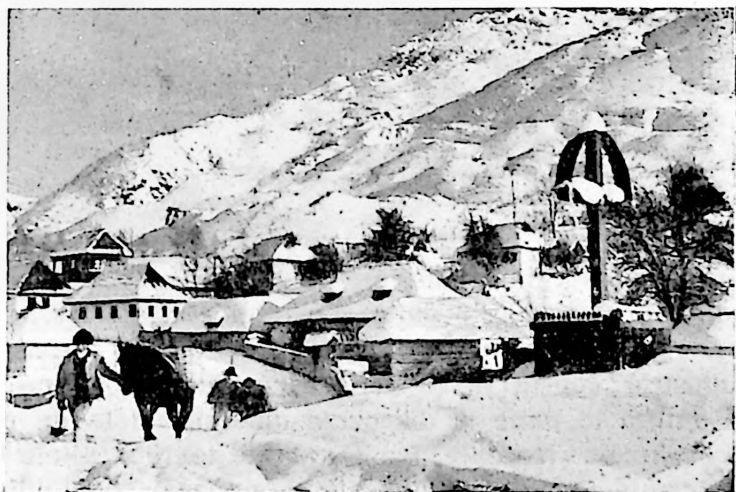

Moreni. Conducte de petrol

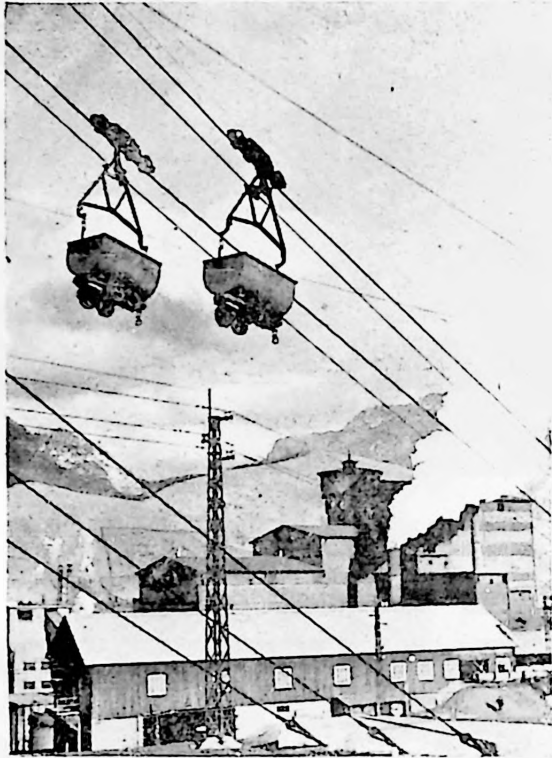
țioase, cari-i sunt mai folositoare (cărbunele, fierul, petrolul), întrebunțând în acest scop uneltele cele mai perfecționate, obținând astfel cantități mari și minereuri mai curate.

Mine de aur la Baia Mare (mina Statului)

Bocșa Montană (mina de aur)

Funicularul care transportă cărbunii (Petroșani)

Industria. Prin industrie, din contră, omul crează produse noi ca și prin cultura plantelor și creșterea vitelor.

Industria constă în a transforma materiile prime pe cari natura le pune la dispoziția omului, unele de natură vegetală (cereale, fructe, plante textile), altele de natură animală (carne, piele, lână, mătase), sau minerală (metale, etc.), în produse folositoare omului, alimente, țesături, mașini, produse chimice, etc.

Trebue să distingem două forme de industrii :

- 1) *Mica industrie.*
- 2) *Marea industrie.*

Mica industrie e aceea realizată de om în ateliere mici cu ajutorul uneltelor primitive, dând la iveală produse simple.

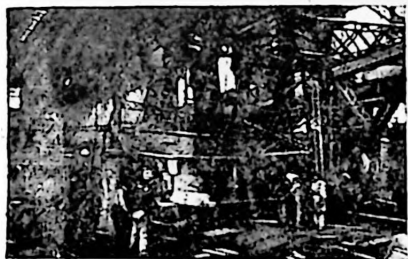
Marea industrie produce obiecte lucrate în cantități mari și dintre cele mai complicate, fabricate în uzini cu ajutorul mașinilor perfecționate.

Marea industrie, dacă depinde în primul rând de natura care-i pune la dispoziție combustibilul și materia primă, mai depinde însă și de alte câteva împrejurări.

Reșița

Marea industrie are nevoie de lucrători mulți și pregătiți, de organizație bună pentru a divide munca între lucrători, de că de comunicație, singurele cari permit să transporte până la uzine combustibilul și materia primă, de capitaluri mari.

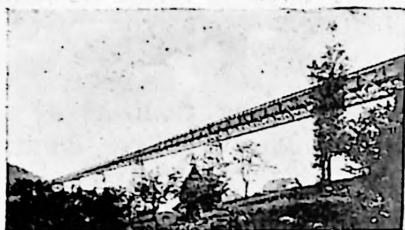

Reșița

Fabricile cari se ridică în asemenea regiuni con-

stitue unul dintre elementele cele mai umanizante.

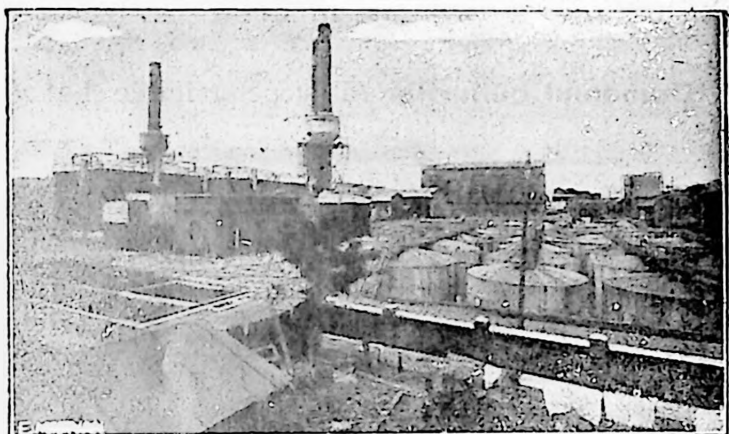
Omul astfel nu utilizează numai produsele naturii, ci și creiază produse noi, în așa fel încât el nu este numai sclavul naturii ci devine un fel de colaborator al ei.

Reșița, apeduct

Exploatarea aurului in munții Apuseni

O fabrică de cherestea

Domeniile umanizate pot fi împărțite în mai multe categorii, după natura reliefului (câmpie, podiș, munte, deal), după felul climei (climat cald, temperat, rece), după formele de vegetație (pădure, stepă, tundră), după situația geografică (ținut maritim, oceanic, continental). În

Umanizare : o exploatare forestieră

general însă fiindcă sunt ținuturi foarte complexe, de cele mai multe ori dispunând de caractere economice multiple, domeniile umanizate se împart cam în următoarele categorii: 1) domeniul în care se practică agricultura, domeniu ce coincide

cu domeniul stepelor fertile și al câmpiilor aluvionare; 2) domeniul stepelor reci (tundrele) și al pusturilor; 3) domeniul pădurilor tropicale (ecuatoriale) și boreale (taiga); 4) domeniul ținuturilor importante prin bogăția.

mineralelor și 5) în sfârșit, domeniul țărmurilor maritime și oceanice.

1. **Domeniul culturilor** (al. stepelor fertile și al câm-

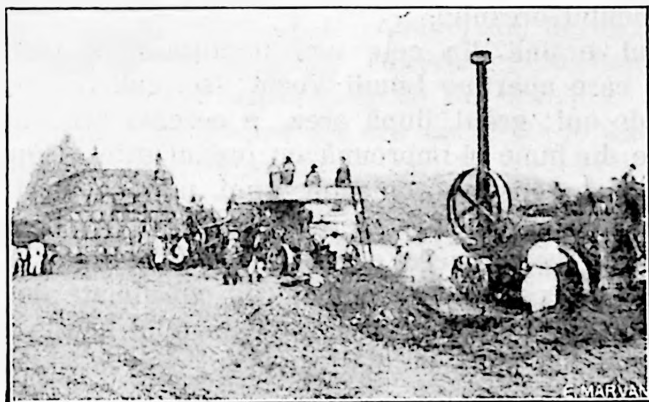
Saint-Malo

Sulina

piilor aluvionare) e unul dintre cele mai importante domenii economice și unul dintre cele mai vechi domenii

umanizate. In aceste domenii s'au născut cele dintâi civilizații pe cari le cunoaște istoria: civilizația egipteană, Assiro-Chaldeană (Mesopotamia), civilizația greacă, romană, în jurul Mediteranei sau în apropierea Mediteranei, civilizația indică (câmpia Indo-Gangetică), chineză (Hoang-ho, Iank-ce-Kiang), iar în timpurile mai noi, bazinul Rinului, câmpiile aluvionare de pe marginea Dunării, a Padului, a Ebrului, etc. au jucat un rol foarte important; civilizația americană din America de Nord (în câmpiile dealungul Atlanticului și 'n Marea Vale a lui Missisipi) s'a dezvoltat mai întâi, iar în America de Sud în valea fluviului La Plata, etc.

Treeratul grâului în țara noastră

Regiunea agricolă în emisfera boreală se întinde astăzi în latitudine până în preajma tundrelor, omul reușind să creieze tipuri de plante (cereale) pe care să le cultive în ținuturile climaterice la cari altă dată nici nu s'ar fi putut gândi (grâul roșu sau triticum Polonicum înaintează până la paralela de 65°); întrucât privește emisfera australă, fiindcă uscatul în această parte nu se întinde decât cel mult până la $35\frac{1}{2}^{\circ}$ (cu excepția Americii de Sud), agricultura nu poate înainta decât până la această latitudine.

În ceea ce privește culturile în altitudine, aceasta e înstrânsă legătură și cu latitudinea. În regiunile calde agricultura se poate practica și până la 3000 m. înălțime, în timp ce în regiunile temperate abia se ridică până la 1000 m., iar în regiunile subpolare nu se poate întinde decât la nivelul mării.

Astăzi mai mult ca oricând domeniul agricol ocupă suprafețe imense, fie că e vorba de ținuturi pe fața pământului în cari domină mica proprietate, fie că e vorba de ținuturi în cari predomină marea proprietate (latifundii).

După felul plantelor dominante, domeniul agricol se poate împărți în două mari categorii : domeniul grâului și domeniul orezului.

Grâul e una din cele mai importante și mai vechi plante care aparține Lumii Vechi ; se cultivă de peste 6.000 de ani ; grâul, după orez, e cereala cea mai hrănitoare din lume și împreună cu orezul este singura cereală, care constituie obiectul unui mare comerț internațional, căci celelalte cereale (secara, orzul, ovăzul, meiul) nu contribuiesc decât în mod indirect la acest comerț, ca cereale de înlocuire : consumate de populația indigenă care le produce, ele în felul acesta permit exportul unei mari cantități de grâu, care în caz contrar ar fi consumat pe loc.

Grâul e păioasa care are nevoie pentru cultura lui de veri calde, de primăveri bogate în ploi și de un sol fertil ; asemenea condițiuni climaterice și asemenea soluri se întâlnesc în foarte multe locuri pe fața pământului ; astfel e marea zonă de aluviuni, din Europa centrală și occidentală, a pământului negru (cernoziom) din Rusia, Siberia și țara noastră, a loesului din China de Nord, a aluviunilor din câmpia indogangetică, a humusului din preiiile Americii de Nord și a pampasurilor din America de Sud, a câmpiilor din sud-estul Australiei.

În toată regiunea cuprinsă între tropice și cercul polar grâul de primăvară poate fi cultivat până la 65°, iar grâul de iarnă reușește admirabil la o latitudine destul de nordică, cu condiția numai ca solul să fie acoperit cu un strat de zăpadă ca să-l apere de ger.

Approape pretutindeni grâul e cultivat pe o scară mare avându-se în vedere o producție cât mai bogată, fie pentru consumul intern, fie în vederea exportului, ceea ce impune sau disponibilitatea unui mare număr de brațe pentru efectuarea diferitelor munci pe cari această cultură le necesită (în India—valea Gangelui) sau omul, în lipsa brațelor, a fost nevoit a lucra cu mașini din ce în ce mai perfecționate (Statele-Unite, Canada, etc.).

Pentru marele comerț cu grâu se cere o anumită organizație economică : căi de comunicație de uscat, fluviale, maritime. În Canada, cultura grâului înaintează mereu în regiunile cari încep să fie străbătute de căi ferate (Bărăganul nostru ce era acum 50 de ani, când nu dispunea de căile ferate pe cari le are astăzi?), mijloace de antrepozitare pentru ca umezeala și micile rozătoare să nu-l distrugă (magazii, silozuri), și în sfârșit organizarea agențiilor oficiale de informație cari să comunice cursul zilnic al piețelor de cumpărare.

Ținuturile temperate mai sunt importante însă și prin cultura altor cereale, secara, ovăzul, orzul și porumbul.

Al doilea domeniu agricol îl constituie regiunea cultivată cu *orez*. Dacă domeniul de cultură al grâului corespunde regiunilor temperate, orezului, în schimb, îi corespunde zona tropicală și cea ecuatorială, cu alte cuvinte zona caldă și umedă, priîndu-i mai cu seamă solurile bogate din regiunile joase (deltele multor râuri din Extremul Orient).

Ca plantă alimentară, orezul e chiar mai important decât grâul : peste 450 milioane oameni se hrănesc cu orez.

Țările care dispun tot timpul anului de temperaturi înalte și precipitațiuni abundente pot da mai multe re-

Recolta orezului

colte pe an (Java). Două recolte pe an sunt normale în Annam și Tonkin.

Agricultura în Japonia

Dar țările, prin excelență, de cultură a orezului sunt, în primul rând, țările supuse mussonilor, Asia de Sud cu India și Indo-China și Asia Orientală cu China, Japonia și Indiile Olandeze.

Cultura orezului necesită însă o populație foarte deasă căci reclamă un foarte mare număr de brațe și o muncă continuă:

Urmează apoi alte două regiuni ale pământului :

Africa și Lumea Nouă unde bineînțelele condițiile climatice și ale solului sunt la fel cu cele din Extremul

Prepararea unei orezării în Japonia

Orient, iar în Europa, Valea Padului unde se utilizează irigațiile.

Aratul cu zebu (în Cochinchina)

O formă importantă a agriculturii, răspândită în multe locuri pe fața pământului, e **Grădinăritul** caracterizat printr'o mare varietate de culturi, printr'o fărâmițare cu

totul a proprietății, cât și printr'un anumit fel de distribuție a apei.

Grădinăritul e forma de agricultură care se 'ntinde mai cu seamă în ținuturile calde din Asia de Sud, în ținuturile Mediteraneene, în cele subtropicale (Australia de Sud, Africa de Sud, Argentina și California), precum și 'n ținuturile supuse mussonilor.

În unele locuri însă, în țările situate între 45—55° lat., și în această categorie intră și România, se practică alături de agricultură și grădinăritul; în țara noastră, de obicei această formă de agricultură e practică la marginea orașelor, în apropierea unei ape, unde cu ajutorul unei roți, „roata bulgărească“, apa este luată cu gălețile și dată în micile canale de irigație pentru a se uda plantele cultivate, mai întotdeauna zarzavaturile.

Grădinăritul poate fi împărțit însă în două categorii:

1) **Grădinăritul Mediteranean** practicat în câmpiile din țările din sudul Europei (câmpia Padului, câmpia Mariței, Aragonul și Andaluzia), unde problema principală o constituie apa (verile secetoase impun irigația, iar iernele ploioase drenarea apei). În aceste ținuturi se practică două feluri de cultură: în câmpie, cerealele (grâul, orzul, orezul, ovăzul), iar pe dealuri plantele mediteraneene (portocalul, lămâiul, smochinul, măslinul, vița de vie), alături de cari se lasă loc zarzavaturilor (câmpia Murcia în Spania) sau altor plante.

2) **Grădinăritul din țările supuse mussonilor** care are la dispoziție o populație numeroasă și terenuri mari (India, Indo-China, China) consacrate culturii orezului; omul a ajuns, alături de bivoli, să lucreze mai tot timpul, cât ține perioada de creștere și dezvoltare a acestei plante, în mlăștini. Populația fiind foarte deasă, iar nevoia de terenuri de cultură, mare, se practică în multe locuri prin părțile acestea ale Asiei și cultura în terase

până la o înălțime de 1.200—1.300 m. (India, China, Japonia).

Nu trebuie uitat **grădinăritul Californian** din Statele Unite unde s'a ajuns la o exploatare foarte rațională datorită organizației culturilor precum și mijloacelor de comunicație (calea maritimă). Răul mare însă de care suferă acest ținut e seceta.

S'ar mai putea aminti și tipul de grădinărit Saharian, unde din cauza condițiilor speciale climaterice s'a ajuns la o anumită adaptare la mediu, practicându-se policultura.

Grădini, parcuri. Un element important de umanizare, îl constituie în orașe, și în apropierea orașelor, mai cu seamă grădinile și parcurile. Grădina Cișmigiu din capitala noastră, Parcul Băneasa și Snagov din marginea aceleiași capitale, sunt locuri minunate de recreație pentru orașeanul obosit de căldura verilor toride. Astăzi nu mai există aproape nici un oraș care să nu-și organizeze o grădină sau un parc în apropiere. Sunt vestite parcurile și grădinile publice din Craiova, Iași, Timișoara, Sinaia, etc., ca și cele, bine înțeles, din orașele sau dela marginea marilor orașe din țările din Occident.

Creșterea animalelor. Animalele de pe suprafața pământului se pot împărți în două mari categorii: *animalele domestice* pe cari omul a răușit să le îmblânzească putând astfel profita fie de energia lor (calul, boul, elefantul, lama, jakul), fie de produsele lor (carne, lapte, lână, piei), și *animalele sălbatece* pe cari omul n'a răușit până astăzi să și le apropie.

Când va fi reușit omul să îmblânzească animalele e foarte greu de știut; în tot cazul lucrul acesta trebuie să se fi întâmplat de foarte multă vreme; și ceea ce e mai curios e faptul că îmblânzirea n'a început cu ani-

malele cele mai de folos, ci cu cele cari întâmplător s'au găsit mai în apropierea lui (câinele care s'a răspândit împreună cu omul pe întreaga suprafață a pământului). Locul cel mai favorabil pentru imblânzirea animalelor va fi fost probabil marea stepă cuprinsă între Carpați și munții Tianșan; în Lumea Nouă bourul și renul n'au putut fi imblânziți nici până astăzi, în Australia și 'n insulele din apropierea ei nu era așa ceva posibil fiindcă lipseau asemenea animale, iar în Africa, în afară de câteva ținuturi în cari se practica agricultura — Egiptul — deasemenea nu era posibil, de oarece acest continent a constituit un domeniu mai mult pentru vânători.

Prin domesticirea animalelor, omul a provocat schimbări profunde în peisagiul naturii, mai întâi prin culturile de plante obligat să le practice pentru hrana lor (pășuni artificiale : lucerna, trifoiul etc.), prin adăposturile pe cari le-a ridicat (staule, grajduri), prin felul de viață pe care e obligat adeseori să-l adopte pentru a asigura hrana animalelor sale (nomadism, păstorie, etc.).

Animalele domestice, cari joacă un rol atât de important în viața omului, se pot împărți în două mari categorii : 1) unele, cum sunt : calul, boul, vaca, porcul, întovărășesc pe om în toate părțile (ubicunque) fiind foarte rezistente la schimbările climaterice ; 2) altele foarte susceptibile la variațiunile de temperatură (stenotermice) neputând, din această cauză, trăi decât în anumite regiuni, cum sunt : elefantul, cămila, lama, iakul și renul ; răspândirea acestor animale e bine delimitată.

Nomadismul pastoral. Printre felurile de viață pe cari omul le datorește creșterii animalelor, nici unul nu e mai curios decât *păstoritul*. Necesitatea de a găsi pășuni pentru turme, obligă oamenii la deplasări regulate.

Africa de Nord oferă un exemplu admirabil de nomadism. În multe regiuni, cultura indigenă obține recolte insuficiente și nesigure.

Această parte a Africei constituie domeniul stepelor.

În creșterea cămilelor, a caprelor și a oilor stă marele izvor de bogăție al acestor ținuturi.

Dar pășunile variază și ele după anotimpuri, după altitudine și situația lor față de soare. Astfel turmele trebuiesc să se miște neincetat, nu la întâmplare, ci după starea ierburilor.

Triburile în întregime, bărbații, femeile, copiii, trăiesc sub corturi, întovărășind astfel turmele. Unele dintre ele (triburi), între marile podișuri, unde se întâlnesc pășunile de vară, și depresiunile Atlasului sau marginile deșertului unde se întâlnesc pășunile de iarnă, sunt nevoite să parcurgă distanțe considerabile de câte 250—500 km.

Desigur în Africa de Nord ca și în toate părțile, conflictele nu lipsesc să se producă între agricultorii sedentari cari de câțiva vreme, de vreo 30—40 ani, au reușit, într'unele locuri din stepă, să cultive cereale, și nomazii ale căror turme cauzează mari pagube recoltelor.

Într'alte regiuni, transhumanța turmelor nu aduce după sine deplasarea întregului trib, ci numai deplasarea unui mic număr de păstori. Așa se întâmplă în Sudul Franței ca și în cele trei peninsule din Sudul Europei și în țara noastră.

În Pirinei, Alpi, în Cevenia, în Tesalia, turmele sunt conduse în timpul verii de către ciobani în pășunile de pe munți. Drumuri tradiționale unesc pășunile înalte cu regiunile cu pășuni de iarnă. Se numesc „Comis romaders“ în Pirinei, „droilles“ în Ceveni, „Carraites“ în Alpi.

Defileul lungilor „romades-uri“ cari umplu drumurile primăvara și toamna, precedate de berbecul mândru purtător de clopot, binecuvântarea turmelor înainte de plecarea lor la munte, se socotesc și astăzi printre spectacolele cele mai sugestive ale vieții din Pirinei,

Dar practicile transhumanței sunt cam pretutindeni în declin. Pentru ca marile parcursuri pe cari le necesită creșterea oilor să fie posibilă trebuie ca populația ea însăși să fie foarte rară. Mica densitate a populației este una din condițiile creșterii oilor. Din contră, acolo unde se produce o populație din ce în ce mai deasă, având nevoie din ce în ce mai mult de suprafețe din ce în ce mai mari, oile se împuținează ca număr sau chiar dispar.

Produsele animale. Foarte multe animale domestice nu sunt crescute de om decât în scopul alimentării. Astfel sunt mai ales boul, porcul, capra, animalele de ogradă și chiar calul în unele locuri.

Multe dintre aceste animale sunt importante în viața omului și pentru laptele care îl dau, consumat, fie așa în stare naturală, fie sub formă de unt sau brânzeturi.

Trebuie însă amintit că unele popoare, cum sunt Chinezii, de exemplu, cari cresc numeroase bovine, nu utilizează deloc laptele lor. Altele din motive religioase se abțin să consume carne (Budiștii) sau carnea anumitor animale cum e cea de porc (musulmanii).

În general, consumul cărnii crește în raport direct cu buna stare a claselor populare din țările industriale. Carnea era altădată considerată ca un aliment de lux. Astăzi din contră o masă fără carne pare insuficientă.

Pe de altă parte, rapiditatea comunicațiilor ca și aplicarea procedurilor frigoriferice la transportul cărnei, au permis răspândirea utilizării acestui aliment și în regiunile în cari creșterea turmelor nu ar fi posibilă pentru alimentare.

Statele Unite (Chicago), statele La Plata dispun de fabrici uriașe de carne congelată, de conserve, de grăsimi, etc.

Prepararea cărnurilor și fabricarea conservelor în aceste țări au luat desvoltări necunoscute în Europa. Cu miile sosesc în fiecare zi la Chicago animalele; bovinele, oile și porcii, se îngrămădesc în imense parcuri mai înainte de a le trece în uzine. În câteva minute sunt tăiate, imbucătățite și expediate în camerele frigoriferice.

Astfel exportul acestor produse aduce în fiecare an venituri considerabile Statelor Unite (800 milioane fr. aur), statelor La Plata, Canadei și Australiei.

Dar omul întrebunțează animalele nu numai pentru a-l ajuta la muncile sale, sau la alimentarea sa, ci și

la îmbrăcăminte : pieile de animale, blănurile și lâna lor sunt cele mai însemnate produse din acest punct de vedere.

Părul dela numeroase animale servește la tot felul de țesături : astfel părul caprelor, iepurilor, al cămilelor etc.

Dar animalul care servește în acest scop mai mult decât oricare altul e *oaia*, care procură lâna din care se lucrează tot felul de ștofe.

Ciobani români din munții Parângului .

Oaia se dezvoltă foarte bine nu numai în ținuturile mediteraneene, ci și în toate regiunile uscate, puțin cultivate și puțin locuite. Astfel zona de creșterea oilor se prelungește în ținuturile dinspre răsăritul Mediteranei, prin Sud-Estul Rusiei, stepa Asiei Centrale până 'n Mongolia, iar mai în spre Sud până 'n Persia și India Septentrională. În Lumea Nouă, oile se întâlnesc în apusul Statelor-Unite și pe podișurile mexicane; în emisfera de Sud, în Argentina, Africa Australă, în Australia și Noua Zelandă.

Cele mai numeroase turme de oi se 'ntâlnesc în Australia care dispune de peste 100 milioane, urmează

apoi Argentina, Statele Unite, etc. Țara noastră dispune și ea de un număr important de oi (13 mil.)

Ciobani

Mătasea. Un alt produs textil, de origină tot animală de cea mai mare importanță, e mătasea, care constituie, după cum s'a spus „cea mai fină și cea mai strălucitoare dintre toate textilele“.

E singura textilă de lux, de origină animală, produsul viermelui de mătase care nu se hrănește decât cu frunzele de dud.

Dudul e un copac pe care-l întâlnim crescând la toate latitudinile, din apropierea ecuatorului și până'n preajma cercului polar. Dar pentru ca creșterea viermilor de mătase, să fie posibilă, trebuie ca frunzele dudului să crească repede ceea ce presupune o primăvară grăbită însoțită de călduri mari. Din această cauză producția mătasei e limitată, mai cu seamă în ținuturile cu climatul subtropical sau mediteranean.

Când viermele evoluiază și produce coconul din care se trage firul de mătase, acesta nu poate suporta o temperatură mai mică de 15°. Din această cauză, în unele locuri, viermele se crește în camere bine închise, unde se menține continuă temperatura de 20—30°.

Dacă dudul produce mai multe serii de frunze pe an, cum se întâmplă în China de Sud, Tonkin sau India, se poate ajunge în acest caz la 2—3 recolte de viermi pe an.

În Franța și'n țările mediteraneene, fiindcă dudul nu produce de cât odată pe an frunze, nu se poate ajunge de cât la o singură producție de mătase anuală.

Creșterea viermilor de mătase necesită o mână de lucru îngrijită și atentă, căci e o muncă delicată; și fiindcă e puțin obositoare, ea se potrivește de minune femeilor.

DRUMURILE ȘI CIRCULAȚIA PRIN TRENURI, AUTOMOBILE, VAPOARE ETC.

Una dintre cele mai importante probleme, care s'a impus omului încă din cele mai îndepărtate timpuri, a fost și problema transportului și a circulației. Într'adevăr, variația peisagiului care aduce după sine neegalitatea productivă a diferitelor regiuni pe cari omul le-a locuit și le locuiește, precum și nevoile neîncetate crescând pe cari omul le-a simțit pe măsură ce a înaintat într'un grad mai înalt de civilizație, explică în bună parte întreaga rețea de circulație de pe glob.

Din acest punct de vedere, al transporturilor și al circulației, omenirea ca'n toate domeniile ei de activitate, a trecut printr'o continuă evoluție; pretutindeni mâna omului, în această privință, intervenind, a provocat transformări adânci în peisagiul naturii; a tăiat

păduri, a sfredelit munți construind tuneluri, a ridicat poduri uriașe peste râuri sau peste prăpăstii, a tăiat istmuri, construind canale, punând astfel în legătură mă-

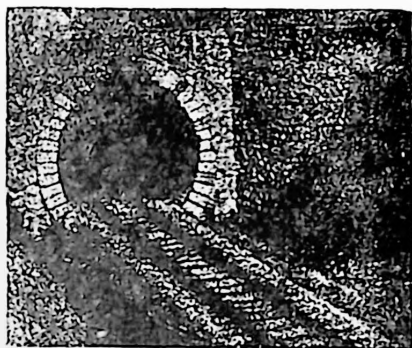
De la cules

riile și oceanele între ele (Canalul Panama, Suez, Corint etc.). Eforturile lui nu s'au oprit în fața nici unui obstacol aproape, învingând totul și reușind în cele din urmă, să înzestreze suprafața pământului, pe de o parte cu o rețea imensă de drumuri, șosele pentru automobile, linii ferate, iar pe de altă parte fața mărilor și a oceanelor să o brăzdeze în lung și în lat cu sute și mii de vapoare în fiecare moment; astfel munca pe care omul o depune clipă cu clipă și transformările pe cari le provoacă în aspectul întregii planete, nu cunoaște nici o margine; umanizarea se produce astăzi,

mai cu seamă, cu pași repezi până'n colțurile și ascunzăturile cele mai sălbatice ale pământului, în ținuturile cele mai uscate ca și în cele mai umede, în ținuturile cele mai reci ca și'n cele mai calde.

Desigur că la început omul s'a servit de mijloacele pe cari i le-a pus la dispoziție propriul său corp adaptându-l născocirilor făcute în acest scop: o perină așezată pe cap deasupra căreia își punea greutatea pe care trebuia s'o transporte (în Oltenia lăptăresele își pun do-

nițele cu lapte pe cap), o frânghie sau o curea așezată pe umeri, de capetele căreia atârna greutatea, un lemn a n u m e lucrat așezat pe umeri la capetele căruia atârna coșurile încărcate (așa cum fac oltenii noștri cari poartă coșurile cu zarzavaturi pe cobiliță). Asemenea transporturi se practică pe o scară largă și astăzi în ținuturile în cari drumurile și mijloacele de transport sun reduse sau lipsesc cu totul așa cum se întâmplă de exemplu în America

Un tunel

de Sud, prin Anzii Cordilieri, prin Africa Centrală etc. Materialul necesar îl găsește omul întotdeauna în mediul în mijlocul căruia trăește.

Tărăncă din T. Severin

Problema a c e a s t a a transporturilor a fost foarte mult ușurată însă, când energia omului a fost înlocuită cu energia animală (tracțiunea animală) și aproape cu totul soluționată sau în tot cazul foarte mult ușurată, atunci când s'a ajuns la născocirea roților a căror aplicare s'a dezvoltat în r a p o r t cu utilizarea tracțiunii animale.

Cele dintâi animale do-

mestice, n'au fost animalele de povară, ci unele mai mici ca : câinele, oaia, capra etc., iar dintre cele de tracțiune cel dintâi animal imblânzit a fost probabil *Boul* (Chaldeenii, Chinezii etc.) după el urmând cele-

Un purtător de apă în China

lalte : calul, cămila, măgarul, iacul, elefantul, renul, lama etc.).

Celelalte tracțiuni, mecanice, de uscat și de apă, au venit târziu de tot, în timpurile cele mai apropiate de noi (sec. XIX-lea).

Un negustor de zarzavaturi in Japonia

Drumurile. In afară de regiunile muntoase și de regiunile împădurite, unde vânătorii și păstorii sunt cei dintâi și singurii cari prin trecerea lor imprimă cele

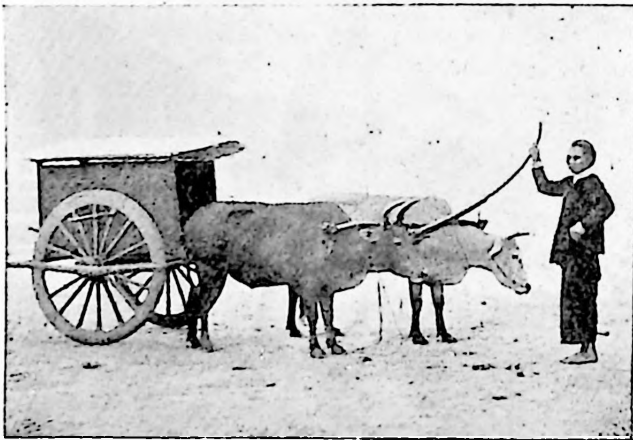

Un oltean cu zarzavaturi

Ceylon: Elefanți transportând trunchiuri de copaci

dintâi urme omenești (slabe începuturi de umanizare) cari devin cu vremea poteci sau cărări, și acestea cu atât mai mult cu cât utilizarea lor (a potecilor) se va face și cu animale adaptate la acest mediu (măgarul), singurele ținuturi favorabile deplasărilor oamenilor în

O căruță annamită

stil mare au fost ținuturile larg deschise, fără accidente, cum sunt câmpiile din Europa, pampasurile și preriile din America de Sud și de Nord, podișurile din Asia etc.; ele sunt acelea cari au constituit cele dintâi drumuri naturale pe cari oamenii le-au bătătorit din cele mai îndepărtate timpuri.

Asemenea drumuri se făceau dela sine, punctele de aprovizionare cu apă hotărîndu-le întotdeauna *traseul*.

Drumurile acestea naturale, astăzi, când mijloacele de circulație s'au perfecționat atât de mult, nu mai pre-

In împrejurimile Romei: o căruță cu două roate

zintă importanța de altă dată, unele dintre ele fiind cu totul chiar părăsite; astfel locul lor l-au luat drumurile construite, cele artificiale (șoselele, căile ferate, canalele) și cele mixte (râurile canalizate, fluviile indiguite și adâncite), progresul lor fiind în funcțiune de progresul mijloacelor de circulație.

Căile artificiale depind de o mulțime de factori naturali și umani; astfel construirea lor e în funcțiune în primul rând de *consistența terenului* (mlăștinile nu sunt terenuri favorabile drumurilor, de asemenea terenurile argiloase

fiindcă în timpul ploilor formează o clisă foarte adâncă), *de relief* (pe pantă e mai greu de mers decât pe un loc plan), căile ferate nici nu se pot construi în asemenea ținuri,

Câini întrebuințați la tras

de climă (în regiunile subpolare se așteaptă iarna pentru ca circulația să se reia, căci pe sanie transporturile de lemne, blănuri, piei, se pot face mai ușor de cât pe uscat; în alte părți se așteaptă în schimb desghețul pentru a se lua circulația pe apele curgătoare) etc., *de vegetație* care se prezintă sub diferite aspecte, așa că

unele forme o favorizează, altele o împiedică; astfel în timp ce stepele nu opun nici o piedică circulației, în schimb *pădurile* și mai cu seamă pădurile ecuatoriale și chiar și sa-

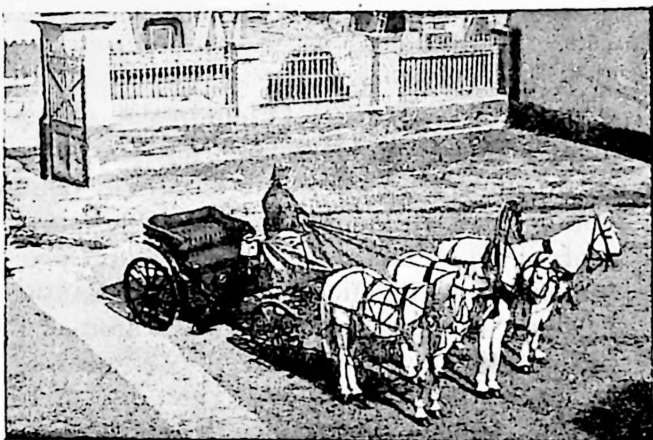
Samoezi cu săniile trase de reni

vanele, sunt o piedică greu de învins în construirea drumurilor și deci în dezvoltarea circulației; și fiindcă, calea de uscat e legată de atâtea greutăți, se preferă atât de mult *calea apelor* și dacă nu poate fi înlocuită calea de uscat, întru totul, se caută a se completa pe cât e posibil, dela sf. sec. XVIII, cu o rețea de ape (dru-

Rusia : o troică de iarnă

muri fluviale și drumuri oceanice) cari, prezintă pe lângă alte avantaje, pe acelea, mai cu seamă, ale *continuității* și ale *efținătății*.

Rusia : o troică de vară

Ceeace caracterizează rețeaua de drumuri artificiale și mixte este faptul că în afară de scopul lor *economic* au, și au avut întotdeauna, un scop politic; ele nu s'au putut naște niciodată spontan oricât de activ ar fi curentul schimburilor; și întrucât acesta totdeauna reprezintă un total de interese, rezultă precis că trebuie să fie o idee colectivă, o forță socială bine încheată, aceea care va crea și va întreține *calea*; căci nevoile circulației chiar când aceasta n'are alt scop de cât cel economic, nu pot fi satisfăcute numai prin simpla creare a drumurilor; circulația mai are absolută nevoie și de siguranță, și aceasta nu poate fi decât opera Statului. Din această cauză foarte adesea curentele economice sunt supuse condițiilor politice; astfel unele state au creat drumuri noi, altele le-au închis, fie că au întrebuintat avantajele naturale, fie că n'au vrut să țină seamă de ele. Ce-au fost în imperiul persan, roman, drumurile, decât politice la origine, și toți marii cuceritori au fost mari constructori de drumuri, căci cu cât un imperiu e constituit mai rapid, cu atât are mai multe elemente eterogene în el și cu atât simte mai mult nevoia de a îndrepta tendințele centrifuge.

Circulația terestră are prin urmare un *caracter politic* chiar atunci când își propune scopuri economice; cu atât mai mult deci atunci când ea își propune să pună în mișcare pentru scopuri de atac sau de apărare, bogăția națională și forțele militare; ea se amestecă pe uscat cu toate fenomenele generale ale circulației economice.

Un lucru e sigur că drumurile însă înmulțindu-se, devin tot atât de importante artere economice cât și artere de Stat.

Ceeace se poate constata și confirma, e faptul că multă vreme, până'n timpurile mai noi (XVI-lea), toate marile căi de interpenetrație, atât circulația politică cât și cea economică, s'au făcut numai în sensul paralelelor, dela Est spre Vest și dela Vest spre Est, dinspre extremitățile Asiei, de pe Pacific spre Europa atlantică, cam pe acelaș grad de latitudine și foarte rar a urmat direcția meridianului.

Nu numai atâta, dar ceeace se observă, e că forma principalelor state, în tot timpul antichității cât și în evul mediu, se modelează pe aceste mari căi (imperiul persan, imperiul lui Alex. cel Mare, imperiul roman, arab, dominația lui Genghiz-Khan, a lui Timur și chiar imperiul turcesc).

Din ce cauză? Asemănările de climat, formă și floră, pe cari le prezintă toate regiunile globului situate pe ac leași paralele, au făcut mai ușor interpenetrațiile politice și economice. Cu totul altfel se prezintă însă întinderea dealungul meridianului (apar deosebiri de climă, formă, floră).

Astăzi lucrurile bine înțelese s'au schimbat cu totul, căci omul civilizat a ajuns să dispună de transporturi mecanice rapide și de o facultate de aclimatizare foarte accentuată, bazată pe experiențe și precauții igienice cari-i dau posibilitate să trăiască aproape pretutindeni.

Deschiderea marilor drumuri spre Nord sau spre Sud, dealungul meridianului, e în funcțiune însă de două mari revoluții produse succesiv: cea dintâi e aceea care s'a produs în sec. XV-lea și al XVI-lea (descoperirile geografice) care a transportat arterele principale de circulație ale lumii pe mările noi descoperite. *Oceanul mondial* (Welt meer) a deschis astfel căi noi ambițiilor politice și schimburilor spre pământuri și spre climat noi, cu totul necunoscute Lumii Vechi, care a părăs foarte rar, domeniul mediteranean, pentru a trece în domeniul mării Negre sau oceanului Indian.

A doua revoluție e aceea produsă în veacul al XIX-lea și al XX-lea care a adus la accelerarea comunicațiilor terestre și maritime până la reducerea și chiar suprimarea distanțelor pentru comunicațiile interspirituale (telegrafie, telegrafie fără fir) și reducerea tot mai pronunțată pentru circulația materială (tren, vapoare, aeroplane).

Astfel se ajunge la înlăturarea deosebirilor de circulație între meridian și paralelă, reușind astăzi să se facă la fel în cele două sensuri.

Cât despre căile mixte, căile fluviale, râurile canalizate, canalele, nu sunt, în acelaș grad, ca drumurile de uscat, operele statului.

În general drumurile de navigație interioară îndeplinesc numai funcțiuni economice, circumscrise în anumite regiuni (nu e vorba

aci de canalele interoceanice sau intermaritime); statul nu le utilizează fiindcă sunt prea sinuoase, expuse scăderii nivelului și prea incete. Orice serviciu al Statului necesită cea mai mare rapiditate posibilă, de aceea circulația politică se îndreaptă spre drumul cel mai scurt (Ratzel). În cele mai multe cazuri, în materie de circulație terestră reducerea timpului se obține prin reducerea distanței și orientarea spre linia dreaptă. Datorită însă pe de o parte creșterii neîncetate a producției și a schimburilor și mai ales extinderii piețelor cari fac diferitele regiuni geografice și grupuri omenești din ce în ce mai dependente unele de altele, iar pe de altă parte datorită reducerii tot mai mult a circulației politice deservită astăzi de telefon, telegrafie cu și fără fir, drumurile de uscat devin din ce în ce *număi economice*; și din această cauză distanțele pentru acestea nu mai prezintă importanța pe care o prezenta pentru circulația politică; astfel că din punct de vedere economic, cel mai bun drum nu este cel mai scurt ci cel care necesită cel mai mic efort de tracțiune, linia dreaptă e părăsită, când drumul mai cu seamă, devine un drum de schimb, pentru o linie mai lungă dar lipsită de accidente de relief, și care se apropie de văi deschise, bogate, și locuri cari deservește centre economice, situate pe zona de circulație. Pentru calea ferată, mai ales ca și pentru cea automobilistică, linia dreaptă nu mai prezintă astăzi importanță, dacă ne gândim la puterea mereu crescândă a mijloacelor mecanice ca și la rapiditatea crescândă a mijloacelor de transport.

În afară de importanța lor economică și politică, drumurile de uscat au avut și au și astăzi o importanță religioasă sau intelectuală, multe din ele ducând spre centre religioase sau intelectuale. Marele pelerinaj din Evul Mediu (Spania), au contribuit la dezvoltarea anumitelor drumuri presărate cu o mulțime de mănăstiri, spitale etc., apărute de diferite ordine religioase și militare. În lumea musulmană un rol asemănător l-au jucat orașele Meca, Kairuan, Fez, în lumea Budistă: Lhasa, Benares, Kandy (Ceylon) etc.

Fără a prezenta importanța centrelor religioase, orașele cu'n renume intelectual, orașele vestite prin muzeele lor de artă sau urmele arheologice pe cari le păstrează, orașele cari atrag prin frumusețile lor naturale (turism), joacă și ele un rol însemnat în circulație și fixarea drumurilor.

Creiarea drumurilor duce pe de altă parte la creiarea așezărilor omenești (sate și orașe); foarte multe orașe își datoresc origina tocmai trecerii sau încrucișării a două artere principale: Reims, Strasburg, Milan, Augsburg, dar în țară la noi, câte sate

și orașe nu s'au născut de-alungul liniilor ferate, cari traversează din a doua jumătate a sec. XIX-lea Bărăganul?

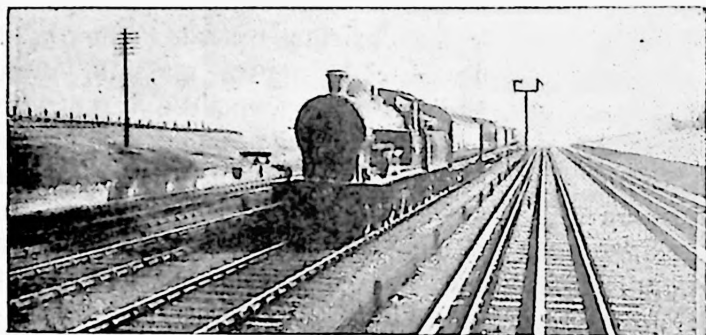
Circulația automobilă. S'a crezut un moment, la sfârșitul sec. XIX-lea, că drumurile vor fi înlocuite sau în tot cazul cu totul reduse de calea ferată. Tracțiunea mecanică prin automobile a dat din nou un impuls considerabil acestor drumuri; astăzi în toate țările din lume se construiesc șosele speciale pentru mașinile automobile cari au parvenit să facă o concurență dintre cele mai serioase drumului de fier, și după cum calea ferată are nevoie de o mulțime de instalații mecanice situate dealungul liniilor ferate, tot astfel și liniile cari încep să fie rezervate sau construite numai în vederea circulației cu automobilele sunt prevăzute cu stâlpi indicatori, cu instalații speciale pentru distribuirea benzinei, uleiului, cu garaje, ateliere de reparat, cari contribuie în cea mai largă măsură la schimbarea peisagiului.

Calea Ferată. La începutul veacului al XIX-lea (1830) Stephenson realizează pentru prima dată în Anglia linia ferată cu ajutorul mașinii cu vaporii. În Europa continentală cele dintâi linii ferate s'au construit în regiunile industriale, în Franța, Belgia, Germania, iar în America de Nord, între New-York și Pensilvania.

Drumul de fier a luat un avânt atât de mare spre sfârșitul veacului al XIX-lea mai cu seamă, încât a ajuns să împânzească cu o rețea foarte mare întreaga suprafață a pământului, întâmpinând adeseori greutăți de nedescris și necesitând lucrări mari de artă, poduri, tuneluri etc. În unele locuri linia ferată e silită să se urce până la 4774 m. (linia Callao-Lima-Oroya-Cerro-de-Pasco din Peru). Astăzi mai multe linii transcontinentale traversează continentele (Europa, Asia, America de Nord și de Sud) creînd pe fața pământului un fel de *economie internațională*, căci drumul de fier stabilește raporturi

regulate și frecvente între diferite ținuturi cari prin produsele lor se ajută și se completează.

Drumul de fier mai mult decât toate celelalte drumuri a provocat schimbări adânci în mijlocul naturii în care se așează; căci pentru întreținerea și siguranța

Căi ferate

circulației, acest drum, necesită stabilimente dintre cele mai complexe și adeseori dintre cele mai mari: gări, cu toate accesoriile, castele de apă, depozite de cărbuni, posturi de schimbări de ace, ateliere mecanice, hangare imense, etc.

Circulația maritimă. În unele părți circulația pe mări sau oceane e cu totul redusă (Oceanul Austral, Pacificul la răsăritul insulelor Sonde), în schimb sunt alte ținuturi (M. Mânecii, oceanul Atlantic între Europa și America etc), unde apele oceanului sunt neîncetat aproape străbătute de sute de mii de corăbii de toate mărimile (unele adevărate orașe plutitoare), în așa fel încât se poate vorbi de o umanizare foarte accentuată. Dar dacă circulația maritimă sau oceanică constituie pentru omul modern un drum admirabil, mai avantajos decât drumul de fier, fiindcă n'are nevoie de atâta îngrijire pentru întreținere, totuși are și ea nevoie, pentru

intensitatea circulației, de porturi cu o radă adâncă, iar porturile au nevoie de un hinterland care trebuie deservit etc.; de asemeni liniile de navigație trebuie să se adapteze condițiilor fizice; ele caută să se apropie cât mai mult de poli pentru ca arcul de cerc pe care-l parcurg să fie cât se poate mai mic, de asemenea trebuie să țină seama de curenții de aer și curenții marini cari o favorizează (vânturile de Vest, curenții Golfstream și Kuro-Siwo); din această cauză unele ținuturi de pe

Sulina

oceanee sunt atât de mult străbătute de vapoare și din această cauză corăbiile trebuie să urmeze drumuri fixate prin convenții internaționale.

În general liniile de navigație se stabilesc între regiuni sau țări cu o activitate economică foarte intensă; se pot distinge din acest punct de vedere două mari direcții: una paralelă, alta transversală cu ecuatorul. *Liniile paralele* cu ecuatorul sunt numeroase în zonele

temperate, căci în aceste zone se întâlnesc țările cele mai civilizate, în timp ce liniile meridiene unesc regiunile temperate cu ținuturile tropicale, cu alte cuvinte cu regiunile cu producții diferite, țările noi procuratoare de materii prime și țările vechi industriale și exportatoare de produse manufacturate.

Pe mare la Mangalia

Astfel marea nu mai constituie astăzi, ca în timpurile vechi, pentru oameni o barieră greu de învins, ci din contră, ea devine o legătură între popoarele cele mai depărtate, și circulației maritime, mai mult decât celei terestre, *omenirea îi datorează răspândirea universală a civilizației din timpurile noastre.*

Corăbiile de comerț pot fi împărțite în două clase mari: *Pacheboturile* cari transportă mai mult pasageri decât mărfuri și *cargosurile* cari transportă mărfuri.

Circulația maritimă imprimă pe fața pământului transformări adânci pe cari le vedem în instalațiile de tot felul de care are atâta nevoie: farurile instalate pe țărături, porturile, digurile, silozurile, cheiurile, etc.

Circulația fluvială. Râurile și fluviile constituiesc și ele căi însemnate, adevărate drumuri cari servesc de legătură între diferite țări și'n ceea ce privește transportarea călătoriiilor cât și a mărfurilor. Dunărea, Rinul etc., au o importanță considerabilă pentru țările cari sunt străbătute de apele lor. Aceeași importanță o prezintă și canalele construite de om în acelaș scop al ușurării și scurtării circulației.

Pentru satisfacerea circulației fluviale a trebuit să se construiască un material de transport anume în acest scop.

Germania, Anglia, Statele Unite și-au creiat și un material mixt fluvio-maritim, vase capabile de a transporta 1000—2500 tone și cari pot naviga și pe mare. Navigația interioară a creiat însă și porturi, al căror trafic uneori e chiar superior traficului marilor porturi maritime: traficul pe Dunăre în Țara noastră e mai mare de cât cel maritim.

Circulația aeriană. Cât despre circulația aeriană, aceasta face progrese uimitoare, zilnic aproape; avionul a devenit un mijloc de transport, în ultimul timp, pentru călători și pentru mărfuri de preț, cât și pentru transportul corespondenței; caracteristica circulației aeriene e rapiditatea, superioară tuturor celorlalte mijloace de transport; viteza actuală comercială e de 170 km. și avionul are independență deplină față de condițiile fizice de la suprafața pământului; el poate sbură peste munți, mări, păduri, deșerturi și nu necesită, în afară de un teren plan și un hangar, nici una din instalațiile costisitoare de care are nevoie calea ferată sau maritimă.

În sfârșit, omul a reușit să creieze și o circulație rapidă a gândirei prin telegraf, telefon și telegrafie fără fir.

Puține mai sunt pe fața pământului astăzi ținuturile cari să nu dispună de toate aceste mijloace de comunicație.

În ultimul timp stâlpii și antenele telegrafiei fără fir, devin parcă elementele constitutive ale peisagiului modern.

Mijloacele de comunicație, pe cari omul le-a creiat, au atins un punct atât de dezvoltat și împânzesc atât de mult globul pământesc, încât pământul nostru se poate spune că și din acest punct de vedere a devenit un organism imens, cu toate părțile cari-l alcătuiesc solidare; orice schimbare produsă într'una din aceste părți face să se resimtă toate celelalte; dezvoltarea acestor mijloace de circulație constituie trăsătura cea mai caracteristică a epocii în care trăim.

FELUL DE VIAȚĂ AL OMULUI.

Cu toată civilizația de care omul dispune și cu toată priceperea pe care o are la îndemână, mediul geografic continuă totuș să exercite o influență atâta de puternică, asupra vieții lui întregi, încât putem distinge, pe suprafața globului, în momentul de față, o mulțime de ținuturi caracteristice prin felurile deosebite de trai, atât din punctul de vedere al hranei, al îmbrăcăminteii, al uneltelor de lucru, al locuințelor, al așezărilor, cât și al înfățișării fizice, al credinței, al limbei și al tuturor manifestărilor lui în familie sau societate.

Hrana. Lăsând la o parte, în general, populația orașelor și mai cu seamă populația marilor orașe cosmopolite, cari dispun, datorită mijloacelor perfecționate de circulație de azi, cât și mijloacelor de conservare a alimentelor, cam de acelaș fel de hrană, întâlnim pe fața

pământului, mai cu seamă, în sânul populațiilor rurale cari sunt foarte tradiționale, următoarele tipuri de alimentare, corespunzătoare regiunilor climato-botanice.

Hrana la noi. Aproape în toate timpurile hrana de căpetenie a *poporului nostru* a constituit-o *grâul*, (făina de grâu), care e o plantă (cereală) cultivată în țara noastră încă de pe vremea strămoșilor noștri Daci și Romani.

Secerișul grâului în câmpia Făgărașului

Pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea însă grâul începe a fi înlocuit, în alimentația poporului nostru (e vorba de pătura rurală mai cu seamă) cu *porumb*, plantă adusă din Lumea Nouă și care s'a răspândit foarte repede într'o mulțime de țări din Europa (Spania și Portugalia, Italia, România, Țările Balcanice), acolo bineînțeles, unde climatul i-a permis cultura (porumbul e o plantă care aparține țărilor mai calde). În special populația rurală a adoptat foarte repede această plantă în alimentația ei

z'lnică. Din ce cauză? Fiindcă făina de porumb (mălaiul cum spunem noi) se poate prepara foarte ușor; fiartă în apă, dă „mămăliga“ care în câteva minute este gata (pâinea preparată din făina de grâu necesită mai multă muncă, și mai multe preparative deci timp mai îndelungat). Mămăliga poate fi foarte ușor preparată afară la câmp, în timpul verii, când țăranul se găsește în toiul muncilor agricole, ceea ce nu se întâmplă cu pâinea făcută din grâu.

Înlocuirea însă pe o scară atât de largă a grâului cu porumbul, în viața poporului nostru, s'a făcut și din alte cauze dintre cari cea mai importantă e următoarea: sute de ani cea mai mare parte din producerea muncii țăranului nostru (grâul) era luat de turci.

Și fiindcă Turcii nu prețuiau *porumbul*, și nu cereau să li se dea, din cauza aceasta țăranul nostru, înțelegând folosul pe care l-ar putea avea din cultura acestei plante, a înlocuit cultura grâului, în bună parte, prin cultura porumbului care va îngădui agriculturii să semene, în locurile libere dintre brazde, tot felul de alte plante cari iau parte la alimentația lui: dovleceii, fasolea, mazărea, pătlăgelele roșii etc.

Porumbul conține destule substanțe nutritive; consumul lui însă devine periculos, dacă nu e bine păstrat sau dacă a fost cules prea de timpuriu (necopt); atunci se încinge și poate da „pelagra“ care sdruncină, când nu e cu atenție îngrijită, cu totul sănătatea omului.

În afară de porumb, hrana țăranului nostru se apropie de tipul de alimentație al Europei Centrale; ca și populația din Centrul Europei el se alimentează cu legume, carne de porc (iarna), cu miel (paște), cu lapte, brânzeturi.

Fasolea, mazărea, varza și linte, ca și ceapa și usturoiul, fac parte din alimentația poporului nostru din cele mai îndepărtate timpuri.

În privința băuturii, populația din regiunile de deal

unde se'ntind pe suprafețe foarte mari livezi de pruni, fabrică, prin fermentarea prunelor, „țuică“; în restul țării, *vinul* (vița de vie e cultivată în țara noastră din cele mai vechi timpuri), iar în ultimul timp, *berea*.

Tipul ecuatorial în care produsele regnului vegetal ocupă primul loc în viața locuitorilor. Climatul cald și umed din zona caldă (America de Sud, Africa Centrală, Mediterana Asiatică) favorizează dezvoltarea unei vegetații dintre cele mai abundente, care oferă oamenilor o hrană minunată, potrivită nevoilor organismului lor. Temperaturile înalte constante (20—22° media anuală) impune omului, care trăește în ținuturile acestea, o alimentație, dintre cele mai ușoare, organismul neavând nevoie de arderi prea intense. Locuitorii din locurile acestea dispunând de plante numeroase pentru hrană (banane, nuci de cocos, arborele de pâine etc.), pe cari le mănâncă în cele mai multe cazuri crude, cum le culeg din natură, sunt leneși și lăsători; din cauza climatului, le lipsește cu totul energia necesară de a munci chiar atunci când ei ar dori. Așa se explică de ce majoritatea populațiilor, cari trăesc în aceste regiuni, prezintă tipul cel mai înapoiat de civilizație de pe fața pământului.

Numai printr'o muncă continuă, mintea omului se ascute și devine astfel creatoare.

Cu totul altfel se prezintă însă ținuturile *extra-tropicale* (dincolo de 30° Nord și Sud de ecuator), în care marea varietate a mediului geografic determinat în bună parte de variațiile climatelor zonei temperate, face ca felul de hrană să varieze în diferitele domenii ale aceluiaș continent; astfel se creiază, în regiuni bine determinate grupuri de oameni, cari păstrează, cu toată îndărătnicia, regimul tradițional de alimentație, fixat în decursul vremurilor de condițiile mediului.

Astfel dacă cercetăm felurile de hrană ale locuitorilor din Europa, găsim mai multe tipuri de alimentație:

Tipul mediteranean este unul dintre cele mai vechi și mai importante tipuri de alimentație din Europa; *grâul*, cultivat din cele mai îndepărtate timpuri în țările din jurul Mării Mediterane (în mormintele vechilor Egipteni de acum 5000—6000 de ani se găsesc boabe de grâu), constituie planta cea mai importantă din acest punct de vedere; un loc de asemenea dintre cele mai importante îl ocupă în aceste ținuturi, cultura orzului, a viței de vie și a pomilor fructiferi mediteraneeni, a smochinului, a măslinului. Măslinul este atât de bine adaptat condițiilor climaterice din ținuturile mediteraneene, în cât, după o viață de zeci de ani, se reînnoește prin vlăstari și continuă să dea fructele, cari conțin substanțe grase, bogate în carbon și cari pot să înlocuiască carnea; din această cauză locuitorii acestor ținuturi mănâncă carne, mai ales de oaie sau de capră, foarte rareori.

Țările mediteraneene se caracterizează printr'un fel diferit de viață în comparație cu al țărilor Europei centrale sau septentrionale; astfel consumația cărnei din cauza marilor călduri, e mult mai redusă; untul și untura sunt înlocuite prin untdelemn, iar cartoful prin tot felul de plante leguminoase (mazăre, linte fasole, bob), prin pătlăgele roșii, pepeni și dovleci; fructele și pastele făinoase joacă un rol însemnat în alimentație; băuturile alcoolice se întrebunțează într'o măsură foarte mică. Climatul temperat cald, cu ploi de iarnă, îndeamnă la o cumpătare mai mare popoarele meridionale, dar explică în acelaș timp și indolența la lucru a acestor locuitori.

Tipul central. La nord de regiunea mediteraneană, de o parte și de alta a paralelei de 45°, se întind ținuturi, cari dispun de o populație foarte deasă și cari posedă un regim alimentar dintre cele mai variate și mai abundente. Vechii istorici greci erau uimiți de belșugul acestor ținuturi, cari se întindeau la Nordul țării lor.

Meiul, mai ales la popoarele slave și la cele din răsăritul Europei, *secara* la popoarele germanice, precum și *grâul*, sunt plantele principale de cultură în această regiune; din secolul al XVII-lea Europa a fost invadată, în regiunile cu veri calde și lungi mai ales, de *porumb*, cereala Lumei Noi.

Agricultura, care se practică în părțile acestea ale Europei, dă rezultate, din cauza climatului favorabil și a solurilor dintre cele mai variabile, cu mult mai mulțumitoare de cât agricultura din regiunea Mediteranei. Extinderea agriculturii a adus după sine tăierea pădurilor, în multe locuri pe suprafețe imense; domeniul acestora s'a restrâns tot mai mult, rezervându-li-se anumite soluri și anumite înălțimi.

Omul, din aceste ținuturi, a asociat culturilor de grâne și cultura a numeroase *leguminoase*, precum și cultura *pomilor fructiferi*, aduși în cele mai multe cazuri din Asia, alimentația lui devenind astfel și mai variată și mai îmbelșugată.

Odinioară *castanul*, mai mult decât astăzi, înlocuia adeseaori, în timpul iernii, cerealele, iar *nucul* este vestit prin fructele lui hrănitoare și foarte bogate în ulei; *vița de vie* (Franța, România), *mărul*, *prunul*, servesc ca alimente importante și totdeauna ca materie primă pentru fabricarea anumitor băuturi (vinul, cidrul, țuica).

Pădurile de stejar și de fag din regiunile acestea prezintă pentru om o importanță dintre cele mai mari, prin materialul de construcție care-l oferă, prin lemnul utilizat ca combustibil cât și prin fructele acestor copaci, „ghinda“ și „jirul“ fiind utilizate ca hrană a porcului, animalul de predilecție al locuitorilor rurali.

Carnea de porc formează aproape singurul element cărnos, alături de cereale, legume și fructe din regimul de hrană al acestor locuitori. În timpurile din urmă, prin introducerea porumbului și a diferitelor culturi in-

dustriale, creșterea porcilor și a altor animale domestice a luat în multe părți, o extindere foarte mare. Locuitorii acestor regiuni au introdus deci în hrană, cu vremea, sub influența locuitorilor din regiunile mai nordice, pe lângă regimul vegetarian, cu un amestec redus de alimente carnat, laptele și derivatele lui, formându-și astfel un regim alimentar *mixt* cu preferință pentru alimentele vegetariene și lactate.

Tipul european nordic se întinde dincolo de paralela de 50° în ținuturile, unde climatul începe să fie din ce în ce mai aspru iar solurile tot mai sărace în *humus*: pădurile de stejari și fagi dispar, locul lor luându-l pădurile de conifere iar culturile de grâu, porumb și pomi fructiferi sunt înlocuite prin culturile de secară, orz și ovăz; pe o scară foarte largă se cultivă varza, napul, gulia.

Fiindcă aceste regiuni se găsesc sub influența climaterică a oceanului Atlantic (ploi abundente sunt aduse de vântul de vest), dispun de pășuni bogate, favorabile creșterii animalelor mari cornute, cari dau omului carnea și laptele lor. S'ar părea că, din această regiune a Europei, s'a pornit obiceiul de a se întrebuița *laptele ca aliment*, pe care popoarele din Extremul Orient asiatic îl disprețuesc până în zilele noastre.

O cultură, care a luat o extensiune dintre cele mai mari și care constituie o adevărată binefacere pentru locuitorii țărilor din aceste locuri, e cultura *cartofului*, originar din Peru. Puțin pretențios, din toate punctele de vedere, s'a deprins ușor în acest climat, devenind în scurtă vreme un sprijin prețios pentru hrana locuitorilor. Cultura cartofului a înlocuit pe o scară foarte mare cultura mai veche a orzului și a secarei.

Tipul american se bazează pe cultura porumbului, care pare a fi cultivat în părțile mai calde și mai bo-

gate în ploi ale Americii din timpurile cele mai vechi. Boabe de porumb s'au găsit în mormintele locuitorilor preistorici de pe valea fluviului Missisipi.

Cultura acestei plante a jucat un rol foarte important în viața locuitorilor Lumei Noi, cari reușiseră, din cele mai îndepărtate timpuri, să creieze o civilizație, care a uimit pe cei dintâi cuceritori europeni (Spanioli) ai acestor ținuturi. Și dacă colonizarea Americii s'a putut realiza într'o măsură atât de largă, printre alte motive, a fost desigur și cultura acestei plante pe care Europeanii, la venirea lor, au găsit-o și au putut-o continua cu destulă ușurință.

Astăzi porumbul e o cereală, care s'a întins pe întreaga suprafață a pământului, acolo bine înțeles unde condițiile climaterice îi sunt favorabile.

Se înțelege dela sine că locuitorii ținuturilor din Lumea Nouă, pentru care porumbul este hrana de căpetenie, mai adaugă regimului lor alimentar și alte plante, legume, precum și puțină carne.

Tipul asiatic. Planta importantă în alimentația majorității populațiilor din Sud-Estul Asiei, în deosebi în regiunile supuse vânturilor mussoni, este *orezul*.

De o valoare nutritivă fără pereche și având o perioadă de dezvoltare foarte repede, constituie pentru cultivatori și pentru industrie, un izvor prețios de bogăție. Ingrijirea metodică și minuțioasă de care are nevoie, a

Chinezi mâncând orez

determinat, mai la toate popoarele din India, Malaezia și China, cari se ocupă cu cultura acestei plante, anumite deprinderi de muncă așezată, ceea ce a făcut ca

toate aceste popoare să se deosebească cu totul, prin starea lor de civilizație, de Melanezienii și Papuașii din ținuturile sudice apropiate, unde arborele de pâine le asigură hrana necesară scutindu-i de truda și de munca disciplinată.

Culturile de orez se'ntind în Asia pe suprafețe foarte mari. Popoarele, cari-și bazează alimentația pe orez, mai dispun însă și de alte climate și deci și de alte plante nutritive.

Locuitorii din Nordul Indiei au câteva cereale inrudite cu meiul și câteva soiuri de legume pe cari le cultivă în timpul iernilor blânde, mai înainte de semănatul orezului.

Peștele constituie alimentul animal cel mai important.

Budismul interzice consumul cărnei și al laptelui cornutelor.

Chinezii, în afară de orez, mai întrebuințează câteva legume ca țelina, napul etc. Peștele, rațele sălbatece, foarte numeroase în ținuturile supuse mussonilor, precum și porcul sunt consumate foarte mult.

Prin ținuturile mai nordice din China și mai reci, locul orezului îl ia *soya* o specie de fasole, planta bine-cuvântată a acestor regiuni, dispunând de o mulțime de substanțe nutritive și fiind în acelaș timp și o plantă oleaginoasă; tot din această plantă se mai prepară și un fel de brânză.

Prin fermentarea orezului, Chinezii prepară o băutură alcoolică numită *arac*; băutura națională o constituie însă *ceaiul*.

Ca și Chinezii, Japonezii sunt mănăcatori de orez și pește (mărilor din apropierea arhipelagului lor sunt foarte bogate în pește) și băutori de ceai.

Contrar acestui fel de alimentație, e tipul de alimentație, care se întâlnește pe podișurile înalte și'n stepele Asiei, bazat pe un regim mai mult lactat (majoritatea locuito-

rilor din aceste regiuni sunt păstori), apoi tipul de alimentație al Asiei de apus, care e asemănător cu tipul mediteranean și în sfârșit tipul de hrană *eschimos* din ținuturile nordice format din vânatul marilor mamifere marine (foce, morse), al urșilor albi, al păsărilor sălbatice, cari emigrează în timpul verii polare până'n aceste pustiuri reci. Eschimoșul folosește, de la toate aceste animale, carnea și grăsimea, de care are atât de mare nevoie pentru a-și menține căldura animală normală.

I M B R Ă C Ă M I N T E A.

Felul de îmbrăcăminte al omului depinde, în cea mai mare măsură, de mediul geografic în care trăește și de gradul de civilizație la care a ajuns.

Cum va fi ajuns omul primitiv la îmbrăcăminte, e foarte greu de știut; unii învățați susțin că omul a făcut-o numai din dorința și plăcerea de a duce cu el ceceace câștigase în luptă cu vreun animal (blană, ghiare, coarne, dinți etc.) prin puterea, îndemânarea sau șiretenia lui; alții spun că ar fi făcut-o din dorința de a deștepta invidia semenilor lui sau admirația sexului contrar; sau poate dintr'un sentiment de pudoare sau poate în sfârșit din vanitatea de a se distinge de ceilalți. Dacă oricare din aceste păreri poate fi plausibilă pentru locuitorii din ținuturile calde, lucrurile se schimbă însă cu totul atunci când e vorba de omul din zonele temperate și reci; căci de data aceasta numai nevoia de a se apăra contra intemperțiilor naturii trebuie să fi fost cauza principală a investmântării lui.

În îmbrăcăminte, ca și în toate manifestările omenești, se întâlnește o mare varietate, atât în privința scopului cât și în privința felului, culorilor și al materialelor din

care e confecționată. Așa se face, că pe fața pământului, putem distinge mai multe tipuri de îmbrăcăminte.

Imbrăcăminte la noi. Lăsând la o parte îmbrăcăminte locuitorilor de oraș, care este sub influența modei

Tipuri de țărani din Valea Jiului

țărilor din apus (Franța, Anglia), de altfel imitată de toate popoarele civilizate ale globului, îmbrăcăminte locuitorilor din satele, unde n'au pătruns încă, din ferire, modele orășenești, prezintă multă originalitate prin forma și ornamentația ei.

Din cauza climei diferite in timpul anului, această îmbrăcămintă este variată după anotimp. Imbrăcămintea de vară bărbătească este alcătuită dintr'o cămașe, în unele părți ale țării, lungă, purtată peste pantaloni, în alte părți scurtă. Cămășile acestea sunt lucrate din pânză frumoasă albă, împodobite cu broderii albe sau cu culori, precum și cu alesături și șabace, in modele foarte variate.

Vedere din Vrancea

Ciobanii au obiceiul să ție cămășile de pânză în zer, pentrucă în felul acesta, devenind impermeabile, ei pot să se ferească, cu ajutorul lor, contra umezelei dar totodată și contra insectelor. In chipul acesta însă, culoarea albă, frumoasă a pânzii se pierde într'o măsură foarte mare.

Pantalonii, o altă parte a portului bărbătesc, sunt sau largi sau strânși pe picior (*ițari*), fiind confecționați, fie din pânză, fie din țesături, tot albe, de lână, lucrate, în cele mai multe cazuri, de femei.

Brâul (betele), făcut obișnuit dintr'o țesătură îngustă de diferite culori, mai adesea culorile steagului nostru, cu care țăranul își încinge de mai multe ori mijlocul, dă îmbrăcămintei o notă de veselie. Acest brâu este adesea înlocuit cu un *chimir*, o centură lată de piele, în care, de altfel ca și'n brâu, bărbații își păstrează banii, tutunul și cuțitul.

Prin Bucovina bărbații poartă, de cele mai multe ori,

Sătence din Vrancea

aruncate doar pe umeri, niște cojocete, frumos și multicolor brodate.

Prin Moldova, poartă pe cap pălării, cu marginile mai largi, pe aiurea cu margini mici; împodobite cu panglici de toate culorile, flori sau pene, iar în picioare poartă cisme dar mai ales opinci legate de picior prin curelușe de piele sau sfori de cânepă (nojițe).

Iarna, țăranii întrebuițează, peste îmbrăcămintea obișnuită a verii, *șubele* (sumanele făcute din piei albe de

miei, brodate cu mare meșteșug în desenuri și culori variate, sau *saricele*, niște haine lungi, tot din piei de miei, cu lâna în afară; pe cap poartă *căciula* din blană de oaie, de forme foarte deosebite: unele sunt țuguiate, altele sunt retezate, unele cu vârful dat într'o parte, altele cu moțul băgat înăuntru etc.

Nu-i prilej mai minunat ca să prinzi armonia pito-

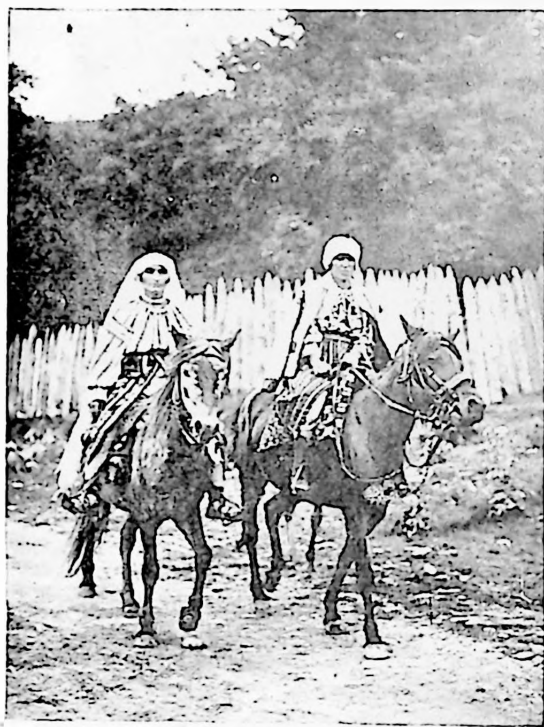
Costume dela Breaza, Jud. Prahova

rească, a acestor costume decât să te găsești Dumineca prin satele bucovinene sau prin satele de munte, sau să te găsești, în ziua patra după Paști, în Brașov și să asști la *cortegiul Junilor*.

Costumele femeilor de asemenea sunt demne de admirat. Căci ce poate fi mai frumos de cât costumele femeilor din Ardeal, la cari se imbină atât de armonios albul cu negrul, sau costumele strălucitoare de bogăția

culorilor și a fluturilor care împodobesc costumele din Muscel sau Bucovina?

Cămașa costumului femeiesc este lungă, în cât servește și de fusică, cu partea de sus și poalele foarte frumos împodobite cu broderii variate, ca deseme și ca culori. Peste această cămașă numită *ie* sau *iită*, fe-

Femei din munții Vrancea

meile poartă *fote* (șurțe sau catrințe) două bucăți strânse la mijloc, sau *vâlnice* (Mehedinți), alcătuite dintr'o singură bucată. Partea aceasta a îmbrăcăminteii este și ea bogat împodobită cu fir de aur sau argint.

Cea mai frumoasă podoabă a capului, pentru femei, este *marama* un șal lung, țesut adesea din borangic fin, artistic

impodobit, legat în jurul capului, în cât capetele rămase libere atârnă lung pe spate, dând o distincție și măreție deosebită femeii, care o poartă.

Marama, răspândită mult prin Oltenia și ținuturile muntoase ale Munteniei, este purtată de femeile măritate. În alte părți femeile își leagă cochet pe cap basmale, de diferite culori, în Ardeal de culoare neagră.

Iarna, femeile poartă cojoace, asemănătoare cu cojoacele bărbătești, sumane confecționate din stofe de lână sau scurteici, un fel de paltoane îmblănite, din stofe de diferite culori.

Pentru păstrarea portului țărănesc, de un pitoresc deosebit, anumite societăți orășenești au creiat ateliere pe la țară, unde dau de lucru țărâncelor. Produsele lucrute sunt vândute apoi, chiar pe la orașe, adesea și prin străinătate, căci sunt peste tot prețuite aceste lucrări de broderie națională.

Imbrăcămintea în ținutul ecuatorial. Urmărind imbrăcămintea în diferitele regiuni ale globului pământesc, întâlnim — *tipul ecuatorial* în ținutul cu clima caldă și umedă, unde din cauza aceasta, de fapt, nici nu poate fi vorba de imbrăcămintea. Într'un climat atât de umed, imbrăcămintea ar împiedica cu totul transpirația corpului, și-ar stânjeni mișcările omului, în pădurile atât de dese din ținuturile acestea, și pentru aceste motive omul umblă mai mult gol sau în tot cazul foarte redus investmântat. Imbrăcămintea lui, de cele mai multe ori, se confundă cu podoa-bele, foarte numeroase pe cari le poartă.

Papuași

Pe lângă un fel de pelerină care de altfel se întâl-

nește destul de rar, purtată pe umăr mai mult ca o pozoabă sau ca un sac pus pe cap in contra ploii, mai toate popoarele din ținuturile acestea calde, ecuatoriale, întrebuintează niște șorțulețe foarte rudimentare, făcute din coaje de copaci, piei sau blănuri de animale, pe cari le atârână imprejurul șoldurilor; femeile de cele mai multe ori și le confecționează sau din frunze uscate sau din frunze verzi culese din copaci.

In insulele Comore.

Malaezii poartă șorțuri făcute din țesături de bumbac, strâns înfășurate imprejurul șoldurilor; femeile își înfășoară cu ele și pieptul. Acesta este *sarogul* care se aseamână mai mult cu un sac.

Javanezii, ajunși la o treaptă mai înaltă de civilizație, își confecționează vestimintele tot din fire de bumbac, pe cari însă le vopsesc cu culori foarte vii. Țesăturile acestea cunoscute sub numele de *Batik* au fost adoptate și de femeile europene.

Locuitorii ținuturilor ecuatoriale umblă de obicei cu picioarele goale, chiar și cei cari vin in contact cu Europeanii și cari adoptă adesea îmbrăcămintea acestora, căci nu se pot obișnui să poarte încălțăminte.

Pe cap, ca să se ferească de arșița soarelui și de efectul luminii prea tari, omul poartă pălării de diferite forme, lucrate din diferite materialuri. Așa, de exemplu,

unii poartă pe cap coroane de frunze, nu numai ca să se apere contra soarelui dar și contra muștelor, cari formează una dintre cele mai mari plăgi din aceste locuri ; uneori totul se reduce numai la o frunză mare de palmier, a căror capete se împletesc pentru a se așeza mai bine pe cap.

Unele triburi de Piei Roșii din America, de Negri din Africa sau Mediterana Asiatică, poartă pe cap o pălărie în formă de coif, în trei colțuri, sau în formă de tiară (femeile din tribul Aloero din Africa); alte triburi poartă pălării împodobite cu pene (șefii din Kamerun). Aceste pălării monumentale sunt fixate cu ace de pălării, făcute din lemn, os sau chiar metal.

Malaezii și triburile sud-asiatice poartă pe cap turbane foarte frumoase, adevărate podoabe.

Materialul întrebuițat de către locuitorii din ținuturile ecuatoriale îl constituiesc frunzele, fibrele sau scoarța diferitelor specii de copaci, cari posedă proprietăți deosebite din acest punct de vedere.

Negru din Insula
Salomon

Polinezienii își aleg copacul, ajuns la deplină dezvoltare, îl scot din pământ, îi taie coroana și rădăcinile, apoi despică coaja în lungime, o scot de pe trunchiu și o pun să se moaie în apă. După ce s'a muiat destul, cu o bucată de scoică, o curăță bine, de partea verde din afară până de la fibrele fine, apoi, tăiată în fâșii lungi, o pun să se usuce. Odată uscată este bătută ritmic cu niște maiuri, pentru ca bucățile să se subțieze și să se întindă. În urma acestor operațiuni, scoarța copacului devine subțire ca cele mai subțiri ștofe europene.

Cu ajutorul unor tipare de lemn, imprimă pe bucăți de ștofă, desene de culori diferite.

În acelaș chip prepară scoarța, în special a ficușilor, Congolezii.

Aceștia nu desrădăcinează însă copacul, ci îi curăță cu grije coaja, acoperind apoi trunchiul copacului cu frunze de banane, ca astfel, ferit de razele soarelui, aceasta să-i crească din nou la loc.

Dacă îmbrăcămintea în ținuturile calde e de obicei cu totul redusă sau mai bine zis chiar inexistentă, în schimb, populațiile primitive cari trăiesc prin ținuturile acestea calde, întrebuintează în cel mai înalt grad posibil, atât bărbații cât și femeile, *podobele*.

O tânără femeie (Karaja)
vopsită pe corp.

Astfel un mijloc, dintre cele mai răspândite de împodobire, îl constituie *vopsitul* feței și al capului cu tot felul de culori minerale (ocru, lut, cretă, mărgean) sau vegetale (indigo, kurkuma, ruku, etc.); aceste substanțe roșii, cărămizii, violete, amestecate cu apă sau cu grăsime, sunt întinse cu degetul sau cu un fel de pensule, pe pielea capului, făcându-se tot felul de desene.

Vopsitul corpului îl socotesc ca o adevărată regulă de bună cuviință; sunt astfel femeii cari nu șovăiesc să iasă din colibe desbrăcate, nu îndrăsnesc însă să se arate nevopsite.

Obiceiul tatuajului, adică al gravării pe corp a unor deseme permanente, e de asemenea foarte răspândit.

Tatuarea a ajuns la unele popoare, de prin Polinezia și Micronezia, o adevărată artă. Desenurile, în tot felul

de culori, aplicate în piele, îți dau adeseori impresia țesăturilor celor mai fine.

Tatuarea se obține cu ajutorul unor instrumente cu dinți ascuțiți, aplicându-se aproape pe toate părțile cor-

Un maor tatuat.

pului (în acest caz cicatrizarea rănilor se face în relief), sau prin înțepare și prin introducerea sub piele a diferite substanțe colorante.

Tatuaj în insula Tonga.

Desemnul tatuajului este adeseori semnul distinctiv al unui trib, reprezentând *totemul* tribului.

Părul servește de asemenea la o mulțime de triburi sălbatice de prin Africa, America și Oceania, ca mijloc de împodobire, fie că-l vopsesc în diferite culori, fie că-l

Tatuajul unui neo-zeelandez

Japonez tatuat

aranjează în tot felul de forme ciudate, de cocuri enorme, de împletituri, de cozi îndreptate în toate direcțiile în

Coafura unei Monbutu

Coafură din cozi

cari înfig piepteni, ace, pene, flori, etc. Ceeace e de remarcant, aproape ca o regulă generală, e faptul că la.

popoarele la cari femeile poartă părul lung, bărbații îl tund sau îl rad, iar la popoarele la care bărbații îl poartă lung, femeile și-l tund, adăugând părul lor la pozoaba bărbaților.

Multe triburi, în dorința de a se împodobi mai mult, recurg la *diformarea* anumitor părți ale corpului (cap, nas, urechi, buze), pe cari găurindu-le, le încarcă cu inele, pene, bucăți de lemn, dinți de animale; altele își extrag

Un Fang cu dinți piliți.

Femeea Musgu.

dinții din gură sau și-i ascut sau și-i găuresc, aplicând în găurile astfel făcute, diferite pietre prețioase, aur, argint.

Foarte răspândit este și obiceiul pe care-l au unele triburi de a-și diforma capul sau piciorul; astfel capul copilului nou născut este prelungit, fie apăsându-l cu mâinile, fie legându-l în bandaje sau punându-l în tipare de lut, dându-se de cele mai multe ori forma unei căpățâne de zahăr.

Australienii își subțiază picioarele, legându-le în bandaje strânse, iar Chinezoaicele, în dorința de a avea piciorul cât mai mic, și-l transformă într'un adevărat ciot.

O femeie botocuză.

Un botocuz.

Pieptănătura unei femei de pe Coasta de Aur (Africa).

La gât, brațe, picioare, la degete, poartă tot felul de coliere, de mărgelile de sticlă, pe cari le procură, de cele mai multe ori, călătorii europeni, de scoici sau de dinți de animale, cercuri de sârmă înfășurată, în multe șiruri, spirale de fier și aramă, inele etc. Așa că nu rare ori se întâmplă, ca la picioarele unei singure persoane, să atârne inele în greutate de câte 28 kgr.

Ceeace însă întrece orice închipuire sunt costumele și măștile pe cari le poartă locuitorii acestor ținuturi, mai cu seamă în timpul festivităților cu caracter religios.

Tipul de îmbrăcăminte al locuitorilor din stepe și pustiurile calde. Imbrăcămintea oamenilor din stepă este mai complicată și mai completă de cât a celor din pădurile ecuatoriale. Aceștia trebuiesc să se apere de irigul nopților care e foarte pronunțat, și aceasta cu atât mai mult cu cât prin aceste locuri lipsește, cu totul, orice fel de adăpost.

Indianul, din preriile nord americane (Cowboy), ca și Gaucho argentinian, precum și Patagonezii, își confecționează îmbrăcămintea din pieile și blănurile animalelor pe cari le vânează. Pe deasupra au întotdeauna o pelerină largă cari are, pe partea tăbăcită, zugrăvite tot felul de desenuri cari reprezintă faptele celui care o poartă.

Gauchos argentinieni

Iarna o poartă cu blana pe dinăuntru, ca să le țină mai cald.

Călăreț Mexican

Pantalonii lungi, în jos, și un fel de cojoc, în sus, sunt tot din piele. Din aceeași bucată, adesea, este făcută și încălțăminte (mokassinii) pe care o poartă pentru a se apăra de plantele țepoase și contra mușcăturilor de șerpi.

Locuitorii din stepele uscate poartă cămăși largi, lungi, de obicei albe, iar pe deasupra o pelerină, din lână de oi, numită *Burnus*.

O pânză mare (litham), fixată de un colac, din păr de cămilă, le acoperă capul și fața, apărându-i astfel de arșița soarelui și de nisipul fin al deșertului.

Încălțăminte o formează o simplă talpă (sandală), făcută din lemn sau din piele de animal, legată de picior prin niște curelușe, asemănătoare cu opincile țaranilor noștri.

Tipul de îmbrăcăminte mediteranean. Climatul blând al ținuturilor din Sudul Europei impune locuitorilor o îmbrăcăminte ușoară.

În timpurile mai vechi, locuitorii acestor ținuturi aveau o îmbrăcăminte specială, potrivită climatului subtropical din aceste regiuni; un fel de cămașă pe dedesubt, numită la greci, *Chiton*, la Romani, *tunică*, și o pelerină pe deasupra, *himation* la Greci, *togă* la Romani. Astăzi pörtul acesta a fost înlocuit cu vestmintele din ținutul vest'c și central al Europei.

Locuitorii mediteraneeni, pentru a se apăra de arșița soarelui de vară, întrebunțează pălării mari, umbrelute și evantaie; sunt vestite în toată Europa pălăriile calabreze, borsaline și florentine, confecționate în Italia, care ca și Spania este țara împletiturilor de pae și a pălăriilor ușoare și largi.

Tipul nordic. În părțile vestice și nord-vestice ale Europei s'a stabilit treptat, treptat, un tip de îmbrăcăminte, strâns pe corp, alcătuit la bărbați din cămașe, haină, pantaloni, ciorapi, încălțăminte și pălărie, care variază, numai ca material, după anotimpuri. Acest fel de îmbrăcăminte s'a răspândit, în zilele noastre, în toate regiunile civilizate, ale zonei temperate și începe să pătrundă și'n zonele calde chiar la popoarele înapoiate.

Tipul de îmbrăcăminte nordic, care a cucerit mai toate regiunile de colonizare ale globului, începe să cucerească și continentul asiatic al Mongolilor. Poporul turc, în zilele noastre își părăsește îmbrăcăminte de lui

tradițională (șalvării și fesul) ca să adopte îmbrăcămintea Europeanilor.

În Europa, de altfel, fiecare popor dispune de costumul

Costum circasian.

Olandeze.

lui național, dintre cari unele sunt de o frumusețe rară: astfel sunt vestite: costumele Scoțienilor, Tirolezilor, precum și costumul nostru național etc.

Tipul asiatic. Extremul orient (China și Japonia) își păstrează încă îmbrăcămintea specifică a „Chimonoului“ care s'a întins și'n Europa, confecționat din mătase, în diferite culori.

Chimonoul bărbaților e de obicei mai simplu, pe când al femeilor e elegant și luxos, împodobit cu desene sau broderii, cu o fundă enormă la spate. Japonezii se îmbracă obișnuit, în *negru*, în timpul marilor ceremonii dela palatul Mikadoului. Această culoare este culoarea caracteristică a vestmintelor persoanelor cari fac parte din curtea imperială, precum și a tuturor aristocraților.

Culoarea *roșie* este culoarea micii nobilimi, pe când cea *albastră*, culoarea burghezilor și a poporului de jos.

Îmbrăcămintea, confecționată în cele mai multe cazuri din țesături de mătase, precum și culoarea ei, este deci, din timpuri foarte îndepărtate, un *simbol de clasă*.

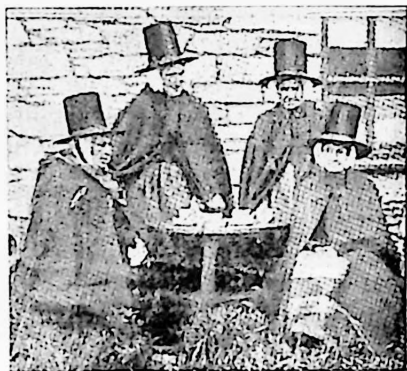
Japoneză.

Incălțămintea constă dintr'o sandală confecționată din împletituri, dar mai ales din lemn. Din această cauză un sgomot dintre cele mai monotone se aude, toată ziua, pe străzile orașelor pavate cu piatră sau asfalt, făcut de pașii miilor de trecători.

Coafura femeilor este ca și îmbrăcămintea un semn distinctiv al rangului social

precum și al vârstei. Aranjamentul părului fiind foarte complicat, Japonezele, ca să-și păstreze neatinsă coafura mai multe zile, își ung părul cu ulei de camelii și dorm noaptea cu gâtul pe un rulu de lemn.

Coreanii poartă niște vestminte largi, de obicei albe, cu toate că trăesc într'un ținut cu ierni aspre; când îi vezi, îți fac impresia unor adevărate fantome.

Costume din Țara Galilor.

Pe cap poartă o pălărie mică, lăcuită, care nu le acopere nici jumătate din cap, în cât trebuie să o fixeze cu niște șirete legate sub bărbie. Această pălărie, atât de

ciudată ca formă, nu le poate ajuta nici contra soarelui, nici contra ploii. Persoanele în doliu poartă o pălărie foarte largă, în cât marginea le acoperă gâtul și în parte și fața.

Chinezii, ca și ceilalți locuitori ai Extremului Orient, au cam același fel de îmbrăcăminte ca și Japonezii.

Atât în Japonia cât și în China, îmbrăcăminte și coafura, mai ales a bărbaților, au suferit mari schimbări, în timpurile din urmă, odată cu reformele mari politice și sociale, costumul european răspândindu-se din ce în ce mai mult.

Tibetani.

Femei buriate, în costumele lor.

Tipul eschimos. Imbrăcăminte locuitorilor din ținuturile reci polare acoperă corpul în întregime, ca să-l ferească de asprimea anotimpului rece și lung al iernii. Ea constă dintr'un fel de piețar lung, la unii până la genunchi, din pantaloni, ciorapi, cisme și mănuși din blană de reni sau focă.

Pe dedesubtul acestor vestminte călduroase mai poartă cămăși din piei, căptușite cu fulgi și puful

păsărilor, cari se abat până în locurile acestea reci și triste, în timpul verii de câteva săptămâni.

Pe cap poartă un capișon de blană, care este unit de haină.

Blana de ren și focă, fulgii de păsări, mâtele mamiferelor marine constituiesc materialul din care femeile lucrează vestmintele pentru întreaga familie, servindu-se de ace, făcute din penele păsărilor sau din oasele animalelor; pentru a întinde pieile și blănurile, se servesc de proprii lor dinți din care cauză aceștia sunt cu totul tociți.

L O C U I N Ț A.

Din cele mai depărtate timpuri, omul a simțit nevoia unui adăpost; intemperiiile naturii și primejdiile, cari îl pândesc la fiecare pas, au fost cauzele cari l-au silit să-și caute un refugiu mai sigur.

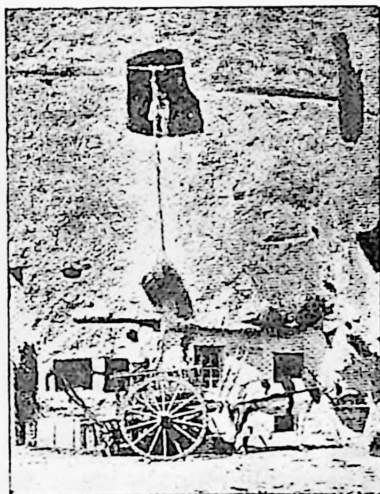

Locuințe trogloditice în China.

La început, probabil, că s'a mulțumit cu adăposturile naturale. Scobiturile în stânci sau în trunchiuri de copaci, găurile în sol și mai ales peșterile, au fost acelea cari i-au servit drept locuință. E sigur însă că omul

preistoric a luptat din greu ca să-și asigure un asemenea adăpost, mai cu seamă în peșteri, deoarece și animalele sălbatice, simțind nevoia de a se feri de asprimele climatului, își căutau și ele, ca și omul, un adăpost natural. Astăzi încă, foarte mulți oameni își petrec viața în grotte, în așa numitele locuințe trogloditice (China, Afganistan, Capadocia, Africa minoră, Sudul Spaniei, Elveția, Italia și Franța).

De obicei locuințele acestea nu sunt chiar adăposturi naturale, ci de cele mai multe ori sunt săpate și amenajate de mâna oamenilor.

Troglodiți în valea Loarei.

În Franța se găsesc troglodiți în Valea râului Ourcq, în multe părți ale departamentului Aisne, în împrejurimile orașului Tours, în valea fluviului Loire, în valea râului Vézère, unde s'au găsit grotte locuite încă din timpurile preistorice, nu departe de cele locuite azi, așa că regiunea aceasta pare să fi avut troglodiți din timpurile cele mai vechi.

Toate aceste grotte sunt săpate în roci calcaroase, destul de moi, ca să fie ușor lucrate, dar destul de consistente ca să nu se sfărâme ușor și ca să nu lase să pătrundă umezeala.

Nu departe de orașul *Vouvray*, aproape de Tours, sute de locuințe sunt împărțite în camere, separate prin pereți săpați tot în rocă; unele sunt cu etaje; sunt încălzite cu sobe al căror coș iese dincolo de colina în care sunt săpate.

Satul Troo, la 6 km. de Montoire (Loir-et-Cher) are 300 locuitori cari, aproape toți, sunt troglodiți.

În Italia, o statistică modernă, a arătat că 200.000 de oameni locuiesc astăzi 37.000 de locuințe subterane.

(după I. Rouch)

După ce omul nu s'a mai mulțumit cu adăposturile pe cari i le oferea natura, a căutat să-și construiască el singur locuințe, mai întâiu, bine înțeles, din materialele

Locuința unui Maor din Noua Zeelandă.

pe cari le-a avut la îndemână, dându-le anumite forme după cerințele climaterice și nevoile ocupațiilor. Astăzi

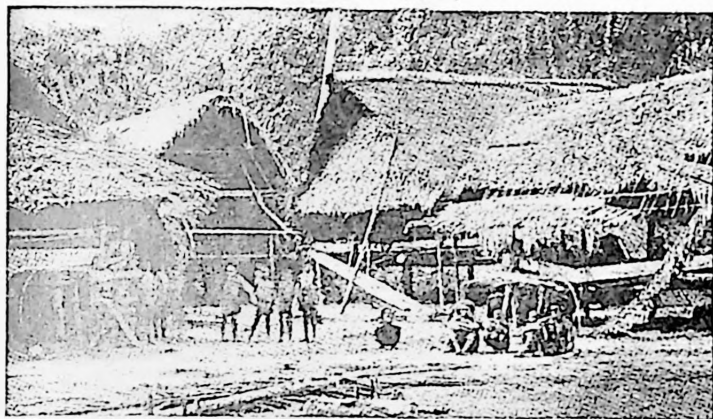

O colibă și indigeni din Țara de foc.

întâlnim pe fața pământului o mulțime de tipuri de case, fiecare caracteristic unei anumite regiuni geografice.

Locuințe din ținuturile calde. In aceste locuri se găsesc unele dintre cele mai simple și primitive locuințe,

colibele, cari nu sunt altceva decât niște adăposturi cu totul reduse, întrebuițate de multe triburi sălbatice

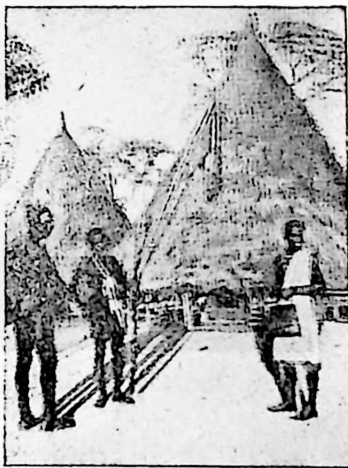

Locuințe in Noua Guinee.

(Australienii, Negrilii din Ceylon, Indienii din Brazilia).

Acestea sunt construite din câteva ramuri de copaci, înfipte în pământ, și servesc locuitorilor mai mult ca un paravan în contra vântului. Fuigienii, din sudul Americii de Sud, cu toate că nu locuiesc în ținuturi calde își construiesc tot astfel de colibe.

În unele locuri însă din regiunile calde la triburile puțin mai înaintate și mai fixate, coliba aceasta simplă e transformată într-o locuință mai spațioasă, făcută din ramuri împletite, iar găurile umplute cu frunze

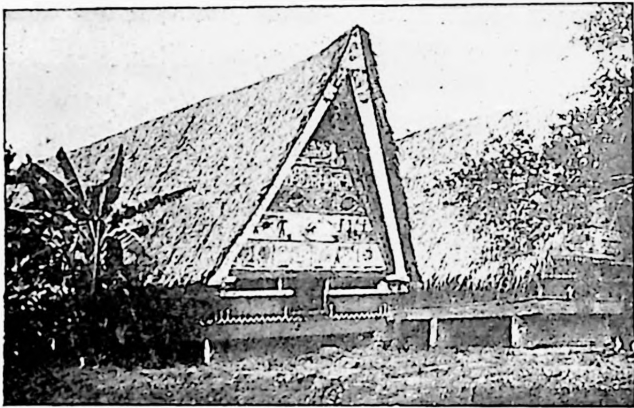
Colibe cafre.

sau scoarță de copaci, având fie o formă cilindrică cu acoperișul conic ca în Sudan, fie o formă dreptunghiulară ca în Guyana și Congo; Cafrii și Zulușii au coliba în formă emisferică și acoperită cu paie.

Colibe in insula Samoa.

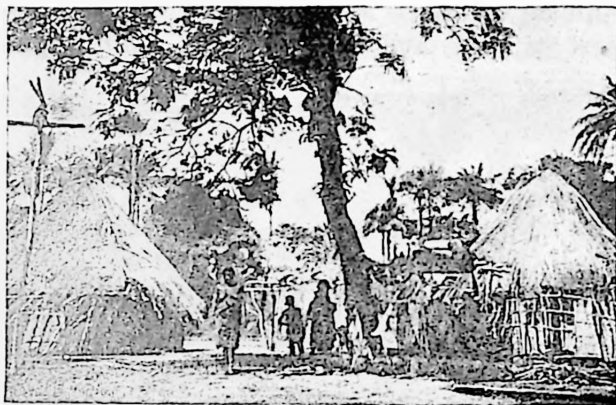
Coliba de ramuri și frunze e tipul caracteristic ținuturilor tropicale, întâlnindu-se pretutindeni începând din Africa Centrală și până în Malaezia, armonizând cu vegetația și decorul regiunii.

Locuință din ins. Palao.

În zona însă cu clima caldă și uscată, locuințele diferă de cele din zona caldă și umedă și prin forma pe care o au și prin materialul de construcție.

Astfel, în asemenea ținuturi, lemnul lipsind, omul a fost nevoit să întrebuințeze *pământul argilos*, care se găsește din abundență în aceste regiuni și care are însușirea

Un sat de Negri în Gambia.

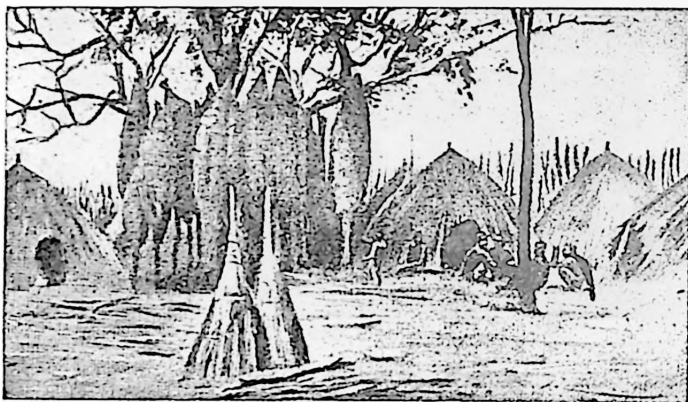
Un sat de Zuluși în Africa Australă.

de a fi foarte maleabil când este amestecat cu apă și de a se întări când e uscat la soare sau la foc.

Acest material a fost întrebuințat din cele mai vechi timpuri în Chaldeea, Asiria, în podișul Iran, Egipt, și se

întrebuințează încă, și astăzi, aproape fără întrerupere, din Maroc și până în Persia și mai departe până'n China.

Forma acestor colibe e cilindrică sau dreptunghiulară, cu pereții de cărămizi, arse la soare, sau din pământ amestecat cu paie. Acoperișul conic se schimbă într'unul

Colibe conice în Africa Orientală.

plat pentru că, lipsind ploaia, nu mai e nevoie ca acesta să fie inclinat pentru a înlesni scurgerea apei, și pe lângă aceasta acoperișul drept cu terase se construște mai ușor din cărămizi; uneori acoperișul capătă forma de cupolă și aceasta pentru acelaș motiv.

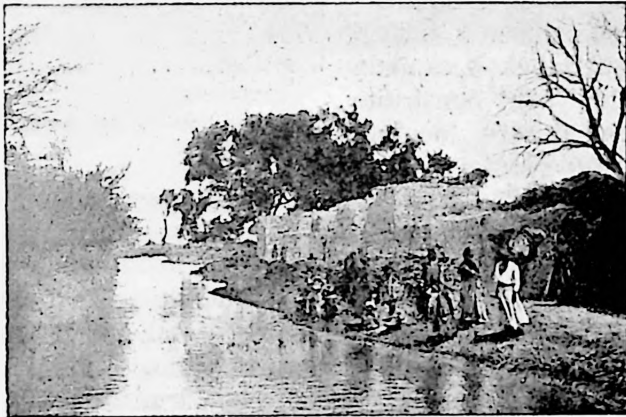
Construcțiunile acestea în lut n'au durabilitate. În ținuturile calde și uscate, din viața și civilizația popoarelor, n'au rămas, în cele mai multe cazuri, de cât niște simple ridicături îngropate în nisip, alcătuite din ruinele locuințelor de odinioară.

Asemenea locuințe se construiesc foarte ușor, uneori chiar de femei, și din cauza abundenței materialului și din cauza ușurinței de construcție.

Chiar prin ținuturile cu'n climat mai umed se între-

buintează, în construcția caselor, lutul (Bulgaria danubiană, Dobrogea); în acest caz acoperișurile de paie sau stuh sunt foarte înclinate și mari, în așa fel ca pereții să fie feriți de ploaie.

Prin regiunile nordice africane, locuințele obișnuite ale Berberilor sunt niște colibe cilindro-conice, construite din trestie împletită, imbrăcată în paie și câte odată lipită pe dinăuntru cu lut; acoperișul e făcut din ramuri, paie sau alfa.

Un sat arab

Câte odată însă locuințele acestea se construiesc din trunchiuri de copaci uniți între ei printr'un amestec de argilă, nisip, var și pietriș; acestea sunt locuințele „Gurbi“.

Un loc special trebuie făcut locuințelor Albilor, cari sunt simple, cu piesele larg deschise, cu balcoane și terase, adeseori reducându-se numai la niște acoperișuri, ridicate în mijlocul grădinilor.

Locuințele suspendate. In regiunile calde, mai cu seamă pe țărmurile oceanului Pacific și Indian, precum și la locuitorii din insulele acestor oceane, se întâlnesc locuințe pe piloți, amintind locuințele omului preistoric de altă dată.

Astfel in golful Singapore, populația chineză, alcătuită mai mult din pescari, in Noua Guinee, Papuașii, își construiesc colibe lungi și înguste pe piloți. Cartiere întregi in orașul Bangkok, capitala Siamului, sunt construite pe apă, fiecare locuință având câte o lanternă colo-

Locuințe pe piloți in Camboge

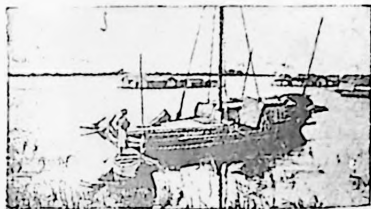

In Cochinchina

rată, care reflectându-se noaptea in apă, dă orașului un aspect deosebit de pitoresc; de asemenea prin Malaezia, Tonkin, prin Madagascar, locuitorii își construiesc locuințele pe piloți, la o înălțime de doi metri de sol, ca să se ferească de reptile și de celelalte animale vătămătoare precum și de miamele nesănătoase ce se ridică din pământul prea umed.

Asemănătoare cu aceste locuințe sunt locuințele plutitoare (flotante), cunoscute și sub numele de „șampanuri“ cari se întâlnesc in China, pe toată lărgimea fluviului Si-Kiang (Fluviul Roșu), adăpostind zeci de

familii; pe apele acestui fluviu, se pot vedea astfel instalate: restaurante, magazine cu cafea și ceai, loca-luri în cari se fumează opium, bazaruri etc.

Locuințe flotante (șampane)
și locuințe lacustre.

Un șampan.

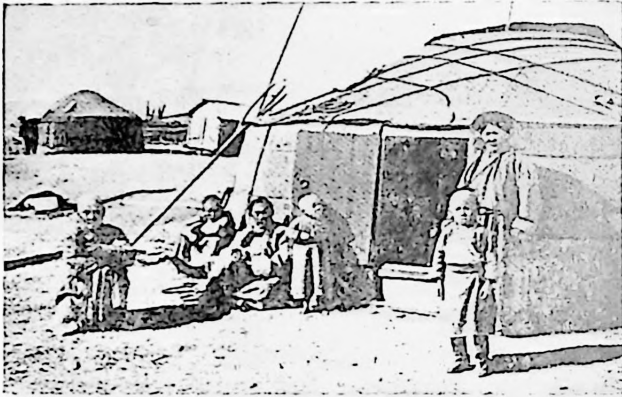
Tipurile de locuințe din zona temperată. Zona temperată prezintă de asemenea variațiuni mari în felul locuințelor, în așa fel că și'n această regiune întâlnim mai multe tipuri.

1. *Tipul mediteranean.* Marea Mediterană fiind înconjurată mai mult de munți și podișuri, iar climatul din jurul ei fiind foarte blând, fără iarnă aproape, în înțelesul nostru, cu o primăvară lungă, urmată de o vară caldă, luminoasă și secetoasă, locuitorii, din apropierea țărmurilor ei, își construiesc un tip special de locuințe (tipul mediteranean), cu deschideri puține și mici pentru ca să nu pătrundă în casă arșița mare a verii, cu acoperișuri plate, cu terase multe, de unde se poate respira aerul curat și răcoritor, adus de brizele mării. Materialul de construcție e piatra și anume marmora, gresia și rocile vulcanice.

Un amănunt arhitectonic, caracteristic acestui tip de locuințe, sunt *porticele*, pe unde se poate găsi umbra răcoritoare.

Datorită durabilității materialului, construcțiile acestea sunt neperitoare.

2. *Tipul de stepă* e locuința care se construiește fie sub formă de corturi pentru adăpostul populațiilor nomade, fie sub formă de colibe de iut, pentru populațiile stabile.

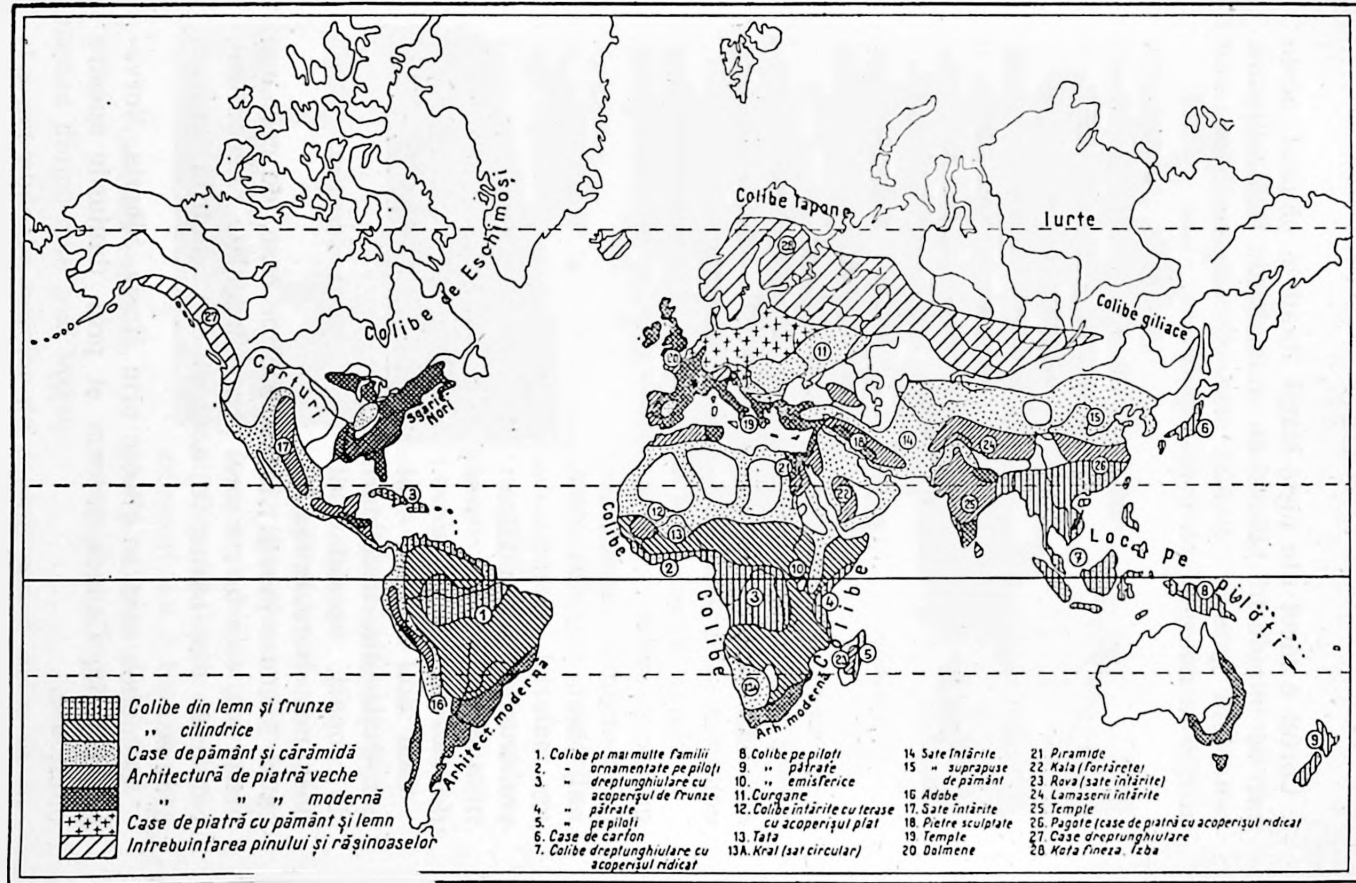

Un cort al Burițiilor nomazi.

Corturi de pescari pe malurile lacului Baical.

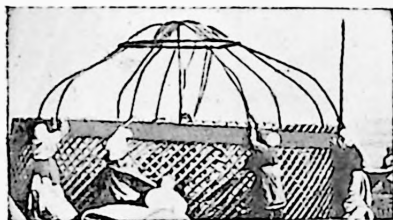
Cortul e adăpostul transportabil al populațiilor, cari duc viața nomadă, constituind tipul de locuință caracteristic regiunilor de stepă, precum și al regiunilor de tundră pe timpul verii.

- Colibe din lemn și frunze
- " cilindrice
- Case de pământ și cărămidă
- Arhitectură de piatră veche
- " " " modernă
- Case de piatră cu pământ și lemn
- Intrebuințarea pinului și rășinoaselor

- 1. Colibe pe mai multe familii
- 2. - ornamentate pe piloți
- 3. - dreptunghiulare cu acoperișul de frunze
- 4. - " părălate
- 5. - " pe piloți
- 6. Case de cărton
- 7. Colibe dreptunghiulare cu acoperișul ridicat
- 8. Colibe pe piloți
- 9. " părălate
- 10. " emisferice
- 11. Curgane
- 12. Colibe întărite cu terase
- 13. Tata
- 13A. Kral (sat circular)
- 14. Sate întărite
- 15. " suprapuse de pământ
- 16. Adobe
- 17. Sate întărite
- 18. Pietre sculptate
- 19. Temple
- 20. Dolmene
- 21. Piramide
- 22. Kala (fortărețe)
- 23. Rova (sate întărite)
- 24. Lamaserii întărite
- 25. Temple
- 26. Pagode (case de piatră cu acoperișul ridicat)
- 27. Case dreptunghiulare
- 28. Nota fineza, Ieba

Cortul e făcut din niște stâlpi fixați în pământ, peste cari se întinde fie blănuri de animale, fie fășii de pânză sau pâslă groasă. Numai prin Siberia, corturile sunt acoperite adeseori cu coajă de copaci.

Construirea unei iurte

Populațiile mongolice, tibetane și kirkize dispun de un cort (jurta) cu totul caracteristic, de formă cilindrică, acoperit cu piei de animale sau pâslă, cu o deschizătură, în partea de sus, care se poate închide după voie, prin care intră aerul și lumina și

prin care, în acelaș timp, iese și fumul.

Prin Africa de Nord (Maroc și Algeria) populații cari altă dată erau nomade și au devenit astăzi sedentare, continuă să-și păstreze cortul ca locuință stabilă.

3. *Tipul de pădure.* Fiindcă în zona temperată se găsesc și păduri, pe suprafețe mari, și fiindcă lemnul (mesteacănul, bradul, pinul, fagul, stejarul) oferă un material minunat de construcție, mai întâlnim în această zonă și *tipul de locuință de pădure.*

Cele mai simple sunt construite din trunchiuri de copaci, așezați unii deasupra altora, în așa fel

ca să formeze pereții; forma acestor case, de cele mai multe ori, este forma unei prisme regulate. Acoperișul, construit din bârne, e acoperit cu șindrilă sau cu ardezie.

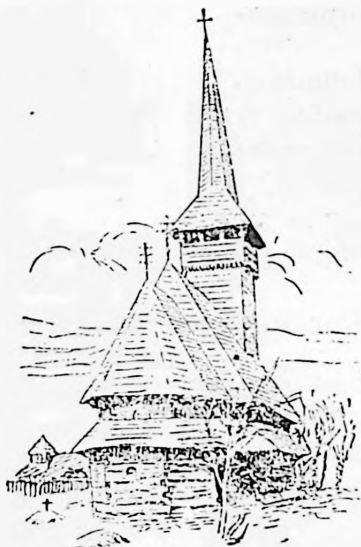

Iurtă chirchiză.

Asemenea case se găsesc prin Rusia, Siberia, Norvegia, Elveția, Canada precum și prin ținuturile noastre muntoase.

Forme mai complicate au casele făcute din scânduri. După regiuni se pot distinge trei tipuri de case de lemn.

1. *Tipul caselor de lemn dela câmpie, în care lemnul*

O biserică
făcută
din lemn.
(Maramureș).

este nu numai materialul principal pentru construcția casei ci și materialul de ornamentație.

O căsuță irlandeză.

Multe locuințe din câmpia noastră, unde pădurea n'a fost cu totul tăiată, sunt construite din lemn (paiantă) acoperite cu paie sau stuf.

2. *Tipul caselor de lemn din ținuturile dealurilor* cari sunt construite din lemn dar cari adeseori au o temelie de piatră, dispun și de ornamentații de lemn de ase-

menea dintre cele mai bogate.

La noi podoaba caselor de dealuri sau a celor de la

poalele munților, constă în stâlpi, uniți prin prispe (pridvoare) frumos și artistic sculptați.

3. *Tipul caselor de munte*, construite din trunchiuri de copaci, mai toate uniforme și cu o ornamentație redusă.

În multe locuri din Norvegia, Rusia, Siberia, și chiar România, se construiau odinioară și bisericile și capele din lemn; unele dintre ele dăinuiesc și astăzi.

O casă din Eud.

Acoperișul caselor de lemn diferă după ținutul climateric.

Casă de lemn în Norvegia.

mile mai mari, așa că locuitorii se pot dispensa de ea.

Pe podișul Elveției se întâlnesc case cu acoperișul foarte înclinat, depășind mult pereții, încât „casa e îmbrăcată de acoperiș. Aceasta e un adevărat capac de pae sau lemn, care se coboară până la 2 m. de sol și care

Un șalet elvețian.

ascunde aproape in întregime pereții, coborînd de toate patru părțile cu aceeași pantă repede; in nicio parte casa nu respiră aerul liber, in nicio parte nu sunt ferestre largi; peste tot acelaș acoperiș care acoperă și protejă. De abia zărești între linia joasă a acoperișului și a solului, pragul ușii și ici, colo mici ferestre. (J. Bruhnes) In Bretagne (Franța) locuitorii, ca să se ferească de vântul predominant (vântul de vest), lungesc acoperișul mai mult in această parte.

Case cu acop. aplecat, in N. Europei

O casă normandă.

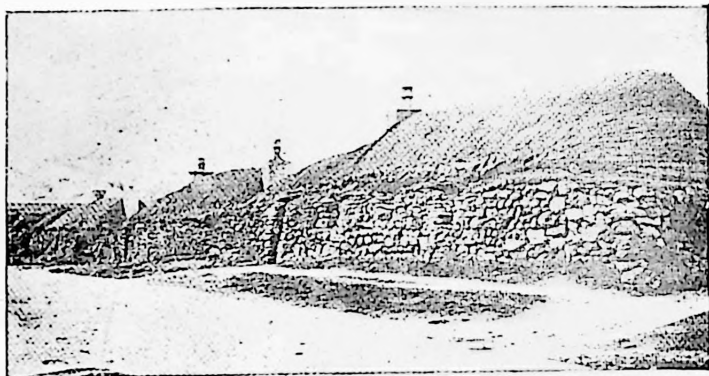
ridicat, catedralele de pe Sena, la Paris, de pe Tamisa, la Londra, și poduri de piatră au înlocuit podurile primitive de lemn. Deja sub Carol Pleșuvul, fortificațiile dela Pont-de-l'Arche au oprit pe

Casa de lemn, pe lângă avantajul pe care-l prezintă de a fi călduroasă, de aceea se și construște în ținuturile mai reci, are și dezavantajul de a fi expusă focului; din această cauză, casele acestea treptat, treptat, vor fi înlocuite cu cele de piatră sau cărămidă, iar acoperișurile de șindrilă, pae și stuț, cu acoperișuri de țiglă sau tablă.

Piatra a înlocuit lemnul, pe măsură ce a înaintat și civilizația.

Secolul XII și XIII, cari au văzut renăscând ordinea și securitatea in Europa, au fost epocile de triumf ale pietrii. Atunci s'au

fluviu năvălirile normande. Podurile de piatră au stabilit locurile de trecere, au oprit invaziile, au fixat geografia politică, ca și tunurile și zidurile cari înconjurau orașele.

Un sat din Scoția.

Multă vreme însă răsăritul și Nordul au rămas aparte. În Rusia împădurită, care se întinde la Nord de 55° lat., în Finlanda, ca și

O casă în Pirinei.

în Siberia, chiar și astăzi nu sunt decât orașe de lemn, pe cari incendiul le poate mistui în așa fel, încât locuitorii trebuie să se gândească să le părăsească de tot. Orașe ca Bolga, pe Volga, Julin sau Vinneta pe țărmul mării Baltice, Biska în Suedia, au dispărut fără urmă; astfel de nenorociri nu se puteau petrece în Europa, în care dela Oxford

la Praga, ridicând monumente de piatră, civilizația se înfipse adânc în sol.

(Vidal dela Blache)

Locuința în ținuturile reci. Eschimoșii din ținuturile cu climatul foarte aspru, din Nordul Canadei, își construiesc o locuință provizorie (igloo) pentru ca să

poată înfrunta vârtejurile de zăpadă, din timpul iernii polare, din blocuri prismatice de gheață, pe cari le așează în formă de dom, cimentând blocurile, cu zăpadă.

Un bloc de gheață lustruită servește de fereastră, o gaură, acoperită cu o blană, de dimensiune redusă, încât locuitorii trebuie să se târască, ca să intre înăuntru, servește drept ușă.

De acelaș tip de locuințe se servesc și celelalte popoare septentrionale: Laponii (Europa), Samoezii și Ostiacii din Asia.

Colibele Eschimoșilor (iglu)

De oarece aceste colibe și bordee, căci adesea nu sunt altceva decât niște gropi săpate în gheață cu un acoperiș din blocuri tot de gheață, nu rezistă în timpul verii, locuitorii adoptă în acest anotimp, cortul, caracteristic popoarelor nomade din regiunile de stepă.

U N E L T E L E

Una dintre cele mai de seamă însușiri cu cari omul a fost inzestrat de natură este spiritul inventiv, care-i dă întotdeauna posibilitatea, în urma născocirilor realizate, să se adapteze mediului în mijlocul căruia trăește. *Armele* și *uneltele*, pe cari omul a reușit să le creeze.

constituiesc una dintre deosebirile cele mai fundamentale care există între el și celelalte viețuitoare. Prin unelte omul a devenit om, s'a „umanizat“, cu alte cuvinte; și numai după ce s'a umanizat el mai întâi, a reușit, mai târziu tot cu ajutorul uneltelor, să umanizeze natura în mijlocul căreia s'a dezvoltat. Dar toate născocirile, dela cele mai primitive până la cele mai perfecționate (arc, roată, scripete, imprimerie, mașină cu vapori, automobil, aeroplan etc.), au exercitat o influență dintre cele mai profunde nu numai asupra vieții lui materiale, ci totdeauna au influențat, în cea mai înaltă măsură, întreaga lui viață morală și spirituală.

Instrumentele inventate de om cari îl ajută și-i ușurează munca, se numesc *unelte*.

Uneltele întrebuințate de oameni, în decursul secolilor, se cunosc, fie prin studiul celor găsite în locuințele sau mormintele oamenilor preistorici, fie prin studiul uneltelor oamenilor primitivi de astăzi, cari ne dau, de cele mai multe ori imaginea vie a omenirii de acum zeci de mii de ani.

Cercetând uneltele, ne vom ocupa mai întâi de *arme* adică de acele unelte pe cari omul le întrebuințează fie pentru a ataca, fie pentru a se apăra, și apoi de uneltele pe cari el le întrebuințează în viața zilnică pentru asigurarea și ușurarea existenței.

Pentru lucrarea armelor cât și a uneltelor gospodărești, omul întrebuințează de cele mai multe ori materialul pe care i-l oferă mediul geografic în care trăiește.

Uneltele la Români. Multă vreme Românul a fost meșter în toate: el își clădea casa, el își confecționa uneltele de cari avea nevoie, după cum femeia era aceea care pregătea materialul (cânepa, inul, lâna) și apoi îl transforma în îmbrăcăminte, în rufe și în covoare; și ceea ce e de remarcă, e că tot ceea ce făcea sau tot ceea ce face încă prin unele locuri, face cu un gust artistic deosebit. .

Datorită pătrunderii civilizației moderne și a dezvoltării căilor și mijloacelor de comunicație, precum și progresului realizat prin comerț, țăranul a început să întrebuițeze în foarte mare măsură unelte și obiecte făcute în ateliere sau fabrici.

Puține au mai rămas ținuturile, în special cele muntoase, mai depărtate de centrele de deasă populație, unde se mai păstrează caracterul de primitivitate atât în felul de viață cât și în locuințe, unelte, îmbrăcăminte. Din acest punct de vedere este foarte interesant ținutul maramureșan, în care se găsesc regiuni unde țăranii își clădesc singuri locuințele din bârne la cari întrebuițează pene și chiar cuie de lemn precum și broaște și chei de lemn.

Deasemenea mobilierul și unele unelte de bucătărie (bliduri, linguri, cofe, hârdae) sunt tot din acelaș material confecționate.

Un alt material întrebuițat la fabricarea vaselor este *lutul*, din care se lucrează *olăria*, foarte variată ca forme și ca podoabe.

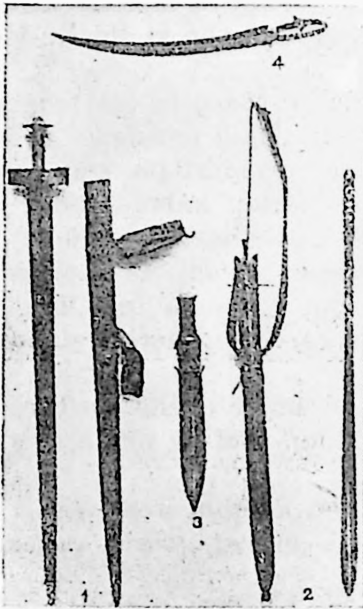
Aceeași primitivitate în unelte se mai găsește în țară la noi în sânul ciobanilor și al pescarilor din delta Dunării.

Armele în ținuturile calde. Locuitorii din pădurile ecuatoriale întrebuițează ca materie primă, materia pe care i-o pune la dispoziție *pădurea*.

Mai toți exploratorii au întâlnit la popoarele băștinașe din aceste regiuni săbii, sulii și vârfuri de săgeți, făcute din lemnul palmierului care ocupă suprafețe imense.

Popoarele cari au fier și cunosc lucrarea lui își fac pumnalele sau vârful sulii și al săgeții din fier ca unul ce este mai tare și mai rezistent, iar restul din lemn. Unii adaugă sulitelor de lemn, vârfuri făcute din ghimpi, ghiare sau dinți ascuțiți de rechin, bucăți ascuțite de oase sau de piatră.

Harpunii, arma de atacat marele animale de apă (balene, morse, foc, otarii, crocodili), sunt de cele mai multe ori făcute tot

Diferite feluri de săbii ale locuitorilor: 1) Haussu, 2) Massai, 3) Duala 4) Kaburi.

vreo 3 metri și sunt prevăzute la un capăt cu un fel de pâlnie pe unde se suflă cu gura, ca să fie aruncate afară săgețile subțiri și ascuțite la un capăt, cari de cele

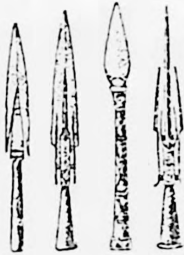
Harpon fuegian.

mai multe ori sunt otrăvite cu otrăvuri extrase din regnul vegetal sau animal (șerpi), încât propriu zis ele sunt

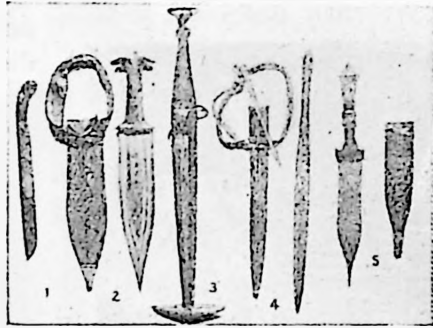
de crestături pe margini, ca să pricinuiască răni cât mai adânci. Această unealtă este întrebuințată și de Eschimoși, de Polinezieni și Malaezi.

Polinezienii și Malaezii au născocit însă niște arme dintre cele mai primejdioase, făcute din țevi de bambus, cu pereți foarte subțiri, prin cari reușesc să arunce la distanțe destul de mari (30—40 metri) diferite proiectile (săgeți, pietre etc.). Țevile acestea sunt lungi de

adevărata armă de atac, săgeata și țeava fiind numai mijloacele de transmisiune.

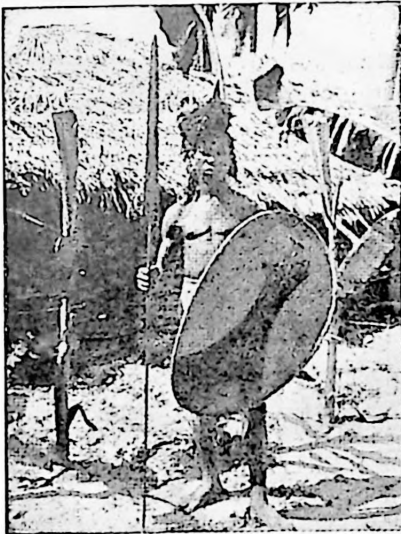

vârfuri de săgeți.

Pumnale din: 1) India de Sud, 2) Makari, 3) Ambo, 4) Mass i, 5) Erve.

O armă răspândită însă la mai toate popoarele globului este *arcul cu săgeata*.

Arme de atac. j

Arcul este făcut, în mod obișnuit, dintr'o bucată de lemn și o coardă din liane, iar săgețile, ca și cele pentru țevile de aruncat, sunt din bucăți de lemn foarte bine ascuțite, adesea prevăzute cu vârfuri lucrate din alte materiale (os, fier, etc.).

Pentru că în pădure, nu se poate ochi departe, locuitorii se servesc încă și acum de măciuci și de securi de pia-

tră cu cozi de lemn, legate prin ajutorul lianelor.

Scuturile frumos pictate și zalele cari sunt armele lor de apărare, sunt confecționate la toate aceste popoare, sau din lemn, sau din împletituri de coajă de copac și din diferite fibre.

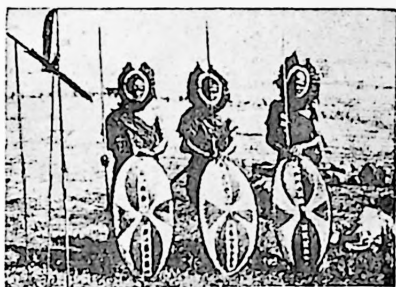

Arc cu săgeți.

Coiful, care este mai mult o podoabă sau un mijloc de a se arăta mai impunători sau mai sălbatici, este făcut din pene, din capete de animale, din blăni de lei, șacali, mai-muțe sau chiar din împletituri din acelaș material vegetal ca și zalele.

Locuitorii din savane și stepe folosesc în general arme lungi și arme cari bat mai departe, deoarece lipsind pădurea, au spații largi înaintea lor.

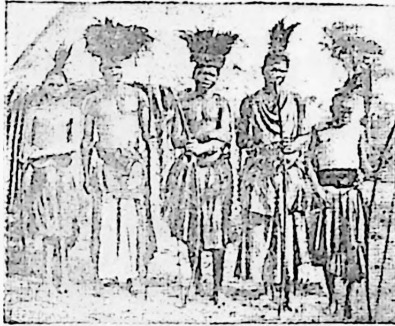
Sunt vestite săbiile lungi ale triburilor Massai din răsăritul Africei, ale Kaburilor din Indonezia cari se ocupă cu creșterea vitelor, precum și lăncile lungi (8—10 m.) făcute din lemn de bambus, ale păstorilor Kirchizi din Asia și ale Beduinilor din Arabia.

Războinici Massai.

Ca arme de atac, la distanță, locuitorii acestor ținuturi

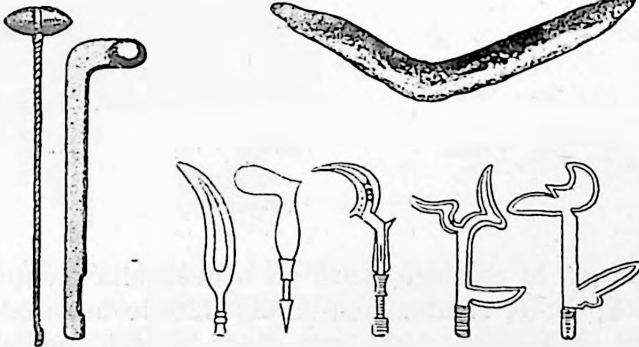
întrebuințează *praștia*, cu ajutorul căreia aruncă pietre, de obicei ovale; o astfel de praștie e *bola*, arma tipică de aruncat a Patagonilor făcută din 3 sfori împletite din tendoane de lamă sau de struț american, prevăzut la

Cafri inarmați.

capete cu niște bule de piatră sau plumb, pe cari, după ce le rotesc deasupra capului, le aruncă în animalul de vânat, pe care-l doboară fără însă să-l omoare. Eschimoșii întrebunțează și ei cam aceeași armă, pe care o poartă înfășurată pe cap, ca s'o aibă întotdeauna la îndemână, la vânatul păsărilor.

Asemănător cu *bola* fără bule însă, este „Lazzo“ al

Măciuci.

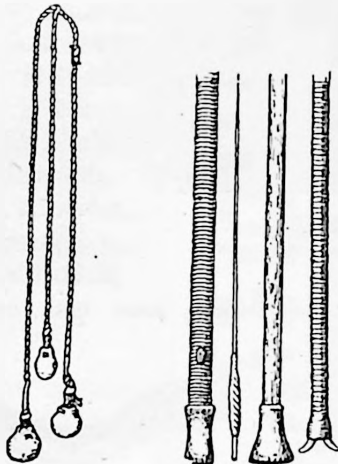
Forme de săgeți de fier ale Tuaregilor, Monbuttu și Niam-Niam. (sus: Bumerang).

celorlalți Indieni din cele două Americi precum și *lațul* Kazacilor.

Australienii, cu toate că sunt pe treapta cea mai de

jos a dezvoltării intelectuale și a civilizației, au născocit o armă foarte ciudată, „*Bumerangul*“, o măciucă de lemn, încovoiată puțin, care aruncată dibaciu de mâna vânătorului, după ce atinge punctul țintit, se întoarce din nou la locul de unde a fost asvârlită.

Arcul și săgețile, cari lipsesc multor populații de pădure, sunt întrebuințate peste tot însă de popoarele de stepă. Fiind arme de o importanță foarte mare, locui-

Bola.

Tuburi pentru
aruncarea
săgeților.

torii aceștia le confecționează cu o deosebită atențiune, împodobindu-le, combinându-le din diferite materiale și căutând să le dea o cât mai mare putere, pentru a atinge ținte cât mai depărtate.

Popoarele de stepă ca Perșii, Hunii, Avarii, Maghiarii, au fost vestite în vechime și în Evul Mediu pentru îndemânarea de a mânui aceste arme. Noi Românii de asemenea am fost vestiți, în trecut, ca minunați arcași.

Materialul, întrebuințat de locuitorii ținuturilor ierboase pentru confecționarea arcurilor, nu mai este exclusiv luat din regnul vegetal, ca în ținuturile pădurilor ecuatoriale, ci mai ales din regnul animal, care se găsește atât de variat în aceste ținuturi. Lianele sunt înlocuite cu fășii de piele din cari se fac și scuturile precum și hainele și corturile.

Armele în zonele temperate și reci. Popoarele din ținuturile temperate, ajunse aproape toate pe trepte înalte de civilizație, se servesc astăzi de arme perfecționate, făcute în uzine mari industriale. Cele mai însemnate sunt armele de foc, pe cari Albii au început să le răspândească

mult și printre triburile sălbatice, contribuind astfel, indirect, la distrugerea lor. Dintre popoarele

Un Ostiak

hiperboreene, *Eschimoșii* sunt mai cu seamă aceia cari au isbutit ca, cu mijloacele reduse pe cari le au la îndemână (bucăți de lemn, adus de apele oceanului, oase, piei, tendoane de animale etc.), să-și înjghebeze o sumă de arme asemănătoare, cu armele celorlalte neamuri primitive de pe glob (harponul, arcul).

Unelte. Spiritul inventiv al omului nu s'a manifestat numai în născocirea armelor de atac și de apărare, ci și în născocirea a tot felul de instrumente cu cari omul a isbutit să-și ușureze și să-și îmbunătățească condițiunile de trai și de muncă.

Popoarele civilizate și ele au trecut prin mai toate stările în cari se găsesc popoarele primitive de azi, la cari dezvoltarea uneltelor depinde în primul rând de materia primă pe care le-o pune la dispoziție natura :

aşa de exemplu *olăria* (meşteşugul de a fabrica diferite vase din pământ), nu este cunoscut în regiunile unde nu se găseşte lut (pământ galben, argilă) după cum nu se cunoaşte *fierăria* (meşteşugul de a lucra fierul) în regiunile unde nu se găseşte, în stare nativă, fierul.

Popoarele primitive imită de cele mai multe ori în forma pe care o dau uneltelor, formele oferite de natură şi pe cari le au mereu înaintea ochilor, plantele mai ales; ele se bizuesc întotdeauna pe îndemânarea mâinilor şi pe puterea muşchilor lor.

Înapoi, cum sunt oamenii aceştia, nu apreciază niciodată timpul pe care-l întrebunţează pentru desăvârşirea uneltelor lor cari (de cele mai multe ori) n'au nicio însemnătate pentru viaţă. Astfel câte două generaţii de locuitori din Brazilia şlefuesc şi găuresc cilindri de cristal, cu cari-şi împodobesc gâtul şi tot cam atâta vreme le trebuiesc Maorilor din Noua Zelandă ca să-şi confecţioneze armele de nefrit (un fel de jad).

Ceea ce e de remarcat la aceşti primitivi e faptul că anumite meserii au fost exercitate şi sunt şi astăzi de femei, pe când altele de bărbaţi: aşa de exemplu, olăria, ţesătoria şi impletitul sunt ocupaţiuni cari cad în sarcina femeilor mai mult, ca toate muncile grele şi înjositoare de altfel.

Bărbaţii practică în schimb, fierăria, tâmplăria şi altele.

Felul uneltelor precum şi al tuturor obiectelor lucrate, poartă pecetea stării de civilizaţie a popoarelor.

Dela activitatea şi execuţia rudimentară a popoarelor primitive, ne ridicăm pe un urcuş, din ce în ce mai pronunţat, pe treptele stărilor intermediare de civilizaţie, până la cele mai înalte, realizate de activitatea industrială a popoarelor civilizate.

UNELTELE IN LEGĂTURĂ CU MEDIUL GEOGRAFIC ȘI CU STAREA DE CIVILIZAȚIE A POPOARELOR

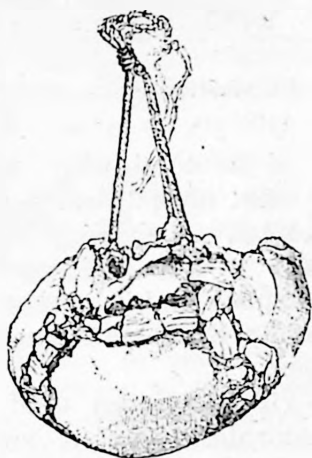
Cea mai mare parte a locuitorilor din pădurile ecuatoriale trăind din produsele vânatului pe care-l practică, precum și din produsele regnului vegetal, duc o viață dintre cele mai înapoiate; uneltele de cari au nevoie, reduse și puțin variate, sunt lucrate în chip cu totul rudimentar.

Majoritatea acestor locuitori nici nu cunosc *olăria*, așa că pentru păstratul apei, de exemplu, utilizează vasele făcute din bucăți de lemn (bambus), din împletituri sau fructele anumitor copaci, asemănătoare cu tărtațele pe cari le întrebunțează și țărancele noastre. Pentru băut se folosesc de cranii, de ouăle de struț sau de scoici sau își lucrează vase mai mici din lemn.

Popoarele de vânători deși cunosc olăritul, întrebunțează totuși pe o scară foarte mare, vasele de lemn ca unele ce nu se sparg și pot fi deci mai ușor transportate, în viața lor nestatornică de nomazi, dintr'un loc într'altul.

Focul reușesc să și-l procure, cu multă îndemânare, prin frecarea unui băț de o bucată de lemn bine uscat.

Populațiile din preajma mării, a lacurilor sau a apelor curgătoare, fiindcă trăesc mai mult din pescuit își fabrică uneltele de prins peștele din nuelele de copaci, din liane etc. construindu-și, în acelaș timp, niște bărci ușoare pentru transportul pe apă, asemănătoare mai

Cranium servind drept pahar

mult cu plutele, făcute din papură sau din tulpinile flexibile de copaci, legate într'un mănunchiu în față; coșurile și coșulețele împletite din liane sau fibre vegetale,

Un vânător negru pe Nilul alb.

rogojinile și hamacurile lucrate tot din liane, completează zestrea gospodăriei atât de sărăcăcioase a acestor vânători, pescari sau păstori.

Unele triburi din ținuturile acestea calde, și anume pe acolo pe unde pământul e favorabil agriculturii, practică o mică agricultură, întrebuintând în acest scop, unele dintre cele mai primitive unelte: un băț ascuțit cu care sgârie foarte ușor pământul, o săpăligă sau o sapă în cel mai bun caz, compusă dintr'o bucată lată de fier fixată de o coadă de lemn.

Viața acestora fiind mai statornică decât a vânătorilor, numărul uneltelor lor e mai mare. Bărbații lucrează, ciopind în lemn: pipe, linguri, piue pentru preparatul uleiului precum și pentru pisatul și măcinatul grăunțelor, scăunele pentru rezemat capul în timpul somnului ca nu cumva să se strice coafura, iar femeile

Piua pentru pisatul meiului.

cu toate că întrebuintează în viața de toate zilele foarte mult vasele de lemn sau de împletituri, confecționează

și oale de pământ pentru a-și putea fierbe alimentele la foc.

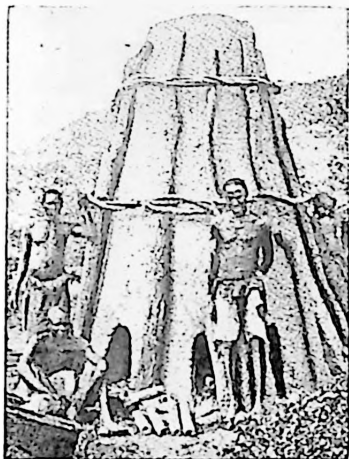
În gospodăriile mai înstărite se găsesc multe obiecte făcute din pământ (lut), foarte bine modelate, deși sunt făcute cu mâna de femei, împodobite adeseori cu desemnuri în relief și cu culori dintre cele mai frumoase.

O barcă din coajă de mesteacăn.

Locuitorii din ținuturile acestea, cari se ocupă cu lucrul fierului, se bucură de mare considerație printre semenii lor.

Unii dintre ei sunt fierari, chiar foarte îndemânatici, fabricând nu numai podoabe (brățări, inele), dar totodată și unelte agricole (săpăliga, sapa) și unelte domestice (cuțite, satăre) precum și armele războinicilor și ale vânătorilor.

Un cuptor, al indigenilor din Tanganika.

Pentru extragerea fierului minereul de fier, pe care îl s tot ei, se servesc de niște cuptoare de lut, alcătuite din trei despărțituri, comunicând între ele printr'o deschizătură centrală. În despărțitura de sus și de jos se pune mangal, fabricat tot de ei, pe când în cea de la mijloc straturi de cărbuni și straturi de minereu. Niște tuburi puse jos, în cari se introduc foalele, întrețin un curent de aer care ajută arderea cărbunilor și deci topirea fierului.

Drept clește îi servește o nuia de lemn verde, îndoită și ținută în această poziție cu ajutorul unui inel de fier, iar drept ciocan și nicovală, sau niște bucăți de fier, sau niște bolovani, — bolovanul ciocan fiind prevăzut cu un mâner de lemn.

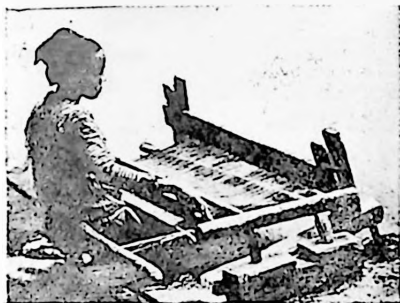
Femeile din aceste triburi statornice se ocupă pe lângă munca agricolă și de cea casnică și totdeauna cu țesutul și cu vopsitul.

Ele scot fire din fibrele frunzelor de palmier, din fibrele nucilor de cocos, din bumbac și din alte vegetale pe cari le țes apoi cu ajutorul unui război de cele mai multe ori lipsit de suveică. Țesăturile astfel obținute le colorează cu diferite culori vegetale, imprimându-le cu ajutorul unor anumite tipare, tot felul de desenhuri.

Un țesător negru.

În mod obișnuit locuitorii din aceste ținuturi parcurg drumurile, cele mai lungi chiar, pe jos, purtând în spina greutăți dintre cele mai mari. Numai șefii sau oamenii mai bogați întrebunțează un fel de scaune cu brațe (filanzoane în Madagascar și țippoy în Africa Centrală) duse de oameni. Astfel de scaune sau trăsorele trase de oameni sunt întrebunțate și de Japonezi (Koruma) de Chinezi (ricsha) și de alte popoare din Extremul Orient.

O țesătoare javaneză.

Pe apă folosesc piroagele făcute din trunchiuri de copaci; Polinezienii le prevăd cu niște plutitoare pentru a le păstra echilibrul și a nu se răsturna.

Mai toate popoarele acestea au pasiunea *muzicii*, așa

că dispun de un număr de instrumente destul de mare și variat : instrumentele folosite, unele sunt de lovit, altele de suflat și înfărșit altele cu coardă.

O trăsură japoneză : Ricsha.¶

I. Din prima categorie fac parte : *toba* care adeseori e de o mărime considerabilă ; cu ea se dă alarma in

cazuri de primejdie și tot cu ea se dă și ritmul in timpul dansului. *Toba* este lucrată dintr'un vas de lut sau de lemn acoperit cu o piele bine întinsă in care se lovește cu niște bețe.

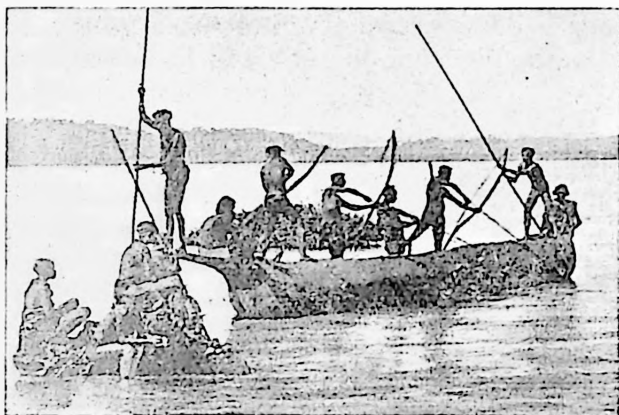

Un pirog in Africa de Sud.

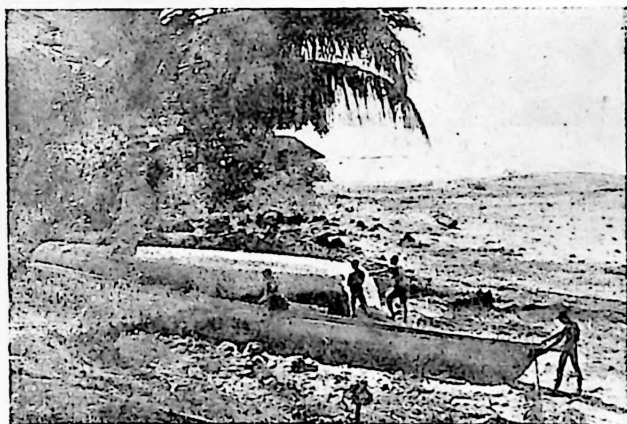
Balafonul, supranumit de Europeni pianul Negrilor, e foarte răspândit in Africa, fiind alcătuit din mai multe clape de lemn sonor, așezate pe două traverse. Clapele acestea lovite cu două bețișoare, produc, după lungimea și presiunea lor, o rezonanță

deosebită; sub clape se pun mai multe tărtăcuțe cari servesc de cutii de rezonanță.

II. Ca instrumente de suflat au *fluere*, *maiuri*, făcute

Ins-Andamane : pescuitul cu arcul.

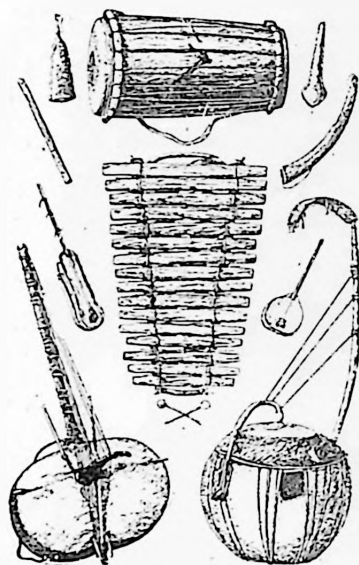

Construirea unei pirogi.

din papură sau scoarță de copaci, și *trompete* făcute din coarne de antilopă.

III. *Chitărele* cari sunt confecționate din lemn de bambus și coarde de liane, se aseamănă intrucâtva cu vioarele și harpele noastre.

Ceeace e de remarcat e faptul că se găesc vânători, păstori, agricultori sau meseriași și în celelalte zone climaterice, dar toți aceștia duc o viață superioară celor cari trăesc în ținuturile calde.

Instrumente de muzică.

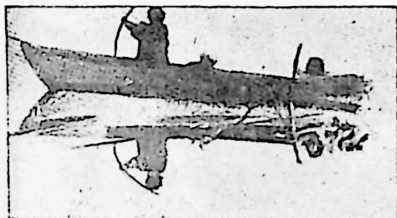
Eschimoșii din regiunile hiperboreale, cari trăesc numai din vânat și pescuit, sunt vânători mari (armele lor de vânat sunt cu totul superioare) spre deosebire de vânătorii din regiunile calde, pe cari i-am putea numi *vânători mici* (armele acestora sunt dintre cele mai primitive).

Eschimosul vânează pe uscat renul, boul moscat, ursul alb, vulpea, iar pe mare sau ocean: morsa, foca, ontariile, narvabul,

balena, etc. Armele lui de vânat sunt arcu, lancea și harponul; pentru a se putea avânta pe mare sau ocean, ei își construesc două feluri de bărci: *caiacul*, în care nu intră decât o singură persoană, acoperit și pe deasupra așa că Eschimosul vârindu-se în el printr'o deschizătură pe care apoi o strânge în jurul corpului, poate infrunta și cele mai mari valuri ale oceanului; *umiacurile*, în cari poate intra o familie întreagă. Și unele și altele sunt lucrate dintr'un schelet de lemn sau de coaste de balene acoperite cu pieile animalelor vâmate.

Pentru parcursul distanțelor mari însă, de pe uscat, Eschimoșii întrebuintează săniile, lungi și ușoare, alcătuite din doi talpeți uniți prin niște traverse, trase de 13 — 15 câini cari pot parcurge câte 100 km. pe zi cu încărcături destul de grele.

Locuitorii acestor ținuturi, cu toată ingratitudea naturii în mijlocul căreia trăesc, au reușit totuși să-și creieze mijloace de existență și de luptă din toate produsele (piei, oase, tendoane, coarne, blăni, etc.) pe cari i le pun la dispoziție animalele vâdate, traiul lor devenind

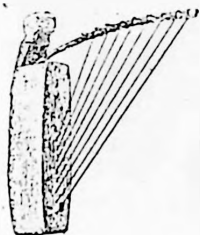
Araucani într'o pirogă.

Un harpon.

astfel mai îmbelșugat decât al altor neamuri cari trăesc în condițiuni mai favorabile.

Ostiacii, Buriatii și Iacutii, din ținuturile nordice asiatice (tundre), duc cam aceeași viață ca și Eschimoșii.

Harpă de bambus.

Locuitorii de pe coastele sud-vestice ale Peninsulei Alaska (America de Nord), ocupându-se cu pescuitul, reușesc să-și construiască (au lemnul la îndemână, din pădurile Americii) piroge enorme dintr'un singur trunchiu de copac, în cari pot intra peste 50 de persoane.

Construirea unui asemenea pirog durează câte 2—3 ani; trunchiul de copac e scobit cu ajutorul unor pietre înroșite în foc.

Păstorii din zona temperată, deși duc o viață superioară păstorilor din zona caldă, sunt constrânși totuși

de împrejurări să-și confecționeze cu multă greutate uneltele necesare vieții; deaceea sunt și puține și rudimentare.

Transp. cu sania in N. Japoniei

O bună parte din uneltele lor sunt lucrate din lemn sau din pieile animalelor. Vasele de lut le sunt necunoscute, de altfel le-ar fi și foarte greu de transportat.

Hârdaele, utilizate pentru mulsul laptelui, sau cele întrebuințate la păstratul laptelui (burduful) sunt confecționate din piele, în timp ce vasele mici, folosite la băut, sunt lucrate din lemn.

Hârdaele, utilizate pentru mulsul laptelui, sau cele întrebuințate la păstratul laptelui (burduful) sunt confecționate din piele, în timp ce vasele mici, folosite la băut, sunt lucrate din lemn.

Laponi cu săniile lor.

Agricultorul și meseriașul din ținuturile temperate duc o viață cu totul superioară vânătorilor și păstorilor. Ei trăesc alături, unul de altul, ajutându-se reciproc.

Agricultorul se ocupă și cu creșterea vitelor având astfel posibilitatea să producă alimente mai mult decât îi trebuie lui și familiei lui; de aceea meseriașul se poate ocupa numai cu fabricarea uneltelor necesare traiului și muncii plugarului. Pe de altă parte viața plugarului devine mai îmbelșugată pentru că cu ajutorul uneltelor fabricate de meseriași are posibilitatea să-și creieze o viață mai sigură și în acelaș timp mai plăcută.

O bună parte din progresele mari, realizate în decursul timpului, au fost realizate tocmai din nevoile imperioase pe cari omul le-a simțit întotdeauna pentru a îmbunătăți și a transporta mai ușor roadele activității lui agricole.

Invenția roții de car aplicată la căruță, precum și întrebuințarea animalelor, au făcut posibilă înlăturarea mijlocului greoi de transport pe talpeții trași de om, ajungându-se astfel la un transport mai repede al greutateilor chiar celor mai mari.

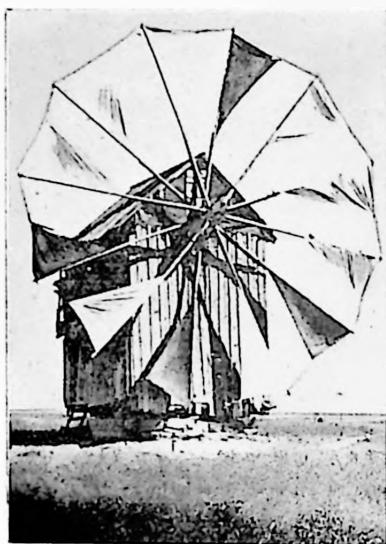
Transportul în Filipine.

Un vânător ostiac.

Invenția morii de apă, de vânt și mai târziu a morii pusă în mișcare de vapori sau de electricitate, a intensificat producția făinii,

consumată astăzi pe o scară atât de mare; înlocuirea

O moară de vânt (Dobrogea)

și anume îndrumată, este aceea care contribuie la propășirea invențiilor și a descoperirilor celor mai importante pentru viața omenească. Artele, științele, filosofia și literatura iau un avânt dintre cele mai importante; ceea ce a contribuit mai mult la creșterea acestui avânt a fost mai întâi descoperirea *alfabetului* care a ușurat schimbul de vederi între oameni, și prin scris, nu numai prin vorbă, apoi

tracțiunii animale cu tracțiunea mecanică, aplicată la trenuri, vapoare, automobile și avioane, a contribuit, în timpurile din urmă la înlesnirea circulației bogățiilor pe toată fața pământului.

Agricultura prin produsele ei abundente este aceea care a scutit o însemnată clasă socială de muncile grele pentru agonisirea traiului, dându-i astfel posibilitatea să se îndeletnicească mai mult cu cultivarea minții. Această clasă privilegiată

Rotterdam (Mori)

mijloacele de a se reproduce scrisul, la început pe plăci de argilă sau de metal, acoperite cu un strat de ceară, apoi pe pergament (piei de animale, reparate în acest scop), pe papirus (îrunchii unei plante) și înfășurat pe hârtie, făcută mai întâi din cânepă și în, iar mai târziu, în zilele noastre, din celuloza plantelor.

Descoperirea tiparului în secolul al XV-lea a înlesnit răspândirea și vulgarizarea gândirii omenești, iar descoperirile mai recente, ale telegrafului, telefonului, telegrafia fără fir, contribuiesc într-o măsură neînchipuită până acuma la reducerea spațiului și la pătrunderea adâncă a progresului în toate stratele și în toate domeniile de activitate omenească.

Mica, mijlocia și marea industrie, cu aplicațiile ei în toate domeniile, dezvoltându-se din zi în zi tot mai mult, a înlocuit munca manuală a omului, pe o scară foarte largă, prin lucrul mecanic al mașinilor cari produc mult, repede și bine, asigurând astfel omului de pe întreaga suprafață a pământului, o viață mai bună și mai ușoară.

AȘEZĂRILE UMANE.

Ca și armele și uneltele, ca și îmbrăcămintea și locuința, și așezările umane sunt într-o strânsă dependență cu climatul mediului înconjurător și cu materialul pe care natura îl pune la dispoziția omului.

Astfel pornind din regiunile calde și umede (ecuatoriale) spre poli, vom întâlni cele mai variate forme de așezări umane precum și o varietate nemărginită de materiale întrebuintate.

Două mari grupări se pot face în clasificarea așezărilor și anume: *locuințele izolate* (pichetul, farul, stâna, ferma, etc.) și locuințele strânse unele lângă altele (căminul, satul, târgul, orașul).

Oamenii își izolează locuințele unele de altele numai dacă pot să-și satisfacă nevoia de apă; deci unde apa abundă, numai acolo vom putea întâlni locuințe izolate,

Farul de pe insula Șerpilor.

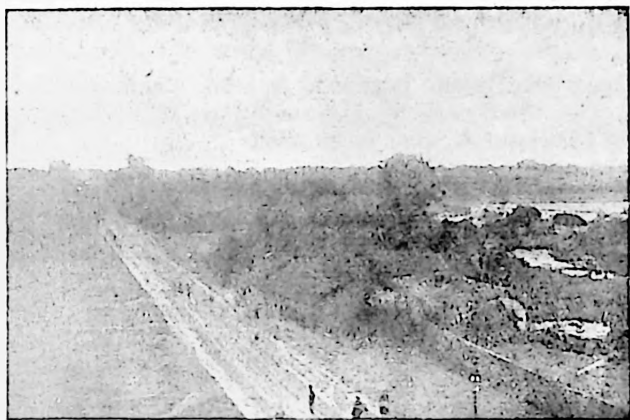
ceea ce se poate întâmpla atât în ținuturile muntoase cât și în cele de câmpie.

În China de Sud și'n Tonkin, fiecare familie își are locuința în mijlocul ogoarelor; locuitorii unor astfel de locuințe își lucrează și-și fac totul singuri; ei își construiesc adăpostul, ei își cultivă ogorul, ei își cresc animalele domestice de cari au nevoie, etc.

Fermă.

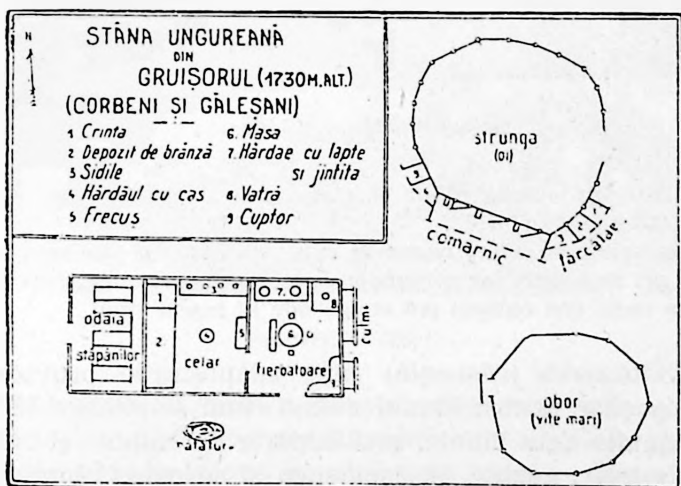
De obicei o locuință izolată e așezată în așa fel încât să fie cât mai mult bătută de soare; dacă se găsește pe povârnișul unei văi e orientată paralel cu direcția

Un sat Tonchinez.

văii; sau dacă e în bătaia crivățului e construită întotdeauna cu spatele spre crivăț, așa că nu rare ori în acest caz, casa este cu spatele în stradă nu cu fața.

La noi în țară cele mai însemnate feluri de așezări omenești răzlețe sunt:

(Maria Popp).

1. *Stâna* : care constituie un adăpost pentru timpul de vară al ciobanilor și al oilor lor.

De obicei stânele mai bogate în oi, sunt alcătuite din 3 încăperi : 1) *Fierbătoarea* unde se fierbe laptele, 2) *Celarul*, unde se păstrează brânza și 3) odaia stăpânilor.

În fierbătoare e așezată, la mijloc, căldarea, iar pe doi pereți lavițele pentru ciobani ; în celar se păstrează produsele lactice pe un fel de pat ; adesea celarul e împărțit la rândul lui în două încăperi, dintre care una e depozit, iar cealaltă e folosită pentru preparații zilnice și se numește *stână*.

În fața stânei e bătătura ; de stână sub acoperiș e prinsă o pră-

Sălași de țigani căldărari.

jină orizontală numită culme pe care de obicei ciobanii își agață cojoacele ude de ploaie.

În apropiere se află *strunga* în care se mulg oile, de cele mai multe ori îngrădită, iar *comarnicul*, așezat lângă strungă, are trei scaune încât trei oameni pot mulge oile în același timp.

2) *Sălașurile* (căsoaele) sunt adăposturile provizorii ale cosașilor pentru timpul numai când se strânge fânul în pășunile dela munte, mai departe de cătune și sate.

3) *Șatrele*, numite de asemenea și *sălașuri*, sunt așe-

zările temporare, la marginea satelor, ale țiganilor nomazi, căldărari, lingurari, zlătari, ursari, etc.

Adăposturile lor sunt sau corturile sau căruțele în cari încarcă tot avutul, când părăsesc ținutul pentru a sălășlui aiurea.

Multe șatre de țigani nomazi au devenit locuințe stabile, prin fixarea definitivă a locuitorilor lor fie pe la marginea altor sate, fie în sate și cătune locuite numai de ei.

Canal la Vâlcov.

4) *Cherhanalele* sunt adăposturile sau construcțiile izolate pe marginea unei ape (fluviu, lac) într'un loc mai favo-

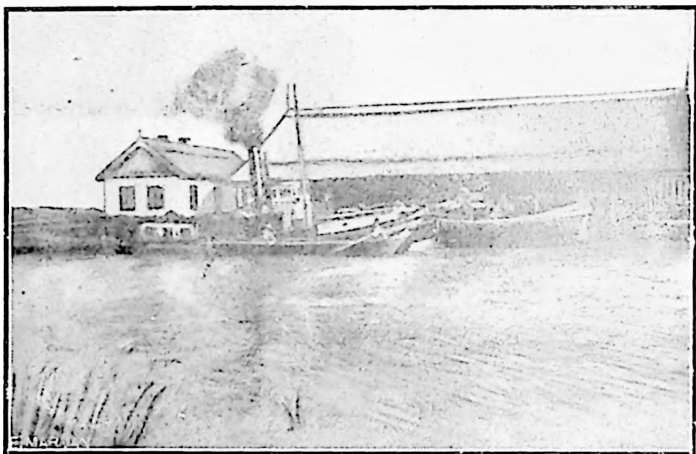

Pescari la Vâlcov.

rabil pescuitului, pentru pescari, după cum stânele sunt pentru ciobani. Uneori cherhanalele sunt simple colibe, de stuf sau păpuriș în cari se păstrează peștele prins, alteori

devine o adevărată fabrică, cum sunt spre exemplu cherhanalele din delta Dunării cari dispun de o mulțime de instalații pentru păstrarea peștelui proaspăt, pentru a-l prepara sărat, afumat etc.

Astfel o cherhana mai mare și mai completă e formată din *michilie*, un fel de debarcader care e utilizat

O Cherhana.

în acelaș timp, și la cântărirea și spălarea peștelui, *cherhanaua* propriu zisă, o construcție mai mare formată de obicei din mai multe încăperi cari servesc la depozitarea uneltelor de pescuit, la manipularea peștelui etc., din ghețarie, precum și din locuințele cherhanagiului și lucrătorilor etc.

Cătunul este o grupare de câteva case. Aceste așezări omenești se întâlnesc în ținuturile accidentate din regiunile muntoase sau a dealurilor înalte, locuitorii lor fiind de obicei, înrudiți prin legături de familii.

Asemenea așezări se găsesc mai ales prin Peninsula Balcanică, unde diferența de naționalitate a locuitorilor

constrânge pe locuitori să trăiască în grupe mici etnice, după cum sunt caracteristice pe plaiurile munților noștri, în Bucegi, în munții Apuseni, în Maramureș.

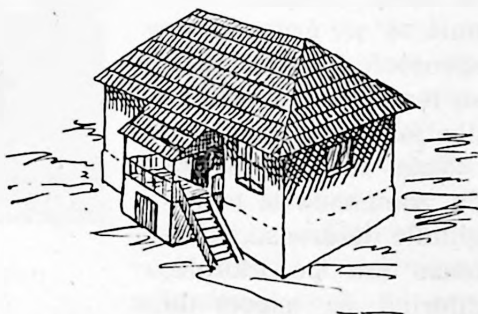
„În Valahia cătunul, o grupare de 2—5 case sau mai multe, este tipul colinelor și al avantmunților, după cum satul este tipul de așezări al câmpiilor. Peste tot se găsește apă; în fiecare îndoitură a pământului un râșor sau un isvor; pădurea ori cât de devastată a fost, este aproape, oferind lemnul necesar construcției caselor și combustibilul în timpul iernii.“ (La Valachie, Em. de Martonne).

Grupări de acestea mici vom găsi de asemenea în ținuturile arctice și subarctice ca și în ținuturile sece-toase precum și în cele calde și umede, căci în toate aceste ținuturi locuitorii se ocupă, de predilecție, cu vânatul și pescuitul, îndeletniciri cari nu permit aglomerări mari de oameni.

Satele sunt grupările mai numeroase de locuințe omenești, caracteristice mai ales ținuturilor de șes, din Franța, Europa centrală, România, Ucraina, Rusia, pentru că prin aceste regiuni, terenul arabil fiind pe întinderi imense, culturile se pot face cu ușurință și cu profit.

Satele sunt așezări dictate de împrejurări. Pe unde nu se

găsește cu abundență apă, locuitorii sunt nevoiți să se strângă împrejurul vre unui isvor, de-alungul apelor, împrejurul puțului construit de mâna lor, pe care, odată ce l-au construit, trebuie să-l întrețină pen-

O casă de deal la noi.

tru binele tuturor, după cum se strâng de asemenea laolaltă ca să tragă folos, prin ajutorul canalelor de irigație, de cursul vreunui râu.

În afară de Europa, așezări numeroase sub formă de

O casă de câmpie la noi.

sate se găsesc în China de Nord, unde pământul galben netezește asperitățile solului, unde lucrarea pământului se exercită din timpurile cele mai vechi, în India, unde populația deasă, mai ales în câmpia In-

dogangetică, este formată de rurali, de asemenea grupăți în sate întinse și dese.

Satele de șes sunt de obicei mari, cu populație numeroasă, cu casele destul de strânse unele de altele pentru că trebuie să se grupeze în apropiere de apă și să se ferească una pe alta contra vânturilor.

Sate se mai găsesc de asemenea și în regiunile deluroase, muntoase sau pe litorale, diferind ca aspect de cele de câmpie.

O casă de munte la noi.

Pe povârnișurile sau tăpșanurile munților, precum și pe costițele dealurilor, satele atrase de bogăția apelor și de posibilitatea culturilor în terase, din cauza terenului accidentat, sunt risipite, adesea alcătuite din mai multe cătune, sau înșirate în lungime de kilometri, de-a lungul văii apelor.

Satele de pe litoral caută adăposturi naturale mai mult chiar decât orașele, deoarece locuitorii nu dispun de mijloacele necesare pentru amenajări mari, cari pot uneori îndrepta neajunsurile naturii. Coastele drepte, joase și netede sunt lipsite de populație. Locuitorii se îngrămădesc lângă un golf, care poate feri bărcile pescarilor de puterea vânturilor sau în apropierea imbucăturii unui râu care să le procure apa potabilă.

O așezare în Taiga mongolă.

În ținuturile cu coastele foarte crestate ca prin fiordurile Norvegiei, populația e risipită de-alungul acestor creștături.

Deasemenea în regiunile reci sau tropicale, așezările umane nu se reduc decât la locuințele izolate sau cel

mult la sate și acestea foarte reduse. Astfel Eschimoșii de la Nord se adună la un loc și formează o așezare omenască de cel mult 6—10 corturi sau colibe de gheață (iglu) iar cele de la marginea pădurilor boreale (taiga), deasemenea aglomerări de 1—15 cor-

Un Kraal al Basuților.

turi. Condițiile de viață sunt atât de grele încât nu permit, în aceste locuri, așezări mai numeroase (sate, orașe) așa cum se întâmplă în regiunile temperate.

Cât despre ținuturile tropicale (marginea deșerturilor, oazele, marginea marilor păduri ecuatoriale) nici acestea nu dispun de așezări omenești mai mari de 20—30 colibe.

Un tip caracteristic de sat îl constituie „Kraalul“ cafrilor și zulușilor din Africa Australă, în care locuințele sunt dispuse în forme de cerc și înconjurate pe dinafară cu'n gard înalt prevăzut cu palisade, capcane (gropi etc.). Înăuntrul curții interioare se țin vitele.

Satele în România. Țara noastră e o țară mai mult de sate căci majoritatea populației, peste 80%, în unele

O casă țărănească (Măldărești).

locuri chiar 88% o constituie populația rurală care se ocupă cu munca câmpului.

Satele dela noi sunt împrăștiate pe toată întinderea țării, prezentând aspecte diferite, după regiuni; două categorii sunt însă mai importante, dacă ținem seama de gruparea lor:

1) Satele, în legătură cu aglomerarea elementară (satul ori gospodăria izolată);

2) Satele în legătură cu asocierea de grupe elementare cum sunt asocierile de sate din împrejurimile

carpatice sau din Bărăgan.

Din prima categorie fac parte satele împrăștiate, sau risipite, resfirate și adunate.

Tipul împrăștiat este tipul care se întâlnește în mod obișnuit la munte, între Mureș și Someș, prin munții

Bihorului, prin munții Metalici, prin Maramureș, Bârgău, Dorna și obicinile Bucovinei, corespunzând mai cu seamă domeniului pastoral (V. Mihăilescu); prin aceste ținuturi satele sunt risipite pe plaiuri în mijlocul fânețelor sau ogoarelor sărace. Numai prin depresiunile intercarpatice așezările risipite se strâng ajungând uneori la câteva sute, și alcătuiesc astlel satele adunate.

Tipul de sat răsfirat e caracteristic regiunilor de dealuri în cari predomină livezile, podgoriile și ogoarele de porumb; un asemenea sat nu este altceva de obicei decât rezultatul sudării cătunelor cari se găsesc în lungul unei singure linii, lungă de mai mulți kilometri sau între drumuri resfirate și despărțite de văi tinere sau de ogoare, livezi sau vii. Asemenea aglomerări se găsesc mai cu seamă în Sub-Carpații Munteniei și în Nordul Moldovei din regiunea dealurilor și până la Nistru.

Satul strâns e tipul de sat care se întâlnește în ținuturile agricole, fiind format din gospodării cari dispun de o bătătură și o grădină; satele de coloniști, de acest fel, au casele rânduite și apropiate unele de altele, dealungul uneia sau a mai multor străzi drepte și perpendiculare; la cele vechi sunt însă neregulate și întortochiate.

Asemenea sate dispun în mod frecvent de o populație de peste 1000 locuitori, iar prin stepa Tisei, în stepa Olteniei și cea a Munteniei chiar între 4000 — 10000 locuitori.

În general grupările elementare se asociază între ele după condițiile favorabile pe cari le găsește exploatarea.

În munți așezările risipite folosesc podurile netede sau ușor vălurite cuprinse între 800—1300 m. cari constituiesc limita superioară a așezărilor permanente de la noi; acestea sunt asocierile de plai.

Tot în munți, însă pe terase, pe conuri de dejecție sau chiar câte odată pe fundul văilor sau pe povârnișuri, (Carpații Meridionali, Carpații Răsăriteni-Valea Bistriței) satele se țin lanț zeci de kilometri. Acestea sunt asocierile de vale.

Regiunile de contact a două forme de pământ, fiindcă formează ținuturile de tranziție între două domenii geografice și economice, dispun de cele mai mari aglomerații de populație; aci se formează tipul de asociere al regiunilor de tranziție. Așa sunt satele de pe povârnișuri sau culmi, mai strânse în văi, din podgoriile Munteniei și ale Moldovei de Sud.

În tot restul țării, în podișuri și dealuri și câmpii, valea constituie elementul geografic important care grupează satele. Unde văile sunt apropiate (mijlocul câmpiei Muntene) asocierile în suprafață sau în linii paralele dau impresia de împrăștiere neregulată. În câmpiile sau podișurile stepice, în cari apa se găsește la adâncimi mari, iar văile sunt distanțate, satele se rânduiesc pe văi, ca la munte. Asocierile din aceste regiuni (Bărrăgan, Dobrogea) au din această cauză un aspect *lacunar* (V. Mihăilescu).

Un tip de sat care a început să dispară este satul așezat pe înălțimi, nu acela care se suie ca să se ferească de insalubritatea câmpiei; ci acela care se așează pe înălțime, în jurul vreunui post militar, ca să fie mai adăpostit contra dușmanilor. Nedispunând de loc destul, casele, în aceste sate, sunt înghesuite, străzile strâmte și întortochiate.

Condițiunile de traiu din câmpie, în timpurile din urmă, devenind mai sigure, locuitorii acestor sate au început să se împrăștie prin prejur, dacă găsesc spațiul și pământul bun de cultură.

„Din Țara mea“ de Regina Maria. Când am văzut întâiu un sat românesc, cu colibelee mărunte ascunse între pomi, singurele col-

țuri verzi pe nemărginitele câmpii, abia de puteam crede că familii întregi pot locui în case așa de mici.

Păreau casele pe cari le schițam în copilărie, cu o ușe la mijloc, o ferestruică de amândouă părțile și fumul mergând undeva, în rotocoale, din acoperișul buhos. Adesea aceste acoperișuri par prea grele pentru asemenea căsuțe: parcă le sdrobesc, și ușile date în lături le dau o înfățișare de parcă ar striga după ajutor.

Seara femeile stau torcând din furcă pe praguri, pe când turnele vin spre casă, tropotind moale prin praful și dulăii latră furios, umplând de zarva lor tot văzduhul.

Nicăieri n'am văzut atâția dulăi ca într'un sat românesc, grea încercare pentru cine călărește pe un cal neastâmpărat.

Cât e noaptea de mare, câinii latră îngânându-se. Nu se opresc nicio clipă: e un sgomot nedespărțit de noaptea românească.

Totdeauna mi-a plăcut să cutreer satele acestea. Am făcut așa în orice timp al anului și nu e lună să nu-și aibă farmecul.

Primăvara, sunt pe jumătate îngropate în pomi: o mare spumegând de flori albe, din mijlocul cărora acoperișurile rotunde ale colibelor, răsar ca niște nouri mari cenușii.

Galițe, găște și purceluși se joacă ici și colo pe praguri; zambile timpurii și păpădii galbene cresc în voie prin curțile nemăturate unde oale, de forme ciudate, și luminoase bucăți de scoarțe înfipte zac în pitorească neorânduială.

Cu totul altfel decât satele dela câmp sunt cele din munte.

Căsuțele sunt mai puțin sărăcicioase, nu așa de mici, acoperișurile de stuh sunt înlocuite cu cele de tablă, cari strălucesc ca argintul în soare, și adesea o grădiniță plină de flori înconjoară casa.

Toamna e vremea potrivită ca să cercetezi aceste sate din muncele; toamna, când copacii sunt o înflăcărată strălucire, când anul ce trage de moarte aruncă o ultimă sforțare de frumusețe, înainte să-l învingă frigul și zăpada.

De multe ori am fost primită din inimă în aceste sătuțe, țărani ieșindu-mi înainte cu mâinile pline de flori, la cel dintâiu semn de apropiere a trăsुरii mele, cete de călăreți rustici vin în goană ca să mă întâmpine, săltând grăbit pe căluții lor sburliți, purtând stegulețe ori ramuri înflorite și chiuind de bucurie. Se țin hojma de trăsura ridicând nori de praful.

Orașele sunt așezările omenești alcătuite dintr'un număr mult mai mare de locuitori decât al satelor, în cari locuitorii nu diferă mult între ei prin ocupații, prin cultură, sau prin situația socială.

Orașele au în crearea și progresul lor perioade de prosperitate imbinat cu perioade de regres. Așa de ex. perioadei de colonizare grecească din veacul al VI-lea a. Cr., îi corespunde o perioadă bogată în apariții de orașe, pe țărmul Mării Mediterane, ca: Marsilia, Neapole, Siracuza, iar epocii de colonizare a imperiului roman îi corespunde o perioadă de dezvoltare a o mulțime de orașe importante mai ales în Galia ca: Lyon, Paris, Nimes, Reims, Cologne ș. a., după cum perioadei de nesiguranță din sec. III d. Cr. îi corespunde o perioadă de regres, în care orașele sunt nevoite să se restrângă, în interiorul zidurilor de apărare, pentru ca apoi din nou în sec. XI orașele să se lărgească cuprinzând cartierele negustorilor, cari se dezvoltau dincolo de întărituri iar în sec. XIX, în urma progreselor științifice și revoluției industriale, expansiunea urbană să ia o astfel de proporție, încât în timp ce în sec. XVIII nu existau în Europa în afară de Paris și Londra orașe cu o populație mai mare de 100.000 locuitori, Franța să numere astăzi 17, și Anglia și Germania mai mult de 50.

Cauzele cari influențează crearea și dezvoltarea orașelor. Nașterea și dezvoltarea unui oraș depind de o mulțime de cauze. Trei categorii sunt însă mai importante:

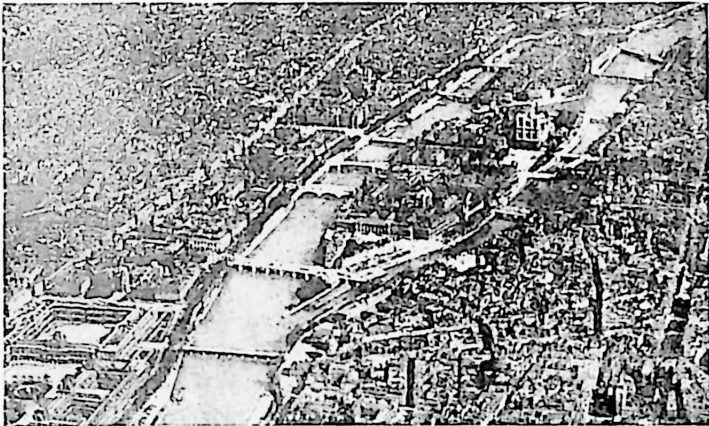
1. Cauzele geografice. Prima preocupare a omului în așezările lui este alegerea *locului*. Astfel în primul rând trebuie să se ție seama de relieful solului, cursul și regimul apelor, forma și felul coastelor, de climat, de natura solului și a subsolului. Trebuie, mai pe scurt spus, să se țină seama de *cadrul și locul orașului*.

Cadrul determină în primul rând posibilitățile de viață ale orașului. Un oraș, având nevoie de legături cu regiunea în care se dezvoltă, e absolut necesar să se

așeze într'un ținut spre care pot converge drumurile, arterele, prin cari orașul își îndeplinește toate funcțiile lui de organism.

Multe orașe din Franța (Reims, Paris), din Anglia (Londra) ca și din provinciile noastre (Moldova, Transilvania), datorează nașterea și prosperitatea lor încrucișării de drumuri.

Unele își datoresc existența schimbărilor produse în regimul de circulație; orașul Lyon din Franța a prosperat la punctul de unde Ronul începe să fie navigabil

Seine și la Cité (leagănul Parisului).

(confluența cu Saone), altele și-au luat avânt la întorsătura mare a vreunui fluviu; Orléansul s'a dezvoltat la cotul pe care-l face Loire, iar Kansas-City (St. Unite), la cotul pe care-l face Missisipi.

Ca un oraș să se menție în avantajile pe cari le oferă cadrul natural, trebuie ca omul să intervie cu ingeniozitatea lui, să ajute, să desvolte și să îndrepte chiar cadrul, făcând și întreținând șosele, căi ferate, canale și alte căi navigabile, săpând tuneluri, făcând poduri, viaducturi ș. a.

Valoarea cadrului geografic nu este însă *imutabilă*, căci ea este serios *atinsă* adeseori de condițiunile istorice, politice și sociale.

Porturile mediteraneene și orașele comerciale continentale au cunoscut începând din sec. X, epoci de înflorire și de regres după cum Turcii, permiteau sau nu traficul în părțile răsăritene ale Mării Mediterane. Orașele nordice ale Germaniei (Brema, Hamburg, Lübek, Dantzig), datoresc înflorirea lor formării Ligii Hanseatice (1241), care urmărea protecția comerțului cetăților germane contra piraților Mării Baltice.

Stockholm (Veneția Nordului),

În sec. XVI, noile descoperiri geografice deschid drumuri noi comerciale, de-a curmezișul oceanului Atlantic, favorizând mărirea porturilor dela acest ocean, dar totdeodată cauzând decăderea celor mediteraneene, cari vor fi din nou chemate la o viață nouă, tocmai după tăierea istmului Suez, în sec. XIX.

Locul de așezare este determinat de un amănunt geografic, de o insulă, de o înălțime, de o articulație a țărmului, care în cele mai multe cazuri, se armonizează cu cadrul și influențează împreună destinele orașului.

Multe orașe s'au dezvoltat la origină pe câte o înăl-

țime (Atena, Roma, Lyon, Budapesta), aceasta prezentând mai multă siguranță de apărare, sau pe câte o insulă (Paris, Veneția, Stockholm), care prezenta cam aceleași motive de siguranță ca și colina. Mai târziu când pericolele sunt înlăturate, toate aceste orașe au început să se lărgescă împrejurul nucleelor lor.

2. Natura solului și a subsolului constituiesc deosemena alte cauze însemnate de fixare și de dezvoltare a orașelor.

Pe câmpii, chiar pe acelea de o fertilitate deosebită, cu toate înlesnirile pe cari le oferă cadrul geografic, nu s'au dezvoltat orașe decât în timpurile din urmă, când viața a devenit mai sigură, deoarece aceste regiuni fiind

Leningradul

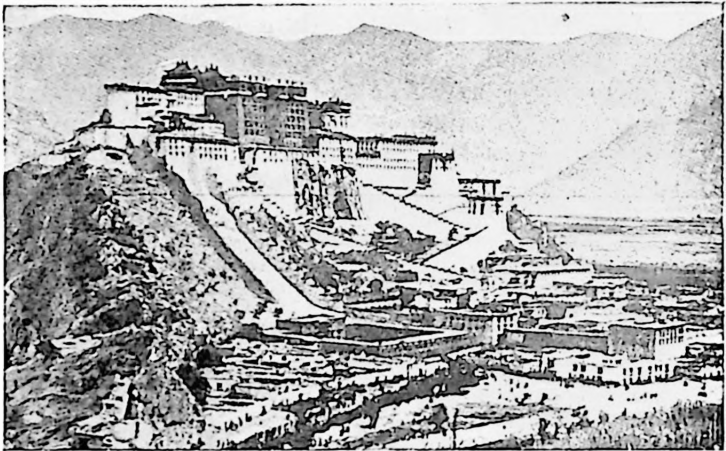
mai lesnicioase pentru comunicație, ofereau condiții favorabile invaziunilor.

Regiunile cu bogății însemnate miniere au favorizat formarea și prosperitatea orașelor. Sunt extrem de numeroase cazurile de felul acesta; e de ajuns să amintim, din acest punct de vedere, numai nașterea și uriașa

desvoltare a oraşelor industriale din Anglia, din Statele Unite, din Belgia.

3. Cauzele economice. Viaţa economică a omenirii a suferit schimbări importante în decursul vremii, iar directivele ei mari au influenţat desvoltarea centrelor urbane.

La popoarele vechi, agricultorii şi meseriaşii lucrau pentru marii stăpânitori şi pentru funcţionarii lor, nea-

Lhasa

vând libertatea de a se bucura de rodul muncii. Oraşele erau sau un amestec de locuinţe cu terenuri de cultură sau locuri întărite, înconjurate de sate.

Din sec. XI până în sec. XV d. C. oraşele se liberează de suveranitatea celor mari, se organizează în bresle, lucrează pentru o clientelă a lor şi încep astfel să dispună de produsul muncii lor ; se înfiinţează hale, burse, primării.

Legături comerciale importante se stabilesc de acum înainte între oraşe, cari vor prospera şi se vor îmbrăca

în aspecte noi și decorative. Cu vremea însă (sec. XVIII) relațiile economice interurbane și naționale au evoluat în relații internaționale și chiar mondiale; orașele iau astfel o dezvoltare uriașă de municipii, tinzând să decongestioneze centrele, să creeze grădini și parcuri, cooperative, burse, oficii de plasare și alte instituții de politică socială.

Cauze voluntare au determinat deasemenea adesea dezvoltarea anumitor orașe. Portul le Havre este con-

Mecca

struit datorită dorinței lui Francisc I (Regele Franței din sec. XVI-lea), Rochefort și Versailles în urma indemnului lui Ludovic al XIV, după cum Petersburg (Petrograd, Leningrad) a fost construit în urma voinții lui Petru cel Mare țarul Rusiei. În zilele noastre Ankara, capitala republicii turcești își datorește dezvoltarea ei modernă, spiritului de reforma și organizație a lui Kemal-Pașa, Președintele acestei Republici.

Dar în afară de aceste cauze principale mai sunt și altele de natură *religioasă* sau *intelectuală*:

Astfel orașul *Lhassa* din podișul Tibet, reședința lui

Dalai-Lama, șeful budismului și reprezentantul spiritual al lui Buda pe pământ, își datorește viața, în cea mai mare parte, numeroaselor instituții mănăstirești, grupate împrejurul acestei reședințe. *Ierusalimul* își datorește prosperitatea prezenței Sfântului Mormânt (Isus Christos), precum *Mecca* și *Medina* își datoresc faima, împrejurărilor istorice și religioase ale Mahomedanismului.

În antichitate și în evul mediu foarte adesea numeroase orașe s'au dezvoltat împrejurul templelor, catedralelor sau bisericilor, cari în cele mai multe cazuri erau admirabile monumente de artă.

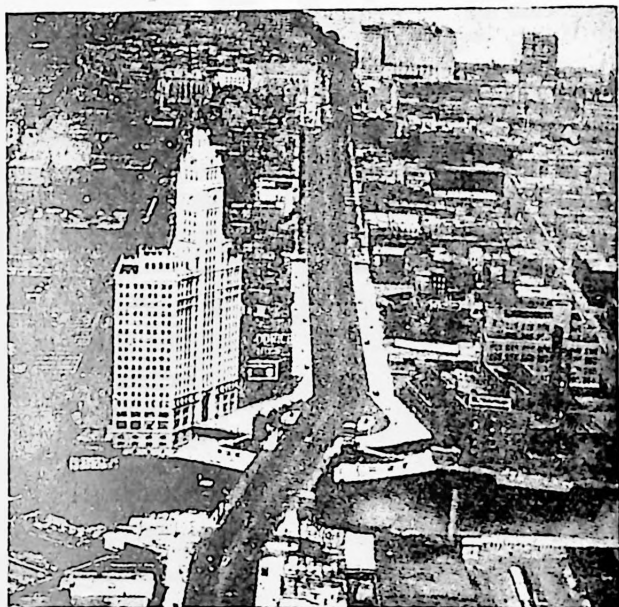
Felul de dezvoltare al orașelor. Planul după care se dezvoltă un oraș este determinat de condițiile geografice ale locului, de funcțiunea ce are de îndeplinit și de voința conducătorilor; orașele de șes se dezvoltă dealungul arterelor principale de comunicație, fie șosele, fie râuri, sau canale; cele de pe înălțimi se dezvoltă în terase, fie în linii paralele corespunzătoare cu curbele de nivel, fie în direcția înălțimei.

După planul lor putem împărți orașele în mai multe tipuri:

1. *Orașele dispuse în pătrate, ca de șah*, tip care se întâlnește la orașele de colonizare, în timpurile de cuceriri și de mari expansiuni. Asemenea orașe sunt orașele noi din Algeria și Maroc precum și orașele americane și canadiene.

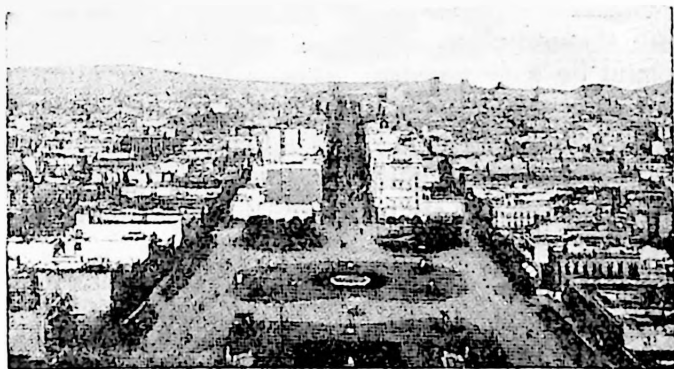
Avantagiul acestui sistem de orașe e înlesnirea construcției, loturile fiind foarte regulate; prezintă însă și dezavantajii în ceea ce privește circulația în diagonală și în ceea ce privește greutatea adaptării la ținuturile accidentate; monumentele importante deasemenea nu pot fi puse în evidență iar străzile drepte, cu perspectiva fără limită, sunt monotone.

2. *Orașele radio-concentrice*, sunt orașele ale căror căi de comunicație pornesc dintr'un punct central, în

Chicago

forme de raze, fiind tăiate apoi de alte artere circulare. Ca să nu pornească din centru prea multe raze, unele

Buenos-Aires

din ele se opresc în cele circulare, încât se formează mai multe centre de radiere în stea, sistem care pune în evidență monumentele însemnate ale orașului, deșteptându-ți sentimente estetice când perspectiva limitată a străzilor se oprește asupra unui monument.

Acest sistem care prezintă mari înlesniri de circulație, dezvoltat la unele popoare din Orient, a fost adoptat în evul mediu, corespunzând perfect funcționării economice și defensive a orașului de pe vremea aceea; azi, acesta e sistemul adoptat de mai toate orașele mari ale Europei.

Străzile, piețele, parcurile etc. La orașele vechi străzile, fără niciun plan în alcătuire, erau locuri înguste și întortochiate pe unde se putea circula dintr'oa parte într'alta a orașului.

La Atena antică, străzile înguste erau incomode pentru circulație și prin faptul mai ales că ușile caselor se deschideau în stradă, luând astfel din spațiu. La Roma veche aceeași îngustime a străzii; de asemenea în orașele arabe adesea străzile se strecoară pe sub case.

Dându-și seama de neajunsurile străzilor înguste și întortochiate, multe popoare vechi, au căutat să le îndrepte, făcându-le mai largi și mai drepte.

Construcțiile orașelor medievale rezervă străzilor, spații înguste și neregulate. D'abia în sec. XVIII, se stabilește principiul de a se construi după o linie de aliniere, și de a se face construcții în raport cu lărgimea străzii.

După acest principiu, neluându-se în seamă decât binele obștesc, proprietatea particulară a fost expropriată, după nevoie, și multe orașe de structură veche s'au refăcut complet.

Pentru cerințele circulației de azi, cu autotracțiune, străzile multor orașe mari au devenit insuficiente și de aceea s'au separat pietonii de vehicule, s'au specializat

vehiculele, s'au construit căi aeriene și subterane, s'a determinat sensuri unice ș. a.

Piețele au apărut în configurația orașelor mai târziu decât străzile, având în decursul vremurilor destinații deosebite.

În timpurile mai vechi, locul de reuniune al locuitorilor erau sau curțile templelor (în Caldeea, Egipt) sau porțile orașului în orașele din Orient, grosimea zidurilor și a bolților apărând contra arșiței soarelui. În orașele mai mici târgul se ținea de obicei dincolo de ziduri, cum se întâmplă încă azi în orașele musulmane. Originea pieții trebuie căutată tocmai în întrebuințarea acestor locuri libere pentru târguri,

Notre-Dame de Paris

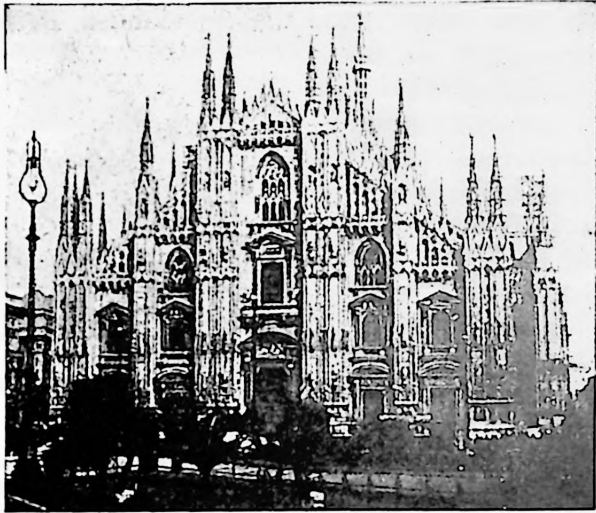
cari au devenit piețe după mărirea orașului prin unirea a două cartiere. *Agora* (piața) Atenei era locul de unire între Cartierul meseriașilor și Cartierul descins din Acropole, precum *Forum*, la Roma, era locul de legătură între Palatîn și Capitoliu. În evul mediu piața apare după unirea cartierului negustoresc cu cetatea primitivă.

La Greci funcțiunea comercială a pieței evoluează înspre funcțiunea politică (*Agora*) dar pentru că negoțul este stânjenit de această nouă activitate, se naște nevoie de a fi în oraș două piețe: una *comercială* și una *politică*, cum se întâlnește de altfel și la Roma veche—una *civilis*, pentru adunările politice, și una *venalis*, pentru comerț.

Piața s'a născut în unele orașe pe lângă un monument sau un edificiu: piețele templelor egiptene, caldeo-

asiriene, piața cu portice cari înconjurau templele grecești și romane, piața din fața catedralelor medievale, apoi piețele moderne, esplanadele din cari pornesc numeroase bulevarde în stea.

Parcurile, grădinile publice apar în orașe mai ales

Domul din Milan

din sec. XIX, când preocuparea de regulile sanitare începe să se accentueze. În orașele mari au fost transformate în parcuri toate grădinile fostelor castele sau palate, de-asemena au fost plantate locurile pe unde se întindeau vechile ziduri de întărire ale orașului, precum și toate arterele mari de circulație.

Cartierele. Din cauza complexității vieții moderne în orașele mari, anumite regiuni cuprinzând clădiri necesare, s'au specializat pentru anumite activități; astfel Manhattan este cartierul de afaceri al orașului New-

York. In acest cartier sunt numai instituții de bancă, burse și tot felul de oficii comerciale, fără locuințe, străzile fiind drepte, multe destul de înguste. Construcțiile sunt foarte înalte, locul fiind foarte scump. In portul olandez Rotterdam se găsește un cartier de docuri, precum in Essen (Germania) se găsește cartierul uzinelor Krupp.

In alte cartiere orășânești se întâlnesc concentrate prăvăliile negustorilor detaiști sau ale celor angroșiști. In timpurile noastre se desfășoară in multe centre culturale preocupări însemnate urbanistice pentru conservarea, mărirea sau creierea cartierelor școalelor, mai ales a celor universitare.

Orașele din România. Cele mai multe orașe din România nu sunt altceva decât niște sate ajunse la o prosperitate mai mare; de aceea, cele mai multe, afară de orașele din Ardeal și câteva prefăcute, din vechiul Regat, au un aspect patriarhal, cu case modeste, înconjurate de grădini întinse și cu străzi neregulate.

In privința așezării se poate distinge: 1) categoria orașelor așezate in dreptul *trecătorilor*, unul la un capăt, altul la celălalt capăt, Orșova—Turnu Severin, Tg. Jiu — Hațeg, R. Vâlcea—Sibiu, Ploești—Câmpul-Lung — Brașov, T. Ocna—Miercurea Ciucului ș. a.

2) Orașe aproape de *graniță*, Sighetul, Satu-Mare, Baia-Mare, Oradia Mare, Arad. In multe din orașele de graniță se văd ruinele din vechile lor fortificații: la Cetatea-Albă pe limanul Nistrului, la Tighina, Soroca și Hotin, vechi cetăți moldovenești sub zidurile cărora mulți dușmani și-au frânt pofta de cotropire.

3) Orașe *porturi* așezate dealungul Dunării: Orșova, Turnu-Severin, T. Măgurele, Giurgiu, Călărași, Brăila: Galați, Reni, Tulcea, Chilia, Sulina ș. a. iar la mare *Constanța, Balci, Cavarna*.

4) Orașe la *limita între regiuni cu forme diferite de*

relief, unele așezate la contactul între munți și dealuri și altele la acela dintre dealuri și șes: T. Jiu, R. Vâlcea, Pitești, Ploești, Buzău, ș. a.

5) Orașe în regiunea agricolă: Craiova, București, Botoșani, Dorohoi.

6) Orașe dealungul apelor mai însemnate: Temișoara, Blaj, Medias, Sighișoara, T. Mureș, Alba Iulia, Deva, Bacău, Bârlad, Roman, Iași, ș. a.

Clasificarea orașelor. O clasificare s'ar putea stabili mai ușor între orașele mai mici, pentru că în cele mari, găsim grupate acum în urmă, pe cartiere, manifestările tuturor activităților omenești, industriale, comerciale, intelectuale.

Orașele fortărețe, cari erau chemate prin întăriturile lor să apere în trecut regiunea în care se găseau, astăzi au dispărut nerămânând din ele, ca amintiri istorice, decât părți din vechea cetate sau din întărituri.

Orașele fortărețe s'au dezvoltat în regiunile unde găseau un sprijin natural; vreo înălțime prăpăstioasă, vreo colină care predomina câmpia dimprejur, o insulă, care putea să ajute la opera de întărire. Aceste orașe au fost mai mult niște necesități politice decât necesități geografice.

Orașele industriale sunt orașele născute, mai ales în preajma minelor de cărbuni, de fier, de petrol, a căror materie primă dă naștere la industrii importante.

De obicei orașele industriale sunt toate la fel, ori pe unde s'ar găsi, cu uzine mari, deosebindu-se între ele numai prin industria pe care o ocrotește, cu locuințe tip pentru lucrători, cari n'au adesea nicio legătură cu ținutul unde lucrează, și adesea nicio legătură între ei. În aceste orașe desimea populației e foarte mare.

Orașele balneare sunt dezvoltate împrejurul unor izvoare minerale, cu calități terapeutice însemnate. Astfel de orașe erau cunoscute și în vechime. În zilele noastre

Manchester (metropola bumbacului)

au luat o dezvoltare mai importantă, datorită dezvoltării mijloacelor de comunicație și progresului făcut în industria hotelurilor și a amenajărilor raționale ale localităților.

Orașele climaterice s'au dezvoltat în special în tim-

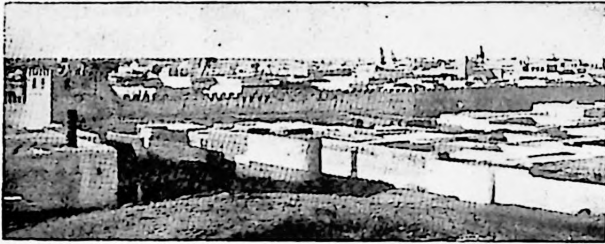
Aspectele medievale din orașul universităților (Oxford)

purile noastre, în urma dezvoltării turismului și a sporturilor. Mai toate orașele balneare și climaterice n'au viață decât în perioada sezonului favorabil, fie, îngrijirii sănătății, fie, excursiilor turistice sau sporturilor.

Orașele intelectuale sunt mai puține pe fața globului căci puține sunt acelea cari și-au păstrat un caracter specific. Oxford, din Anglia, este prin excelență rămas orașul școalelor, mai ales al Universității.

Multe din orașele mari pe lângă instituțiile de alt ordin au numeroase instituții de cultură. *Parisul* continuă azi, ca și în trecut, cu toată dezvoltarea lui și în alte domenii, să lumineze, ca un far uriaș, întreg globul pământesc cu strălucirea numeroaselor sale posibilități culturale.

Orașele religioase s'au născut și trăesc datorită unor motive de ordin religios. În zilele noastre *Lhassa* (Tibet),

Kairuan, orașul sfânt din Tunis

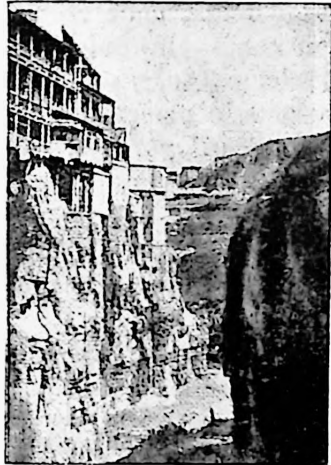
reședința lamaismului (Budism), *Ierusalim*, cetatea sfântă a creștinismului, *Mecca*, cetatea sfântă a Mahomedanilor, *Roma*, *Peking* și multe altele.

Limitele de așezare pe înălțimi a orașelor. E de observat că în continentul European, puține sunt orașele cari să se ridice pe înălțimi. Elveția chiar, care e o țară muntoasă, are puține așezări urbane pe înălțimi mai mari de 1500 m.

Pe când în Europa, la înălțimi mai mici, omul întâlnește numai zăpadă și gheață, în alte regiuni continentale, la înălțimi mai mari, se găsesc aglomerări însemnate urbane; pe când în Europa platourile mai înalte, într'adevăr puține la număr, au fost piedici pentru așezările omenești, în alte continente aceste forme de relief sunt ținuturi de concentrare de populație.

În Africa, și anume în Abisinia, o țară muntoasă, vulcanică, orașele mai însemnate ca: *Harrar* se găsește situat la 1856 m., *Addis Abeba* la 2424 m., *Ankober* la 2600 m.

Dincolo de Marea Roșie, în Arabia fericită (Iemen), orașul *Sana*, înconjurat de grădini, de pomi fructiferi și de culturi în terase de cafea, se găsește la 2150 m.

Sat pe stânci în apropiere de Erzerum

În podișul Iran, orașele Teheran, cap. Persiei, Kabul, Cap. Afganistanului, se găsesc la 1800 m., în Tibet, *Lhasa*, în China de Sud Iuncefuu, se găsesc la înălțimi între 2000—3500 m.

În Lumea Nouă, începând din Mexic până în Chili, afară de câteva porturi, orașele importante se găsesc la înălțimi mai mari de 2000 m. și sunt cu atât mai mari cu cât înaintăm înspre Sud; astfel în *Bolivia* se găsesc orașe (*Potosi*, *Huanchaca*) la 4100 m.; și ceea ce e de observat e că orașele acestea sunt centre de deasă populație permanentă trecând de 100.000 loc., fiind foarte vechi, pe când regiunile sub 1500 m., ca altitudine, sunt ținuturi de rară populație.

Locuitorii regiunilor intertropicale sau a regiunilor apropiate de aceste ținuturi, s'au ridicat, spre deosebire de cei din zona temperată, la înălțimi mai mari de 2000 m., ca să scape de ținuturile joase și nesănătoase și să profite în schimb de climatul sănătos al regiunilor mai înalte, unde se întâlnesc produsele zonei temperate cu acele ale ținuturilor calde. În Mexic, la înălțimea (2000 m.) la care prin Alpi nu se mai găsește decât o vegetație pipernicită, se întâlnesc alături de culturile de orz, grâu, porumb, palmierii și culturile de trestie de zahăr.

CELE MAI MARI ORAȘE DE PE GLOB.

În urma dezvoltării uriașe a orașelor din primele decade ale secolului nostru, se numără o mulțime de orașe pe glob, cari după ultimele statistice au mai mult de 1.000.000 de locuitori, calculându-se la orașele cu împrejurimi locuite, și populația acestora.

Iată lista lor:

New-York	8.431 mil.	Peking	1.300 mil.
Londra	7.476 „	Rio de Janiero	1.150 „
Paris	4.412 „	Liverpool	1.162 „
Berlin	3.982 „	Birmingham	1.109 „
Chicago	2.702 „	Hamburg	1.073 „
Tokio	2.304 „	Boston	1.072 „
Osaka	2.115 „	Mexico	1.050 „
Viena	1.861 „	Manchester	1.025 „
Filadelfia	1.824 „	Glaskov	1.104 „
Buenos Aires	1.720 „	Varșovia	1.040 „
Sang-hai	1.600 „	Istambul	1.000 „
Moscova	1.600 „	Si-ngan-fot	1.000 „
Calcuta	1.327 „	Detroit	1.129 „
Bombay	1.325 „	Budapesta	1.184 „
Hanku	1.321 „		

Londra care a fost multă vreme cel mai mare oraș

din lume, după războiul mondial a fost întrecut de New-York.

New-York, Chicago, Philadelphia, Detroit sunt numite orașe ciuperce, deoarece au avut o creștere vertiginosă în ultimele decade de ani. De ex. Detroit, a cărei creștere se datorește industriei înfloritoare de automobile, avea la începutul secolului XX, 350.000 locuitori; în scurt timp, după 2—3 ani, a atins cifra de 1.129 mil.

Un oraș mare este un organism urlaș și foarte complicat. Un oraș mare este un organism uriaș, dar care, după o mică observație, apare și mai remarcabil, mai mult prin multiplicitatea și complexitatea alcătuirii, decât prin enormitatea lui.

Într'un oraș mare modern, circulația, evacuarea gunoaielor și distribuția la domiciliu a unor materii necesare vieții urbane, au determinat construcția unei serii întregi de rețele, drumuri, canale, fire, fie subterane, fie aeriene, cari au fost comparate pe drept, cu sistemul arterial, cu aparatul digestiv și cu sistemul nervos al unui corp omenesc. Tramvaele aeriene și drumurile de fier subterane, rețelele de telegraf și telefon, canalizările de apă, gaz și electricitate, canalele de scurgere, formează o țesătură între toate celulele (acestea sunt casele) acestui corp, care este orașul mare. Acest corp are organele sale centrale, unde se strâng materialele necesare vieții, mai înainte de a fi împărțite în fiecare cartier, în fiecare celulă, hale centrale pentru alimente, mari magazine, cari din ce în ce își măresc cantitatea și varietatea mărfurilor, poști centrale, unde se strânge corespondența, mari biblioteci și mari burse etc. Orașul mare, are de altă parte o centură de orașe anexe, cari trăesc prin el și pentru el. Rolul lor este triplu:

1. De a alimenta pe cât posibil orașul cu fructe, cu lapte și cu legume; Paris de ex. își are satele de aprovizionare la Sud, împrejurul Bourg-la-Seine et Sceaux; 2. de a-l alimenta cu produse industriale; Parisul de ex. își are centru de aprovizionare industrială la Est și la Nord, la Pantin și Saint Denis.

3. Să procure orașelor vilegiatură aproape de centru și de așchierile lor. Parisul de ex. are ținutul lui pentru petreceri, la Vest și Nord împrejurul văii Senii și Oise, la Meudon, la Saint Germain și la Montmorency, la Est împrejurul văii Marna, dela Nogent sur Marne, la Vincennes. Împrejurimile formează între oraș și țară o zonă de populație intermediară, mai puțin deasă decât în oraș,

dar mult mai deasă decât la țară. Ea este unită cu orașul care este rațiunea sa de a fi, printr'o rețea de mijloace de comunicație: căi ferate, tramvaie de penetrație, linii telegrafice etc.

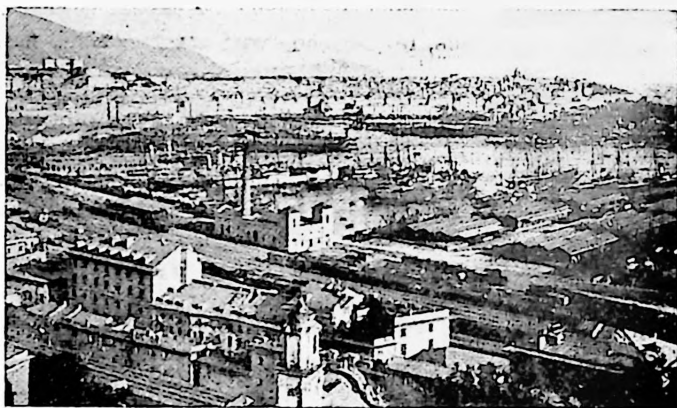
Porturile sunt orașele cari s'au creiat și s'au dezvoltat pe țărmul oceanelor, mărilor sau al fluviilor.

Cele mai însemnate sunt așezate:

1. *În fundul golfurilor* bine adăpostite (Geneva, Triest, Marsilia, Rio de Janeiro etc.).

2. *La estuarul unui fluviu*, cu legături ușoare cu regiunea înconjurătoare (New-York, Hamburg, Le Havre, Anvers, Liverpool, Calcuta etc.).

3. *La capătul depărtat al vreunei peninsule sau al unui continent* (Brest, Cherburg, Singapore, Cap, etc.).

Portul Genua

4. *La puncte de escală*, pe căi mult umblate (Lisabonna, Copenhaga, Gibraltar, Alger, Dakkar, Alexandria, Colombo).

Importanța porturilor e în legătură cu forțele de producție și de consumație ale regiunii care se desfășoară în jurul lor.

După rolul pe care-l îndeplinesc, porturile pot să fie :

1. Porturi de *escală*, dezvoltate pe căile cele mai umblate, ca să aprovizioneze vapoarele cu apă, cu alimente proaspete, cu cărbuni sau cu petrol.

2. Porturi de *pasageri* situate la capetele de peninsule sau continente ca să se scurteze cât mai mult drumul pe mare.

3. Porturi *antrepozite* și *distribuitoare*, unde se depozitează cantități mari de mărfuri, ca apoi să fie distri-

Constantinopol (Istanbul)

buite mai departe. Unul dintre cele mai bine amenajate porturi din acest punct de vedere este „Londra“.

4. Porturile de *războiu* sunt porturile așezate pe țărmuri unde se găsesc și condițiuni favorabile strategice (Toulon, Brest, Port Arthur).

Porturile moderne pentru ca să-și poată îndeplini rolul de a fi puncte de contact între ocean și continent, trebuie :

1. Să fie legate cu o rețea bogată de linii de comunicație maritime și terestre.

2. Să aibe bazine adânci (14—15 metri) în cari să

poată evolua vapoarele moderne, cari ating adesea lungimea de circa 300 m. (de tonaj mare = 70.000 t.).

Porturile moderne dacă nu îndeplinesc aceste condiții prin diferite lucrări, pot fi însă transformate și perfecționate. Așa de ex. dacă marea, în port, n'are în timpul fluxului adâncimea de 15 m., cum se întâmplă la Liverpool, se construiesc în acest caz ecluze cu ajutorul cărora se ridică nivelul mării, pentru vasele de tonaj mare.

3. Să fie prevăzute cu ateliere pentru repararea vaselor precum și cu instalații puternice și sistematice pentru încărcatul și descărcatul mărfurilor, cu cheiuri încăpătoare, cu rezervoare, cu docuri și silozuri pentru depozitarea și păstrarea mărfurilor pe specialități.

Porturile fluviatile. Navigația pe fluvii a creat porturile din interiorul continentelor.

Unele din aceste porturi sunt și fluviatile și maritime, ca Hamburg, ca Rouen, Anvers; altele s'au dezvoltat sau la punctul de contact între căile fluviatile și cele ferate unde se termină navigabilitatea fluviului (Lyon, Hanku, pe Iance-Kiang), sau în centre mari industriale ca: Duisburg, Colonia pe Rin, Paris pe Sena.

Porturile fluviatile îndeplinesc un rol foarte important și traficul lor este adesea mai însemnat chiar decât al porturilor maritime.

Un port mare modern nu este numai un port, este și un antrepozit, o bursă și o uzină. Să luăm ca exemplu un port mare francez, Le Havre, la imbucătura Senei.

Le Havre este mai întâiu un port unde se imbarcă și se debarcă mărfuri, a cărui activitate provine din situația lui la estuarul Senii, care îl unește cu marea centru de producție și de consumație, cu capitala Franței, cu Parisul. Privind înspre Atlantic și spre America, și mai departe spre Pacific, Le Havre este inelul principal al relațiilor între regiunea pariziană și bunii săi clienți din St. Unite, din America Centrală, din Brazilia și Argentina, din Chili și Australia. Aceasta ar fi destul pentru a explica norocul său și

a face să se înțeleagă cum a devenit unul din cele două porturi importante ale Franței.

Dar Le Havre mai este încă ceva. Este un antrepozit. Având legături regulate cu America Centrală și cu Brazilia, primește în abundență cafea, cauciuc, produse esențiale din aceste țări. Negustorii din Le Havre au câștigat o mare experiență în materie de produse coloniale; ei știu să le aprecieze și să le păstreze; ei au devenit incetul, cu incetul, intermediarii naturali între Americani și clienții lor din Europa. Astăzi Le Havre primește cafea, cauciuc, nu numai pentru ca să-l revândă în regiunea din apropierea sa, în regiunea pariziană, dar pentru a-l redistribui în mare parte Europei. Acelaș lucru pentru bumbacul din Statele Unite, pentru produsele oleaginoase din Africa, de asemenea pentru vinurile din Algeria, cari se adăpostesc în docurile sale. Un mare port modern este ca și magazinele mari ale orașelor mari, cari pentrucă au capitalul, materialul și organizația necesară, sunt natural ajutate să mărească fără încetare cantitatea și varietatea mărfurilor și să întindă tot mereu raza comerțului său.

Porturile mari, având în magazine cel mai mare ștoc cunoscut, din anumite mărfuri, ele, regulează forțat prețul: concurenții nu pot vinde mai scump ca ei, fără să fie amenințați cu ruina. De aceea Le Havre este o bursă, al cărui tarif este respectat de o regiune importantă a Europei, pentru vânzarea cafelii, a bumbacului, a cauciucului, etc.

În fine, un port modern este o uzină, adesea uzină de construcții navale. Le Havre are șantiere de construcții importante. Un mare port modern însă, care primește multă materie primă cu destinația pentru continent, este ademenit să transforme el însuș o parte din materiile prime în produse industriale: în apropiere de Havre, regiunea Rouen are cele mai mari fabrici textile de bumbac cari sunt în Franța.

Ceeace s'a spus pentru Le Havre este adevărat pentru toate porturile mari moderne, Londra și Liverpool, Hamburg și Anvers, Marsilia și Genua, New-York, Changai, Jokohama, Bombay. Ele joacă un rol complex și se bucură de resurse multiple cari explică avântul lor fabulos și fac să se înțeleagă de ce comerțul odinioară divizat între un mare număr de porturi mici, se concentrează azi în câteva puncte privilegiate. După Gallouédec și Maurrette).

OMUL PE FAȚA PĂMÂNTULUI.

Limitele umanității. La origine, omul a depins mai mult de mediul geografic decât astăzi. Cu cât cercetăm trecutul îndepărtat al omenirii sau cu cât studiem mai mult populațiile mai înapoiate de pe fața pământului, cu atât se poate vedea mai clar cum omul se găsește într'o dependență mai mare de natura în mijlocul căreia trăește. În timpurile vechi, cele mai importante aglomerări de populație omenească, nu apar decât în ținuturile mai bine dotate, atât din punct de vedere climateric cât și din punct de vedere al fertilității solului, fiindcă numai aceste ținuturi au permis omului un trai relativ mai ușor. Astfel ținuturile tropicale, supuse mușsonilor, marile câmpii aluvionale situate la gura câtorva râuri în China, India, Egiptul, Caldeea, ca și ținuturile din jurul Mediteranei, favorizate de climatul temperat precum și de țărmurile crestate și numărul mare de insule favorabile comerțului (Siria, Fenicia, Ciprul, insulele din Marea Egee, Creta, Grecia, Italia), par să fi fost cele dintâi locuri de pe fața pământului în cari s'au stabilit importante grupări omenești. Aceasta în Lumea Veche, fiindcă dacă trecem Oceanul Atlantic, vedem că în Lumea Nouă, când e vorba de ținuturile calde din regiunea ecuatorială și tropicală, cele mai însemnate centre de populație le întâlnim pe podișurile mai înalte cari scapă de căldura și umiditatea excesivă a țărmurilor joase și mlăștinoase (podișul Anahuac, în Mexic, podișul peruvian). Numai odată cu începutul timpurilor istorice, zonele temperate, maritime și continentale, au început să fie populate și deci cucerite pentru civilizație. În aceste ținuturi omul a trebuit să taie pădurile cari îi constituiau o piedică, dintre cele mai grele, după cum a trebuit să lupte și în contra unui climat aspru. Anglia și Germania n'au intrat în sfera de civilizație euro-

peană și n'au început să dispună de un număr mai mare de locuitori decât după Galia (Franța), iar Rusia, după Europa Centrală. Cât despre Lumea Nouă, situația nu era prea deosebită. În veacul al XVI-lea în timp ce în Mexic existau încă imperii întinse, valea fluviului Mississippi era nelocuită, iar Canada dispunea doar de câteva triburi cu totul împrăștiate.

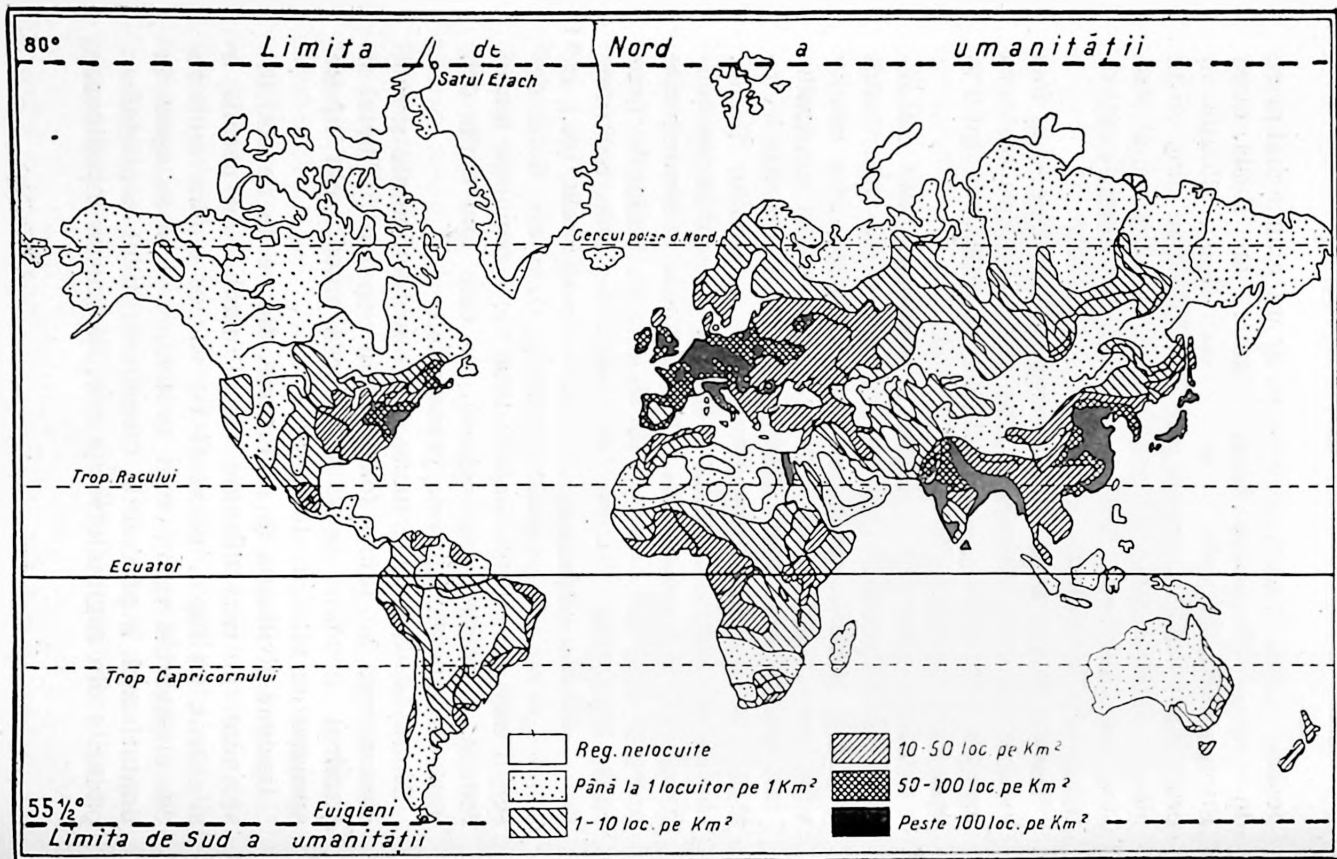
Regiunile muntoase deasemenea multă vreme au fost evitate intrucât pătrunderea în asemenea ținuturi era mai greu de realizat iar pădurile se întindeau mult și erau foarte dese.

Și astăzi încă, bine înțeles, într'o măsură mult mai redusă, cu toată civilizația care a luat o dezvoltare atât de mare, omul continuă să depindă, și mai ales când e vorba de densitate, de condițiunile mediului geografic.

Densitățile cele mai mari de populație și astăzi le întâlnim în ținuturile tropicale supuse mussonilor (India, etc.) precum și în regiunile temperate, maritime sau continentale; tot în aceste locuri se întâlnesc și formațiunile politice cele mai importante, în timp ce regiunile prea calde (Amazonia, bazinul lui Congo), sau prea reci (nordul Canadian, European, Siberian, Groenlanda, etc.), ca și marile ținuturi deșertice (Sahara, Kalahari, Gobi, deșertul australian) nu dispun decât de o populație foarte redusă, împrăștiată și rămasă, de cele mai multe ori, într'o completă stare de primitivitate.

Munții și podișurile înalte din zonele temperate și reci deasemenea au rămas foarte puțin populate; Tibetul și Pamirul, în afară de văile câtorva râuri, sunt lipsite aproape cu totul de locuitori.

Desigur civilizația și mijloacele din ce în ce mai însemnate, de cari dispune astăzi omul, i-au permis, e adevărat, să lupte, adeseori cu succes contra multora din elementele cari-i sunt protivnice și să se așeze în ținuturi cari îi păreau la început cu totul neprielnice: pădurile din regiunile temperate, țărmurile mlăștinoase

și nisipoase. Omul n'a putut însă triumfa nici asupra căldurii și umezelii excesive, nici asupra frigului persistent, nici asupra asprimii și sărăcirii deșertului. Pe măsură ce te apropii de asemenea ținuturi, densitatea populațiilor descrește, civilizația începe să dispară pentruca în cele din urmă pământul și omul să apară în starea lor naturală.

Cu cât mediul geografic e mai neprielnic, iar omul mai înapoiat, cu atât se resfrânge asupra lui mai mult influențele naturii; *omul devine incapabil de a reacționa.*

Astfel omul pădurilor ecuatoriale fiind nevoit să se adapteze la mediu, a degenerat. Cu cât în schimb mediul e mai favorabil, iar omul a trecut pe o treaptă mai înaltă de civilizație, cu atât și puterea lui de rezistență și mai ales de reacțiune a crescut (omul din ținuturile temperate, Europeanul mai ales); omul în aceste ținuturi caută să se adapteze activ la mediul geografic, cu alte cuvinte luptă și transformă pe cât îi stă în putință mediul natural, umanizându-l; pe cât, prin urmare, are putința de a se adapta mai mult la mediu, pe atât omul reușește să-l umanizeze mai mult, așa că umanizarea apare ca un rezultat al nevoii de adaptare la mediu.

Umanizarea câteodată constituie o transformare complexă (tăierea pădurilor și înlocuirea lor cu agricultura, înlocuirea stepelor cu cultura cerealelor, Bărăganul dela noi etc.), alteori când obstacolele sunt prea mari, de neînving, omul atunci devine neputincios și umanizarea se reduce cu totul: Cu cât realizările sunt mai grandioase, cu atât activitatea omului e mai mare; activitatea aceasta se caracterizează prin: 1) felul de muncă zilnică pe care o depune și 2) prin gradul de transformare al peisagiului natural.

Omul de altfel numai prin prezența sa contribuie la modificarea peisagiului sau naturii în mijlocul căreia trăește, așa cum nu reușește niciun animal și nicio plantă de pe

fața pământului s'o facă ; căci dacă munca omului în anumite împrejurări e minimă în întreprinderea exploatărilor economice sau în privința circulației și a mijloacelor de circulație, în schimb ea nu poate rămâne minimală prin așezările pe cari le creiază pe fața pământului.

RĂSPÂNDIREA OMULUI PE SUPRAFAȚA PĂMÂNTULUI ÎN LEGĂTURĂ CU LATITUDINEA.

Puține locuri se mai găsesc astăzi pe fața pământului cari să fie cu totul lipsite de oameni ; bine înțeles diferența mare o constituie densitatea locuitorilor care nu poate fi la fel pretutindeni, mediul geografic jucând un rol hotărîtor în această privință. Cercetarea pământului însă e completă.

Cei doi poli, cari multă vreme rămăseseră neexplorați, au fost atinși și ei, în cele din urmă, după cum majoritatea vârfurilor munților celor mai înalți au fost urcați sau după cum deșerturile și oceanele au fost parcurse în lung și în lat. Ținuturile rămase cu totul nelocuite (anoecumenos) sunt regiunile polare, între polul Nord și Alaska, precum și continentul Antarctic.

În ceea ce privește așezările omenești stabile, limita lor spre Nord sau spre Sud o constituie limita uscatului cu excepția continentului Antarctic care n'are locuitori.

În tot timpul anului la 80° lat. nordică pe țărmul de Nord al Groenlandei, câteva familii de Eschimoși își duc de bine, de rău, viața în satul *Etah*, în timp ce în emisfera Australă punctele extreme ale insulei Țara de Foc cari dispun de câteva așezări permanente de Fuigieni, în apropierea Capului Horn la 55°,30 latitudine sudică, constituiesc punctele cele mai de sud ale ținuturilor locuite (oecumenos).

Populația scade din ce în ce mai mult proporțional cu altitudinea. În Elveția numai 50% din popu-

lația totală trăește mai sus de 1000 m. Cele mai înalte ținuturi locuite în permanență, în Europa, sunt în Pirinei, (observatorul „Pic du midi“ la 2.859 m.) și în Alpi (sanatoriul Marelui Saint-Bernard la 2.470 m.). În alte părți pe suprafața pământului, se întâlnesc în mod obișnuit așezări importante cu mult mai sus de 2.000 m.; astfel în Abissinia, zona populată este aproape toată cuprinsă între 1.800 m. și 2.500 m.

Pic du midi

altitudine, Persia, Afganistanul au multe orașe la peste 1.500 m. alt.; în China, orașul Junnansen la 2.025 m.

O stradă din Junnansen

alt. are peste 250.000 locuitori. În America, Mexico are un milion locuitori la 2.356 m.; Santa-Fe-de-Bogota, e la 2.645 m. având 140.000 locuitori, în Bolivia, La Paz,

cu o populație de 107.000 locuitori, e la 3.700 m., iar micul orășel Cerro de Pasco din Peru e la 4.350 m.

Casa așezată la cea mai mare înălțime de pe fața pământului e la 5.200 m. în Peru de miazăzi, lângă orășelul Cotahuasi.

Populația globului Omenirea toată se ridică astăzi la un număr de peste 2 miliarde.

Din cele două miliarde de locuitori, majoritatea lor se găsește așezată în emisfera boreală, fiindcă în această emisferă uscatul ocupă o suprafață mai întinsă (emisfera continentală) și în afară de aceasta cea mai mare parte din suprafața continentelor se întinde în zona temperată care e cea mai prielnică dezvoltării omului, în timp ce în emisfera australă uscatul ocupă o suprafață cu mult mai redusă (emisfera maritimă), iar o bună parte din suprafața continentelor se găsește în ținuturile calde și umede, mai ales, cari sunt cu totul potrivnice omului. Regiunile temperate din emisfera australă (Sudul Braziliei, Uruguay, Argentina, Chili, Colonia Cap, Sudul Australiei, Noua Zelandă) dispun de o populație abia de vreo 30 milioane locuitori repartizați pe o suprafață de vreo 15 milioane km. p.

În schimb două treimi din populația globului e concentrată pe o întindere care nu trece de a șaptea parte din suprafața Continentelor (Europa, India, China, Japonia, partea orientală a Americii de Nord).

Suprafața	Populația totală	Densitatea pe km. p.
1. Asia = 44 mil. km. p.	1.130.290.009 loc.	24 loc.
2. Europa = 10 „ „ „	492.600.000 „	48 „
3. Lum. N. = 43 „ „ „	249.700.000 „	6 „
4. Africa = 30 „ „ „	145.100.000 „	5 „
5. Australia și Oceania = 7.660.000	10.000.000 „	1,03 „
Total . . .	2.028.000.000	

După rase populația pământului se împarte astfel :

Rasa albă	1.010.000.000
„ galbenă	680.000.000
„ neagră plus mulații Am.	140.000.000
„ Malaeză	75.000.000
„ Americană	50.000.000
Popoare amestecate	75.000.000

Densitatea. Impărțind cifra totală a populației la suprafața uscatului, se poate constata că desimea medie a globului e de 14—15 locuitori pe km. p. În realitate densitatea aceasta diferă foarte mult dela regiune la regiune; astfel pe când în multe ținuturi nu se găsește niciun locuitor pe km. p., în altele, în schimb desimea populației depășește 400 loc. pe km. p.

Regiuni de mare și mică densitate. Din tabloul menționat mai sus se poate vedea că Asia care are o suprafață cu puțin mai mare decât cele două Americi dispune de o populație de cinci ori mai mare.

Statele-Unite cari au suprafața Europei nu dispun decât de 120 milioane locuitori, deci cât un sfert din populația bătrânului continent.

Regiunile cu cele mai dese populații pe suprafața globului, sunt patru: 1) China; 2) India; 3) Țările Centrale și apusene ale Europei și 4) Regiunea Atlantică a Statelor-unite.

Cele dintâi două (China și India) sunt ținuturi de culturi extensive, cu câmpii bogate fluviatile, pe când celelalte două sunt țări industriale, cu însemnate bogății miniere.

Cele mai multe centre de mare densitate se găsesc situate în zona temperată a emisferii boreale care e cu totul în contrast cu zona temperată din emisfera australă.

Centre de mică densitate se întâlnesc în câmpia Si-

beriană, în podișurile înalte ale Asiei, în deșerturi (Sahara, deșertul Australian și Arabic, în pădurile ecuatoriale și ținuturile polare) cari toate constituiesc regiuni, prin climatul lor, cu totul neospitaliere vieții omenești.

Deplasarea centrelor de populație. În decursul secolelor se constată în anumite timpuri o deplasare parțială și chiar totală a centrelor de populație pe suprafața globului.

Astfel cea mai mare parte din istoria Lumei Vechi se desfășoară în jurul mării Mediterane unde se întâlnesc toate centrele de mare densitate ; cu descoperirea Lumii Noi, la sfârșitul veacului al XV-lea, și cu marile revoluții industriale, produse la sfârșitul veacului al XVIII-lea, centrele de mare populație se deplasează spre țărmul oceanului Atlantic și al mărilor nordice precum și în ținuturile bogate miniere.

Sunt o mulțime de cauze cari contribuiesc ca regiuni intens populate să fie într'un moment dat părăsite și altele de mică populație să-și vadă numărul locuitorilor crescând în mod uimitor ; cele mai importante, în trecut, au fost cauzele religioase și politice, în timpurile noastre, cele economice.

Schimbările acestea între centrele de mare și mică populație sunt datorite *emigrațiunilor* și *imigrațiunilor*.

Din centrele de prea mare densitate, surplusul de populație își caută mijloacele de trai aiurea, emigrând în alte ținuturi unde-și poate găsi existența. Astfel în fiecare an un număr considerabil de emigranți părăsesc Europa (țările mediteraneene și cele centrale) și Asia Orientală (China, Japonia, India), ca unele cari dispun de o suprapopulație mai accentuată.

Țările cu resurse bogate, descoperite mai în urmă, sunt țările, mai cu seamă, cari atrag pe emigranți ; acestea sunt țări de imigrație.

Deobicei emigranții își aleg singuri țara de imigrație ;

Europenii se stabilesc mai ales în țările noi (Africa de Nord și Australă, America, Statele-Unite și Canada, Brazilia și Argentina) pe când emigranții din Extremul Orient preferă țările din jurul oceanului Pacific.

Variații în creșterea populației globului. Numărul locuitorilor crește în timpuri normale, în fiecare an, căci natalitatea în mod obișnuit e mai mare decât mortalitatea.

În unele țări creșterea populației e foarte accentuată, natalitatea fiind foarte mare (Rusia, România), în altele, populația e potrivită fiindcă și natalitatea e mijlocie (Italia) și în sfârșit, într'altele, populația e foarte redusă (Franța, Suedia).

Statisticele arată că natalitatea e mai mare în părțile răsăritene ale Europei (Rusia avea în 1908 o natalitate de 46,8, România 43, Bulgaria 40,6, Serbia și Ungaria 35), la popoarele mai puțin înaintate, decât în părțile apusene (Franța abia 18).

Se întâmplă însă că de obicei în țările cu natalitate mică și mortalitatea să fie mică și invers.

Cauzele de mare mortalitate se datoresc, în unele țări, mortalității infantile, mai cu seamă, provocată de necunoașterea și nerespectarea regulilor igienice, altele din cauza războaielor distrugătoare, bolilor molipsitoare, foametelor (China, India, etc.).

Cauzele inegalității răspândirii populației pe glob. Factorii esențiali cari determină repartizarea populației pe glob sunt: formele de relief, clima, resursele de hrană, apele curgătoare ca și cele stătătoare, cauzele psihologice, cauzele economice, etc.

1) Dintre formele de relief cea mai prielnică așezărilor omenești, când satisface și cerințele climaterice, este câmpia, mai ales când prin calitatea solului e productivă.

Câmpiile fluviale și deltaice ale Chinei, ale Indiei continentale, câmpiile vulcanice din Italia (Campania), din Iava, precum și cele cu cernoziom din Siberia, Rusia și Ucraina meridională, România și Ungaria, sunt regiuni cari fixează astăzi și îngăduie înmulțirea populației.

Populația din câmpie se bucură nu numai de rodnicia ei, dar totodată și de ușurința culturilor și a comunicației.

Regiunile înalte atrag numai când oferă bogății însemnate miniere (țările andine) sau când din cauza climatei dă posibilitatea unei vieți sănătoase în contrast cu ținuturile joase.

Așa se întâmplă, în Abissinia, precum și în Mexic, unde așezările omenești cele mai însemnate sunt în Voina Dega, regiunea dela 1800—2500 m., și în Mexic în Tierra templada, între 1000—2000 m., regiunile joase, din câmpia din apropiere, având o climă caldă, umedă și nesănătoasă.

Diferențele de relief atrag deasemenea îngrămădirea de populație la limita dintre formele de relief, pentru că în aceste regiuni existând și diferențieri în produse, schimbul este mai intens.

În ultimele timpuri s'a micșorat mult importanța care se dădea altădată formelor de relief.

Oamenii primitivi, cari nu dispuneau de mijloacele perfecționate de a lupta, pe cari le are la îndemână omul civilizat, se fereau de câmpie, care adesea putea fi nundată de ape, și care nu-i oferea un adăpost sigur contra dușmanilor; ei preferau înălțimile potrivite, preferință pe care au manifestat-o oamenii până târziu, în epocile moderne, când schimbându-se condițiunile sociale și-au părăsit ținuturile înalte pentru a se stabili și în câmpie, unde au acum destulă siguranță.

2) Clima contribuie deasemenea la repartizarea populației pe glob.

Imbinarea cea mai potrivită a factorilor climaterici se întâlnește în zona temperată unde omul își poate duce lesnicios viața, fiindcă poate munci cu folos, temperatura nefiind nici prea ridicată ca în ținuturile ecuatoriale, nici prea scăzută ca în ținuturile polare.

Cele mai vechi civilizații omenesti, atât în timpurile preistorice, cât și în cele istorice s'au dezvoltat în zonele temperate.

3) Un factor important, care depinde și el în mare măsură de climă este Flora și Fauna, ca mijloace de hrană ale omenirii.

Numărul populației dintr'un ținut este determinat de resursele de hrană pe cari le are omul.

În India adeseori foametea, pricinuită de dezastre agricole, omoară sute de mii de oameni. Resursele alimentare sunt de luat în seamă mai cu seamă când e vorba de populația primitivă sau când ne ocupăm de populația unui ținut cu o viață înapoiată, căci în regiunile cu civilizație înaintată omul își poate procura elementele necesare vieții și din alte țări adesea foarte depărtate, dispunând de mijloace perfecționate comerciale, de o circulație modernă etc.

Isoarele de hrană ale omenirii sunt mai ales vegetale, ele servind nu numai ca hrană a omului, ci și pentru multe animale pe cari omul le mănâncă. Astfel nu renul, îngăduie Eschimoșilor și Laponilor traiul în ținuturile cu latitudine atât de mare, și cu clima atât de aspră, ci mușchiul și lichenul, cari constituie singura hrană a acestui animal. Antarctica e lipsită de populație, nu atât pentru că e despărțită prin mări întinse de celelalte continente, ci pentru că este un pustiu numai de ghiață și zăpadă, fiind lipsită de orice fel de posibilitate de viață.

În zona ecuatorială cu clima caldă și umeză tot timpul anului, cu fluvii mari (Congo, Amazonul) cu păduri imense, a căror copaci sunt legați între ei prin

liane, populația alcătuită din indivizi cari nu s'au depărtat de viața omului primitiv, culegători sau vânători, e rară și inapoiată, din cauza prea marii călduri și a prea marii umezeli, care moleșește și face pe om incapabil de cea mai mică activitate.

În zona subecuatorială, cu climă caldă, jumătate de an umedă iar altă jumătate, uscată, cu vegetație de ierburi înalte (savane, lianos, campos), populația având nevoie de spații mari pentru traiul vitelor lor, este condamnată la o viață de nomadism, care nu permite progresul în aceeași măsură ca viața sedentară de agricultor.

În zona tropicală cu clima caldă și uscată, cu deșerturi înșirate dealungul tropicelor, omul nu poate trăi decât o viață modestă; în oaze, unde cu ajutorul canalelor de irigație poate cultiva, la umbra palmierilor, câteva cereale necesare vieții.

Zona temperată este regiunea climato-botanică cea mai prielnică, după cum s'a spus și mai sus, așezărilor mai însemnate omenești, căci factorii climaterici determină zone variate de vegetație și centre de deasă populație, și aceasta mai ales în emisfera boreală.

În această zonă temperată se distinge:

a) *Zona stepelor*, sălașul vechilor păstori și al celor dintâi cultivatori ai pământului. Adeseori păstorii nomazi au atacat și au distrus munca migăloasă a agricultorului sedentar, dar în cele din urmă, datorită civilizației și organizației mai temeinice pe care a avut-o, agricultorul a isbutit să-i învingă și să le impuie legile lui.

b) *Zona pădurilor* de stejari, fagi și mesteacani, care cuprindea în timpurile primitive, în Europa și India, suprafețe imense, mai rară decât pădurea ecuatorială, a fost și mai potrivită așezărilor omenești, fiind mai ușor înlocuită prin ogoare.

Zona rece, cu un climat aspru, care nu îngăduie decât prezența mușchiului, prin locurile umede, și a liche-

nilor, prin locurile mai uscate, hrana sărăcăcioasă a renului și a bouului moscat, condamnă grupele răslețe de oameni cari trăiesc prin partea locului, la o viață grea, nomadă, închinată toată numai și numai preocupărilor și trudei de a-și găsi hrana.

Mările și lacurile au de asemenea mare importanță în viața omenirii. Omul primitiv locuia pe lângă țărmurile mărilor, nu pentru că ar fi căutat să se folosească de drumul natural, pe care i-l ofereau apele lor, dar pentru a-și înmulți mijloacele de hrană, cu vietățile pe cari i le dăruiau darnic aceste întinderi de ape.

Grămezile imense de resturi de alimente — oasele de pește și diferite scoici—cari se găsesc pe aceste terenuri, ne arată că țărmurile mărilor au fost centre de deasă populație în trecut. Aceste grămezi, numite Kjökkonmóddingen, au fost găsite mai ales pe țărmurile Danemarcei și ale Islandei.

Viața locuitorilor de pe țărmurile mării este sedentară și permite îngrămădirea populației. Bogăția nespus de însemnată a mărilor Japoniei explică desimea populației, mai ales pe lângă litoral, în arhipelagul japonez; aceeași bogăție explică și aglomerările din China meridională.

Marea însă, când omul a inventat și perfecționat mijloacele de navigație, a oferit o cale minunată de comunicație.

De-alungul țărmurilor bine articulate, populația s'a îngrămădit, întemeind porturi și dedându-se la îndeletniciri comerciale și industriale. Adeseori chiar, pe țărmuri drepte și joase, dacă au fost totuși condițiuni prielnice pentru pescuit și pentru negoț, oamenii și-au clădit locuințe pe apă, ca în Veneția (Italia), Dordrecht și chiar Amsterdam (Olanda), unde locuitorii au întrebuițat și întrebuițează canalele drept străzi și vasele plutitoare drept mijloace de comunicație.

Lacurile exercită asupra oamenilor aceeași atribuțiune ca și marea. Se observă pe coastele lacurilor Geneva, Como, Maggiore, o populație mai deasă decât în ținu-

turile apropiate. Acelaş fenomen s'a petrecut şi pe marginile celor cinci mari lacuri din Nordul Statelor-Unite şi Sudul Canadei.

În uneleregioni, unde civilizaţia e înapoiată, ca prin Oceania, Africa Tropicală, lacurile servesc încă şi acum ca mijloc de apărare, locuitorii construindu-şi locuinţele pe pilaştri, ca strămoşii omului, din epoca neolitică.

Isvoarele şi fluviile, deasemenea îngăduiesc aglomerarea populaţiunii, de oarece apa este nu numai un aliment indispensabil omului, ca şi animalelor, dar este un element important în viaţa de toate zilele.

În regiunile unde apa nu se găseşte cu uşurinţă aproape de straturile superficiale ale pământului şi unde construirea unui puţ este grea şi costisitoare, aşezările omeneşti se îngămădesc împrejurul acestui punct.

Fluviile sunt factorii însemnaţi cari influenţează repartizarea populaţiei, căci ele oferă omului hrană, o cale de comunicaţie, apă pentru alimentarea canalelor de irigaţie, forţă motrice şi multe alte înlesniri vieţii.

Fluviile Chinei meridionale, Ian-ce-Kiang şi Si-Kiang, foarte bogate în peşte şi prielnice navigaţiei, adăpostesc pe ţărmurile ei o populaţie foarte deasă. O jumătate din această populaţie, pentru ca să lase cât mai mult loc culturilor de orez, locuieşte permanent pe nişte vase (şampane) ancorate dealungul malurilor.

Văile rodnice ale anumitor fluvii (Nilul, Tigru, Eufratul, Indusul), din cele mai îndepărtate vremuri, au fost regiuni de mari densităţi şi totodată regiuni de organizaţie însemnată colectivă de oameni, mai ales când a fost vorba de utilizarea apei pentru binele obştesc.

De altfel, fluviile mai constituesc adesea singurele mijloace de pătrundere în mijlocul continentelor, cum se întâmplă în China, în Amazonia, devenind astfel regiuni de concentrare a populaţiei.

Cauze psihologice. Nu rareori şi anumite sentimente au determinat gruparea fiinţelor omeneşti.

Sentimentul național, la popoarele civilizate, exercită o influență puternică asupra indivizilor, legându-i temeinic de pământul țării în care s'au născut, au crescut și unde să odihnesc strămoșii lor.

Legăturile cu trecutul sunt adesea atât de puternice, încât unii locuitori, constrânși de întâmplări catastrofale (cutremure, erupții vulcanice) să-și părăsească, pentru câțeva vreme, ținutul de baștină, se reîntorc în ținutul copilăriei lor, îndată ce împrejurările nu le mai sunt protivnice, ca să-și reclădească, și să înceapă, de cele mai multe ori totul din nou.

Credințele religioase și mai ales morala religioasă, dă multor popoare o preocupare deosebită față de descendenți.

În China și în Egipt e o obligație etică-religioasă de a avea cât mai mulți copii, cari dela o anumită vârstă vor ajuta și ei pe părinți la munca câmpului, care cere o mână de lucru atât de numeroasă.

Cauze economice. Mai ales în vremurile noastre legile economice determină în chip tiranic, repartizarea populației pe glob. Desvoltarea industriei mari a permis popularea unor ținuturi aproape pustii altă dată.

Ținutul Rodesiei din Africa Sudaică orientală s'a dezvoltat în ultimele cinci decade de ani, numai datorită marilor exploatări industriale, ale bogățiilor diamantifere ce întâmplător s'au descoperit în această regiune.

În multe părți industria contribuie la deplasarea populațiunii din regiunile agricole și îngrămădirea ei în regiunile unde ea își stabilește întreprinderile.

Așa de exemplu în Anglia, până la sfârșitul secolului XVIII o populație numeroasă trăia liniștită în partea de sud-est (Green Country, țara verde) muncind ogoarele după datinele străvechi.

La începutul secolului al XIX-lea, în urma marelor

progrese științifice, Anglia se avântă, printre cele dintâi țări din lume în domeniul industrial.

Industria instalată în ținuturile Nord-vestice aride și cu clima mai umedă, însă bogată în cărbuni, atrage populația din celelalte regiuni, îngăduindu-i chiar o îngrămădire mult mai accentuată decât în regiunile de cultură.

Departamentul Lancashire, împrejurul orașului Manchester, metropola industriei textile de bumbac, care era aproape nelocuit acum 200 de ani, numără astăzi 800 locuitori pe km. p.

RASELE OMENEȘTI

Răspândit pe întreaga suprafață a pământului și influențat de mediul geografic în care s'a dezvoltat, precum și de încrucișările cari au avut loc în decursul vremurilor,

Rasă albă, tip nordic.

neamul omenesc se prezintă în momentul de față, sub aspecte atât de variate și amestecate, încât cu greu se poate face o clasificare exactă din acest punct de vedere. Migrațiunile cari s'au produs din cele dintâi timpuri ale omenirii, și se continuă până în zilele noastre, au avut un rol dintre cele mai importante în această privință; de

aceea de rase pure cu greu s'ar mai putea vorbi.

Totuș învățații, ținând seama de anumite caractere somatice pe care le prezintă omenirea (statură, forma cra-

niului, a nasului, a maxilarului, a ochilor, a frunții, umerii obrazului, păr, precum și de culoarea pielii), au încercat s'o împartă în mai multe grupe sau rase; oamenii cari dispun de aceleași caractere, aparțin aceleleași rase.

Vechea împărțire în care se vorbește de Albi, Negri, Galbeni sau Roși e departe de a corespunde unei împărțiri reale, căci câte milioane de oameni nu sunt nici negri și nici galbeni și totuș ei aparțin uneia din aceste rase; astfel de exemplu Hindușii din India, deși sunt oameni cari au pielea mai mult neagră, totuș prin toate celelalte caractere pe cari le prezintă, trebuiesc clasati în grupa oamenilor albi;

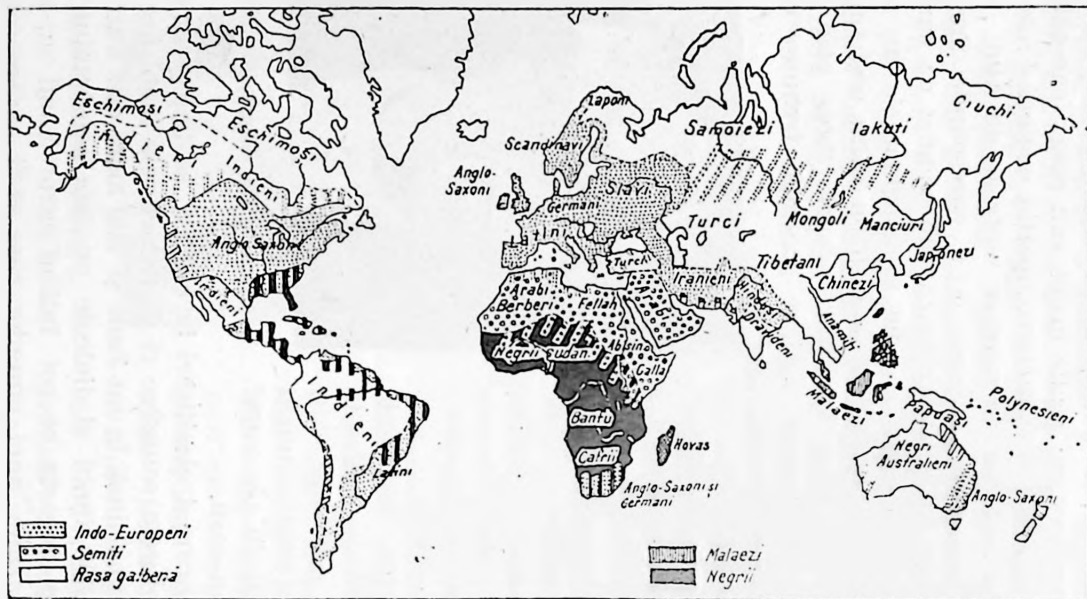
în grupa galbenilor se găsesc o mulțime de neamuri cari au pielea albă sau altele cari au pielea brună, după cum în grupa negrilor, culoarea variază dela galben până la negru foarte pronunțat sau în sfârșit în grupa Pieilor - Roșii se 'ntâlnesc triburi de Indieni cari n'au această culoare sau alții cari și-o dătoresc numai obiceiului de a-și vopsi corpul cu roșu.

Rasă albă. Tip dinaric de Nord

S'au încercat clasificări în cari să se țină seama nu de caracterele somatice ci de caracterele limbistice; s'a ajuns atunci însă la un haos și mai mare căci s'au găsit peste 7.300 limbi și dialecte pe fața pământului; și'n afară de aceasta se pot întâlni cazuri când un popor care aparține unei anumite rase să-și părăsească, din anumite motive politico-sociale, limba.

Insușirile etnice și sociale de asemenea n'au putut

Harta raselor.

servi la stabilirea definitivă a clasificării neamului omenesc, mai cu seamă că până acum nici nu s'au putut face studii amănunțite asupra diferitelor grupe.

Și totuș e nevoie de o clasificare. Majoritatea antropologilor, ținând însă seama de caracterele somatice pe cari le prezintă marile grupări omenști, au împărțit omenirea în trei grupe mari:

1) Rasa albă	1.010.000.000
2) „ galbenă	680.000.000
3) „ neagră	140.000.000

Și două grupe mixte cari ar putea la urma urmei să fie cuprinse în cele două din urmă (în grupa neagră sau galbenă):

1) Rasa mixtă oceanică	75.000.000
2) „ mixtă americană	50.000.000

Iată și procentul pe rase:

1) Rasa albă	50%
2) „ galbenă	36%
3) „ neagră	11%
4) „ oceanică	3%
5) „ americană	1%

1) *Rasa albă* (mediteraneană sau Indo-Europeană) se întinde în mai toată Europa, în Africa de Nord, în Asia de Vest și Sud-Vest, precum și în toate ținuturile colonizate din cele două Americi, Australia și Africa Australă.

Din această rasă fac parte toți oamenii cari se aseamănă cu noi, cu alte cuvinte toți aceia cari au aceeași înfățișare ca și noi: pielea mai mult sau mai puțin de culoare albă, părul moale (negru, castaniu sau blond), fața ovală, liniile capului și ale feței regulate, nasul și buzele potrivite.

Cu toate că în decursul vremurilor, începând chiar cu timpurile cele mai depărtate (preistorice), popoarele cari aparțin acestei rase, au suferit numeroase amestecări,

se pot distinge totuș trei ramuri însemnate și anume: 1) *ramura arică*, 2) *ramura semitică* și *ramura hamitică*, fiecare la rândul ei subdivizându-se în alte sub-rase.

Astfel ramura arică se subimparte: 1) în sub-rasa blondă de Nord, cu statura înaltă (1,73 m.), cu părul blond, adeseori roșcat, cu ochii de culoare deschisă (albaștri), cu pielea albă, rozată, cu capul lungueț (dolihocefal), cu nasul drept și cu buzele subțiri.

Tip nordic

Tipul acesta de oameni se întâlnește în Suedia, Norvegia, în Danemarca, în insulele Feroe, în Nordul Scoției, în Nordul și Estul Angliei, în Sudul Irlandei, în Olanda, în insulele Frizice, prin Nord-Vestul Germaniei, prin țările Baltice.

2. Sub-rasa blondă orientală, cu statura potrivită (1,65 m.), cu părul lins, blond deschis, cu craniul rotund (brachicefal), cu fața rotundă și cu nasul cărn. Această sub-rasă e reprezentată prin locuitorii din Prusia Orientală, din Polonia, din Nordul și Estul Rusiei (Rușii Albi) și centrul Rusiei (Velico-Rușii).

3) Sub-rasa brună ibero-insulară, cu statura mică (1,61 m.), cu craniul dolihocefal, cu nasul drept sau întors în sus, cu părul negru, câte odată buclat, cu ochii de culoare închisă, cu pielea oacheșe. Acest tip numit și „homo-meridionalis“ se întâlnește prin insulele Corsica, Sardinia, Sicilia, prin peninsula Iberică, prin Sudul Italiei și chiar prin Franța.

4) Sub-rasa brună occidentală (cevenolă), cu statura mică (1,63 m.), cu capul bine legat, cu craniul foarte rotund (brachicefal), cu fața rotundă, cu părul șaten sau negru, cu ochii căprui. Această sub-rasă e răspândită mai ales prin ținuturile munților Ceveni (de aci și numele de Cevenolă), prin podișul central al Franței, în Alpii Occidentali (Savoia, Piemont) precum și prin alte ținuturi

din Europa, dar cu caracterele puțin atenuate (Bretagne, Toscana, bazinul fluviului Po, Elveția centrală, prin Transilvania, Podolia).

Această sub-rasă mai e cunoscută și sub numele de „homo Alpinus“.

5) Sub-rasa brună litorală (Atlanto-mediteraneană), cu statura potrivită (1,66 m.), cu părul negru și cu ochii de culoare foarte închisă, cu craniul puțin alungit (mezo-cefal), cu fața ovală, cu trăsături regulate și adeseori foarte frumoase.

Această subrasă poartă numele de litorală pentru că este răspândită dealungul coastei Mării Mediterane dela gura fluviului Tibru până la strâmtoarea Gibraltar, precum și dealungul țărmului oceanului Atlantic dela strâmtoarea Gibraltar până la gura fluviului Loire, la o depărtare de țărm de cel mult 250 km.

6) Sub-rasa brună adriatică (dinarică), cu statură înaltă (1,72 m.), cu părul de culoare închisă, adesea creț, cu ochii negri, cu pielea oacheșă, cu craniul foarte rotund (brahicephal), cu fața însă prelungă și cu nasul drept sau aquilin; este răspândită pe coasta nordică a mării Adriatice, mai ales în Albania, în Bosnia și Herțegovina, Dalmația, Croația, Tirol, Elveția, etc.

Rasă albă: tip nordic-alpin

2) *Ramura hamitică* e reprezentată astăzi prin Evrei Sirieni și Arabi.

1) Evreii după deșființarea regatului lor s'au răspândit pe întreaga suprafață a pământului, întâlnindu-se în număr mai mare prin Rusia, România, Germania și Asia. Amestecați cu alte neamuri, în decursul timpurilor, tipul originar a mai suferit transformări în privința culorii pielii, a ochilor, a părului, păstrând totuș unele caracteristici (părul creț, nasul coroiat, buza inferioară foarte groasă, cavitatea toracică redusă).

2) Sirienii din Siria, împărțiți în m i multe secte religioase, sunt astăzi sub protectoratul și influența Francezilor.

3) Cât despre Arabi, aceștia s'au răspândit din Yemen (Arabia litorală), răspândind mahomedanismul într'o mulțime de ținuturi (Siria, Palestina, Mesopotamia, India, Sumatra, și în Africa din Egipt până'n Maroc și din Abisinia până'n golful Guineei).

Arabii sunt înalți, cu figura ovală, cu nasul drept, pielea, părul, barba și ochii negri.

III. Din ramura hamitică fac parte : Berberii, Egiptenii și Etiopienii (Nubienii, Abisinienii), etc.

1. *Berberii*, răspândiți în tot Nordul Africei, din Egipt până'n Maroc, dela ținuturile Mediteranei până'n Senegal, sunt împărțiți

în două mari grupe ; a) grupa *Berberilor sedentari* cari trăesc prin ținuturile muntoase (Kabili) și b) grupa *Berberilor nomazi* cari trăesc la câmpie mai mult (Tuaregii).

Tuaregi

2. *Egiptenii* (Coptii și Felahii) urmașii vechilor Egipteni, sunt de statură înaltă, cu pielea de culoare închisă ca și Berberii, cu craniul dolichocefal, cu fața prelungă și cu ochii negri.

Coptii se deosebesc de Felahi prin credința și ocupațiunile lor ; cei dintâi sunt creștini ortodoksi și se ocupă mai mult cu comerțul, pe când ceilalți (Felahii) sunt mahomedani și se ocupă cu agricultura.

3) *Etiopienii* (Nubienii, Abisinienii, Somalienii, etc.), cari au fost multă vreme confundați cu populațiile de rasă neagră, trăesc în bună parte dealungul țărmului mării Roșii.

Atât Semiții cât și Hamiții au culoarea pielei neagră, astfel că ei formează o grupă care aparține rasei albe de culoare închisă, spre deosebire de ramura arică, care formează rasa albă de culoare deschisă.

Tot de rasă albă mai sunt :

1) Georgienii, Cerchezii, Circazienii din Caucazia, unde se pare că ar fi leagănul prototipului alb ; popoarele acestea se disting prin regularitatea și proporționalitatea trăsăturilor.

2) Armenii, Persanii și Afganii, numiți și Iranieni, fiindcă majoritatea lor locuiesc în podișul Iran.

3) Hindușii din India, Cingalezii din insula Ceylon, cari au suferit amestec cu Dravidienii, de rasă neagră, precum și Țigani răsândiți prin Asia, Europa, Africa și chiar prin America (Brazilia).

4) Aino din Nord-estul Asiei și mai ales din peninsula Coreea și insula Yezo.

Rasa galbenă (Mongolă), cuprinde cea mai mare parte din continentul asiatic, întinzându-se de la țărmurile mării Mediterane până la oceanul Pacific, având reprezentanți și în Europa, Africa, Australia și cele două Americi.

Rasa galbenă se prezintă în general cu pielea colorată în mai multe nuanțe de galben, cu părul negru, gros și lins, cu craniul rotund (brachicefal), cu umerii obrazului eșiți în afară, cu ochii mici și oblici, cu nasul gros ca la Negri, fără însă să fie prea mare, cu buzele potrivite; nu sunt nici subțiri ca la Albi, nici groase ca la Negri.

Tip de fată laponă.

Din această rasă fac parte trei grupe de popoare, grupa septentrională, grupa centrală, grupa orientală.

1) *Grupa septentrională* cuprinde popoarele de rasă

galbenă (mongolică) răspândită prin părțile nordice ale Asiei, de o parte și de alta a liniei ferate transiberiene.

Kamciadalii, din peninsula Kamciatka, Ciucii din Nord-Estul Siberiei (Pen. Ciucen), Tungușii și Iacuții din Tundra siberiană, Buriatii, Tătarii, cari s'au întins până în regiunile fluviului Volga din Rusia, Ostiacii, Vogulii și Samoezii, dintre cari o parte trăesc în Europa, precum și Laponii, Finezii, Estonii din Europa și Eschimoșii din America de Nord.

Tipuri de eschimoși.

2) *Grupa centrală* cuprinde pe Mongolii de pe podișurile Asiei centrale, pe Tibetani și pe Turci.

3) *Grupa orientală* cuprinde pe Manciurieni, Coreani, Chinezi, cari formează grupa cea mai numeroasă din rasa galbenă, și Japonezi.

Rasa galbenă, cea mai numeroasă dintre toate rasele globului (44%), este îngrămădită mai ales în Asia, dela strâmtoarea Dardanele, până la Oceanul Pacific, întin-

zându-se însă puțin și în Europa, Africa, America și Australia.

Rasa neagră se întâlnește în cea mai mare parte din Africa, supranumită din această cauză „continentul negru“, prin India, Indochina, Melanezia, Australia, Micronezia și Polinesia, precum și în cele două Americi (Statele-Unite, Antile, Venezuela, Columbia, Brazilia, etc.).

Această rasă se prezintă cu următoarele caractere: culoarea pielii negru-galbenă până la negru închis, părul negru, creț și mărunț, cu excepția Australienilor cari-l au creț și lung,

Negru din Kamerun.

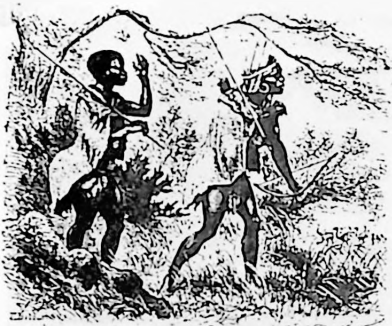
Un Zuluș din Transvaal.

craniul lung și îngust (dolihocefal), maxilarele prognatice, buzele groase, desfăcute, ochii negri orizontali, iar nasul mic, gros și cu nările larg deschise.

Pielea le este lucitoare și unuroasă, din cauza secrețiunilor sebacee abundente, ceea ce le dă un miros specific, foarte neplăcut.

Rasa neagră se poate împărți în două mari categorii: *Negrii occidentali* și *Negrii orientali*.

1) Din prima categorie fac parte *Negrilii* sau *Pigmeii* din Africa Ecuatorială, de statură mică (1,45 m.) din care

Boşimani.

cauză sunt numiți și pitici și *Negrii propriu* ziși din Sudan, *Bantu* și *Cafrii*, din centrul și Sudul Africeii.

Din grupa negrilor orientali fac parte toate popoarele de rasă neagră, în afară însă de continentul Africeii, răspândite prin Asia (India și Malaca), prin Insulinda, prin toată Austra-

lasia (Afară de Noua Zeelandă) precum și prin insulele Andamane.

Negrii aceștia se deosebesc însă de cei din Africa prin statura lor care este mai mică, prin culoarea pielii, care nu e atât de neagră ci mai mult cafenie închisă, prin păr care nu e creț și mărunț, ci lung și creț, ceea ce le face un cap foarte mare.

În grupul oriental, Australienii reprezintă una din cele mai curate ramuri de oameni, din punct de vedere rasial, însă una din cele mai înapoiate. Multe din aceste triburi, ca și Piticii din Africa, duc aceeași viață pe

Negri Sudanezi.

care o ducea omul preistoric din epoca pietrei cioplite, acum câteva zeci de mii de ani.

Melanezii ocupă insulele Melanesiei (insule cu populație neagră): Noua Guinee, insulele Hebride, insulele Bismarck, Solomon și Noua Caledonie, fiind supranumiți Papuași. Unii dintre ei s'au civilizat, venind în contact cu Euro-

Un tânăr papuas

Un Australian de Sud

penii, alții însă își păstrează încă obiceiurile sălbatice (antropofagi) și nu întrebunțează decât piatra, osul și lemnul pentru lucrarea armelor și uneltelor.

Polinezienii răspândiți prin insulele vulcanice sau coraligene ale oceanului Pacific, constituiesc o rasă de oameni foarte frumoasă atât prin statură cât și prin regu-

laritatea feții, în așa fel încât cu greu pot fi grupați în rândul Negrilor. Cei mai importanți sunt Maorii din Noua Zeelandă și locuitorii insulelor Samoa.

Australieni înarmați cu bumerang și cu suliță.

Pe lângă aceste trei grupe mari de Negri orientali, mai trebuiesc amintiți *Negrii Dravidieni* din India de Sud (63 mil.) cari altă dată ocupau toată peninsula,

dar au fost împinși mereu în spre Sud de Albii cari au venit dinspre Nord — Nord-Vest.

Băștinași din Noua Guinee.

Rasele mixte. Prin asemenea rase se înțeleg acele grupe de oameni cari s'au născut în decursul vremurilor din amestecul indivizilor, cari fac parte din diferite rase.

1) Astfel una dintre cele mai importante rase mixte e *rasa oceanică* sau *malaeză*, cum se mai numește, născută din amestecul vechilor popoare, originare din Asia sud-estică, cu popoarele de rasă galbenă, în unele ținuturi, cu popoare de rasă neagră, în alte ținuturi.

Malaezii au statura potrivită (1.61 m.), capul brachicefal, culoarea pielii galbenă închisă (măslinie), iar trăsăturile feței foarte variate, aceasta probabil în legătură cu amestecul din care au eșit.

Se întâlnesc în toată partea sudică a Indo-Chinei, în peninsula Malacca, în insulele Nicobare, Filipine, precum și în toate insulele din Indonezia care poartă, din această cauză, și numele de Malaezia (Arhipelagul Sondelor, Sumatra, Java, Borneo, Lumboc).

Unele triburi (Dayachii din Borneo) duc o viață cu totul înapoiată, alții însă (cei din Java) s'au ridicat în contact cu Europeanii, la o viață mai civilizată.

Ca buni marinari ce sunt, Malaezii au străbătut cu ușurință oceanul Pacific și Indian, stabilindu-se în toate insulele marelui ocean, ajungând până'n insula Madagascar din preajma Africei; limba lor servește ca mijloc de înțelegere între toate neamurile de oameni atât de diferite, începând din Madagascar și până în insulele îndepărtate din oceanul Pacific.

2) A doua rasă mixtă importantă e *rasa americană* constituită dintr'o mulțime de neamuri.

Această rasă a fost cunoscută pentru întâia oară cu ocazia descoperirii celor două Americi de către Columb și tovarășii lui; a fost numită împreriu *rasa Pieilor Roșii*, întrucât cei dintâi europeni cari au dat pentru prima oară de ei, i-au văzut că sunt roșii; dar culoarea aceasta roșie nu e culoarea lor naturală; ei își vopsesc

corpul cu roșu; și tot atât de impropriu au mai fost ei numiți și *Indieni*; exploratorii Europeni credeau, la început, că au ajuns în India din Asia, pământul bogățiilor și al tuturor minunățiilor.

În Peru, Mexic, Bolivia, *Pielele Roșii* ajunseseră la un grad de civilizație foarte înalt,—dovadă sunt numeroasele urme cari se mai întâlnesc și astăzi prin părțile prin cari au locuit (palate, temple, apeducte, canale, de irigație, etc.), cu toate încercările de distrugere ale trecutului lor, făcute de „conquistadorii” spanioli.

Rasa aceasta e într'o continuă scădere, numărul ei reducându-se astăzi numai la vre-o 35 milioane.

Un șef al unui trib
de Piele Roșii.

Contactul cu Europenii cari le-au transmis tot felul de boli și tot felul de apucături rele (alcoolismul), precum și constrângerea la care au fost siliți, spre a-și schimba felul de viață (*Indienii* erau vânători iscusiți de bisoni mai cu seamă), limitându-li-se spațiul necesar ocupației lor de vânători, explică, în bună parte, împușinarea lor atât de mult.

Insușirile caracteristice ale acestei rase sunt: corpul bine legat, umerii obrazului proeminenți, ochii negri și puțin oblici, culoarea pielii galbenă închisă, arămie mai mult, părul lăptos și nasul obișnuit.

Unele dintre caracterele acestea amintesc rasa galbenă, de altfel mulți învățați susțin că pe vremuri, *Pielele Roșii* au suferit un amestec puternic cu popoarele galbene.

Pielele Roșii se impart în: 1) *Indienii* de pe țărmul oceanului Arctic (*Atabaschi*) cari au culoarea pielii puțin

mai deschisă decât a celorlalte triburi, ocupația lor de căpetenie fiind vânatoarea animalelor cu blăni scumpe prin pădurile Canadei.

2) *Indienii* de pe țărmul oceanului Atlantic cari au fost constrânși și împinși în spre apusul îndepărtat (Far-Vest), în spre munții Stâncoși.

3) *Indienii* de pe țărmul oceanului Pacific (Peninsula Alaska, Columbia Britanică etc.), cari au asemănări cu neamurile mongolice dar și cu cele negre.

4) *Indienii* din Mexic (Mayas, Toltecii, Astecii), sunt cei cari atinseseră la venirea Europeanilor în Lumea Nouă un grad însemnat de civilizație.

În America de Sud, prin pădurile Amazoniei și prin ținuturile mai reci ale Patagoniei, Pieile Roșii s'au păstrat mai curați, în timp ce în America de Nord și în America de Sud, acolo unde au venit în contact cu Europeanii (Spaniolii, Portughezii) și cu populația de rasă neagră, s'au amestecat, dând naștere Metișilor (Pieile Roșii + Albi = Metiși; Pieile Roșii + Negri = Zambos).

Tipuri de Patagonezi.

Aptitudinile diferitelor rase. Insușirea de căpetenie a neamului omenesc este aceea de a dori și de a fi neîncetat susceptibil *progresului*.

Astfel, în afară de civilizațiile realizate în diferite epoci istorice, în diferite regiuni pe suprafața globului, de o

mulțime de popoare albe și galbene, nu trebuie să uităm progresul realizat, în timpurile din urmă, de Negri, transplantați din Africa în cele două Americi, cam acum vre-o 400 de ani.

După desființarea definitivă a sclaviei în veacul al 19-lea, Negrii bucurându-se de o libertate deplină, au isbutit să-și asimileze cea mai mare parte din civilizația și cultura foștilor lor stăpâni și să ajungă astăzi să stea alături de Albi, în mai toate domeniile activității moderne.

Coloniștii albi, precum și misionarii catolici și proteștanți, au contribuit și contribuiesc încă, adesea cu grele și dureroase jertfe, să răspândească civilizația printre cele mai înapoiate neamuri de oameni din cele mai îndepărtate și primejdioase ținuturi (Africa Centrală); ei sunt aceia cari le desvoltă încet, încet, inteligența și tot odată le cultivă în inimi virtuțile creștinești.

Adaptabilitatea la diferite medii geografice e o altă aptitudine generală a neamului omenesc; din primele timpuri ale vieții lui pe pământ, omul a schimbat după împrejurări, ținuturile în cari a trăit, mânat fiind mereu de dorința de a trăi mai bine și mai sigur.

Printre diferitele rase ale pământului, *rasa albă* pare că posedă, în momentul de față, această însușire, în cea mai largă măsură; ea este aceea care s'a răspândit, în timpurile din urmă, datorită mijloacelor perfecționate de locomoțiune, aproape în toate colțurile pământului, în regiunile polare ca și'n marele pustii sau marele păduri ecuatoriale. Popoarele mediteraneene, în special, sunt acelea cari suportă foarte bine aclimatizarea, în așa fel încât nu suferă nicio modificare, nici în aspect nici în condițiile fiziologice ale organismului lor.

Dar cele mai multe popoare de rasă albă sunt înzestrate, în general, cu însușirile cele mai de preț ale minții și sufletului, un număr mare dintre ele, mai ales popoa-

rele din Apusul Europei, contribuind la progresul neincetat al civilizației.

Nu acelaș lucru se poate spune de popoarele de rasă galbenă ; multe dintre acestea, după ce au atins un grad înalt de civilizație, au fost împiedicate, în ascensiunea lor, de tradiție, de dragostea lor prea mare pentru trecut (Chinezii).

Popoarele galbene, în general, sunt înclinate spre melancolie, misticism și apatie.

Cât despre *rasa neagră*, care e cu totul înapoiată în multe ținuturi pe fața pământului, e înclinată spre o complectă inconștientă, neavând în ea desvoltată încă puterea de pătrundere și prevedere ; ei reprezintă de altfel copilăria omenirii prin care a trecut odinioară toate neamurile de oameni, astăzi atât de civilizate.

Popoarele de rasă oceanică și americană au părăsit în multe locuri, vechile deprinderi, însușindu-și multe din aptitudinile raselor cu cari s'au amestecat.

STAREA DE CIVILIZAȚIE A DIFERITELOR POPOARE.

Oamenii cari locuiesc astăzi pământul, în regiuni atât de deosebite unele de altele, prezintă stări foarte diferite de civilizație.

Unii duc aceeași viață pe care o duceau străvechii locuitori ai globului, în epocile preistorice, de acum zeci de mii de ani, poate chiar de acum sute de mii de ani în urmă, pe când alții duc o viață înaintată, sprijinită pe culmi luminoase de înaltă civilizație.

Cei dintâi alcătuiesc grupa oamenilor cu civilizație primitivă, cei din urmă grupa aceloră cu civilizație înaintată, iar între ei, temând contrastul isbitor dintre o treaptă și alta, sunt oamenii cu o semi-civilizație.

Primitivii actuali. Sunt socotite ca primitive, popoarele a căror indeletnicire este *vânătoarea* și *pescuitul*, singurele lor mijloace de a-și procura de ale mâncării. Popoarele acestea au rămas în stare înapoiată, din cauza naturii ingrâte, în care au fost sortiți să trăiască.

Popoarele deșerturilor de gheață, sau de nisipuri fierbinți, și mai ales acelea ale pădurilor greu de pătruns, din ținuturile ecua-

toriale, oferă aspecte de cea mai inferioară umanitate. Negrilii (Piticii) din Africa centrală, pe un ținut întins cam de 6° la Nord și 6° Sud de Ecuator, până în regiunea marilor lacuri, nu numai că sunt mici ca statură și urși, dar sunt respingători prin absența completă a sclipirii celei mai reduse inteligențe.

Trăesc goi, sub niște coperișuri de ramuri și frunze de copaci, în mare murdărie, mulțumindu-se cu ce culeg împrejurul lor: fructe, frunze, flori, rădăcini, șerpi, șopârle, șoareci ș. a. sau vânând diferite animale.

În aceeași stare de înapoiere se găsesc Fuigienii din părțile su-

Fuigieni

dice ale Americii de Sud, Boșimanii și Hotentoții, în Africa sudică ca și Austra-lienii cari trăesc pela mar-ginile deșertului australian, din vânatul pe care-l do-boară cu arme foarte pri-mitive de piatră sau de lemn. Și la ei ca și la cei-alți, găsim atât îmbrăcă-mintea cât și locuința foarte redusă precum și o tendință pronunțată spre nomadism.

Australienii cu toate că au împrumutat deprinderi rele dela Europeni, ca în-

trebuințarea băuturilor alcoolice, resping încercările Albilor de a împrumuta civilizația lor.

Popoare de pescari. Grămezile imense (Kjokkemödingen), formate pe lângă altele, din scoici, oase de pește, arată ce mare rol avea pescuitul în hrana multora dintre popoarele preistorice și proto-istorice. Și astăzi multe neamuri de oameni trăesc din pescuit combinat cu vânatul.

În această categorie sunt de amintit popoarele de pe coasta vestică a Ins. Țara Focului, care pescuesc balene, focce și tot felul de pești de mare, cu ajutorul unor unelte speciale, asemănătoare cu uneltele de pescuit din era neolitică.

Mediul animal le procură tot ce le e trebuincios pentru viață: hrană (ichtiofagie = hrană cu pește), care e cu totul carnată, vestminte și chiar locuința și uneltele de pescuit.

Asemănători cu ei sunt popoarele hiperboreene din Nordul continentelor boreale cari, pe lângă vânat, se ocupă și cu pescuitul, Negriții de prin insulele Filipine și Polinesienii din insulele Pacificului.

STĂRI DE SEMI-CIVILIZAȚIE.

Popoare de păstori. Popoarele cari s'au ocupat într'o mare măsură în trecut și cele cari se ocupă și azi cu creșterea vitelor, constituiesc grupa popoarelor de păstori.

Cele mai însemnate sunt Mancuirienii, Calmucii și Kirchizii în Asia, Beduinii în Africa. Aceste popoare rătăcesc prin stepele cari tivesc regiunile intertropicale și temperate unde numeroase plante ierboase pot să hrănească turme nenumărate de animale ierbivore.

Viața păstorului, care e viață de nomadism, se reazimă pe produsele animalelor, pe cari le îngrijesc, căci animalele îi dau hrana, sub formă de lapte și diferite preparate, mai rar carnea, precum și vestimentele, pe cari și le fac fie din pielea lor, fie din țesăturile făcute din firele sau părul lor, precum și coperișul locuințelor, al corturilor.

Păstori sedentari. Adesea păstori nomazi, ca să-și asigure și hrana vegetală, se fixează, în unele regiuni, pentru scurtă vreme, unde după ce dau foc ierburilor, seamănă, mai ales meiu. Aceștia se mută în altă parte îndată ce pământul, consumând îngrășăminte rezultată din arderea vegetației precedente, nu mai dă recolte satisfăcătoare. Uneltele întrebuințate de acești agricultori semisedentari sunt foarte simple: o săpăligă cu care scormonesc pământul și o seceră cu care adună recoltele iar locuințele și mobilierul, obișnuit din lemn, sunt ușoare, cu un caracter de provizorat.

Nomadismul popoarelor de păstori se restrânge treptat, pe măsură ce se întind ogoarele de arătură, creșterea vitelor devenind o ocupație complimentară a agriculturii.

Popoare civilizate. Agricultori și crescători de vite sedentari. Viața popoarelor de agricultori sedentari este o treaptă superioară de civilizație, căci este strâns legată de lucrarea sistematică a pământului.

Lucrarea sistematică a implicat în primul rând îngrășarea pământului cu îngrășăminte animală, umană și chimică, căci nu se poate face o exploatare îndelungată a solului fără reînnoirea principiilor hrănitoare ale solului, apoi unelte perfecționate cari să dea posibilitate să se lucreze adânc și metodic, precum și diferite procedee pentru asigurarea umezelii necesară culturilor.

În țările agricole civilizate se realizează rezultate minunate datorită culturii raționale a solului.

De obicei în aceste țări, agricultura s'a asociat temeinic cu

creșterea vitelor. Nomadismul păstorilor dispăre sau se menține doar sub formă de transhumanță căci hrana vitelor se poate procura și prin ajutorul pășunilor artificiale.

Vitele cornute, nu numai că îmbogățesc cu carnea lor hrana agricultorului, dar totdeodată îi servesc ca animale de povară și îi procură îngrășăminte pentru ogoare.

În unele țări agricole, în măsură întinsă, se cresc pentru carne, mai ales porcii.

Industria. Forma cea mai înaltă de civilizație o prezintă viața popoarelor industriale.

Industria mare se caracterizează prin tendința excesivă de a se întrebuița cât mai multe resurse pentru a se produce mult și repede, cu ajutorul mașinilor și al motoarelor. Contribuția omului este din ce în ce mai redusă și mai mecanizată.

Regiunile cu bogății miniere se pot specializa în producerea cât mai mult numai a unui singur fel de produs, căci datorită dezvoltării paralele a comerțului prin ajutorul căilor și mijloacelor de comunicație rapidă, lesnicioasă și regulată, toate cerințele vieții complicate de azi pot să fie satisfăcute.

Pescarii sunt adesea și vânători, lucratul pământului fiind lăsat de obicei pe seama femeilor.

Păstorii și agricultorii au ocupații duble sau alternative. Locuitorii din Jura se îndeletnicesc vara cu agricultura și mai ales cu creșterea vitelor, pe când iarna cu mici industrii, mai ales cu orologeria.

Păstorii din Tibet, Iran, se ocupă deasemenea iarna cu țesutul șalelor, covoarelor, lucrarea metalului, a lemnului, ocupații pe cari le părăsesc îndată ce dă colțul ierbii, când pornesc cu turmeli la pășunat.

Viața industrială modernă cu toată intensitatea ei are un ritm unilateral și uniform tot timpul anului. Munca desfășurându-se în fabrici mari, poate, dacă i se asigură materia primă și combustibilul să-și continue regulat mersul în specialitate, pe când ritmul vieții de vânatoare, de pescuit, de păstorie și de agricultură este adesea un ritm *mixt și alternativ*.

RELIGIILE

Cele dintâiu elemente ale civilizației și științei, la popoarele vechi, Religia le-a dat ; pentru ele zeii au fost aceia cari au creiat lumea, au întemeiat orașele, au stabilit instituțiile cari au guvernat oamenii, etc.

Veacuri întregi, adevărații stăpânitori ai omenirii s'au numit Zeus, Jupiter, Apollon, Iahve, Marduk, Osiris, Râ, Mitra, Varuna.

Totul era atunci în funcțiune de religie, oamenii și lucrurile, evenimentele omenesti și fenomenele naturii. Astronomia, cronologia, medicina, arta, dreptul, morala, familia și statul, apar la origine ca societăți și instituții religioase.

În antichitate religia conduce nu numai viața publică, dar ea pătrunde în actele vieții de toate zilele, urmând pe om până'n locuința sa.

Casa romană și casa chineză, ca și coliba Negrilor de astăzi sunt pline de divinități.

Până la începutul secolului trecut o mare parte din orașe erau încă orașe sfinte. De dimineață până seara, în toate țările din Europa Occidentală, clopotele chemau pe credincioși la slujbe, în timp ce vocea muezzinului indica musulmanilor orele de rugăciune. Toate orașele se anunțau din depărtare prin monumentele lor religioase, multe dintre ele păstrându-le până astăzi : Londra, Parisul, Rouen, Oxford, Cologne, Roma, Moscova, Constantinopole, Cairo, Benares, etc.

Astfel cultul pentru o divinitate sau pentru mai multe divinități, ceea ce constituie în definitiv religiile omenirii, are însușirea de *universalitate* și'n acelaș timp de *diversitate* ; această ultimă însușire o întâlnim și în obiceiuri și în organizațiile sociale, politice, economice și culturale.

O religie are întotdeauna un caracter de *expansiune* și de *fuziune* în acelaș timp ; o învățătură nouă reli-

gioasă se răspândește adeseori foarte repede, înlocuind vechile credințe, nu însă fără a suferi și ea unele influențe.

Religiile pot fi clasificate în două mari grupe:

a) **Idolatria**, în care intră religiile popoarelor sălbatice

Dalai-Lama

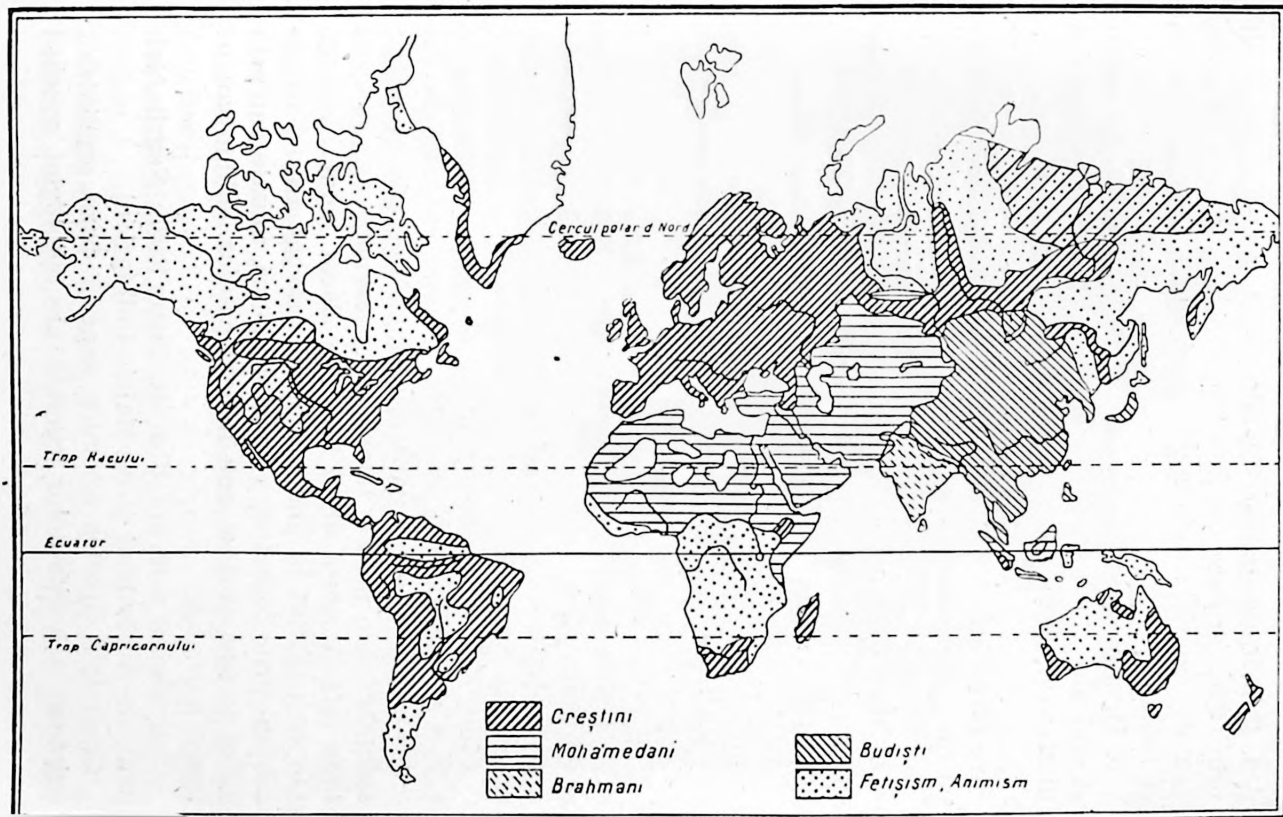
(Negrii din Africa, Pieile Roșii din cele două Americi, Eschimoșii și popoarele din Oceania, în număr de vreo 230 milioane), menită să dispară, fiind înlocuită în Lumea Nouă de Creștinism și în Africa, de Mahomedanism și b) **Religiile importante de pe fața pământului.** 1. **Creștinismul** (400 mil. cred.), răspândit mai cu seamă în Europa și'n cele două Americi, prezintă trei confesiuni mai importante:

a) *Catolicismul* (220 mil.)

practicat în Franța, Spania, Portugalia, Italia, Germania de Sud și în America de Sud și care are de șef suprem pe Papa a cărui reședință e la Roma; b) *Protestantismul* (120 mil.) răspândit în Anglia, statele Scandinavice, Germania de Nord, Elveția, America de Nord, Australia; c) *Ortodoxismul* (100 mil.) răspândit prin țările din pen. Balcanică, România, Rusia, Asia Mică, ai căror șefi sunt patriarhii din fiecare stat a parte.

2. **Islamismul** (240 mil.), răspândit în Asia, dela țărmurile oceanului Pacific și continuând în Africa până'n Maroc; Mecca e orașul sfânt.

3. **Budismul** (500 mil. cred.), răspândit prin India, insula Ceylon, în Tibet, China, Japonia și'n Indo-China, al cărui șef suprem „Dalai-Lama” își are reședința în orașul sfânt Lhasa (Tibet).

Harta Raselor

4. **Confucianismul** (300 mil. cred.), răspândit mai mult prin China și care nu este altceva decât un amestec din vechile credințe naționale, învățăturile lui Confucius și Buda.

5. **Brahmanismul** (150 mil. cred.), răspândit prin India și mai ales pe valea Gangelui, pe malurile căruia se înalță orașele sfinte, Benares, Patra.

6. **Mosaismul** (13 mil. cred.), religia Evreilor cari au ca oraș sfânt Ierusalimul.

7. **Shintoismul** (17 mil. cred.), vechea credință a Japonezilor, a căror majoritate însă a îmbrățișat cultul lui Buda.

CARACTERIZAREA DIFERITELOR RELIGIUNI

Din prima categorie (idolatria) fac parte :

1. **Totemismul**, care e cea mai rudimentară religie și care constă în credința că oamenii sunt înrudiți cu anumite animale și vegetale și că au un străbun comun, numit *totem*, protectorul tuturor membrilor aceluiaș trib.

Astfel fiecare trib sau clan își are totemul său pentru care nutrește un cult deosebit. Niciun membru al tribului nu are voie să omoare, să mănânce sau să atingă animalul sau planta totem, căci totemul este socotit *tabu* (sfânt); acest drept nu-l are decât șeful clanului. Ele sunt slăvite în anumite zile de sărbătoare, și reprezentate prin deseme, picturi, sculpturi, tatuaje sau prin stâlpi totemi, cari se pun în fața caselor șefilor sau pe lângă morminte.

Totemismul este practicat de Pieile Roșii, Negrii Africani, de Australieni și de Malaio-Polinezieni.

Credințele acestea totemice sunt la baza credințelor egiptene și a diferitelor legende ale mitologiei grecești

și totodată a cultului adresat unor animale, în Egipt, în Grecia și în India.

2. **Animismul** care este cultul întemeiat pe credința că există un suflet nu numai în om sau animal ci și în toate obiectele înconjurătoare, atât înainte apariției corpului cât și după moartea sau dispariția acestuia.

Cu ajutorul *spiritelor*, popoarele simple își explică toate fenomenele naturii, în mijlocul căreia trăesc.

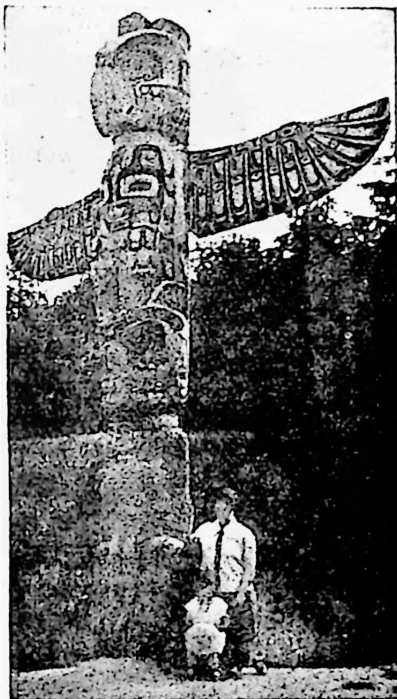
Din diversitatea mediilor geografice s'a născut și diversitatea culturilor bazate pe aceste credințe.

Unele popoare au culturi vânătoarești, altele agrare, altele au culturi astronomice (al soarelui, al lunii, etc.) sau al morților (al strămoșilor).

Spiritele fiind socotite bune sau rele, trebuiesc să fie cultivate, fie pentru ca să le atragă bunăvoința, fie pentru a le imblânzi.

În sânul popoarelor increzătoare în spirite s'au ivit *vrăjitori*, cari susțin că, cu anumite practice, știute numai de ei, pot aduce binele sau răul din partea spiritelor.

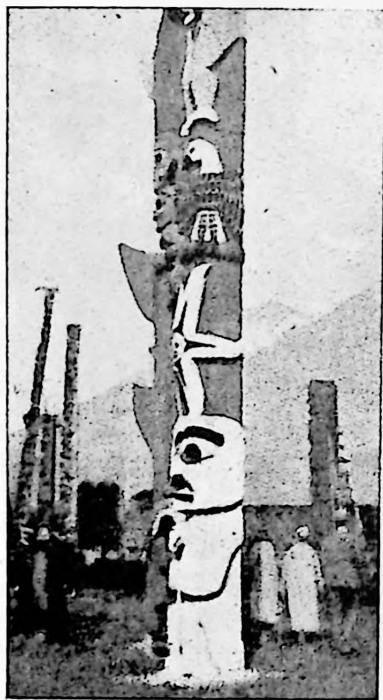
Animismul este credința religioasă a Eschimoșilor, a Kafrilor, a Negrilor Australieni și a multor populații

Totem din Alaska

mongolice din Siberia, la cari *șamanii* (vrăjitorii) au o foarte mare trecere.

Credința animistă se întâlnește și în vechile religii ale popoarelor vechi ale omenirii, în credințele Grecilor, ale Egiptenilor și sub o formă mai simplă, credința în spiritul *binelui* și al *răului* la Persi. Lupta între aceste două spirite se întâlnește și în creștinism, unde *îngerii* nu sunt decât spirite bune, cari întovărășesc pe om dela naștere până la moarte, pentru a-l feri de influența spiritului rău, al *Diavolului*.

Totem din Columbia

Din a doua categorie (religiile importante) fac parte :

1. **Brahmanismul.** Cea mai veche religie a Indiei a fost *Veddismul* ale căreia învățături sunt cunoscute din cărțile sfinte *Vedda*.

Această religie se bazează pe cultul mai multor zei, în fruntea cărora e *Brahma*, zeul suprem.

Partea cea mai însemnată în veddism este sacrificiul care trebuia să fie făcut, după anumite rituri de către preoții numiți Brahmani, cari după legenda veddică s'au născut din capul zeului suprem și cari de aceea alcătuiesc casta cea mai însemnată față de celelalte caste : *a răsboinicilor*, născuți din pieptul aceluiaș zeu, *a negusto-*

rilor și a meseriașilor, născuți din brațe, a plebeilor născuți din picioare și a pariilor, cari nefiind născuți din Brahma, sunt cei mai disprețuiți.

Impărțirea aceasta în caste durează și astăzi.

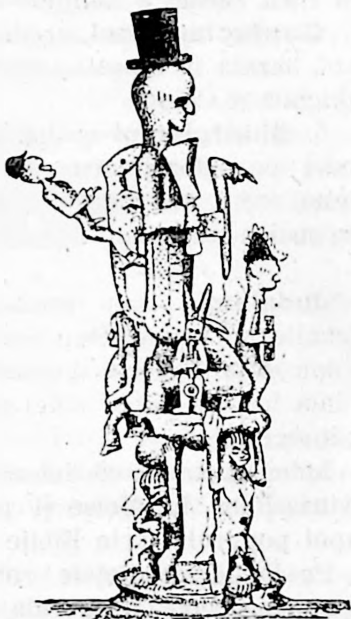
2. **Budismul** apare în India cu vreo 6 secole înainte de Isus Christos, propovăduit de un prinț, care după ce și-a părăsit luxul și plăcerile vieții princiare devine *Buda*.

Tendența lui Buda era de a distruge clasa preoților atât de puternică prin însăși religiunea Brahmanistă a Indiei, ritualul și zeli.

Budismul se reazimă nu atât pe cultul zeilor ci pe credința în *Nirvana*, fericirea deplină, care poate fi obținută prin renunțarea la plăcerile vieții, deci prin uitarea de sine, prin iubirea de oameni și prin alte virtuți.

Din amestecul principiilor de morală budistă cu credințele brahmanice a apărut în India o credință numită *Hinduism*, care se reazimă pe o trinitate divină, alcătuită din *Brahma*, creatorul, *Siva*, distrugătorul, dar totodată și renovatorul lumii și *Vishnu* conservatorul.

3. **Sinismul** foarte răspândit în China consistă într'un cult străvechiu de adorație a cerului, a împăratului, ca fiul Cerului, a unui număr extrem de mare de spirite, pe cari trebuie să le imbuneze în toate felurile. Cărțile sfinte ale acestei credințe conțin pe lângă învățăturile religioase, multe principii de morală și înțelepciune dar

Totem din Nigeria

totodată reguli pentru respectarea ritualului și învățaturii magice pentru atragerea protecției spiritelor.

4. **Confucius**, un filosof din sec. VI înainte de I. Cr., a căutat să simplifice credințele șiniste și să întărească mai ales morala.

Confucius, considerat ca un fondator religios, a fost adorat ca un zeu sub numele de *Înțeleptul desăvârșit* și i s'a ridicat o mulțime de temple.

Confucianismul, credința propăvăduită de acest filosof, bazată pe morala socială, a devenit mai târziu religia oficială a Chinei.

5. **Shintoismul** la Japonezi, se bazează ca și la Chinezii pe adorațiunea a o mulțime de zeități, soarele, luna, focul, zii Fericirii, animale, arbori, pe lângă cari se mai adaugă cultul eroilor și al strămoșilor.

Judaismul sau **mozaismul** este religie care admite un singur Dumnezeu numit *Jehovah*, creatorul lumii și protectorul poporului iudaic, care e, după credința lor, un popor sfânt și ales între toate neamurile pământului.

Iudeii socotesc că Jehovah a desvăluit această religie patriarhilor, lui Moise și profeților, cari au transmis-o apoi poporului prin Biblie (cartea).

Pe lângă credințele religioase, mozaismul cuprinde multe precepte de morală rezumate în decalog (cele 10 porunci) precum și prescripții juridice și sociale.

Poporul iudeu, respectând cu sfințenie legea strămoșească, a isbutit să ducă atât în trecut cât și azi o viață solidară și să aibă un sprijin prețios în toate împrejurările grele ale vieții lor.

Creștinismul, întemeiat de Isus Christos, pe vremea împăratului August, este tot o religie monoteistă, însă superioară celorlalte (mozaismului și mahomedanismului) pentru că nu urmărește numai scopuri naționale, ci sco-

puri mult mai largi: binele și fericirea întregii omeniri, predicând pentru aceasta dragostea, mila și speranța.

În afară de aceasta creștinismul este mai simplu din punct de vedere al ritualului, decât mozaismul.

Cărțile sfinte ale creștinismului sunt Vechiul și Noul Testament. Prin vechiul Testament creștinismul este legat de mozaism.

Credința propovăduită de Iisus Christos a fost răspândită de Apostoli și apoi fixată în scris de cei patru Evangheliști: Luca, Matei, Marcu și Ioan.

Apostolii și toți adepții noii religii au fost aprig persecutați, însă credința într'un Dumnezeu, bazată pe iubirea de oameni, s'a răspândit din Iudeea în Asia apuseană și apoi în toate țările mediteraneene ale imperiului întins roman, devenind după conversiunea împăratului Constantin, religia oficială a statului la anul 323.

La 1043, Creștinismul s'a scindat în două: *catolicismul* de o parte care și-a ales ca șef pe Papa dela Roma și *Ortodoxismul* care și-a ales ca șef suprem pe patriarhul dela Constantinopole.

La începutul veacului al XVI-lea biserica catolică suferi o desmembrare importantă datorită mișcării pornită de Martin Luter care smulse bisericii catolice o parte din credincioși.

Credința reformată, bazată pe interpretarea liberă a Bibliei, s'a răspândit, în urma mai multor războaie religioase, la popoarele nordice, mai ales.

Reforma religioasă, dând credincioșilor deplină libertate de înțelegere și interpretare a Bibliei, a făcut posibilă ivirea a o mulțime de secte.

Islamismul, născut în sec. VII al erii creștine, propovăduște, cu orice mijloace, chiar cu armele, credința într'un singur Dumnezeu „Alah” și credința în revelația religioasă transmisă de Alah, profetului Mahomed.

Învățăturile sfinte ale islamismului sau ale mahomedanismului (Alah este unul, Dumnezeu, și Mahomed, profetul său) au fost strânse în *Coran* (cartea).

În această carte sfântă sunt cuprinse pe lângă principiile credinței, și principiile cari trebuie să fie călăuză tuturor credincioșilor în viața lor socială și economică.

Odinioară, Sultanul, șeful politic al Statului, era și *Kalif*, șeful religios. Mustafa Kemal însă, marele reformator al Turciei de azi, a desființat demnitatea de Kalif și împărțirea Statului în Kalifate.

Dintre toate religiunile de pe fața pământului două au avut și au importanță și o putere mai mare de răspândire, **creștinismul și islamismul.**

LIMBILE POPOARELOR.

Limbile vorbite de popoarele de pe globul pământesc sunt foarte numeroase și studiile făcute asupra lor nu au putut stabili nimic precis până astăzi.

Începutul limbii ca mijloc de exprimare al sentimentelor și al cugetării nu se poate dovedi; nu se poate ști dacă a fost la început o singură limbă, după cum susțin unii învățați, din care să se fi dezvoltat apoi toate celelalte limbi, sau dacă au apărut dela început, în diferite regiuni, mai multe limbi deosebite, din cari au decurs mai târziu celelalte limbi înrudite.

Se știe precis că omul primitiv avea simțul formii pe care-l reda în desemn și probabil că el a căutat să-și exprime și gândul prin gesturi și exclamațiuni; cele dintâi exprimări ale lui au fost desigur țipetele, cari arătau fie groaza, fie plăcerea, și câte odată sgomotele onomatopice, asemănătoare cu sgomotele produse în natură.

Procesul alcătuirii limbii, până la forma de azi, în care omul poate să-și exprime gândurile cele mai abstracte și simțirile cele mai delicate, a fost lung și anevoios.

Filologii, în studiile lor asupra limbilor pământului,

declară că nu găsesc caractere comune la toate limbile omenirii, găsesc la unele grupe limbistice, rădăcini comune de cuvinte și moduri similare de exprimare pentru unele idei comune, după cum găsesc și alte grupe, în regiuni deosebite, cari diferă complet unele de altele.

În urma anumitor studii amănunțite s'a ajuns la determinarea câtorva zone de dezvoltare a limbilor primitive, cari corespund într'o mare măsură, cu ținuturile de dezvoltare a raselor primitive de oameni.

Clasificarea limbilor. În mulțimea de limbi vorbite pe suprafața globului, se poate face o clasificare ținându-se seama de importanța lor culturală sau comercială.

Cel mai însemnat grup limbistic este *grupul* limbilor *indo-europene*, sau arice, care este alcătuit din limbi cu flexiuni, în cari rădăcinile cuvintelor își schimbă înțelesul prin declinare și conjugare.

În acest grup intră următoarele categorii :

a) **Limbile iraniene**, vorbite de popoarele arice din părțile vestice ale Asiei: limba armeană, persană și hindustană, vorbită în India de aproape 200 milioane de oameni.

b) **Limbile slavice**, vorbite de popoarele din Europa răsăriteană: limba *rusească* (vorbită de vreo 150 milioane locuitori), limba *poloneză*, cehă, sârbă și bulgară.

c) **Limbile greco-latine**, vorbite de popoarele arice din Sudul și Vestul Europei: limba greacă, română, italiană și *spaniolă*, care e vorbită de vreo 75 milioane de oameni din Spania și din vechile colonii spaniole din America și din insulele oceanului Pacific, limba *portugheză* vorbită în Portugalia și în Brazilia, limba *franceză*, vorbită de vreo 50 milioane de oameni, care e limba diplomatică și totodată limba cunoscută de oamenii culți din toate statele civilizate.

d) **Limbile germanice**, vorbite de popoarele arice, nordice europene: limba germană, suedeză, daneză, nor-

vegiană, flamandă, olandeză și limba engleză, cea mai răspândită pe glob, vorbită de mai bine de 200 milioane de oameni.

Limbile acestea arice sunt răspândite pe o zonă foarte întinsă, mai ales în părțile vestice ale Asiei, începând din India în toată Europa, cucerind în timpurile moderne, ținuturi întinse și în celelalte continente ale lumii.

Toate limbile arice, având un fond comun, decurg probabil dintr'o limbă comună, care s'a dezvoltat în ținuturile de apus ale Asiei și s'a răspândit apoi în părțile răsăritene ale Europei, pe vremea când aceste două continente nu erau încă despărțite prin strâmtoarea Bosfor și când o mare, care cuprindea Marea Neagră, Marea Caspică și lacul Aral de astăzi, separa părțile acestea ale Europei și Asiei de părțile nord-estice ale acestui din urmă continent.

II. Grupul limbilor *semitice*, cuprinzând tot limbi flexionare: limba ebraică, siriană, berbera și mai ales araba, denotă o dezvoltare absolut independentă de limbile arice.

Regiunea de dezvoltare primordială se pare a fi fost ținuturile arabice, la răsăritul Mării Roșii, pe când dincolo de Marea Roșie, în părțile răsăritene africane s'a dezvoltat grupul *hamitic*, alcătuit din limbi asemănătoare celor semitice.

Limbile semitice, limbi mai ales comerciale, sunt răspândite din Maroc până în India și Madagascar.

III. Al treilea grup important de limbi este *grupul asiatic de Est și Sud-Est*, în care intră limba japoneză, limba tibetană, limbile anamită, siameză și Kmer (Camboge) din Indo-China și mai ales limba chineză, vorbită de mai bine de 400 milioane de oameni.

Limbile acestea sunt profund deosebite de limbile arice. Cuvintele sunt rădăcini izolate, monosilabice,

cari nu suferă nicio schimbare, nici prin conjugare, nici prin declinare. Acelaş cuvânt are înţelesuri deosebite după locul pe care-l ocupă în conexusul propoziţiunii sau după tonul care i se dă în vorbire.

Afară de aceste grupe limbistice, mai există altele de mai mică importanţă, fie că sunt vorbite de triburi neînsemnate, fie că cu toate că sunt vorbite de multe triburi, rămân îngrădite în anumite regiuni, neavând niciun fel de importanţă.

În categoria aceasta e de amintit :

1. Grupul *turanian sau uralo-altaic*, dezvoltat în regiunea del Nord-Estul regiunii de dezvoltare a limbilor arice şi semitice.

2. Grupul *limbilor americane*, foarte numeroase ca număr, vorbit de Indieni.

3. Grupul *limbilor negre*, cu foarte multe dialecte, vorbite în Africa, la Nord de Ecuator până în Sudan şi la Sud de Ecuator până la capătul continentului.

4. Grupul *limbilor oceanice*, tot numeros dar fără importanţă.

S T A T U L

Ce este un stat şi cari sunt elementele din cari se compune. Dacă spiritul inventiv al omului în crearea tuturor felurilor de industrii constituie unul dintre factorii cei mai importanţi în evoluţia omenească, nu e mai puţin însă adevărat că nimic nu s'ar fi putut crea, păstra şi răspândi pe faţa pământului fără *tendinţa pe care o are omul de a trăi în societate*.

Civilizaţia nu se poate naşte de cât într'un mediu capabil de a o organiza şi de a o transmite generaţiilor viitoare; astfel „homo socius“ nu poate fi despărţit de „homo faber“.

Societăţile primitive omeneşti n'au cunoscut, cu sigu-

ranță, organizația „de stat“, ci doar uniri bazate pe sânge și rudenie, cărora natura le punea la dispoziție cadrul necesar.

Astfel „familia“ sau mai de grabă „clanul“, (prin clan se înțelege societatea organizată în modul cel mai simplu care abia începe să dispună, în sânul său, de o oarecare diferențiere) este organizația primitivă care a precedat „statul“.

Transformarea *clanului* în stat este unul dintre cele mai mari evenimente cari aparțin istoriei universale. Toate sistemele vechi de organizație (clanul, horda, tribul) au dispărut, fie în vechile „*state cetăți*“ ale lumii vechi (politia grecească, *civitas romana*) fie în marile imperii, singurele două forme de state cunoscute de cei vechi. Statul în concepția oamenilor, chiar a celor mai învățați, din lumea grecească, este o mică comunitate de cetățeni, câteva mii de oameni reuniți într'o cetate.

Din înălțimea Acropolei se putea zări frontierele Aticei și chiar teritoriul statelor vecine. Cetatea grecească este un stat minuscul. Aristotel, unul dintre cei mai mari filosofi, nu-și putea imagina că s'ar putea menține ordinea într'un stat mare cu mulți locuitori.

Hippodamos din Milet și Platon fixau chiar numărul cetățenilor, care nu putea trece de 5000, în compunerea unui stat ideal.

Cetatea a emancipat individul, reducând importanța grupurilor particulare și substituind legile sale dreptului familial (Glotz), după cum în vechile imperii, clanurile și grupurile particulare nu s'au putut menține fără să-și piardă din puterea lor suverană înaintea suveranității noi.

Cea mai mare parte din statele mari, vechi și moderne au fost întemeiate prin cuceriri, stabilindu-se bariere și diferențe între învingători și învinși: clase și caste în vechia Indie ariană ca și'n cea de astăzi engleză, în

imperiul turcesc de altă dată etc. Nu e mai puțin însă adevărat că foarte adeseori, după câteva generații, s'a ajuns la o fuziune între diferitele rase; așa s'a întâmplat, în bună parte, în imperiul roman, în monarhia francă, în regatul Anglo-Normand etc.

Cuvântul stat vine de la latinescul „Status“ (repaos, imobilitate); Machiavel, în cartea sa „Il principe“ pentru prima dată întrebuințează cuvântul de „stat“ în înțelesul nostru de astăzi, căci Romanii după cum am văzut utilizau pentru această noțiune cuvintele „civitas“ sau „res-publica“.

Statul poate fi definit astfel : un grup de oameni care locuiește în mod permanent, un teritoriu determinat, având organe permanente de conducere (o autoritate conducătoare și anumite legi).

În vorbirea obișnuită când spunem România, Franța, Italia etc. înțelegem și statul român, francez sau italian și teritoriul sau țara respectivă.

Elementele din cari se compune un stat sunt deci :

1. *Populația* (o grupare omenească) care poate fi foarte redusă (câteva mii) sau foarte numeroasă (zeci de milioane).

Când populația are o conștiință comună, prin faptul că membrii ei și urmașii lor au trăit împreună, un timp îndelungat, pe acelaș teritoriu, fiind animați de acelaș ideal, atunci populația aceea constituie o națiune; dacă la o națiune se constată o unitate de rasă, de limbă, de religie, atunci o numim naționalitate.

2. *Teritoriul statului* care este o porțiune bine determinată din suprafața pământului; în teritoriu se cuprinde nu numai suprafața pământului dar și subsolul și atmosfera de deasupra suprafeței.

3. *Suveranitatea* care este puterea de a comanda tuturor acelora cari se află pe teritoriu. Exercițiul

dreptului de a comanda poartă numele de guvernământ (guvern) iar cei cari îl exercită se numesc guvernanți.

Triburile de Negri din Africa Centrală își au statele și câmpiile lor de cultură a porumbului și a sorgho-ului; Pieile Roșii de asemenea își aveau la venirea Europe- nilor în America, teritoriile lor pe cari practicau vână- toarea; triburile Tuarege își au zonele lor deșertice de parcurs și punctele lor de legătură la puțurile cu apă sau la izvoare. Pentru toate aceste grupe de oameni, oricât de rudimentare ar fi, faza politică și formarea statului începe în ziua în care au pus stăpânire reală pe un teritoriu în care-și exercită singuri dreptul de suveranitate.

Prin acest punct inițial al suveranității teritoriale, statele se leagă unele de altele, dela un capăt la altul al timpurilor istorice și dela un capăt la altul al pământului, *dela cele mai simple*, reprezentate prin satele din Africa ecuatorială sau din atolele polineziene până la cele mai *complexe* reprezentate prin statele federa- tive ale Americii de Nord sau republicele și monarhiile din Europa.

În ceea ce privește această suveranitate statele se pot prezenta sub mai multe forme :

1. *Statele simple* și 2. *Statele compuse sau complexe*.

Statul simplu e *unitar* (unitate de guvernământ fără subdivi- ziuni politice), *omogen* (toate părțile teritoriului au aceleași carac- teristice politice), *indivizibil* (nu se poate împărți). Exemple de asemenea state avem : România, Italia, Franța, Polonia, Bulgaria, Jugo-Slavia etc.

2. Statele compuse cuprind :

a) **Unlunea personală** : două state distincte pot avea acelaș conducător suprem (de obicei un rege); între cele două state nu există nicio altă relațiune obligatorie; uniunea e prin ea însăși *temporară*.

Astfel Regele Leopold II-lea era rege constituțional în Belgia și monarh absolut în Congo (1858—1908); sau uniunea dintre Anglia și Hanovra până la 1837, Olanda și Luxemburg până la 1850.

b) **Unlunea reală**. Este tot o uniune de state ca și uniunea per-

sonală având un suveran comun, dar e mult mai puternică, bazându-se pe convențiunea prin care cele două state formează o uniune efectivă. Uniunea reală nu e temporară, ea supraviețuește morții suveranului. Anumite ramuri de activitate sunt comune (războiu, afaceri străine etc). Astfel au fost până la 1918 Austro-Ungaria sau Norvegia și Suedia până la 1905.

c) **Uniunea Incorporală.** Mai multe state cari formează o singură unitate din punct de vedere extern și intern. Aceste state se apropie mult de statele simple. Statele componente au o mică individualitate. Un exemplu tipic o formează Marea Britanie, formată din Anglia, Scoția și Irlanda.

d) **Confederația de state** e o asociație de state în scop de a-și apăra în comun interesele lor, păstrându-și însă suveranitatea internă și externă. Confederația seamănă cu o alianță; ea stă însă permanentă și se bazează pe convențiune (pactul federal); confederația are un organ compus din reprezentanții statelor componente, un fel de conferință diplomatică, deosebită deci de parlament.

Exemplu: acest sistem politic a existat în Germania până la 1866, ca și în Statele Unite, în trecut, sau în Elveția.

e) **Statul federal.** Într'un asemenea stat, statele nu-și mai păstrează personalitatea internațională, iar cea internă e foarte redusă; federația formează un stat nou, are organele sale proprii de executare și o constituție proprie precum și un organ legislativ propriu.

Un astfel de stat a fost Germania dela 1866, Statele Unite de astăzi, Elveția, Brazilia, Argentina, și în parte Rusia Sovietică.

Toate au un guvern central, un parlament central, și instanțe judecătorești, cari sunt deosebite de cele ale fiecărui Stat. Președintele e ales de reprezentanții tuturor Statelor.

Colonle e posesiunea unui teritoriu, în afară de hotarele Statului, de obicei un teritoriu cu o civilizație mai redusă, cucerit sau dobândit pe altă cale; e administrată după legile făcute de Metropola care e reprezentată prin guvernatori.

Colonia n'are nicio personalitate, fiindcă ea nu e un stat, ci un teritoriu care aparține unui stat.

Dominion. Sunt fostele colonii britanice (Australia, N. Zeelanda, Canada, Africa Australă) cari au o oarecare independență făcând parte din imperiul britanic. Ele au un guvern, parlament și legi proprii; sunt însă, unite de Anglia prin regimul economic și vamal, prin alianța obligatorie militară și printr'o serie de restricțiuni în materie de guvernare. Sunt intermediare între colonie și statul liber, asemănându-se mai mult cu un protectorat. Uniunea o mai constituie și suveranul, regele Angliei fiind și monarhul lor.

Conferința dominionelor se adună anual la Londra.

Poseslunea e un teritoriu încă nelimitat și obținut de obicei prin ocupațiune. Aparține ca și colonia, unui stat oarecare și n'are un sistem precizat de guvernare.

Exemplu: posesiunile anumitor state la polul Nord și Sud.

Tot posesiune se numește și o colonie cucerită de la alt stat și care nu e anexată încă.

Din punct de vedere însă geo-politic statele nu pot fi puse pe acelaș plan de definiție; de aceea ele pot fi împărțite în două categorii: 1. *Statele embrionare* cari intră în categoria statelor simple și *statele dezvoltate* cari intră în categoria statelor complexe (C. Vallaux).

Statele simple sunt acele state a căror organizație e atât de rudimentară încât nu au de suferit nicio schimbare apreciabilă în urma creșterii sau micșorării teritoriului ocupat de ele. Astfel dacă dominația unui șef negru care dispune de cinci sate o împarte în cinci grupe separate, fiecare grupă din cele 5 va continua mai departe să trăiască în sfera sa restrânsă, tot așa cum trăia când nu erau despărțite. Dacă din contră în urma vreunui războiu și a unei cuceriri se ajunge la o mărire prin adăugirea unui oarecare număr de state mici, nici una din părți nu va suferi o transformare profundă; toate, într'o bună zi, vor putea să se desfacă unele de altele fără ca fizionomia lor primitivă să fie alterată intrucâtva.

Statele simple sunt lipsite de elementul istoric ca și de o organizație complexă. Elementele geografice, în aceste state, sunt foarte puțin numeroase, atât din cauza reducerii teritoriului pe care-l ocupă (triburile africane, statele din oaze) cât și din cauza uniformității cadrelor lor regionale (state de stepă și de deșerturi).

A doua categorie de state, *Statele de tip complex* se caracterizează printr'o organizație capabilă să sudeze între ele diferitele grupe sau teritorii deosebite la origine în așa fel încât dacă întâmplarea face ca organismul

politic să se fragmenteze, fiecare parte despărțită nu mai poate continua aceeași viață ca mai înainte; și invers, dacă teritorii noi se adaugă Statului complex, organizația lor se transformă în așa fel încât să producă un amalgam și o influență reciprocă.

În ceea ce privește repartitia statelor pe fața pământului se poate observa că statele cu organizație simplă se întâlnesc între tropice fiind pe punctul să înglobeze aproape toate formațiunile politice autohtone cari s'au constituit în aceste regiuni, în timp ce statele cu organizație complexă, constituite în decursul timpurilor istorice, se întâlnesc toate, cu mici excepții, în ținuturile mediteraneene, temperate și subpolare ale emisferei nordice.

Cât despre formele complexe cari se găsesc sau cari sunt pe cale de a se naște în timpurile noastre, în zonele tropicale și ecuatoriale, au fost toate importate: mai toate sunt țări coloniale.

Se întâlnesc totuș în zonele tropicale câteva state cari dispun de o adaptare importantă activă pentru a putea ajunge prin ele însuși la tipul de stat cu forme complexe.

Așa au fost vechile imperii americane (Aztecii, Incașii) și așa este astăzi Abissinia din Africa. Nu trebuie uitat însă că toate aceste state deși se găsesc în zonele tropicale, dispun prin formele lor de relief de un cadru natural asemănător celor din zonele temperate, fiind toate situate (Mexicul, Peru, Bolivia, Abissinia) pe podișuri înalte, în afară deci de influențele climaterice intertropicale.

Din zonele circumpolare și mediteraneene ale Europei, formele complexe s'au răspândit în zona circumarctică a Americii de Nord, unde au atins un grad de dezvoltare și autonomie comparabilă cu cele din continentul nostru. Ele s'au mai întins în zonele intertropicale ale Africii și ale Americii; în aceste zone însă ele nu

depășesc stadiul colonial care implică un oarecare grad de dependență, fie politică (coloniile europene din Africa), fie numai economică (republicele Americii Centrale și cele ecuatoriale ale Americii de Sud).

Formele complexe însă s'au mai întins și'n zonele temperate ale celor trei continente (Africa de Sud, Australia); în aceste ținuturi s'au constituit state complexe, unele independente, altele autonome (Chili, Argentina, Colonia Cap, Federația australiană), a căror organizație reamintește și repetă până la un anumit punct zona circumarctică a Americii de Nord.

Nu se poate nega, în aceste cazuri, condițiile naturale cari joacă un rol atât de important în geografia politică.

Statele simple pot ocupa uneori suprafețe foarte întinse când se nasc la marginea deșerturilor sau chiar în interiorul lor, în oaze, în locurile unde se găsește apă, la răscrucea drumurilor etc. Dacă e vorba însă de populațiile de vânători din marea pădure africană sau de deștelinătorii cari formează grupuri agricole în lumișuri și pe marginea apelor, atunci spațiul ocupat de aceste state este foarte restrâns. Dificultățile defrișărilor, exuberanța cu care cresc pădurile din regiunile acestea calde și umede (regiunea ecuatorială) sunt cauze cari se opun întemeierii unor formațiuni politice mai complexe; ele explică slăbiciunea, micimea și împrăștierea societăților politice în ținuturile calde ecuatoriale. Și ceeace caracterizează încă aceste state mai este și faptul foarte important că ele nu cuprind niciodată regiuni geografice diferite, în schimb se adaptează numai la formele de detaliu ale scoarței pământului.

Regiunile diferențiate cum sunt cele din Africa Centrală, unde se întâlnește cursul fl. Congo, regiunea Marilor Lacuri, Marea Pădure, terasele muntoase, dau naștere la forme politice cu totul fărâmițate, la stătulețe cari nu sunt în stare să întindă aceeași uniformitate po-

litică asupra unei regiuni deosebită din punct de vedere fizic. Pentru aceste state au importanță caracterele geografice locale, fără însemnătate (un munte izolat, un lăminiş în pădurea ecuatorială, un isvor de apă etc.), în timp ce marile caractere de „ansamblu“ ale scoarței pământului (șiruri întregi de munți, fluviile mari, lacurile mari etc.) nu joacă pentru ele nicio importanță. Din această cauză statele simple sunt foarte *mobile*, lipsite de o viață istorică care presupune o continuitate în timp (triburile din centrul Africei, a celor din America de Sud, din Asia, Australia) și lipsite de punctele de fixațiune, adică de formele geografice de mare amplitudine (marile zone de culturi, diferențele climaterice, principalele căi de circulație sau liniile muntoase de frontieră) cari dau statelor civilizate caractere constante, asigurându-le continuitatea.

Statele simple se nasc, se dezvoltă și pier fără nicio continuitate cauzală.

Statele simple, ca niște baloane de săpun gata în orice moment să se spargă, sunt supuse să piară din moment în moment sau gata să se deplaseze din loc în loc. Unele pier pentru a se reface într'alt loc, altele pier cu totul.

Inferioritatea vieții lor economice (agricultura primitivă), pentru unele ținuturi, iar pentru altele dezvoltarea vieții pastorale, precum și atracția exercitată de statele cu o organizație superioară (China în Asia, Europa, Nordul Africei) asupra locuitorilor acestor formațiuni politice, determină în bună parte alternarea neîncetată a acestor forme simple politice și deplasarea lor. Aceste mișcări constituiesc nomadismul politic, care se găsește în strânsă legătură foarte adeseori cu nomadismul economic, întemeiat de păstori, pe necesitățile transumanței turmelor în legătură cu pășunile de iarnă și cele de vară (Sudan).

Mobilitatea statelor din regiunile subecuatoriale și acelor din regiunile ecuatoriale a căror întindere n'au o suprafață mai mare de 10—12 km., depinde de formele de detaliu ale scoarței pământului, cu totul localizate: movilițe de pământ izolate, favorabile așezării satului și apărării lui, poziții favorabile pentru pescuit și pentru apa de băut, luminișuri practicate în savane sau în păduri, cari se pot găsi în definitiv în orice moment, în orice alt loc. Fiecare stătuleț își are cadrul său natural. Dar dacă se întâmplă însă că în urma vreunei cuceriri sau vreunei nenorociri (secetă, boală, incendiu etc.) se impune părăsirea acestui cadru natural, aceasta se face foarte ușor fiindcă tot foarte ușor poate fi găsit un alt loc favorabil întemeierii statului; părăsirea făcută odată, nimic nu mai rămâne din ceea ce a fost altă dată; vegetația ierboasă sau lemnoasă are o putere atât de mare de creștere încât acopere totul și șterge totul ne mai lăsând nicio urmă.

Aceasta e repetiția geografică: ea face ca teritoriul micului stat simplu să fie foarte ușor înlocuit printr'un alt cadru natural a cărui valoare este identică; mobilitatea aceasta extremă ne explică de ce aceste state sunt cu totul lipsite de orice viață politică.

Statele complexe. Din punct de vedere geografic, statele complexe sunt acele state cari se caracterizează printr'o varietate de regiuni fizice (câmpie, deal, munte, păduri, țărmurile mărilor etc.) cât și printr'o varietate de ordin uman a cărei origine e datorată istoriei locale, etnografiei locale, precum și formelor de viață particulară caracteristice provinciilor, unite toate în acelaș scop politic. Deosebirile fizice rămân, nu pot fi schimbate, celelalte însă cu vremea slăbesc și tind în cele din urmă să dispară.

Statele simple ne arată de cele mai multe ori, pe om adaptat pasiv la mediul geografic, în timp ce statele

complexe ne arată un grad de adaptare nu numai superior, activ, dar diferit cu totul în esența sa.

Spațiul ocupat de statele complexe poate fi mai întins dar poate fi și foarte restrâns; dacă diversitățile fizice se întind pe o suprafață mică, statul e complex cu toate că întinderea lui e cu totul redusă. Așa pot fi date de exemplu o bună parte din statele Lumii Vechi cari se întindeau dealungul Mediteranei; statele cetăți grecești și statele din Italia, multă vreme n'au ocupat decât o suprafață cu totul redusă, dar cu toate acestea ele intră în categoria statelor complexe, atât prin caracterul lor fizic cât și prin organizația lor politică.

State continentale și maritime, de munte și de șes. Dacă ținem seama de situația geografică a statelor pe glob și de constituția lor fizică, putem face următoarea clasificare:

1. *Statele oceanice sau maritime*, cari dispun de o largă deschidere la ocean sau mare și a căror activitate și întreagă evoluție a vieții sociale și economice se află sub dependența acestui factor geografic.

Anglia, Olanda, Japonia etc., sunt state maritime sau oceanice.

2. *Statele Continentale*, cari vin în contact foarte puțin cu marea sau oceanul (Rusia, Polonia, România, etc.), uneori chiar de loc (Elveția, Ungaria, Austria), și a căror viață pulsează mai mult sub influența factorilor geografici continentali.

Statele oceanice sau maritime a căror activitate nu se rezumă numai la activitatea de pe continent și se avântă și pe mări și oceane au atins întotdeauna ascensiuni politice și economice pe cari statele continentale nu le cunosc.

3. *Statele de munte*, în a căror constituție fizică, *munții* au rolul dominant (Elveția, Austria, Abisinia etc.).

4. *Statele de câmpie sau șes*, în cari forma de relief

cea mai importantă, de care depinde întreaga dezvoltare a statului, o constituie *câmpia* (Rusia, Ungaria, etc.).

Pentru a ajunge însă la o înțelegere mai precisă a statelor complexe trebuie să ne dăm seamă de circulația internă, de centrele politice și administrative, de liniile sau de zonele de frontieră cari fac parte din însăși existența lor.

Dacă ne-am închipui un observator care s'ar găsi la o înălțime destul de mare pentru a putea avea, dintr'o singură privire, un „ansamblu“ asupra tuturor regiunilor de pe glob locuite de oameni, dar în același timp să fie destul de aproape de fața pământului pentru a putea să-și dea seama de caracterele principale particulare datorite naturii sau civilizației, ar fi foarte impresionat cu siguranță, când ar vedea țări întinse, nesfârșite forme muntoase în cari diferențele de relief dela un loc la altul se nuanțează atâta de puțin încât sunt pe punctul să dispară, în timp ce în alte țări se accentuează atâta de mult (formele de relief) încât nu rareori apar alături formele de pământ cele mai variate ca și climatele și formele variate sau politice cele mai variate.

Călătorul care ar parcurge Nordul Eurasiei de la Irkuțk până la Moscova și Varșovia, vede pretutindeni, în afară de momentul când traversează Uralii, pe mii de km., aceleași câmpii imense pe cari răsare și apune soarele și pe cari nici cea mai neînsemnată stâncă nu-i întrerupe monotonia; aceleași păduri de mesteacăn ale vegetației paleartică; aceleași isbe rurale împrăștiate; aceleași fluvii, largi, mari și încete și aceleași lacuri înconjurată cu adevărate păduri de trestii, aceleași orașe cu casele de lemn, totul acoperit în timpul iernii cu o haină albă de zăpadă iar în timpul primăverii cu acelaș strat uniform de noroi.

Dacă călătorul ține să-și dea seama de starea politică și socială a acestor ținuturi imense, pretutindeni va întâlni aproape aceleași sate organizate în „artele“ (corporații), și pe „mujik“ lipsit de orice relații economice îndepărtate, trăind de azi pe mâine pe pământul său; pretutindeni va vedea aceeași ocupațiune uniformă, agricolă, forestieră și nomadă; în curând însă el își va da seama că toată această uniformitate de organizație generală a țării de la Buriatii din Siberia până la Poloni se datorează uniformității solului și lipsei de variație în agenții fizici.

Dacă însă acelaș călător își urmează drumul său mai departe, dela Varșovia până la Calais, nu va întârzia să vadă diferențe de tot felul cari se apropie unele de altele, reflectându-se pe un spectacol variat pe care îl dă pământul și omul.

Trenul care transportă călătorul trece prin Polonia, Germania și Țările de jos, străbătând câmpii asemănătoare la cea dintâi privire cu cele din Siberia și Rusia.

Dar câte diferențe nu apar la cea dintâi privire atentă; în timp ce de la Ienissei până la Niemen se trec fluvii imense, aproape toate la fel, râurilor însă din câmpiile de acum se adaugă pe neașteptate râuri de munte și de podiș, tumultoase cum e Oderul sau chiar Rinul. Munții Boemiei și Harz, văzuți de aproape sau din depărtare, mărginesc câmpia, pe care o strânge și apropierea apelor mării Nordului sau Baltice. Curenții calzi ai mării se amestecă cu vânturile continentale și imblânzesc astfel climatul aducând ploi din ce în ce mai bogate de la Est spre Vest. Vegetația prezintă mai multe zone cari nu se etajează datorită numai latitudinii, ca în Rusia. Subsolul mai variat oferă bogății minerale abundente; farmecul uzinelor devine din ce în ce mai mare și mai des, din regiunea poloneză „Lodz” până în bazinele Rinului, până în Belgia și Nordul Franței. Acelaș lucru pentru om și pentru stat. Densitățile omenești devin tot mai neegale.

Orașe enorme comerciale și industriale (Berlin, Hamburg, Anvers) se dezvoltă alături de landele și ținuturile semi-deșertice din Flamenig, Luneburg și Campine. Vapoarele cari urcă până la Colon și dincolo de Colonia transportă în inima câmpiilor activitatea produsele de schimb ale porturilor mării Nordului.

Rețelele drumului de fier devin extrem de dese în apropierea marelor orașe. Regiunile bine lucrate, fiecare formând un tot, din punct de vedere al naturii și al omului, devin din ce în ce mai numeroase și mai mici din Polonia Varșoviană până în Flandra maritimă, fâșie mică agricolă luată din mare. Statele de asemenea se micșorează, din imensa Rusie până în Germania, stat mijlociu ca întindere, și până în Belgia, tip de stat mic.

Limbile se multiplică; domeniul lor e mai circumscriș, iar rivalitățile la liniile de contact sunt mai vii. În timp ce limba rusă domnește în pace ca limbă oficială de pe țărmurile Pacificului până la granița Poloniei, fără ca dialectele locale să stingherească această dominație, polona luptă cu germana în Posnania, germana luptă cu franceza la frontierele valone și flamanda cu franceza de la Bruxelles până la Str. Calais. Astfel pe toată zona circumarctică a Eurasiei care ține din câmpiile Siberiene până la M. Mânecei, se trece gradual de la regiuni foarte slab diferențiate la regiuni în cari toate felurile de diferențieri se accentuează și se înmulțesc; viața pare că câștigă în bogăție și în complexitate, zonele sociale sunt în acelaș timp mai simple în conturul lor, mai dezvoltate în structura lor și mai numeroase în ierarhia lor.

(După G. Valaux)

Capitala; aşezare, hotare. Puterea de adaptare activă a Statului e într'o continuă creştere, pe măsură ce organismul politic se dezvoltă; şi, ceea ce caracterizează, dintr'un anumit punct de vedere, această dezvoltare, e inegalitatea repartiţiei oamenilor, pe suprafaţa pământului, care e într'o continuă creştere. Statele provoacă deplasări în stil mare, al căror rezultat e suprapopularea unor regiuni şi depopularea altora.

Pentru scopurile lor, Statele îngrămădesc oameni în unele puncte şi într'unele zone — capitale, oraşe politice, administrative şi militare, linii de frontieră vii — unde organizaţia Statului fixează centrele de influenţă şi bazele acţiunii sale.

În general, însă, e foarte greu ca să-şi dea seama cineva de partea care revine Statului, atunci când e vorba de asemenea inegalităţi ale repartiţiei oamenilor, căci dezvoltarea economică, şi mai ales crearea marelor industrii, sunt deasemenea factori importanţi în această privinţă şi nu rare ori cauzele politice merg împreună cu cele economice.

Scopul esenţial al Statului de astăzi bine organizat este urmărirea securităţii generale. Înainte de formarea Statelor complexe, nesiguranţa ținuturilor în cari se poate uşor pătrunde (ținuturi deschise), chiar când ele prezentau o mare importanţă economică (câmpiile, podişurile puţin înalte, malurile râurilor şi fluviilor navigabile, ţărmurile maritime bogate în adăposturi), împiedica aşezarea unui mare număr de oameni, expuşi să fie la orice moment atacaţi şi jefuiţi; de aceea, în timpurile mai vechi, când nesiguranţa era mai mare, locurile mai puţin bogate, dar mai bine adăpostite, erau mai căutate şi constituiau astfel locuri de aşezări mai mari omenesti.

Lucrurile, însă, se schimbă cu totul, când Statul devine organizat şi destul de puternic pentru a garanta siguranţa locuitorilor săi; Statul atunci începe să-şi

creeze o rețea de căi importante interioare, și, ca urmare, începe să se producă o deplasare foarte puternică a oamenilor din ținuturile mai sărace spre cele mai bogate și cu un acces mai ușor (piețele agricole, răscrucea drumurilor cari vin din toate direcțiile, orașele comerciale așezate pe malurile râurilor la confluențele importante, pe țărmurile cu adăposturi bune); acestea atrag din zi în zi un număr tot mai mare de locuitori din ținuturile vecine. Astfel începe un adevărat exod al muntenilor și al oamenilor din locurile desmoștenite spre câmpiile fertile și spre văile largi fluviale, unde se nasc și se dezvoltă marele orașe și se îngrămădesc marile bogății.

Astfel, pentru timpurile noastre, existența marilor orașe depinde de câmpiile deschise, de țărmurile fluviilor și de coastele mărilor favorabile, în afară de cazul când crearea unui mare centru orășenesc e în legătură cu zăcămintele miniere dintr'o anumită regiune, sau datorită dezvoltării vreunui grup de industrii, sau, în sfârșit, de cazul când Statul ține neapărat să creeze o capitală într'un punct care n'are decât avantajile poziției (St. Gaal din Elveția, motive economice; Madridul, motive politice).

Din punct de vedere politic, orașele se impart în două categorii : de o parte, *capitalele*, și, de alta, *orașele secundare*, de ordin politic, administrativ și militar.

Mișcarea de congestionare urbană determinată de Stat nu atinge acelaș grad pretutindeni : ea e în raport direct cu categoria orașelor de care este vorba. În regulă generală, congestionarea capitalelor e într'o continuă creștere, pe întreaga suprafață a pământului, bineînțeles acolo unde există o organizație de Stat superioară și mai cu seamă în „Statele centralizate“. Parisul poate fi dat ca exemplu, din acest punct de vedere. Dacă ne gândim, însă, la țările mari din America și la Australia,

unde predomină sistemul federal, care are de scop înlăturarea unei concentrări excesive, se poate observa că și aceste capitale federale cresc, dar cresc prin propriile lor mijloace și prin virtutea existenței lor ca oraș capitală. În Statele Unite, dezvoltarea Washington-ului, deși e foarte modestă față de a New-Yorkului, a Filadelfiei sau Chicago-ului, nu se datorează numai existenței serviciilor și birourilor „Casei Albe“ și ale „Congresului“, ci merge crescând, datorită numai faptului că e capitala unui Stat mare.

Intervenția Statului, în această privință, este inexistentă; și ceea ce se întâmplă în Statele Unite, se întâmplă și în Brazilia, în Confederația de Sud Africană, în Confederația Australiană, cari sunt preocupate să-și creeze o capitală nouă, tocmai pentru a nu se servi de un centru existent și astfel să se ajungă la predominarea politică a vreunui Stat federal, care, dispunând de capitala generală a Confederației, ar deveni poate, prea important.

Cu totul altă situație au însă orașele administrative de ordin secundar; dezvoltarea acestora nu poate avea loc decât numai în cazul când, în afară de faptul că sunt centre administrative, dispun și de baze importante economice; în caz contrar dacă servesc numai de capitală de districte, sunt foarte mult amenințate de a se depopula, iar dacă depopularea, uneori, nu se face cu pași atât de repezi, se datorează tocmai faptului că Statul centralizator este acela care întreține viața acestor orașe prin funcționarii și militarii trimiși de el. Lovitura mortală nu este dată atât de Stat deci, cât de circulația accelerată, care, în zilele noastre, a luat un avânt atât de mare.

Congestionarea capitalelor se prezintă, deci, ca un fenomen politic, în legătură directă cu complexitatea Statului. Cu cât un Stat e mai bine organizat și mai omogen, cu atât ținutul pe care-l ocupă are o tendință mai

mare de a se depopula în favoarea capitalei, care devine astfel tot mai uriașă.

Capitalele. De cele mai multe ori devine capitală un centru de populație preexistentă, care constituie un punct principal de schimburi deja stabilite, de unde pornesc, în toate direcțiile, căi croite și frecventate; în acest caz, se pot stabili cu ușurință relațiile Statului, precum și subsistența materială a oamenilor pe cari Statul îi are în serviciul său.

Se numesc *capitale naturale*, acele orașe cari s'au suprapus centrelor economice și cari își văd astfel crescând importanța, activitatea și întinderea relațiilor lor.

Cea mai mare parte din Statele Europei au capitale naturale din acest punct de vedere; Londra, Parisul, Bruxellul, Viena, Copenhaga, Oslo și chiar Berlinul au fost centre economice și sociale înainte de a deveni capitale de State.

Din contră, însă, când se alege un simplu loc, pentru a se face din el o capitală, neintervenind în această privință nimic (nici ca sol, nici ca punct de încrucișare de drumuri), în afară de motivul de a fi comod pentru dominarea unui teritoriu vast, atunci se întemeiază o *capitală artificială*.

Asemenea capitale se întemeiază mai ales în Statele federale și 'n întemeierea acestor capitale se poate foarte bine observa victoria adaptării active în Statele organizate, față de adaptarea pasivă; factorul natural și cel economic rămân pe planul al doilea, în această privință, și aceasta cu atât mai mult cu cât progresele circulației devin tot mai evidente.

În timp ce capitalele vechilor State își afundă rădăcinile lor istorice în avantajile acordate de sol, de poziția comercială, de locul sau clima cari se impun atenției omului slab și neputincios, capitalele țărilor noi își trag origina în voința și hotărîrea Statului, care ur-

mărește anumite scopuri politice și care este sigur că o va realiza, oricare ar fi locul ales.

Ottawa, Washington, Caracas sunt capitale artificiale. Poziția capitalelor artificiale, ca și a celor naturale, poate fi excentrică sau centrală. Părerea că neapărat poziția capitalelor trebuie să fie centrală, nu este o lege, și aceasta cu atât mai puțin pentru capitalele artificiale, cari sunt opera voințelor politice (fie individuale, fie colective) și deci liberate, în mare măsură, de determinismul local.

Nu se poate trece cu vederea că adeseori întemeietorii capitalelor au căutat pozițiile centrale, de unde să poată mai bine domina și înlătura tendințele centrifuge. Astfel e *Madridul*, capitala Spaniei, al cărei singur avantaj

Madrid

e că se găsește în centrul peninsulei, încolo este lipsit de orice alt avantaj pe care trebuie să-l aibă o mare capitală (e construit pe sierrele aride, n'are o apă mare, vechile drumuri comerciale îl evită, etc.); numai datorită poziției sale, Filip II își fixă definitiv capitala, crezând că astfel va putea supraveghia mai bine unitatea Statului; cu toate acestea, după atâtea secole, nici astăzi încă n'au putut fi înăbușite cu totul tendințele separatiste din marea peninsulă, căci Madridul n'a fost o ca-

pitală destul de vie și influentă pentru a putea să le înlăture. Nu trebuie uitat un lucru: „centrul geografic nu este întotdeauna și un centru de coordonare; multe capitale excentrice sunt mai capabile de a asigura coerența Statului, fiindcă un punct central politic se deosebește tot atât de mult de un punct geografic, după cum viața se deosebește de un proces de cristalizare.“ (Ratzel)

Washingtonul, care este tot o capitală artificială centrală, dacă ne gândim la începuturile Mării Republici americane dela sfârșitul veacului al XVIII-lea, când era formată numai din cele 13 State, a prezentat o importanță mai mare în constituirea republicei americane decât Madridul; astăzi, bineînțeles, Washingtonul, în urma expansiunii republicei până la Pacific, nu mai constituie o capitală centrală, ci prin poziția sa, în ansamblul Statelor confederației, a devenit o capitală excentrică. Nu se poate spune ca excentricitatea ei a constituit însă vreo piedică progresului realizat de Marea Republică; excentricitatea aceasta a folosit chiar în legăturile politice cu lumea europeană.

Nu numai atâta, dar, pentru alte țări de pe fața pământului, excentricitatea capitalei devine o necesitate vitală; aceasta se întâmplă mai cu seamă la Statele cari se găsesc față în față și sunt aproape întotdeauna în conflict. Atunci Statul are tot interesul de a-și păstra masa principală a resurselor sale intelectuale și materiale în apropierea frontierelor amenințate; capitalele, în acest caz, devin un fel de posturi de luptă de cucerire și dominație. Așa a fost Turinul și Florența capitalele italiene înaintea Romei, Berlinul și Viena au fost capitalele mărcilor războinice dela frontieră, Bizanțul și mai târziu Constantinopolul au fost stabilite în punctul cel mai amenințat, dar cel mai important al peninsulei Balcanice și nu într'unul din punctele centrale ale peninsulei.

Dar *Pekingul* și *Leningradul*? Ridicat în stepele triste din apropierea golfului Pecili, cu'n climat dintre cele mai aspre, Pekingul n'are nimic comun cu celelalte orașe Pacifiche comerciale, cari se îngrămădesc în părțile fertile și bine udate ale Chinei; în schimb, el a fost ridicat și făcut capitală pentru a deveni centrul de apărare al Chinei contra năvălitorilor dela Nord, precum și un centru de dominație și cucerire în acelaș timp. Caracterul acestei capitale este exclusiv politic.

Și cam aceleași rațiuni au dus și la întemeierea Petersburgului (Petrogradul—Leningradul), în imperiul rusesc. Intr'o zonă plină de contraste, în care mlaștinile Rusiei se ating cu lacurile și țărmurile mării, și 'n fața Suedezilor, stăpâni în veacul al XVII-lea pe marea Baltică, Petru cel Mare a întemeiat capitala imperiului său, constituind în acelaș timp o sfidare pentru dușmanii săi și o poartă deschisă spre Europa Occidentală. Și, pentru a-și realiza planul, el a înfrânt toate obstacolele pe cari i le-a opus natura.

Capitalele naturale sunt orașele deja existente și populate în virtutea poziției lor (centru de raporturi industriale, comerciale, agricole), în momentul când devin capitala Statului; importanța lor politică va crește în acelaș timp cu activitatea lor economică, producându-se între aceste două activități o interpenetrație atât de intimă și profundă încât e foarte greu să se distingă unele de altele.

De cele mai multe ori, poziția acestor orașe-capitale este excentrică și cele mai prospere sunt acele capitale excentrice așezate în zonele cari dispun de o activitate mare sau de o sensibilitate politică mare. Ca exemple de asemenea capitale pot fi date Londra și Parisul.

Londra, oraș maritim, a contribuit la orientarea destinelor maritime și comerciale ale Statului britanic; cât despre *Paris*, deși e o capitală interioară (e în centrul

bazinului parizian), în realitate însă e o capitală excentrică, dacă se ține seamă de ansamblul teritoriului Statului francez de astăzi. Poziția sa înaintată și în acelaș timp vulnerabilă, în apropierea frontierelor celor mai

Vedere din Moscova

amenințate și mai mobile, dă o imagine de nevoile politice în cari evoluiază Franța de mai bine de 1000 de ani.

Capitale mobile. În Statele a căror organizație lasă încă mult de dorit și în cari nu s'a putut stabili mai ales un sistem regulat de drumuri, e imposibil să se ajungă la crearea unei capitale politice permanente, timp de mai multe generații. O capitală pentru a exista, are nevoie de resurse întinse, pe cari numai curentele comerciale le poate da. Când nu există asemenea curente, capitala cu Curtea ei, cu administrația, cu armata ei, epuizează repede toate resursele ținutului; atunci capitala e nevoită să se deplaseze. Persia și Marocul și chiar Abissinia pot fi luate de exemplu din acest punct de vedere. Când *Ispahan*, când *Teheran*, au fost capitalele Persiei (Iraniei), și când *Fez*, când *Marakech* au fost capitalele Marocului. Cât despre

Abissinia, acest Stat a cunoscut trei capitale numai de când Menelik a restaurat puterea centrală: Ankober, Entotto, și 'n sfârșit Addis-Abeba, capitala actuală.

Orașe administrative și militare : Rezidențele engleze din India. Când, în urma unei cuceriri, un organism de Stat se suprapune unui organism social și politic preexistent, fără să-l distrugă cu totul, atunci cuceritorii n'au numai capitalele lor, ci și orașele lor administrative, un fel de posturi de supraveghere împrăștiate pe teritoriul cucerit; căci, orice dominație eșită dintr'o cucerire are un caracter urban (Fr. Ratzel); „poporul cuceritor se îngrămădește în orașe, poporul cucerit se împrăștie prin împrejurimi, la țară.“

Orașele întemeiate de poporul cuceritor coexistă adeseori cu orașele poporului cucerit; cele dintâi supraveghează pe cele de al doilea. Orașele cuceritorilor concentrează în ele forța militară și politică, în timp ce viața economică continuă să progreseze în orașele cucerite. Așa sunt toate *rezidențele* stabilite de Englezi în India: sunt clădite alături de orașele indigene; sunt orașe politice și orașe de dominație.

FRONTIERELE.

Dacă frontierele adeseori urmează crestele muntoase pustii sau linia ideală a thalwegului unui fluviu, nu e mai puțin adevărat că în multe cazuri se întâmplă ca frontierele să nu aibă niciun semn geografic vizibil; atunci stâlpii de hotar apar dealungul sau de-a-latul câmpiilor, așezați la voia întâmplării.

Când hotarul convențional traversează o pădure, atunci se taie copacii de o parte și de alta pe o zonă de vreo 10 m. lățime, așa cum se face cu liniile de exploatare (frontierele Suedo-Norvegiene, cele dintre Canada și Statele Unite). Dar dacă limitele unui Stat trec

printr'un sat, atunci frontiera devine un fel de barieră care nu oprește și nici nu întârzie *interpenetrațiunea*; în asemenea cazuri, frontiera înlătură orice realitate a liniei de demarcație, care indică locul unde se termină un Stat și începe celălalt.

Oameni, păduri, produse, drumuri, canale, linii ferate taie în toate direcțiile liniile politice, așa că zonele de frontieră devin, în acelaș timp, un ținut de interpenetrație, dar și un teren de separație.

Raporturi sociale permanente tind a se forma dealungul evoluției istorice pe o zonă de frontieră. Orice zonă de acest fel, când e reală și vie, e un câmp de contact, în care se ridică la cel mai înalt grad posibil forțele organizate ale Statelor, militare, economice, intelectuale și morale; se ajunge astfel la formarea unui „complexus“, în care viața furnică. În asemenea zone de frontieră, activitatea politică se poate compara cu cea a capitalelor; din această cauză, se poate considera capitalele și frontierele ca organele vitale ale Statului.

Evoluția frontierelor. În timpurile mai vechi (și astăzi, de altfel, în unele locuri și în anumite împrejurări), frontiera a fost mai întâi largă, o adevărată zonă, și, treptat-treptat, ea s'a tot restrâns, până ce a devenit o linie, căpătând o sensibilitate din ce în ce mai mare la contactul popoarelor, raselor și Statelor cari se găsesc de o parte și de alta a axei de demarcație.

Intr'adevăr, vechile frontiere, sunt un spațiu pustiu, în care mișcarea socială și politică este inexistentă, cu excepția cazurilor de războiu, când armatele Statelor vecine o traversează și 'n ea se ciocnesc; este zona în care se termină un Stat și' n care Statul vecin n'a început încă, un fel de câmp neutru; căci, Statele vechi căutau izolarea și evitau contactul imediat al frontierelor, ca nu cumva să se antreneze la vreo interpenetrație politică periculoasă; lipsa lor de omogenitate le

impunea de cele mai multe ori această precauțiune.

Frontiera modernă, cu axă de demarcație precisă, datează de foarte curândă vreme și ea se datorește coeziunii și dezvoltării interioare a Statelor de azi, cari le fac capabile să reziste presiunilor normale cari vin din partea Statelor vecine; ea are, deci, o origină politică.

Frontierele naturale și frontierele artificiale.

Prin frontiere *naturale* se înțeleg acele frontiere caracterizate printr'o formă accentuată a scoarței pământului care opune un obstacol interpenetrațiilor dintre două State, iar frontiere *artificiale*, acelea în cari nu există nicio piedică de așa natură și 'n cari limitele dintre State sunt trase la întâmplare prin regiuni adeseori căroro natura le-a creat o unitate deplină.

O sumedenie de caractere geografice, fluviile, crestele munților, linia de despărțire a apelor (cumpăna apelor), etc., capătă o importanță din ce în ce mai mare, pe măsură ce se generalizează metoda demarcației lineare. Frontierele acestea parcă dau Statului o configurație bine determinată și o stabilitate mai mare decât frontierele artificiale, așa că concluzia normală poate fi aceea, că niciun Stat n'a atins forma sa adevărată și limita expansiunii sale, dacă n'are frontiere naturale; frontierele artificiale sunt destinate, deci, să dispară.

Deosebiriile acestea între cele două feluri de frontiere (naturale și artificiale) nu au însă nicio bază științifică; cea mai mare parte din frontierele artificiale sunt tot atât de naturale, adică atât de determinate, ca și cele mai caracteristice frontiere muntoase sau fluviale. Nu există frontieră naturală dacă nu există protecție și obstacol.

Frontierele trasate peste câmpii, râuri, sate și drumuri în țările civilizate și cu populație deasă, sunt rezultatele unor eforturi seculare și 'n raport cu condi-

țiile de existență fizică și socială impuse grupurilor omenști traversate de aceste frontiere.

Intr'o frontieră marcată printr'un accident fizic important (un lanț de munți) mișcările de interpenetrație sunt slabe, în schimb, numai mișcările de separație, aproape singure există ; într'o *limită convențională*, însă, lucrurile se prezintă cu totul altfel, căci mișcările de orice natură sunt foarte numeroase și repezi, fiind ușurate de rețeaua de căi de comunicație care se creiază, iar forțele politice foarte active ; asemenea frontiere sunt tipurile de frontieră completă, prevăzute cu toate organele vieții impuse acestor zone. Frontierele naturale de azi corespund noțiunei vechi de frontieră care cuprindea „spațiul vid“.

Anumite forme de pământ (creasta unui munte sau marginea unui podiș), un fluviu sau un râu, sunt adeseori prea ușor luate drept „frontiere naturale“. Munții sunt supuși eroziunilor și sunt întotdeauna străbătuți de o mulțime de văi transversale și longitudinale, cari permit cu destulă ușurință trecerea lor.

Delimitările în asemenea ținuturi au de ales între cumpăna apelor și linia celor mai mari înălțimi cari nu coincid ; de cele mai multe ori, se ia prima, care însă nu rămâne invariabilă din cauza eroziunilor.

Deși interpenetrațiile sunt mai rare prin munți decât în câmpie, totuș ele n'au lipsit și nu lipsesc ; sunt raporturi foarte vechi și mai ales durabile cari s'au stabilit în Alpi, în Pirinei, etc. ; circulația modernă construind tuneluri și drumuri, va face să cadă din ce în ce mai mult barierele, va înmulți punctele de contact și va asimila frontierele naturale cu cele de câmpie.

Cât despre fluvii, acestea, în majoritatea lor, n'au constituit frontiere naturale decât în timpurile vechi, când oamenii fugeau de malurile lor, nu din cauza apelor thalwegului, ci din cauza zonelor mlăștinoase și inundabile cari însoțeau întotdeauna marginile lor ; flu-

viile erau bariere, pe vremea aceea de fapt, nu frontiere.

Când însă Statele încep să se constituie și să se organizeze, iar malurile râurilor încep să fie umanizate (se ridică orașe pe marginile lor, devin căi de comunicație), atunci apele lor n'au mai format bariere despărțitoare, ci mai degrabă mijloace de unire (Curzon).

Un râu oricât de bine apărat, niciodată n'a împiedicat o armată bine organizată să nu-l treacă.

Dar atunci se pune întrebarea cari sunt adevăratele frontiere naturale.

Deșerturile, mlaștinile, pădurile și coastele mărilor sau oceanelor sunt adevăratele frontiere naturale în cari se întâlnesc reunite cele două caractere, de protecție și de piedică pe cari Statele le caută încercând să se separe unele de altele.

Deșerturile, mlaștinile și pădurile au o valoare prin ele înșile ca zone de protecție; Statul n'are nevoie să le mai adauge nimic.

Frontiera dela Sud, care despărțea imperiul roman de lumea neagră, n'a fost niciodată violată, în timp ce Dunărea, Rinul, Eufratul, au fost trecute de nenumărate invazii.

În zilele noastre, puterea de oprire a acestor frontiere începe să scadă foarte repede, în țările civilizate mai cu seamă; și pădurile din regiunile temperate sunt cele dintâi cari cedează. Tăiată de toate părțile de drumuri, defrișată în bună parte, umanizată și civilizată, pădurea încetează de a mai servi de frontieră naturală. De asemenea mlaștinile și deșerturile sunt pe cale să sufere aceeași soartă; mlaștinile sunt uscate și asanate, iar deșerturile sunt străbătute de drumul de fier (Transcaspicul, Transuralianul etc.).

Cât despre frontierele maritime sau oceanice, ele nu pot aduce Statului serviciile cerute decât dacă sunt stăpânite și peninsulele și insulele de lângă țărmuri și 'n acelaș timp Statul să dispună de o frontieră organizată

cu vase, fortărețe, faruri, semafore, un număr important de funcționari și soldați.

În caz contrar, marea care scaldă țărmul devine un câmp ușor de invazie (Englezii în războiul de 100 de ani au debarcat unde au vrut în Franța).

O singură frontieră rămâne neviolată și aproape neviolabilă: deșertul înalt așa cum se prezintă spre exemplu masivul central din Asia dela Nordul părții locuite din Tibet, din Nan-Chan până 'n Pamir și din Tagla până 'n Altyn-Tagh. Acolo există frontiera naturală cea mai permanentă și cea mai inviolabilă de pe fața pământului. Spre acest pustiu al munților și nu spre Himalaia practicabilă se îndreaptă toate eforturile Englezilor pentru a-și asigura dinspre Nord ceea ce numesc ei „frontiera științifică“ a Indiei.

Frontiera aceasta este unica de pe toată întinderea „oecumenului“.

Frontiere schițate, vii sau de acumulație și frontiere stabile. Întrucât între cele două categorii de frontiere, naturale și artificiale, deosebirea tinde să dispară cu totul, se poate face o împărțire a frontierelor în trei categorii și anume: 1) frontiere schițate; 2) vii sau de acumulație și 3) frontiere stabile.

1) *Frontierele schițate* sunt acele frontiere cari deabia încep să se deseneze pe harta globului, fără ca traseul lor să fie în raport cu adaptarea pasivă a omului sau cu adaptarea activă a societăților politice. Aceste frontiere sunt foarte numeroase pe glob, fiind în strânsă legătură cu extensiunea activității coloniale și cu luarea în posesie a ținuturilor neorganizate de către Statele civilizate din Lumea Veche și Nouă. Ele sunt datorate numai convențiilor diplomatice, fiind trase arbitrar în regiunile nepolitice ale pământului.

După normele cari se aleg pentru fixarea acestor linii, se disting: 1) *Frontierele astronomice* (frontiera

Canada—Statele Unite dealungul paralelii 49°), care urmează un grad al meridianului sau al paralelelor; 2) *frontierele geometrice*, cari urmează liniile drepte independente de orice caracter fizic sau astronomic (frontierele dintre Statele Mării Republicii americane) și 3) *frontierele de referență raportate la un caracter fizic liniar cu care însă nu se confundă dar pe care-l urmează la o distanță convenită* (frontiera dintre Alaska meridională și Canada, care, după tratatul din 1825, urmează toate curburile coastei la o distanță de 10 leghe în interior).

2) *Frontierele vii sau de acumulare* sunt acele frontiere cari prezintă o dublă adaptare realizată printr'o serie de eforturi istorice, fără însă ca energiile creatoare ale activității politice să fie epuizate, așa că se prevăd noi corectări.

Asemenea frontiere se 'ntâlnesc mai cu seamă în statele cu veche civilizație, cum sunt cele din Europa, a căror limită s'a precizat încet, încet, în mijlocul unor zone în cari altădată oscilau nesigur, nu fără eforturi interioare și nu lipsite de raporturile geografice cari n'au încetat de a dirija întâmplările istorice. Din această cauză, aceste frontiere se numesc de acumulare și fiindcă pe foarte multe dintre ele, contactul și opoziția, n'au încetat de a evolua, de a trăi și de a lucra, din care cauză ele vor continua să se desvolte, mai pot fi numite și frontiere *vii*. Și aceste frontiere sunt cu atât mai vii cu cât populațiile prin cari trec sunt mai numeroase, fiindcă cu atât circulația e mai activă și cu atât mai mult se formează de o parte și de alta a frontierei grupuri particulare de interes material, intelectual și moral (Frontiera Franco-Belgiană).

3) *Frontierele stabile*. Se întâmplă câte odată că în zonele de frontieră de acumulare, raporturile dintre cele două state, în loc să se *desvolte, slăbesc*; mișcările generale în loc să se accelereze, încetinesc. Aceasta

se întâmplă atunci când cele două State cad ele înșile în inactivitate sau când se întâmplă ca activitatea celor două State, sau numai a unuia, să se deplaseze în altă parte. Atunci frontiera trasă rămâne linia fixată de ultimele mari evenimente. De atunci încolo nu mai există decât o linie de frontieră moartă stabilă (ex. : Frontiera Franco-Spaniolă dela 1659).

STATELE CA ORGANISME ÎN EVOLUȚIE CONTINUĂ. CREȘTERI ȘI DECADENȚE. IMPERII CĂZUTE ȘI IMPERII CARI SE RIDICĂ.

În istoria și 'n evoluția omenirii, Statul e considerat ca o unitate biologică și deci, ca orice organism, e condus cam de aceleași legi: se naște, se dezvoltă, decade și piere.

Istoria, din cele mai îndepărtate timpuri până astăzi, e plină de asemenea exemple : Egiptul, Assiro-Chaldea, imperiul persan, imperiul lui Alexandru cel Mare, imperiul roman, în timpurile vechi, imperiul Arab, al lui Carol cel Mare, în Evul Mediu, Imperiul turcesc, Austro-Ungar, în timpurile noastre, etc. Sunt exemple dintre cele mai tipice, cari ne arată întreaga evoluție a Statelor, începând cu faza embrionară pentru ca, după ce a atins cea mai înaltă ascensiune, să intre în faza de decadență și pieire.

Cât de caracteristice sunt în această privință, în zilele noastre, fostul imperiu Turcesc și fosta monarhie Austro-Ungară, cari au dispărut de pe harta politică a Europei, sau imperiul Japonez, marea republică Nord-Americană, cari în câteva decenii au atins, cu o repeziciune neînchipuită, înălțimi neegalate.

Nașterea unui Stat poate fi prilejuită de o mulțime de împrejurări : desmembrarea unui imperiu format din elemente eterogene (Austro-Ungaria, Turcia), liberarea

și proclamarea independenței unui Stat vasal sau a unei colonii, o cucerire (Manciuria a fost deslipită de China și ridicată la rangul de Stat cu totul a parte), unirea a două sau mai multe State prin căsătoria sau moștenirea membrilor familiilor domnitoare, etc.; deasemenea o serie întreagă de cauze poate pricinui decadența și dispariția unui Stat: compoziția eterogenă a unui Stat, când elementele constitutive caută să se despartă pentru ca fiecare grupare etnică să formeze un Stat aparte sau să se alipească la conaționalii cari formează deja un Stat, lipsa de organizație internă, politică, socială și economică (desmembrarea Poloniei în veacul al 18-lea), despărțirea prin voință sau violență a unor provincii (Irlanda, în timpurile noastre, tinde să formeze un Stat cu totul aparte față de Anglia), etc.

CONFLICTE ÎNTRE STATE. ALIANȚE.

Adeseori pacea e întreruptă prin războaiele cari se nasc între diferite State, în urma conflictelor cari se produc între două sau mai multe State; conflictele acestea pot izbucni din diferite cauze: unele de natură economică, altele de natură politică-națională, atentate, incidente de graniță, incorporarea unui ținut cu forța etc.

Pentru a se pune mai bine la adăpost, fie pentru asigurarea păcii pentru o perioadă de timp mai îndelungată, fie pentru a putea face față atacurilor cari ar veni din partea vreunui Stat față de care celălalt se teme din anumite motive, fiecare țară caută să-și consolideze situația, în afară de măsurile interne pe cari trebuie să și le ia (înarmări), prin tot felul de alianțe și înțelegeri; astfel Statele contractante își garantează reciproc ajutor în caz de atac.

Tripla Alianță de o parte și Tripla Înțelegere de altă

parte în momentul izbucnirii „Războiului Mondial“, „Mica Înțelegere“ de astăzi dintre noi, Ceho-Slovacia și Iugo-Slavia, Înțelegerea Franco-Engleză, cari au de scop asigurarea păcii, etc.

Uneori se încheie alianțe de natură economică, cari au de scop asigurarea și ajutorarea din punct de vedere economic între două State, de obicei între Statele industriale și cele agricole, între țările producătoare de materii prime și cele cari au nevoie de asemenea produse pentru a garanta funcționarea industriilor de cari dispun și în acelaș timp pentru a-și asigura piețele de desfacere.

În urma Războiului Mondial, pentru a înlătura conflictele cari eventual ar izbucni între două sau mai multe State, deci pentru a asigura cât mai mult pacea, s'a înființat „Societatea Națiunilor“ și mai cu seamă „Curtea internațională de justiție a popoarelor“, cari au de scop să rezolve pe cale pacifică neînțelegerile cari se ivesc între diferitele puteri.

BIBLIOGRAPHIE

- Antipa* (Gr.) Problemele evoluției poporului român
Bruhnes (J.) Géographie humaine
Buschan (G.) Die Sitten der Völker
Espagneul La terre et l'homme
Haddon (A.) Les races humaines et leur repartition
géographiques
Heilborn (A.) Allgemeine Völkerkunde
Kraemer L'univers et l'humanité
Larousse L'évolution humaine de l'origine
Larousse Histoire générale des peuples
jusqu'à nos jours
Morgan (I) L'humanité préhistorique
Olsen (Organ Dr) La conquête de la terre
Opreșcu Arta țărănească în România
Perrier (Ed.) La terre avant l'histoire
Pitard (Eug.) Les races et l'histoire
Rouch (J.) Géographie humaine
Saper Allgemeine Wirtschaftliche Geographis
Topinard (P) Elements d'antropologie générale
Vallaux (C) Géographie sociale: Le sol et l'état
Vendryes (J.) Le Langage. Introduction linguistique à l'histoire
Verneau L'homme, race et coutume
Vidal de la Blache: Principes de géographie humaine

TABLA DE MATERII

	<u>Pag.</u>
Geografia umană	3
Vechimea, originea și apariția omului pe fața pământului	4
Evoluția intelectuală a omului în timpurile pre-istorice: Industria, artele și felul de viață	9
Raportul între om și mediul geografic	11
Dependența omului de ape: Râuri, lacuri, puțuri, mare	16
Solul și subsolul; lucrarea pământului, carierele, minele	19
Dependența omului de învelișul vieții. Plante și animale crescute pe lângă om	26
Întovărășirea omului cu alți oameni în sate și orașe	27
Opera omului de umanizare a ținutului în care trăiește	27
Casa cu adăpost în contra exceselor de climă . .	29
Drumurile și circulația prin trenuri, automobile, vapoare etc.	55
Felul de viață al omului	72
Imbrăcămintea	81
Locuința	106
Uneltele	117
Uneltele în legătură cu mediul geografic și cu starea de civilizație a popoarelor	127
Așezările umane	139
Cele mai mari orașe de pe glob	168
Omul pe fața pământului	174
Răspândirea omului pe suprafața pământului în legătură cu latitudinea	178

	<u>Pag.</u>
Rasele omenesti	190
Starea de civilizație a diferitelor popoare	207
Stări de semi-civilizație.	209
Religiile	211
Caracterizarea diferitelor religii	214
Limbile popoarelor	220
Statul	223
Frontierele.	244
Statele ca organisme în evoluție continuă. Creșteri și decadente. Imperii căzute și imperii cari se ridică	251
Conflicte între state. Alianțe	252

~~BIBL. FAC. DE IST. - SIBIU
INV. Nr. 8221 75~~

DE ACEIAȘI AUTORI:

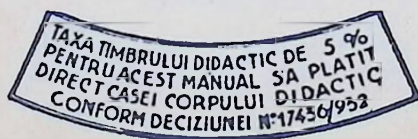
In Editura „Cugetarea“ au apărut de aceiași autori, următoarele manuale pentru învățământul secundar:

1. Geografia Umană și Politică pentru clasa VI secundară,
2. Geografia Economică pentru clasa. VII secundară,
*de d-ții prof. V Hilt și
Elena Bungetzianu.*
3. Geografia Românelor pentru clasa VIII secundară,
*de d-ții prof. Virgil Hilt,
Scarlat Demetrescu și Elena
Bungetzianu.*

In Editura „Cultura Românească“, str. Pitagora 18, au apărut manualele pentru cursul inferior de liceu:

1. Introducere în geografie pentru clasa I secundară.
2. Geografia Continentelor: Africa, Asia, America de Sud și Australia pentru clasa II secundară.
3. Geografia Europei și a Americii de Nord pentru clasa III sec.
4. Geografia Românelor pentru clasa IV secundară.

In Editura „Cultura Românească“ au apărut refăcute și din nou aprobate manualele d-lui profesor V. Hilt pentru școlile elementare de comerț (cl. I, II, III) și superioare (cl. I, II, III), iar în editura „Cugetarea“ România Economică pentru clasa IV superioară de comerț.

Prețul cărții	Lei 89.50
Taxa 5% C. C. D.	„ 4.50
Total	Lei 94.—

Lei 3